Vyděděnec

Jedna z autorčiných nejlepších knih, volně patří do cyklu Hain, oceněná cenami Hugo, Nebula a Jupiter.

Děj se odehrává na dvou obydlených světech, z nichž ten menší je oběžnicí druhého. Společenské systémy jsou výrazně odlišné, a proto i izolované. Hlavní hrdina se snaží tento stav změnit.

Obyvatel planety Anarres, fyzik jménem Shevek, nedokáže nikdy rezignovat na právo na osobitost a svobodu a proto se cítí nešťastný jako člen společnosti ideálně rovných. Jediným východiskem z této situace se mu zdá být emigrace na sousední, nepřátelskou planetu Urras. Shevek obdrží pozvání a opouští vlast, ale už na palubě kosmické lodi získává první znepokojivé informace o planetě Urras. A loď přistává....

Cena 99 Kč

ISBN 80-7193-002-4

Název originálu: THE DISPOSSESSED
Obálka: **Tim White**
Grafická úprava obálky: **Petr Bauer**
Překlad: **Ema** Veselá, **Robert Spousta**
Redakce: **Magda Novotná, Helena Šebestová**
Copyright © 1974 by Ursula LeGuin
All Rights Reserved
Copyright (č) 1995 for the Czech translation by E.Veselá, R. Spousta
Copyright © 1995 for Cover by T. White via Thomas Schluck Agency
Copyright **© 1995 for the** Czech edition **by Laser**
ISBN 80-7193-002-4

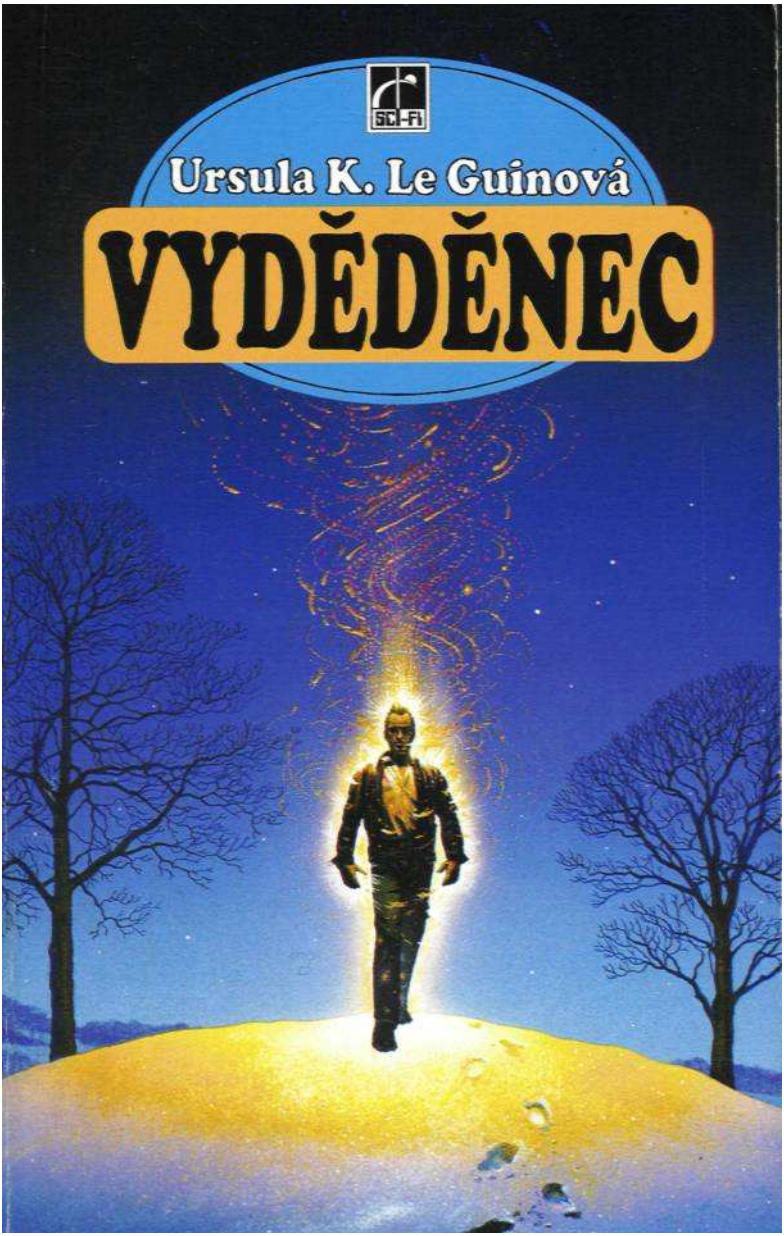
SCI-FI
Ursula K. Le Guinová
VYDĚDĚNEC

SOBRUDSKÉ MOŘE
SEVEROVÝCHOD
SEVEROZÁPAD
ABBENAY
JIHOVÝCHOD
JIHOZÁPAD
TEHRENIANSKÉ MOŘE
ANARRES
URRAS
ZÁPADNÍ POLOKOULE
SEVERNÍ MOŘE
THU
INSELSKÉ MOŘE
TIUVESKÉ MOŘE

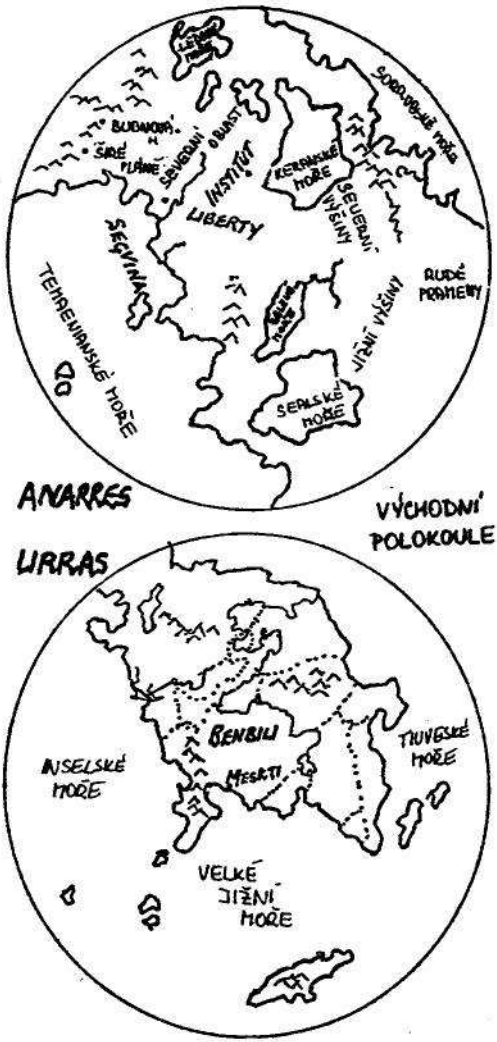
BUDAKOM
ŠIRÉ PLÁNĚ
SEVERNÍ OBLAST
INSTITUT LIBERTY
KERANSKÉ MOŘE
SEVERNÍ VYŠINY
SEVERNÍ MOŘE
SEGVINIAN
TEHAEVIANSKÉ MOŘE
RUDÉ PRAMENY
JIŽNÍ VYŠINY
SEPLSKÉ MOŘE
ANARRES
VÝCHODNÍ POLOKOULE
URRAS
BENBILI
MESATI
INSELSKÉ MOŘE
THUVESKÉ MOŘE
VELKÉ JIŽNÍ MOŘE

1. KAPITOLA

Byla to zeď. Nijak zvlášť důležitě nepůsobila. Sestávala z nahrubo opracovaných mechem obrostlých kamenů; dospělý přes ni viděl bez námahy a dítě na ni dokonce mohlo vylézt. Tam, kde křižovala silnici, neměla žádnou bránu, ale redukovala se na čistou geometrii, na čáru, která symbolizuje hranici. Jenomže tenhle symbol, tato Idea byla reálná. A důležitá. Po sedm generací nebylo na světě nic důležitějšího než tahle zeď.

Jako všechny zdi byla i tahle dvojznačná a dvoustranná. Co bylo uvnitř a co vně záviselo na tom, na které straně zdi se člověk nacházel.

Z jedné strany zeď vymezovala pusté, šedesát akrů velké území nazvané Přístav Anarres. Na území stálo několik velkých jeřábů, rampa pro rakety, tři sklady, garáž pro nákladní automobily a dormitář. Dormitář působil trvanlivě ponuře a celkově skličujícím dojmem; neměl ani zahradu; nikde si nehrály děti; určitě tam nikdo nebydlel. Dokonce to vypadalo, že nikdo ani nemá v úmyslu se tam déle zdržovat. Jednalo se totiž o karanténní stanici. Zeď neobepínala pouze přistávací plochu, ale také lodě, které přilétaly z kosmu a muže, kteří v nich přicestovali; a světy, z nichž přicházeli a zbývající vesmír. Obemkla vesmír a nechala Anarres venku volný.

Pozorováno z druhé strany obklopovala zeď Anarres;

celá planeta v ní byla uzavřena, obrovský zajatecký tábor, odříznutý od ostatních světů a ostatních lidí, v karanténě.

Po silnici k přistávací ploše přicházelo množství lidí, další postávali tam, kde silnice procházela zdí.

Často sem putovali lidé z blízkého města Abbenay; doufali, že uvidí vesmírnou loď nebo chtěli docela jednoduše vidět zeď. Konečně to byla jediná hraniční zeď na jejich světě. Nikde jinde nemohli spatřit ceduli s nápisem „Vstup zakázán". Přitahovala hlavně mladé; sedávali na ní a okouněli. Někdy bylo možno pozorovat skupinu dělníků, kteří před sklady vykládali bedny z nákladních aut. Občas dokonce stála na rampě nákladní loď. Nákladní lodě přistávaly pouze osmkrát v roce, neohlášené, jenom úředníci, kteří zrovna pracovali, věděli o jejich příjezdu. Proto byli diváci, kteří měli to štěstí některou vidět, především velmi vzrušeni a zaujati. Ale tady seděli oni a tam stála ona, podsaditá černá věž s propletenci pojízdných jeřábů, daleko vzadu na ploše. A pak přišla jakási žena od ochranky skladišť a řekla: „Pro dnešek končíme, panstvo." Na paži měla pásku Obrany, a to byla podívaná stejně vzácná jako vesmírná loď. I to bylo maličko vzrušující. A tón, kterým hovořila, byl sice laskavý, ale rozhodný. Byla vedoucí této skupiny a v případě provokace by ji úředníci

podporovali. A jinak tu vlastně nic k vidění nebylo. Cizinci, obyvatelé jiných světů, zůstávali schovaní ve své lodi. Žádné divadlo. Žádná show.

I pro oddíl Obrany to bylo nudné. Velitelka si někdy přála, aby se někdo pokusil přelézt zeď, aby dezertoval člen posádky cizí lodě nebo se dovnitř vplížil mladík z Abbenay, aby si zblízka prohlédl nákladní loď. Ale nic takového se nikdy nestalo. Nikdy se nic nestalo. A když se přece jenom něco stalo, nebyla na to připravena.

Kapitán nákladní lodi *Mindful* se jí zeptal: „Chce snad tenhle dav přepadnout mou loď?"

Pozvedla oči a uviděla, že se v jednom místě skutečně nahromadilo množství lidí, přibližně sto nebo víc. Všichni postávali, jen tak postávali, jako postávali lidé na zastávkách potravinových vlaků během hladomoru. Velitelka se polekala a znejistěla.

„Ne, ti, ehm, jenom protestují," odpověděla svou těžkopádnou a omezenou iotštinou. „Protest proti, eh, však víte. Pasažér?"

„Vy myslíte, že jdou po tom bastardovi, kterého máme mít s sebou? Chtějí snad zadržet jeho nebo nás?"

Slovo 'bastard' se nedalo do její řeči přeložit a nemělo pro ni jiný význam než jako cizí označení pro její národ, ale nelíbil se jí jeho zvuk, kapitánův tón ani samotný kapitán. „Zvládnete to sám?" zeptala se úsečně.

„K sakru, ano. Postarejte se mezitím o to, aby se zbytek nákladu naložil pokud možno co nejrychleji. A dopravte toho bastarda na palubu. *Nás* nemůžou tihle blázni zastrašit." Zaklepal na předmět, který nosil na opasku, kovový objekt, který vypadal jako znetvořený penis, a povýšeně shlížel na neozbrojenou ženu.

Ta si změřila falický předmět, o kterém věděla, že je to zbraň, chladným pohledem. „Loď bude naložena ve čtrnáct hodin," prohlásila. „Postarejte se, aby posádka neopouštěla palubu. Start ve 14.40. Pokud budete potřebovat pomoc, dejte vědět pozemní službě." Odkráčela dřív, než ji kapitán mohl trumfnout. Vztek způsobil, že byla netrpělivá vůči svému oddílu a mase přihlížejících lidí. „Uvolněte okamžitě silnici!" rozkazovala, zatímco se blížila ke zdi. „Budou tudy projíždět nákladní vozy, někdo by mohl být zraněn. Ustupte!"

Muži a ženy z davu diskutovali s ní i mezi sebou. Neustále přecházeli silnici a někteří dokonce přešli na vnitřní stranu zdi. Ale místo přece jen více méně udělali. Velitelka sice neměla zkušenosti v zacházení s davem, ale lidé zase neměli zkušenost s tím, jak se jako dav chovat. Protože byli členy komunity - a ne části kolektivu - nebyli ovládáni davovými pudy; existovalo tolik různých citů, kolik bylo lidí. A protože vůbec nepřišli na myšlenku, že by nějaký rozkaz mohl být vydán svévolně, neměli cvik v tom, jak se stavět na odpor. Tento nedostatek zkušeností zachránil pasažérovi život.

Někteří tam přišli, aby zabili zrádce. Jiní - aby mu zabránili v odletu, křičeli mu urážky do obličeje nebo aby ho jednoduše viděli. A právě všichni tihle ostatní zkřížili cestu těm, kteří chtěli spáchat atentát. Nikdo nevlastnil střelnou zbraň, pouze někteří měli nůž. Útok znamenal tedy boj muže proti muži; chtěli dostat zrádce do vlastních rukou. Očekávali, že přijede vozem s ochranným doprovodem. Jenomže zatímco prohlíželi nákladní vůz a hádali se s rozhořčeným řidičem, připochodoval si to ten, na něhož čekali, po silnici úplné sám. Když to konečně postřehli, byl už uprostřed přistávací plochy, v doprovodu pěti úředníků Obrany. Ti, kdo ho chtěli zavraždit, se dali - pozdě - do pronásledování a bombardovali ho kamením - ne tak zcela pozdě. Jeden kámen zasáhl mužovo rameno, právě když vstupoval na palubu lodi, jiný, dvoulibrový kámen ale trefil příslušníka Obrany do spánku a na místě ho zabil.

Vstupy lodi se uzavřely. Oddíl Obrany udělal, opatrně nesa kamaráda, čelem vzad; muži se nesnažili zadržet strůjce spiknutí, přestože jim velitelka, bílá leknutím a vztekem, zlostně nadávala, když ji obloukem míjeli. Předvoj, davu dorazil k lodi a zůstal nerozhodně stát. Mlčenlivá masa nákladní lodi, rychlé pohyby obřích koster jeřábů, zvláštní chmurná skličující atmosféra spáleného území a nelidské rozměry všech těch kosmických věci je mátly. Někteří se leknutím přikrčili, když odněkud vyrazil oblak páry nebo plynu. Znepokojeně vzhlíželi k širokým, černým tunelům trysek. Kvílení varovné sirény se neslo nad celou plochou. Nejdřív jeden, pak další se pomalu stahovali zpátky. Nikdo je nezadržoval. Během deseti minut byla plocha prázdná. Demonstranti se jednotlivé nebo ve skupinkách vydali na zpáteční cestu do Abbenay. Vypadalo to, jako by se ve skutečnosti nic nestalo.

V *Mindful* se toho naopak událo dost. Protože pozemní služba uspíšila start, musely se všechny rutinní práce zvládnout dvakrát rychleji než jindy. Kapitán rozkázal, aby pasažéra spolu s lékařem připoutali a zavřeli do společenské místnosti posádky, aby nepřekáželi. Byl tam monitor, pokud by chtěli, mohli sledovat start.

Pasažér si to také nenechal ujít. Monitor mu ukázal přistávací plochu a zeď kolem celého území a daleko za zdí vzdálené svahy Ne Therba, jakoby potřísněné křovinatým holumem, řídkým stříbřitým měsíčním hlohem a mišpulí.

Všechno se to najednou, v závratném tempu, řítilo k dolnímu okraji obrazovky. Pasažér cítil, jak mu to tlačí hlavu proti vypolštářované podpěrce. Bylo to jako u zubaře. Hlava tlačená dozadu, ústa násilím otevřená. Nemohl popadnout dech, bylo mu zle, všiml si, že mu strachy povolila střeva. Celé jeho tělo křičelo pod vlivem těch strašlivých sil, které ho spoutávaly: Teď ne, ještě ne, *počkejte!*

Zachránily ho oči. To, na co úporně hleděly a co předávaly mozku, ho osvobodilo z autismu hrůzy. Na monitoru se teď objevil zcela neobvyklý obraz: velká, světlá, kameny posetá rovina. Byla to poušť, jak byla vidět z hor, tyčících se nad Velkým údolím. Jak se dostal zpátky k Velkému údolí? Pokoušel se sám sobě namluvit, že se nachází ve vzducholodi. Ne v kosmické lodi. Okraj roviny se třpytil tak silně, jako odlesky světla na vodě, na širém moři. Jenomže v téhle poušti žádná voda nebyla. Co tedy viděl? Kamenná pláň teď už nebyla rovná, ale vydutá, jako obrovská mísa plná slunečního světla. Plný úžasu sledoval, jak se neustále zplošťovala, světlo jakoby přetékalo. Najednou to celé jakoby odřízla ostrá linie, abstraktní, geometricky perfektní kruhová výseč. A za jejím obloukem bylo černo. Tahle černota změnila celý obraz, udělala ho negativní. Skutečná kamenná část už v žádném případě nebyla konkávní a naplněná světlem, nýbrž konvexní, reflexivní, a odrážela světlo. Nebyla to ani rovina, ani mísa, byla to koule; bílý kamenný míč, který padal do tmy. Byl to jeho svět.

„Tomu nerozumím," řekl nahlas.

Kdosi mu odpověděl. Chvíli nechápal, že osoba, která stála u křesla, s ním hovořila, odpovídala mu. Nevěděl už totiž ani, co to odpověď je. Jasně si uvědomoval pouze jedinou skutečnost - že je totálně izolován. Svět se mu doslova někam propadl a on zůstal sám.

Vždycky se bál, že to jednou dojde tak daleko. Bál se toho víc než smrti. Zemřít znamená ztratit své já a připojit se k ostatním. Teď si zachoval své já a ztratil všechny ostatní.

Konečně dokázal vzhlédnout k muži, který vedle něho stál. Byl to samozřejmě cizinec. Od nynějška budou existovat jen samí cizinci. Řekl něco v cizí řeči: iotsky. Jeho slova dávala smysl. Všechny menší podružnosti dávaly smysl; jenom celek ne. Ten muž říkal něco o popruzích, kterými byl v křesle připoután. Osahával je. Křeslo se zhouplo do svislé polohy, a protože dík svým závratím nedokázal udržet rovnováhu, byl by málem vypadl. Muž se neustále vyptával, zda není někdo zraněný. O kom mluvil? „Je si jist, že není zraněn?" V iotštině byla třetí osoba zdvořilá forma oslovení. Muž mínil jeho, jeho samotného. Nevěděl, proč by měl být zraněný. Muž hovořil neustále o nějakých vrhaných kamenech. Ale kámen se nikdy netrefí, pomyslel si. A chtěl si znovu na obrazovce prohlédnout kámen, ten bílý kámen, který padal do tmy. Obrazovka byla však teď prázdná.

„Nic mi nechybí," řekl konečně nazdařbůh.

To ale muže neuklidnilo. „Prosím, pojďte se mnou. Jsem lékař."

„Nic mi nechybí."

„Prosím, pojďte se mnou, doktore Sheveku!"

„Vy jste lékař?" odpověděl Shevek po chvilce. „Já ale ne. Já se jmenuji

Shevek."

Lékař, malý plešatý muž se světlou pletí, se zatvářil znepokojeně. „Měl byste jít do své kabiny, pane - nebezpečí infekce - neměl byste přijít do kontaktu s nikým kromě mne. Prodělal jsem dva týdny dezinfekce a zcela zbytečně. Bůh potrestej tohohle kapitána! Prosím, pojďte se mnou, pane. Nebo mě poženou k zodpovědnosti..."

Shevek si všiml, že se malý muž zlobí. Neměl žádné výčitky svědomí, nepociťoval žádný soucit, ale přece i tam, kde byl, v té absolutní samotě, platil jeden zákon. Jediný zákon, který uznával. „No dobře," odvětil a vstal.

Pořád mu ještě nebylo dobře a bolelo ho pravé rameno. Věděl, že se loď pohybuje, ale pohyb necítil. Bylo jenom ticho, strašlivé, absolutní ticho venku, přímo za stěnami. Lékař ho vedl kovovými chodbami k pokoji.

Byl to velmi malý pokoj s nepříjemně prázdnými stěnami, Shevekovi připadal odpudivý. Připomínal mu místo, na které nechtěl vzpomínat. Proto zůstal ve dveřích stát. Ale lékař naléhal a prosil, a tak nakonec přece jen vstoupil. Stále ještě pociťoval závratě.

Posadil se na úzkou postel a bez zájmu sledoval lékaře. Vlastně by měl být zvědavý, protože tohle byl první Urrasan, kterého viděl. Byl však příliš unavený. Nejraději by se natáhl a ihned usnul.

Minulou noc vůbec nespal. Procházel svoje papíry. Tři dny předtím odvezl Takver a děti do Míru-a-hojnosti a od té doby byl nepřetržitě zaměstnán. Neustále běhal do rádiové věže, aby se s obyvateli Urrasu poradil, nebo diskutoval s Bedapem a ostatními o dalších plánech a možnostech. A během těchto hektických dnů, od Takveřina odcestování, měl pocit, že všechny tyhle věci nedělal on, ale že ony dělaly jeho. Byl v jiných lidských rukou. Jeho vlastní vůle neexistovala. Nemusela. Byla to jeho vlastní vůle, která tohle všechno způsobila, která stvořila tenhle okamžik a stěny kolem něj. Před jakou dobou? Před lety. Před pěti lety v tichosti noci v Chakaru v horách, když řekl Takveře: „Půjdu do Abbenay a budu strhávat zdi." Ale už dřív, dlouho předtím ve Velké prašné poušti, v letech hladomoru a zoufalství, kdy si přísahal, že bude jednat jedině podle svého vlastního svobodného rozhodnutí. A to, že přísahu dodržel, ho dovedlo až sem; k tomuto okamžiku bez času, tomuto místu mimo zemi, do tohohle mrňavého pokojíku, téhle vězeňské cely.

Lékař mu prohlížel zhmožděninu na rameni (modřina, podivil se Shevek; byl příliš nervózní a vzrušený, než aby si všiml, co se odehrávalo na přistávací ploše a vůbec necítil, že byl zasažen kamenem.) Teď k němu lékař přistoupil s injekcí.

„Já to nechci," bránil se Shevek. Jeho iotština byla hodně pomalá a výslovnost, jak věděl ze svých rozhovorů vysílačkou, špatná, ale mluvil gramaticky správně. Dělalo mu větší potíže rozumět než mluvit.

„To je jenom očkovací látka proti spalničkám," vysvětloval lékař, profesionálně hluchý ke všem protestům.

„Ne," opakoval Shevek.

Lékař se pár vteřin kousal do rtů. Pak se zeptal: „Víte, co to jsou spalničky, pane?"

„Ne "

„Nemoc. Nakažlivá, u dospělých často s těžkým průběhem. U vás na Anarresu tahle nemoc neexistuje; byla vymýcena profylaktickými opatřeními, když se planeta osídlovala. Na Urrasu je to časté onemocnění. Mohl byste na to umřít. Na to a tucet jiných virových infekcí. Nemáte žádné protilátky. Jste pravák, pane?"

Shevek automaticky zavrtěl hlavou. Se šikovností kapsáře mu lékař vrazil jehlu do pravé paže. Mlčky strpěl Shevek i ostatní injekce. Neměl právo být nedůvěřivý nebo protestovat. Vydal se do rukou těchto lidí. Zřekl se svého vrozeného práva svobodně rozhodovat. Bylo to pryč, propadlo se to pryč jako jeho svět, země zaslíbená, pouhý kámen.

Lékař zase něco říkal, ale Shevek ho neposlouchal.

Hodiny, snad dny existoval ve vakuu, v holé, mizerné prázdnotě bez minulosti a budoucnosti. Stěny ho tísnily. Venku bylo jenom ticho. Paže a sedací svaly ho bolely od injekcí. Dostal horečku, která se sice nestupňovala k deliriu, ale udržovala ho ve stavu mezi rozumem a bláznovstvím, v duševní zemi nikoho. Čas neubíhal. Neexistoval žádný čas. On sám byl čas, jenom on. On byla řeka, šíp, kámen. Ale ani se nepohnul. Vržený kámen stále ještě visel ve vzduchu. Nebyl den ani noc. Někdy lékař vypnul nebo zapnul světlo. Vedle postele byly do zdi zapuštěny hodiny. Jejich ručička putovala od jednoho z dvaceti čísel ciferníku ke druhému, nesmyslně.

Když se po dlouhém hlubokém spánku probudil, všiml si hodin, ještě celý rozespalý. Ručička právě minula patnáctku a to muselo znamenat, že je odpoledne. Pokud jsme ovšem četli na ciferníku jako na hodinách na Anarresu se čtyřiadvaceti hodinami a pokud jsme vycházeli z půlnoci. Ale jak mohlo být v prostoru mezi dvěma světy odpoledne? No dobře, možná, že na lodi platil nějaký lodní čas. Všechny tyhle logické vývody mu dodaly odvahu. Posadil se a už vůbec nebyl nemocný. Vylezl z postele a testoval svůj smysl pro rovnováhu: uspokojivý, přestože chodidla se nezdála mít příliš pevný kontakt s podlahou. Zřejmě bylo gravitační pole lodi dost slabé. Tenhle pocit se mu nelíbil. Potřeboval stát pevné na nohou, solidní podklad, konkrétní skutečnosti. Při hledání jistoty počal metodicky zkoumat svůj pokoj.

Holé stěny ukrývaly četná překvapení, která se objevila až při tlaku na pultík: umyvadlo, noční stolek, zrcadlo, psací stůl, křeslo, skříň, poličky. S umyvadlem bylo spojeno větší množství zcela záhadných elektrických

přístrojů a kohoutek neodměřoval automaticky omezené množství, ale chrlil vodu, dokud ho Shevek nezavřel. Pro Sheveka to znamenalo buď neomezenou důvěru v přirozenost člověka nebo ohromné zásoby horké vody. Rozhodl se pro druhou možnost, umyl se od hlavy k patě a usušil se, protože neměl ručník, jedním z těch záhadných přístrojů, který vydával příjemně lechtivý proud teplého vzduchu. Protože nenašel vlastní šaty, oblékl si zase ty, v kterých se probudil: volné zavazovací kalhoty a beztvarou tuniku; obojí světle žluté, potištěné malými modrými puntíky. Pozoroval se v zrcadle. Jeho vzezření se mu nelíbilo. Oblékali se tak na Urrasu? Marně hledal hřeben, a proto se spokojil s tím, že si vlasy spletl do copu a takto vystrojený chtěl opustit pokoj.

Nešlo to. Dveře byly zamčené.

Shevekova počáteční nedůvěra se změnila ve vztek, v slepý vztek plný násilí, jaký ještě nikdy v životě nepocítil. Rval za nepohyblivé madlo, tloukl oběma rukama do hladkého kovu dveří, pak se otočil a stiskl přivolávači tlačítko, které, jak mu lékař vysvětlil, měl použít pouze v případě nouze. Nic se nedělo. Na desce interkomu bylo ještě množství dalších malých očíslovaných tlačítek v různých barvách. Dlaní stiskl všechna najednou. Nástěnný reproduktor začal blábolit: „Kdo. sakra, ano, přijdu hned, hlasitě a zřetelně z dvaadvaceti..."

Shevek je všechny přeřval. „Odemkněte dveře!"

Dveře se odsunuly stranou, vstoupil lékař. Při pohledu na jeho pleš s ustaraným nažloutlým obličejem Shevekův vztek poněkud ochladí a stáhl se do temnějších zákoutí mozku. „Dveře byly zamčené," řekl.

„Je mi líto, doktore Sheveku - bezpečnostní opatření - nebezpečí nákazy - aby ostatní nemohli dovnitř..."

„Abych nemohl ven, aby ostatní nemohli dovnitř - to je totéž," odpověděl Shevek, který shlížel na malého lékaře se světlýma, nepřítomnýma očima.

„Bezpečnostní opatření..."

„Bezpečnostní opatření? Musí mě kvůli tomu zavřít do bedny?"

„Doporučuji důstojnickou jídelnu," nabídl lékař pohotově uklidňujícím tónem. „Máte hlad, pane? Možná byste se měl obléci, abychom mohli jít do jídelny."

Shevek si prohlížel lékařovy šaty: úzké modré kalhoty zastrčené do holínek, které vypadaly tak hladce a jemně, jako by byly také z látky; fialová tunika, vpředu otevřená, se stříbrným šněrováním. Pod ní u krku a na zápěstí vykukovala úpletová košile oslnivě bílé barvy.

„Copak nejsem oblečený?" informoval se Shevek konečně.

„Jistě, klidně si můžete nechat pyžamo. Na nákladní lodi si lidé na formality nijak zvlášť nepotrpí."

„Pyžamo?"

„To, co máte na sobě; oblečení na spaní.”

„Oblek, který se nosí při spaní?”

„Ano.”

Shevek zvolna zamrkal. Na okamžik ztratil řeč. „Kde jsou moje vlastní šaty?” zeptal se potom.

„Vaše šaty? Ty jsem nechal vyčistit - sterilizovat. Doufám, že proti tomu nic nemáte, pane...” Prozkoumal nástěnný panel, kterého si Shevek ještě nevšiml, a vytáhl balík zabalený do světle zeleného papíru. Vyndal Shevekův starý oblek, který vypadal velmi čistě a poněkud menší. Zmuchlal zelený papír, zmáčkl jiný knoflík, zahodil do koše, který se objevil, a nejistě se usmál. „Prosím, doktore Sheveku.”

„Co se stane s tím papírem?”

„S papírem?”

„S tím zeleným papírem.”

„Ach tak, ten jsem hodil do odpadu.”

„Odpadu?”

„Smetí, bude spálen.”

„Vy spalujete papír?”

„Možná, že ho vypustí do vesmíru. Nemám ponětí. Nejsem kosmický lékař, doktore Sheveku. Čest starat se o vás mi byla prokázána jedině díky mým zkušenostem s návštěvníky z cizích světů, jako byli velvyslanci z Terry a Hainu, řídím dekontaminaci a adaptaci všech cizinců, kteří přicházejí do A-Io; přestože vy samozřejmě nejste v pravém slova smyslu cizinec.” Podíval se opatrně na Sheveka, který sice jeho slova nedokázal zcela sledovat, ale přesto za nimi cítil horlivost, plachost a dobrou vůli.

„Ne,” potvrdil Shevek klidně, „možná, že máme stejnou babičku, před dvěma sty lety, na Urrasu.” Vsoukal se do svých šatů a když si přetahoval košili přes hlavu, všiml si, že lékař nacpal modrožluté 'pyžamo' do 'odpadu'. Shevek strnul, límec uprostřed nosu. Pak si stáhl košili dolů, klekl si na podlahu a otevřel odpad. Byl prázdný.

„To oblečení bude taky spáleno?”

„Ah, to bylo jenom laciné pyžamo, na jedno použití - sundat a vyhodit, je to lacinější než praní.”

„Je to lacinější?” opakoval Shevek zádumčivě. Řekl to tak, jako by paleontolog pozoroval fosilii, fosilii, podle které by mohl datovat celou geologickou vrstvu.

„Obávám se, že se vaše zavazadla při tom závěrečném úprku k lodi někde ztratila. Snad jste tam neměl nic důležitého.”

„Já jsem si nepřinesl vůbec nic,” odpověděl Shevek. Přestože jeho oblek vybledl tak, že byl téměř bílý a poměrně značně se srazil, ještě pořád mu padl a pocit drsné látky z vláken holumu mu připadal důvěrný a na kůži

příjemný. Pomalu se stával zase sám sebou. Sedl si na pelest, pohlédl na lékaře a řekl: „Vím, že chápete věci jinak než my. Ve vašem světě na Urrasu se musejí věci kupovat. Přicházím do vašeho světa, nemám peníze, nemohu si nic koupit, proto jsem si měl něco přinést s sebou. Ale kolik mohu přinést? Šaty, ano, mohl bych přinést dva obleky. Ale potraviny, jak mohu přinést dostatek potravin? Nemohu přinést nic a nemohu nic koupit. Jestli mě chcete udržet při životě, musíte mi všechno darovat.

Jsem Anarresan, donutím Urrasany, aby se chovali jako Anarresané; darovat, ne prodávat. Je-li vám libo. Ale samozřejmě není nutné mě udržet při životě. Jsem chudák, nemajetný."

„Ale nikoliv, pane - ne, ne, určitě ne! Jste velevážený host. Prosím, neposuzujte nás podle posádky lodi, tihle muži jsou omezení ignoranti. Vy ani netušíte, jak jste na Urrasu vítán. Vždyť jste vědec známý na celém světě, v celé galaxii! A navíc naše první návštěva z Anarresu! Ujišťuji vás, že všechno bude úplně jiné, až vystoupíte na Peierově poli."

„Bezpochyby," odpověděl Shevek. „Bezpochyby bude všechno úplně jiné."

Let trval obyčejně oběma směry čtyři a půl dne. Tentokrát se však k této době při zpáteční cestě připojilo dalších pět dní, aby si pasažér zvykl. Shevek a doktor Kimoe je strávili očkováním a rozhovory. Kapitán lodi *Mindful* se v těchto dnech staral, aby udržel loď na oběžné dráze kolem Urrasu a vydatně klel. Když musel se Shevekem mluvit, pak to dělal nervózně a bez respektu. Lékař, který všechno ochotně vysvětloval, měl i pro tohle chování připravené vysvětlení:

„Je zvyklý považovat všechny cizince za méněcenné, za pololidi,"

„Stvoření pseudo-druhu, tak zvaného Odo. Ano. Myslel jsem si, že lidé z Urrasu dnes už takhle neuvažují, když tam máte tolik různých řečí a národů a dokonce návštěvníky z jiných slunečních systémů."

„Těch posledních ale jenom několik, protože mezihvězdné cesty jsou velmi drahé a pomalé. Možná, že to tak nebude vždycky," dodal doktor Kimoe zřejmě s úmyslem Shevekovi zalichotit nebo ho přimět k řeči, což Shevek ignoroval.

„Zdá se, že druhý důstojník se mě bojí," řekl.

„Ach ano, u něj je to přehnanou zbožností. Je striktní vykladač epifantismu. Každou noc odříkává primu[1]. Absolutně netolerantní člověk."

„A mě vidí - jak?"

„Jako nebezpečného ateistu."

„Ateistu! Jak to?"

---

[1] 'Prima - modlitba. Pozn. red.

„Protože jste odonista z Anarresu - a na Anarresu neexistuje žádné náboženství.”

„Žádné náboženství? Copak jsme na Anarresu z kamene?”

„Myslím, žádné zavedené náboženství - žádné kostely, vyznání víry...” Kimoe rychle znervózněl. Byl sice energický a sebejistý jako všichni lékaři, ale Shevek tenhle krunýř neustále prorážel. Všechno vysvětlování končilo po dvou nebo třech Shevekových otázkách v bezmocném koktání. Každý z nich předpokládal jako samozřejmost určité vztahy, které druhý ani nemohl tušit. Například tenhle zvláštní problém nadřazenosti a méněcennosti. Jak Shevek věděl, měla koncepce nadřazenosti, relativní nadřazenosti, pro Urrasany značný význam. Ve spisech užívali často slovo 'vyšší' jako synonymum pro 'lepší', zatímco Anarresan by použil výraz 'centrálnější'. Ale co měla skutečnost být 'vyšší' společného se skutečností být 'cizí'? A to byla jenom jedna záhada mezi stovkami dalších.

„Ah, rozumím,” řekl teď, když náhle pochopil další záhadu. „Vy neuznáváte žádné náboženství, které leží mimo kostely, stejně jako mimo zákon neuznáváte žádnou morálku. No, to bych nikdy nepochopil, přestože jsem přečetl tolik urraských knih.”

„Tedy, dnes by každý poučený člověk připustil...”

„Sám jazyk ztěžuje dorozumívání,” pokračoval Shevek. Chtěl svůj objev ještě upřesnit a prodiskutovat.

„V praviku je slovo *náboženství* velmi vzácné. Nebo jak tomu říkáte vy — unikátní. Neužívá se často. Jistě, je to jedna z kategorií: čtvrtý modus. Mnoho lidí se učí používat všechny mody. Ale mody se opírají o přirozenou kapacitu mozku, nemůžete tedy doopravdy věřit, že nemáte žádné náboženské cítění, ne? Že provozujeme fyziku, zatímco jsme odříznuti od nejzákladnějšího spojení, které má člověk s kosmem?”

„Ó ne, to jistě ne...”

„Pak bychom totiž skutečně byli pseudo-druh!”

„Vzdělaní lidé by to jistě pochopili. Tihle důstojníci jsou ignoranti.”

„Ale copak smějí do kosmu létat jenom náboženští fanatici?”

Tak probíhaly všechny diskuse - pro lékaře namáhavé, pro Sheveka neuspokojivé, pro oba nekonečně zajímavé. Byly pro Sheveka jedinou možnosti, jak prozkoumat svět, který ho očekával. Loď, stejně jako Kimoeův rozum, byla jeho mikrokosmem. Na palubě *Mindful* nebyly žádné knihy, důstojníci se Shevekovi vyhýbali a posádku k němu nepouštěli. Co se týče lékaře, byl inteligentní a zcela určitě dobromyslný, skládal se ale z propletence intelektuálních artefaktů, které dokázaly zamotat hlavu daleko víc než všechny nástroje, přístroje a vymoženosti, kterými byla loď přecpaná. Ty posledně jmenované připadaly Shevekovi zábavné; všechno bylo tak ohromné, stylové a vynalézavé, ale fond Kimoeova intelektu mu

připadal nedostatečný. Zdálo se, že Kimoeovy myšlenky se nikdy nedají rovnou cestou. Musely se ovinout kolem tohohle, vyhnout tamtomu a pak nepozorovaně skončily před zdí. Všechny jeho myšlenky byly obklopeny zdmi, ale zdálo se, že si to nikdy neuvědomí, přestože se za nimi neustále schovával. Jednou jedinkrát, v těchto dnech rozhovorů na cestě mezi dvěma světy, zažil Shevek, že mezi nimi došlo k průlomu.

Ptal se tenkrát, proč na palubě lodi nejsou žádné ženy a Kimoe odpověděl, že služba na kosmické nákladní lodě prostě není práce pro ženy. Díky kurzům historie a znalosti Odoniných spisů měl Shevek dostatek informací, aby tuto tautologickou odpověď pochopil. Proto se už dále nevyptával. Nicméně lékař mu také položil otázku. Otázku o Anarresu. „Je to pravda, doktore Sheveku, že s ženami ve vaší společnosti jednáte stejně jako s muži?"

„To by bylo mrhání cenným materiálem," odpověděl Shevek s úsměvem a musel se zasmát ještě jednou, když si uvědomil komičnost této představy.

Lékař váhal, protože zjevně hledal cestu kolem jedné z těch zdí ve svém vědomí; pak se zatvářil rozpačitě a řekl: „O ne, já jsem nemyslel sexuálně... asi jste... myslel jsem jejich společenský statut..."

„Je *statut totéž* jako *třída*?"

Kimoe se snažil vysvětlit pojem 'status', protože se mu to ale nepodařilo, vrátil se k původnímu tématu.

„Skutečně neexistuje rozdíl mezi mužskou a ženskou prací?"

„Tak tedy - ne. To by přece byl podklad pro mechanickou dělbu práce, není-liž pravda? Každý si volí práci podle svých zájmů, nadání a tělesné síly. Co s tím má společného pohlaví? "

„Muži jsou tělesně silnější," prohlásil lékař s profesionální určitostí.

„To souhlasí - často. A taky větší. Ale jakou to hraje roli, když přece máme stroje? A i kdybychom neměli žádné stroje a kopali krumpáčem a břemena nosili na zádech, budou muži možná pracovat rychleji - ti velcí, ženy zato budou pracovat déle... sám jsem si dost často přál být tak houževnatý jako žena."

Kimoe na něj vyjeveně zíral. Šok byl tak velký, že zapomněl na slušnost. „Ale pak přece přijde všechno vniveč... všechno ženské, věčné... a mužská sebeúcta... Nechcete mi přece namluvit, že ženy ve *vašem* oboru jsou s vámi na *stejné* úrovni? Ve fyzice, v matematice, v intelektu? Přece mi nemůžete namluvit, že soustavné sestupujete na jejich úroveň?"

Shevek seděl v měkkém pohodlném křesle a rozhlížel se po důstojnické jídelně. Na obrazovce visela zářivě bílá výseč Urrasu, stále ještě svítila před černí vesmíru jako modrozelený opál. Tenhle kouzelný pohled, tato jídelna Shevekovi v posledních dnech zdůvěrněly, avšak teď mu najednou ty krásné barvy, tělu přizpůsobená křesla, nepřímé osvětlení, hrací stoly, televizory a

měkké koberce připadaly stejně cizí jako v prvním okamžiku.

„Nedomnívám se, že bych se někdy pokoušel někomu něco namluvit, Kimoe," řekl.

„Jistě, také jsem poznal vysoce inteligentní ženy, ženy, které dokázaly myslet logicky stejně jako muži," přiznal lékař kvapně. Prve téměř křičel a Shevekovi to připadalo, jako kdyby zoufale tloukl pěstmi do zamčených dveří...

Shevek zavedl rozhovor na jiné téma, ale o tomto problému musel stále přemýšlet. Otázka nadřazenosti a méněcennosti musela ve společenském životě Urrasanů hrát důležitou roli.

Když Kimoe, aby si zachoval sebeúctu, musel polovinu lidské rasy pokládat za méněcennou, jak si pak uchovaly sebeúctu ženy? Považovaly snad za méněcenné muže? A jak to všechno ovlivnilo jejich sexuální život! Z Odoni-ných spisů věděl, že nejdůležitější sexuální instituce Urrasanů před dvěma sty lety byly 'manželství', partnerství autorizované a provázené právními a ekonomickými sankcemi, a 'prostituce', která se zdála být pouze siřeji pojatým termínem kopulace v ekonomickém modu. Odo obě odsuzovala a přesto byla Odo sama vdaná! Kromě toho se obě instituce mohly za těch dvě stě let značně změnit.

Pokud chtěl žít spolu s Urrasany na Urrasu, bylo nutné, aby to zjistil.

Zvláštní, že dokonce i sex, který byl pro něj mnoho let zdrojem útěchy, požitků a radosti, se přes noc mohl stát neznámým teritoriem, ve kterém se musel pohybovat opatrné a uznat svou neznalost. Ale bylo to tak. Byl teď varován - nejen Kimoeovým podivným výbuchem vzteku a opovržení, ale také předchozím neurčitým dojmem, který teď tahle epizoda znovu oživila. V prvních dnech na palubě lodi, v těch dlouhých hodinách horečky a zoufalství, byl zneklidněný - někdy příjemně, někdy nepříjemně - živočišně jednoduchým pocitem: měkkostí postele. Přestože to byl jenom kavalec, podvolovala se matrace jeho tělesné váze s něžnou poddajností. Oddávala se mu s takovým důrazem, že si tuto skutečnost uvědomoval, ještě když usnul. A jak příjemné, tak nepříjemné pocity, které tak byly vyvolány, byly zcela jednoznačné erotické. Přesně jako ten horkovzdušný vysoušeč: stejný účinek. Dráždění. A design nábytku v důstojnické jídelně - měkce prohnuté, plastické křivky, do kterých bylo tvarováno i dřevo a tvrdý kov, hladké jemné povrchy a textury: neobklopoval všechno lehký a nezměnitelný nádech sexuality? Znal sám sebe dost dobře na to, aby věděl, že pár dní bez Takver, navíc ve značném stresu, mohlo způsobit, že cítil ženu v každé stohu desce. Ledaže by v něm byla zakletá.

Žili snad všichni urrasští truhláři v celibátu?

Vzdal to. Dozví se to jistě včas - na Urrasu.

Bezprostředně předtím, než se připoutali pro přistání, přišel k němu do

kabiny lékař, aby zkontroloval reakce na rozlišná očkování; poslední očkování proti moru způsobilo, že se Shevek poměrně silně roznemohl. Kimoe mu dal novou pilulku. „To vás pro přistání vzpruží," vysvětlil. Shevek tu věc stoicky polkl. Lékař se naklonil pres svou kabelu a začal náhle mluvit velmi rychle: „Doktore Sheveku, myslím, že už vás nebudu smět ošetřovat, přestože tu je jistá možnost, ale pokud ne, chtěl bych vám říct, že já... že mi bylo velkou ctí. Ne, proto... ale protože jsem vás směl poznat a vysoce si vás cením... protože musím přiznat... že mě jako člověka vaše přátelství, vaše skutečné přátelství..."

Jelikož Sheveka díky bolesti hlavy nenapadla žádná vhodná odpověď, chytil Kimoeovu ruku, srdečně ji stiskl a řekl: „Uvidíme se, bratře!" Kimoe potřásl Shevekovou rukou po způsobu Urrasanů a odspěchal. Když odešel, uvědomil si Shevek, že s nim mluvil pravicky a že ho v téhle řeči, které Kimoe moc nerozuměl, nazval ammarem -bratrem.

Nástěnný reproduktor ječel rozkazy. Shevek připoutaný ve své kóji jim otupěle a bez zájmu naslouchal. Působení vstupu do atmosféry ještě zesílilo jeho otupělost. Myslel jedině na to, aby nezvracel. Že přistáli, nevěděl, dokud zase nepřispěchal doktor Kimoe. Nutil ho, aby šel s ním do důstojnické jídelny. Obrazovka, na které tak dlouho visel mraky obklopený jasně svítící Urras, byla temná. Místnost byla plná lidí. Kde se tu všichni vzali? Byl překvapený, těšilo ho, že směl stát, chodit a potřásat rukama. Jedině na to se soustředil, nestaral se o význam. Hlavy, úsměvy, ruce, slova, jména. Pořád dokola jeho jméno: doktor Shevek, doktor Shevek... Teď kráčel se všemi těmi cizími muži, kteří ho obklopovali, krytou pěší cestou, kde všechny hlasy zněly velmi silně a slova se odrážela od stěn. Pak se mumraj hlasů ztišil. Jeho tváře se dotkl cizí vzduch.

Pohlédl vzhůru a když chtěl z rampy sestoupit na rovnou zem, zakopl a málem upadl. Ve zlomku času mezi začátkem kroku a jeho dokončením myslel na smrt a po došlápnutí stál na nové zemi.

Kolem dokola širý, šedý večer. V dálce, na druhém konci zamlžené přistávací plochy, hořela oparem zastřená modrá světla. Vzduch na obličeji a rukou, na nose, v hrdle a plicích byl chladný, vlhký, mírný. Nebyl cizí. Byl to vzduch světa, **z** kterého pocházela jeho rasa. Vzduch domova.

Někdo ho, když klopýtl, uchopil za paži. Světla reflektorů vzplanula, oslepila ho. Týmy kameramanů filmovaly scénu pro zprávy: první muž z Měsíce, vysoká, štíhlá postava uprostřed hodnostářů, profesorů a bezpečnostních úředníků; hlavu s dlouhými, jemnými, pečlivě zastřiženými vlasy držel velmi zpříma (snad aby kameramani mohli zachytit každý detail), jako by chtěl pres záři reflektorů hledět vzhůru na oblohu, širou mlhavou oblohu, která skrývala hvězdy, Měsíc a všechny ostatní světy.

Novináři se pokoušeli prolomit kordon policistů:

„Jen pár slov, doktore Sheveku, v tomto historickém okamžiku...”

Byli okamžitě zatlačeni zpátky. Muži, kteří ho obklopovali, ho manévrovali kupředu. Byl téměř odnesen k čekající limuzíně, pro fotografy pozoruhodný svou výškou, dlouhými vlasy a zvláštním výrazem smutku a poznání v obličeji.

Věže města - obrovské žebříky z rozmazaného světla — se tyčily vzhůru do mlhy. Nad hlavami jim svištěly vlaky, světlé skřípající blesky. Nad proudy tramvají a aut byly silnice lemovány masivními zdmi z kamene a skla. Kámen, ocel, sklo, elektrické světlo. Žádné obličeje.

„To je Nio Esseia, doktore Sheveku. Ale mysleli jsme si, že by bylo asi lepší vás shonu města zpočátku ušetřit. Pojedeme přímo na univerzitu.”

Spolu s ním sedělo v tmavém, měkce vypolštářovaném voze pět mužů. Upozorňovali ho na nejdůležitější budovy, jenomže v té mlze nemohl rozeznat, která z těch velkých, neurčitých, mihnuvších se staveb je Nejvyšší soud, Národní muzeum, sídlo vlády a senátu. Přejeli přes řeku nebo ústí řeky, miliony světel Nio Esseia se mlhavě třepotaly na tmavé hladině vody za nimi. Silnice potemněla, mlha zhoustla, řidič zpomalil. Reflektory vrhaly světlo do mlhy jako na stěnu, která před nimi uhýbala stále dál a dál. Shevek seděl přihrbeně a zíral ven. Jeho pohled nebyl zaměřen na nic určitého, stejné jako jeho myšlenky, ale vypadal tak vážně a duchem nepřítomný, že ostatní jeho mlčení respektovali a hovořili spolu pouze tlumeně.

Co byla ta hluboká temnota, jež se nekonečně šířila podél silnice? Stromy? Projížděli snad od té doby, co opustili město, mezi stromy? Napadlo ho iotské slovo: 'les'. Nevyjeli rovnou na poušť. Stromy pokračovaly dál a dál na nejbližší horský štít a další a další, v tom sladkém chladu mlhy, nekonečné, les, který se rozprostřel po celém světě, nepřetržitý zápas a soužití mnoha živočichů, tmavý pohyb listí v noci. Potom, když Shevek ještě seděl a žasl, když vůz vyjel z mlhy říčního údolí do průzračnějšího vzduchu, zíral na něj ze tmy zpod střechy z listí na okamžik jakýsi obličej.

Obličej jiný než kterýkoli lidský obličej. Byl dlouhý jako paže a strašidelně bílý. Jako pára proudil dech z otvorů, snad nozder, a postřehl také oko. Hrůzné, ale nezaměnitelné, velké, tmavé oko, smutné, možná cynické ihned zase zmizelo ze světla reflektorů.

„Co to bylo?”

„Asi osel.”

„Zvíře?”

„Přirozené, že zvíře. Ach bože, to souhlasí! Vy nemáte na Anarresu žádná větší zvířata, že?”

„Osel je druh koně," řekl jiný, a pak další pevným, o něco stařeji znějícím hlasem. „*Byl* to kůň, osli nevyrostou tak velcí." Rádi by si s ním popovídali, ale Shevek už zase neposlouchal. Myslel na Takver. Ptal se sám sebe, co by tenhle hluboký, tmavý pohled bez emocí asi znamenal pro Takver. Vždycky věděla, že všichni živočichové vytvářejí společenství, měla radost ze svého příbuzenství s rybami v akváriích laboratoře, vyhledávala zkušenosti s existencemi mimo lidské hranice. Takver by věděla, jak je třeba odpovědět na pohled oka ze tmy pod stromy.

„To před námi je Ieu Eun. Tam na vás čeká poměrně hodně lidí, doktore Sheveku; všichni vás chtějí pozdravit; prezident, několik ředitelů a samozřejmě rektor, všechna velká zvířata. Ale jestli jste unavený, zkrátíme tuto zdvořilostní záležitost na nezbytné minimum."

Zdvořilostní záležitost trvala několik hodin. Později si už na ni nedokázal přesně vzpomenout. Dovedli ho z malé, tmavé kabiny vozidla do obrovské, světlé auly, plné lidí - stovky lidí pod zlatým stropem s křišťálovými lustry. Všem těm lidem byl postupně představen. Všichni byli menší než on a úplně holohlaví. Těch několik málo přítomných žen mělo také holé hlavy.

Konečně pochopil, že si musejí holit veškeré ochlupení, jak jemné, měkké a krátké chloupky na těle, tak i všechny vlasy na hlavě. To vyrovnávají okázalým ošacením. Dokonalý střih, nádherné barvy, ženy v dlouhých róbách, které sahaly až na zem, s nahými prsy; pas, krk a hlavu ozdobené drahokamy, krajkou a tylem, muži v kalhotách a pláštích nebo v tunikách, červených, modrých, fialových, zlatých, zelených s rukávy s rozparky a celými kaskádami krajek, nebo v dlouhých, karmínové červených, tmavozelených a černých tógách, které se u kolen rozdělovaly, aby ukázaly bílé punčochy se stříbrnými podvazky. Shevekovi se v hlavě vynořilo další iotské slovo, takové, pro které dosud nenasel žádnou definici, jehož zvuk se mu ale nehorázně líbil: 'nádhera'. Tihle lidé byli nádherní. Byly pronášeny proslovy.

Prezident senátu národa A-Io, muž s podivnýma studenýma očima, pronesl přípitek: „Na novou éru bratrství mezi oběma planetami - blíženci a na našeho ctěného a vítaného hosta doktora Sheveka z Anarresu, který je poslem této nové éry!" Rektor univerzity se s ním bavil nesmírně nadšeně. První ředitel národa s ním hovořil vážně. Byl představen vyslancům, kosmonautům, fyzikům, politikům, tuctům lidí, kteří se všichni honosili dlouhými tituly před i za jmény, a ti všichni se s ním bavili a on jim odpovídal, později si ale nemohl vzpomenout, co kdo řekl, a ze všechno nejmíň, co řekl on sám. Hodně pozdě v noci putoval v teplém dešti se skupinkou mužů velkým parkem, ale možná to bylo náměstí. Pod nohama měl pocit pružné živé trávy; znal ho ze svých procházek v Trojúhelníkovém parku v Abbenay. Tato živá vzpomínka a chladný dech nočního vánku ho

probudily. Jeho duše vylezla z úkrytu.

Průvodci ho dovedli k budově, do pokoje, který, jak mu vysvětlili, byl 'jeho' pokojem.

Byl velký, přibližně deset metrů dlouhý. Zřejmě to byla nějaká společenská místnost, protože tam nebyly ani oddělovací příčky, ani plošiny na spaní. Tři muži, kteří s ním ještě zůstali, museli být jeho spolubydlící. Byl to překrásný společenský pokoj s celou radou oken na jedné zdi, všechna oddělena štíhlým sloupkem, který se pnul vzhůru jako strom, aby se nahoře rozvinul do dvojitého oblouku. Podlaha byla pokryta karmínové červeným kobercem a při protější stěně pokoje plál v krbu oheň. Shevek přešel místností a stoupl si před oheň. Ještě nikdy neviděl, aby se pálilo dřevo pro výrobu tepla, ale už nebyl schopen se čemukoli divit. Natáhl ruce k příjemnému teplu a sedl si na vyleštěnou mramorovou lavici u krbu.

Nejmladší z mužů, kteří ho doprovázeli, si sedl naproti němu. Druzí dva si ještě povídali - o fyzice, ale Shevek se' nepokoušel jejich rozhovor sledovat. Mladý muž tiše řekl: „Ptám se, co teď asi cítíte, doktore Sheveku."

Shevek si natáhl nohy a předklonil se, aby i obličejem zachytil trochu tepla. „Cítím se těžce."

„Těžce?"

„Možná díky gravitaci. Anebo únavě."

Podíval se na svého společníka, ale mihotání ohně v krbu jeho obličej rozmazalo. Jenom zlatý odlesk těžkého řetězu a tmavá granátově červená barva taláru se daly rozeznat.

„Neznám vaše jméno."

„SaioPae."

„Ach, ano. Pae! Znám vaše články o Paradoxu."

Hovořil těžce, ospale.

„Někde tu musí být také bar. Vyšší členové profesorského sboru mají v pokoji vždycky skříňku s likéry. Nenapil byste se něčeho?"

„Ano, rád - vody."

Když se mladý muž vrátil se sklenkou vody, připojili se k nim u krbu i druzí dva. Shevek vypil žíznivě vodu a zíral pak na sklenici, křehkou, pěkně tvarovanou nádobu, jejíž zlatý okraj odrážel lesk ohne. Byl si vědom přítomnosti mužů a jejich chování bylo ochranitelské, plné respektu, vlastnické.

Podíval se na ně, pozoroval jeden obličej po druhém. Všichni na něj hleděli plni očekávání. „Tak, teď mě tu máte," řekl s úsměvem. „*Ted* máte svého anarchistu. Co si s ním počnete? "

2. KAPITOLA

Před čtvercovým oknem v bílé stěně září jasná, volná obloha. Uprostřed oblohy plane slunce.

V pokoji je jedenáct malých dětí, většina z nich rozdělená po dvou nebo po třech ve velkých, vypolštářovaných kójích. Za žvatlám a vrtění se pomalu uklidňují. Jenom obě nejstarší děti pobíhají volně: jedno baculaté, aktivní, které právě rozebírá hrací desku s dřevěnými kolíčky, druhé kostnatější; sedí uprostřed žlutého čtverce slunečního světla a dívají se s vážným nechápavým kukučem do slunečních paprsků. V předpokoji se baví chůva, jednooká šedovlasá žena s urostlým, sklíčeně působícím asi třicetiletým mužem. „Jeho matku přeložili do Abbenay," vysvětluje muž. „Chtěla, aby tady zůstal."

„Má u nás pak zůstávat celodenně, Palate?"

„Ano, odstěhuji se zase do ubytovny."

„Neměj starost, všechny nás tu zná! Ale Pracděl tě přece určitě pošle za Rulag. Konečně, jste přece partneři a kromě toho oba inženýři."

„Souhlasí, ale ona je... Centrální ústav pro techniku si ji vyžádal. Nejsem tak dobrý jako ona. Rulag má před sebou výbornou práci."

Chůva s povzdechem přikývla. „Přesto ..." řekla energicky, ale dál už nedodala nic.

Otcův pohled spočinul na kostnatém dítěti, které si ho v předpokoji ještě nevšimlo, neboť bylo příliš zaměstnáno světlem. Vtom se k němu rozběhl malý tlouštík - kolébavě, protože mu mezi nohama visela mokrá plena. Přišel buď z nudy anebo proto, že hledal společnost. Když ale dosáhl slunečního čtverce, zjistil, že je tam teplo. Kecl si na zadeček vedle štíhlého chlapce a odstrčil ho do stínu.

Tichá poddajnost kostnatého ustoupila hněvivé grimase. Šťouchl do cvalíka a křičel: „Jdi pryč!"

Okamžitě tu byla chůva. Postavila tlouštíka. „Sheve, do druhých lidí se nesmí strkat!"

Malý hubený chlapec vstal. Obličej mu plál slunečním světlem a vztekem. Pleny mu spadly. „Moje!" křičel vysokým znělým hláskem. „Slunce - moje!"

„To není tvoje slunce," opravovala ho jednooká něžně, ale rozhodně. „Nic nepatří jenom tobě. Všechno je tu jenom pro spotřebu, k rozdělení s ostatními. Jestli se nechceš o něco s ostatními dělit, pak to také nesmíš používat. " S tím zvedla malého kostnatého chlapce a posadila ho zase na zem, mimo sluneční čtverec.

Cvalík seděl a lhostejně civěl před sebe. Štíhlounek se třásl po celém těle,

křičel: „Slunce - moje!" a propukl ve vzteklý pláč.

Otec ho vzal do náruče a přitiskl ho k sobě. „No, no, no tak, Sheve!" uklidňoval dítě. „Víš přece, že věci nemůžeš vlastnit. Co je to s tebou?" Jeho hlas byl tichý a nejistý, jako by hrozilo, že se i on sám každou chvíli rozpláče. Útlé, štíhlé, lehounké dítě v jeho náruči usedavě plakalo.

„Vždycky se najdou takoví, kteří neberou život lehce," řekla jednooká, která soucitně přihlížela.

„Vezmu ho teď s sebou na ubytovnu. Jeho matka odjíždí dnes večer."

„Samozřejmé. Snad budete brzy někde nasazeni společné," odpověděla chůva, která si vzala baculku pod paži jako pytel mouky. Tvářila se sklíčeně, ale zdravým okem mrkala. „Nashledanou, Sheve, moje malé srdíčko! Zítra, slyšíš, zítra si budeme spolu hrát a jezdit s náklaďáky."

Ale mrňous jí ještě neprominul. Vzlykaje popadl tatínka kolem krku a schoval si obličejík do tmy ztraceného slunce.

Orchestr si tohle dopoledne rezervoval všechna sedadla pro svou zkoušku a ve velkém sále výukového centra poskakovala taneční skupina, takže děti, které patřily ke skupme Mluvení a poslech, se posadily do kruhu v dílně, na podlahu z pěnového kamene. První dobrovolník, osmiletý, vytáhlý, s příliš velkýma rukama a nohama, se zvedl. Držel se jako všechny zdravé děti velmi zpříma; jeho lehounce ochmýřený obličej byl zpočátku velmi bledý, pak ale, zatímco čekal, než až ho začnou ostatní děti poslouchat, silně zčervenal. „Začni, Sheveku," vybídl ho vedoucí skupiny.

„No tak, měl bych takový nápad."

„Hlasitěji," vyzval ho vedoucí, podsaditý muž něco málo přes dvacet.

Hoch se rozpačité usmál. „No, myslel jsem si, řekněme, hodím kámen. Na strom. Hodím tedy, kámen poletí vzduchem a trefí se do stromu, že? Ale to nemůže. Protože totiž... Prosím, mohl bych dostat tabuli? Tak, tohle jsem já, jak házím kámen, a tohle je ten strom." Maloval na tabuli. „To má být strom a tady, tohle, vidíte, to je ten kámen uprostřed." Děti se pochichtávaly jeho ztvárnění horninového stromu a on se usmíval také. „Aby se teď dostal ode mne ke stromu, musí se kámen v některém okamžiku nacházet uprostřed mezi mnou a stromem, rozumíte? A pak musí být zase uprostřed mezi středem a stromem. A pak musí být uprostřed mezi druhým středem a stromem. Takže je úplně jedno, jak daleko už kámen doletěl, vždycky existuje místo nebo spíš časový okamžik, který leží uprostřed mezi místem, kde se kámen nacházel naposledy a stromem..."

„Připadá vám to zajímavé? " skočil mu do řeči vedoucí, obraceje se přitom k ostatním dětem.

„Proč nemůže kámen zasáhnout strom?" zeptalo se desetileté děvčátko.

„Protože vždycky musí nejprve urazit polovinu úseku cesty, který má před sebou," odpověděl Shevek, „a protože druhou polovinu cesty má pak vždycky

ještě před sebou — rozumíte?"

„A neřekneme raději rovnou, že jsi špatně mířil?" mínil vedoucí skupiny s křivým úsměvem.

„Je úplně jedno, jak se míří. Kámen prostě *nemůže strom zasáhnout."*

„Kdo tě přivedl na tuhle myšlenku?"

„Nikdo. Jednoduše jsem si to tak představil. Myslím, že je docela jasně vidět, jak kámen..."

„To stačí!"

Některé děti se už začaly bavit, teď však překvapeně ztichly. Malý chlapec stál s tabulí v kruhu mlčení. Vypadal zastrašeně a mračil se.

„Mluvit znamená dělit se s ostatními; je to kooperativní umění. Ty se ale nedělíš, ty jsi egoista. Vnucuješ ostatním svůj názor."

Z druhého konce chodby sem doléhaly slabé, ale horlivé zvuky orchestru.

„To sis nevymyslel sám, to nebyl žádný spontánní nápad. Četl jsem něco podobného v knize."

Shevek na vedoucího zíral. „V jaké knize? Je tady nějaká?"

Vedoucí skupiny vstal. Byl přibližně dvakrát větší a třikrát těžší než jeho protějšek a v obličeji měl zřetelně vepsánu nechuť vůči tomuto chlapci. V jeho postoji však nebyla žádná tělesná hrozba, pouze zdůraznění autority; ale ta byla přece jen poněkud oslabena jeho podrážděnou odpovědí na podivnou chlapcovu otázku: „Ne! A přestaň mi s tím egoismem!" Pak pokračoval svým obvyklým přátelským tónem: „Toto vystoupení skutečně odporuje všemu, čeho chceme v naší skupině Mluvení a poslech dosáhnout. Hovor, dialog je dvoucestná funkce. Shevek to ještě nechápe, na rozdíl od vás ostatních, a proto narušuje práci naší skupiny. To snad vidíš sám, ne, Sheveku? Navrhuji, aby sis našel jinou skupinu, která bude spíše odpovídat tvé úrovni."

Nikdo další už nic neřekl. Uprostřed mlčení a zvuků slabé hudby orchestru chlapec vrátil tabuli a vzdálil se z kruhu. Vyšel na chodbu a zůstal tam stát. Pod vedením učitele si začala skupina, kterou opustil, vyprávět společnou povídku, děti se při vyprávění střídaly. Shevek naslouchal jejich tlumeným hlasům a svému ještě silně tlukoucímu srdci. V uších mu znělo, ale nebyla to hudba orchestru, nýbrž důsledek snahy potlačit slzy.

Tohle znění už zažil vícekrát. Neslyšel ho rád a už taky nechtěl myslet na ten kámen a na ten strom, proto se soustředil pouze na Kvadrát. Sestával pouze z čísel a čísla byla vždycky chladná a stabilní. Když se dopustil omylu, mohl u nich klidně hledat útočiště, neboť čísla neměla žádnou chybu. Kvadrát se mu před vnitřním zrakem zjevil už dříve, obrazec v prostoru, jako obrazy, které kreslila v čase hudba; kvadrát z prvních devíti číslic s pětkou přesně uprostřed. Ať se řady sčítaly jak chtěly, výsledek byl stále

stejný, každá nerovnost byla vyloučena. Bylo pěkné se na to dívat.

Kdyby jenom mohl nalézt skupinu, která by ráda hovořila o takových věcech? Ale tím se zabývalo jenom pár starších chlapců a děvčat a ti měli moc práce. Co to jen mohlo být za knihu, o které hovořil skupinový vedoucí? Byla to kniha plná číslic? Jestlipak tam stálo, zda kámen trefil strom? Bylo od něj hloupé vyprávět ten vtip o kamenu a stromu, nikdo nepoznal, že to byl žert, vedoucí skupiny měl pravdu. Bolela ho hlava. Podíval se do nitra, do nitra na klidné vzory číslic.

Jestli kniha sestávala pouze z číslic, musela být pravdivá. Spravedlivá. Co se vyjadřovalo ve slovech, nikdy nevyšlo správně.

Slovy se věci překrucovaly, běžely proti sobě a přes sebe, místo aby byly pěkně odděleny a navzájem se doplňovaly. Avšak pod slovy, uvnitř, vycházelo všechno jako uprostřed kvadrátu - uspořádáno pěkně a rovnoměrně.

Člověk mohl všechno úplně změnit, ale nic by se neztratilo. Když člověk ty číslice viděl, mohl to jasně rozpoznat, tu vyváženost, ten rovnoměrný vzor. Viděl základy světa. A ty byly pevné.

Shevek se naučil čekat. V tom byl odborník. Nejdřív se naučil čekat na svou matku Rulag, přestože ji viděl před tak dlouhou dobou, že si na to nemohl ani vzpomenout. Později si tuto schopnost zdokonalil tím, že čekal na to, až na něm bude řada, aby se směl dělit, nebo aby se s ním rozdělili.

V osmi letech se sice ptal proč a jak, a co a kdyby, ale zřídka se zeptal kdy.

Čekal na návrat otce, se kterým se měl přestěhovat do ubytovny. Protáhlo se to čekání: šest dekád. Palat dostal krátkou zakázku jako údržbář při zavodňování polí u Bubnové hory a pak chtěl strávit dekádu na dovolené na pláži Malennin, kde se mohl koupat, odpočívat a kopulovat se ženou jménem Pipar.

To všechno vysvětlil svému synovi. Shevek měl k němu důvěru a on si tu důvěru zasloužil. Když přešlo těch šedesát dní, přicházel k dětským domovům v Širých pláních; urostlý, hubený muž, který působil smutněji než kdy předtím. Kopulování vůbec nebylo to, co vlastně chtěl. Chtěl Rulag. Když spatřil chlapce, usmál se a čelo se mu svraštilo vnitřní bolestí.

Užívali toho, že jsou spolu.

„Palate, už jsi někdy viděl knihy, ve kterých jsou jenom čísla?"

„Co myslíš, Sheveku - matematiku?"

„Myslím, že ano."

„Takovou jako tahle? "

Palat vytáhl z kapsy své tuniky knihu. Byla malá, aby ji bylo možné nosit v kapse, a jako většina knih měla zelenou vazbu s vytlačeným Kruhem

života. Byla hustě potištěná malými znaky, stránky měly jen úzké okraje, neboť papír je materiál, k jehož výrobě je zapotřebí velkého množství holumových stromů a lidské síly, jak zdůrazňoval správce materiálu ve výukovém centru, když někdo zpackal svou stránku a chtěl si vyzvednout novou. Palat knihu otevřel a ukázal ji Shevekovi. Na dvojstránce běžely řady sloupců číslic. Přesné, jak si to představoval. Přijal zákony věčné spravedlnosti. Logaritmické tabulky, základ 10 a 12, stálo na obálce nad Kruhem života.

Chlapec si hodnou dobu prohlížel první stranu. „K čemu to je?" vyzvídal, neboť tyhle řady čísel tam určité nebyly kvůli své kráse. A inženýr se mu pokusil vysvětlit logaritmy, seděli na tvrdé pohovce ve studené, špatně osvětlené společenské místnosti ubytovny.

Dva staří muži žvanili v rohu místnosti nad hrací deskou. Vstoupil mladý par, zeptal se, jestli je jednolůžkový pokoj dnes volný, a odebral se tam. Déšť bubnoval na kovovou střechu jednoposchoďové ubytovny, zeslábl a nakonec ustal úplně. Nikdy nepršelo moc dlouho. Palat si přinesl logaritmické pravítko a vysvětlil Shevekovi, jak s ním zacházet. Zato mu Shevek ukázal kvadrát a princip uspořádám čísel v něm. Když si konečně všimli, kolik je hodin, bylo už skutečně velmi pozdě. Běželi spolu dešťovou svěžesti, bahnitou tmou k domovu dětí, vyslechli si ne zcela vážně míněné kázání nočního vrátného. Rychle se políbili, hlasitě se zasmáli a Shevek běžel do velké ložnice k oknu, kde se mohl dívat za svým otcem, který vlhkou, ocelově modrou temnotou odcházel po jediné ulici v Širých pláních.

Se špinavýma nohama se chlapec uložil do postele a ihned usnul. Zdálo se mu, že putoval po silnici, která vedla osamělou, pustou zemí. Daleko vpředu procházela napříč silnicí čára. Když se k ní přiblížil, zjistil, že to je zeď. Od horizontu k horizontu se táhla přes pustou zemi: masivní, temná a dost vysoká. Silnice vedla přímo k ní a tam končila.

Musel jít dál, ale nemohl. Zeď mu bránila. Ozval se v něm bolestivý, vzteklý strach. Musel jít dál, jinak by se nikdy nemohl vrátit domů. Ale stála tam ta zeď. Nešlo to.

Pěstmi tloukl do hladké plochy a křičel. Beze slov a naříkavě. Polekán zvukem vlastního hlasu se přikrčil a pak se ozval jiný hlas: „Podívej!" Byl to hlas jeho otce. Tušil, že tu někde byla i jeho matka, ale neviděl ji (nevzpomínal si na její obličej). Měl dojem, že ona a Palat na všech čtyřech byli ve tmě pod zdí a že byli objemnější než lidské bytosti a měli jinou podobu. Naznačovali, že něco je na zemi, kyselé zemi, na které nic nerostlo. Ležel tam kámen.

Byl stejné tmavý jako zeď, ale na něm nebo v něm seděla číslice; pětka, myslel si nejprve, posléze ji považoval spíš za jedničku, avšak nakonec pochopil, co to bylo - prvopočáteční číslo, které současně představovalo

jednotku i celek.

„To je základní kámen," řekl mile důvěrný hlas a Shevek byl plný radosti. Už nebyla žádná zeď, žádný stín a on věděl, že se vrátil, že je zase doma.

Později si na podrobnosti toho snu nemohl vzpomenout, ale tu nesmírnou vlnu radosti nezapomněl nikdy. Něco takového ještě nezažil; zdála se být tak trvalá jako letmý pohled na světlo, které neustále plane, že ani vteřinu nepochyboval o její skutečnosti, přestože ji přece cítil jenom ve snu. Jak se však tam zdála být trvalá – nemohl ji přivolat zpět ani hlubokou touhou ani čistou silou vůle. Jenom v bdělém stavu si ji mohl připomenout. Neboť kdykoli pak ještě sníval o zdi, jak se občas stávalo, byly ty sny vždy deprimující a bez osvobozujícího konce.

Pojem 'vězení' poznali při studiu epizod z díla *Odin život*, knihy, kterou museli přečíst všichni, kdo se zabývali historií.

Obsahovala četné nejasnosti a v Širých pláních nebyl nikdo, kdo by se tak dobře vyznal v dějinách, aby jim to všechno mohl vysvětlit. Když ale probírali zrovna období, kdy Odo pobývá v pevnosti v Driu, vysvětlil se pojem 'vězení' sám od sebe. A když pak k nim přišel učitel dějepisu během své okružní cesty městem, vyložil jim toto téma tak zdráhavě, jako vysoce počestný dospělý, jehož se děti vyptávají na význam nějakého obscénního slova.

„Tedy," řekl, „vězení je budova, do které stát vykazoval lidi, pokud překročili zákony. A proč jednoduše neodešli? Nemohli odejít, protože dveře byly zamčené."

„Zamčené?" „Jako dveře jedoucího nákladního auta, abys nevypadl, ty hlupáčku!" „Ale co pak celou dobu dělali v jediné místnosti?" „Nic. Nebylo co dělat. Viděli jste přece obrázky Odo ve vězeňské cele Dria, ne? Ztělesnění tvrdošíjné trpělivosti, skloněná šedovlasá hlava, křečovité sevřené ruce, nehybné v narůstajícím stínu. Někdy bývali vězni odsuzováni také k práci." „Odsuzováni?" „Nuže, soudce - muž, kterému zákon propůjčuje moc - jim přikázal, aby vykonávali tělesnou práci." „Rozkázal jim to? A co když nechtěli?" „*Pak* byli donuceni; když nechtěli pracovat, byli biti." -

Lechtivé vzrušení u dětí, jedenácti a dvanáctiletých, z nichž nikdy žádné nebylo bito, ani žádné z nich nevidělo, že by byl někdo bit, leda v nečekaně vzplanuvším hněvu.

Tirin položil otázku, která všem ležela na jazyku:

„Znamená to, že hodně lidí bilo jednoho člověka?"

„Ano."

„Proč jim v tom ostatní nezabránili?"

„Protože dozorci měli zbraně, vězňové ale ne," odpověděl učitel. Hovořil s úsilím muže, který má pocit, že je nucen přiznat něco odporného, a

kterému je to nesnesitelně trapné.

Byla to fascinace z neznámého, zcestného, která svedla Tirina, Sheveka a tři další chlapce dohromady. Děvčata trpěna nebyla; proč, to by nedokázali říct. Tirin objevil ideální vězení: pod západním křídlem výukového centra. Byl to prostor tvořený třemi betonovými zdmi a spodní stranou podlahy, právě dost velký, aby se tam mohla vleže nebo vsedě zdržovat jedna osoba. Protože základové zdi byly součástí betonového panelu, přecházelo dno tohoto prostoru plynule ve zdi a těžká deska pěnového kamene by tvořila ideální uzávěr. Tyhle 'dveře' se musely nějak zatarasit. Po několika pokusech zjistili, že kdyby vzepřeli dva trámy mezi stěnu a protilehlou desku, 'cela' by se tak dala naprosto spolehlivě uzavřít. Kdo by seděl uvnitř, dveře by v žádném případě nemohl ani vyvrátit ani otevřít.

„A co světlo?"

„Žádné světlo," rozhodl Tirin. Mluvil o podobných věcech vždy s určitostí, protože se dík své představivosti dokázal přenést přímo do určité situace. Pokud měl k dispozici fakta, používal je, ale nebyla to fakta, co mu propůjčovalo jistotu. „V té pevnosti v Dnu také nechávali vězně sedět potmě. Celé roky."

„A co vzduch," namítl Shevek. „Dveře zapadají jako vakuový uzávěr. Musejí mít otvor."

„Jenomže provrtat pěnový kámen trvá hodiny. Kromě toho, kdopak už by chtěl zůstat v té díře tak dlouho, až by mu došel vzduch?"

Sbor dobrovolníků a uchazečů mu odpověděl unisono.

Tirin se na ně s opovržením podíval. „Vy jste se všichni úplně zbláznili. Vy se tam chcete nechat zavřít? Proč?" Postavit vězeňskou celu byl jeho nápad a to mu stačilo, nevěděl, že někteří lidé nemají dost představivosti, takže musí jít sami do cely, sami se musí pokusit otevřít neotevíratelné dveře.

„Chci vědět, jaké to je," ozval se Kadagv, vážný, domýšlivý dvanáctiletý chlapec se širokou hrudí.

„Namáhej si hlavu!" posmíval se mu Tirin. Ale ostatní byli na Kadagvově straně. Shevek přinesl z dílny vrtačku a pak ve výši nosu vyvrtali dva centimetry velkou díru do 'dveří'. Jak předvídal Tirin, potřebovali k tomu skoro celou hodinu.

„Jak dlouho tam chceš zůstat, Kadě? Hodinu?"

„Poslechněte," protestoval Kadagv, „když mám být vězněm, nesmím také rozhodovat, kdy mě zase pustíte ven."

„To je pravda," potvrdil Shevek, udolaný tak bezchybnou logikou.

„Moc dlouho tam ale nesmíš zůstat, Kade. Já chci taky!" dožadoval se Gibesh, nejmladší z nich. Vězeň už neodpověděl. Vstoupil do cely. čtyři dozorci vězení nadzdvihli dveře, s prásknutím je zavřeli, pak proti nim

zapřeli trámy a s nadšením je pevně zaklínili. Následně se všichni drali k otvoru, aby se podívali na vězně. Protože do cely ale otvorem pro vzduch nemohlo pronikat žádné světlo, byla uvnitř naprostá tma, takže neviděli vůbec nic.

„Neberte tomu ubožákovi všechen vzduch!"

„Nějaký mu tam nafoukejte."

„Naprďte mu tam nějaký!"

„Jak ho tam necháme dlouho?"

„Hodinu."

„Tři minuty."

„Pět let!"

„Ještě čtyři hodiny do vypínání světel. To by mělo stačit."

„Ale já chci taky!"

„No dobře, ty tam pak můžeš zůstat přes noc."

„Ne, ne, radši zítra."

O čtyři hodiny později odkopli trámy a Kadagva osvobodili. Vyšel ven stejně nafoukaně jako vstupoval dovnitř, prohlásil pouze, že má hlad a že to je jednoduché jako dětská hra; většinu času že prospal.

„Udělal bys to znovu?" zeptal se Tirin vyzývavě.

„No jasně."

„Ne, teď chci já..."

„Drž hubu, Gibe! Tak co je, Kade? Vpochodoval bys tam teď hned zpátky, aniž bys věděl, kdy té zase pustíme?"

„Jasně."

„Bez jídla?"

„Oni ale svým vězňům dávali jíst," namítl Shevek. „To je na tom to divné."

Kadagv pokrčil rameny. Jeho povznesená lhostejnost byla přímo nesnesitelná.

„Poslyšte," obrátil se Shevek na oba nejmladší, „Jděte teď hned do kuchyně a nechte si dát nějaké zbytky. A přineste taky láhev vody." Obrátil se znovu na Kadagva. „Dáme ti toho s sebou celý pytel, pak tam můžeš zůstat, jak dlouho chceš."

„Jak dlouho budete chtít *vy*, " hlásil Kadagv.

„Pro mě za mě. Tak dovnitř!" Kadagvova sebejistota přivedla na světlo Tirinův sklon k satiře. „Ty jsi vězeň. Nemáš nám co odporovat. Rozumíš? Otočit! Ruce za hlavu!"

„Proč?"

„Chceš radši přestat?"

Kadagv si ho nevrle změřil.

„Nemáš právo ptát se proč. A jestli to přesto uděláš, můžeme té bít a ty si to

musíš nechat líbit a nikdo ti nesmí pomoci. Můžeme tě dokonce nakopnout do vajec a ty se nesmíš bránit. Protože *nejsi volný*. Tak, pořád ještě chceš pokračovat?"

„Jasně. Dělej, uhoďme!"

Tirin, Shevek a vězeň spolu postávali v podivné, strnulé skupme kolem lampy - ve tmě, uprostřed těžkých základových zdí budovy.

Tirin se arogantně, požitkářsky usmál. „Neříkej mi, co mám dělat, ty prospěcháři! Buď zticha a jdi konečně do své cely!" A když se Kadagv otočil, aby splnil jeho rozkaz, zasadil mu Tirin takovou ránu do zad, že vletěl do díry a natáhl se jak dlouhý tak široký. Překvapením a bolestí vyrazil krátké zamručení, pak se napřímil a držel si prst, který si odřel nebo pohmoždil o zadní stěnu cely. Shevek a Tirin neřekli ani slovo. Ve své roli dozorců tu stáli nepohnutě a s bezvýraznými obličeji. Teď už svoji roli nehráli, byli rolí ovládáni. Mladší se vrátili s trochou holumového chleba, melounem a láhví vody; hlasitě hovořili, když se blížili, ale podivné ticho u cely je okamžitě umlčelo. Jídlo a pití vsunuli dovnitř, dveře zvedli a zaklínili. Kadagv zůstal sám ve tmě. Ostatní se shromáždili u lucerny. Gibesh zašeptal: „A co když bude muset čůrat?"

„Tak si nachčije do postele," odpověděl Tirin s ironickou zřetelností.

„A co když bude muset srát? " zeptal se Gibesh a propukl v hlasitý chechtot.

„Co je na tom tak legračního, když se sere?"

„Myslel jsem jenom... no, když tam přece není vidět... tak potmě..." Gibesh nemohl docela vysvětlit komičnost své představy. Bez dalšího vysvětlování se začali všichni smát, až se zakuckávali a nemohli popadnout dech. Všichni věděli, že chlapec v cele jejich smích slyší.

V dětské ložnici už bylo dlouho po vypnutí světel a už i mnoho dospělých bylo v posteli, přestože na ubytovnách ještě sem tam svítilo světlo. Ulice byla prázdná. Chlapci se po ní hnali se smíchem a křikem, rozdovádění radostí z tajemství, ze skutečnosti, že rušili ostatní, ze společného zlého činu. Hráli na babu v chodbách a mezi postelemi a vzbudili tím polovinu dětí. Nikdo z dospělých nezasáhl; ruch nakonec utichl.

Tirin a Shevek seděli ještě dlouho na Tirinově posteli a šeptali si. Došli k závěru, že si Kadagv za všechno může sám a za to bude muset strávit ve svém vězení celé dvě noci.

Příští odpoledne se skupina opět setkala v dílně pro znovuzpracování dřeva a mistr se ptal po Kadagvovi. Shevek si vyměnil pohled s Tirinem. Připadal si náramně chytrý a prožíval určitý pocit moci, když neodpovídal. Když pak ale Tirin ledově odpověděl, že se Kadagv asi připojil k jiné skupině, byl Shevek z té lži vyděšený: kolena se mu třásla, uši hořely. Když ho pak mistr oslovil, polekaně sebou trhl - ze strachu nebo podobného

pocitu, který do té doby neznal, který byl asi takový jako rozpačitost, jenomže mnohem horší. Vnitřní a zlý... Zatímco vrtal díry do třívrstvých holumových prken a vyhlazoval je pak šňůrkovým papírem, až byly na omak jako hedvábí, musel neustále myslet na Kadagva. Bylo to hnusné.

Gibesh, který mezitím držel stráž, přišel po jídle k Tirinovi a Shevekovi. Vypadal znepokojeně. „Myslím, že Kadagv tam vevnitř něco říkal. Takovým docela legračním hlasem."

Pauza. „Pustíme ho ven," určil Shevek.

Tirin protestoval. „Poslyš, Sheve, teď nás v tom nenechávej! Nebuď tak lidumilný! Jen ho nech, ať si tam svůj čas odsedí, aby pak neztratil svou sebeúctu."

„Lidumilnost? Já si chci taky uchovat svou sebeúctu," odpověděl Shevek a vydal se na cestu k výukovému centru. Tirin ho znal, proto neztrácel čas diskusemi a běžel za nim, Jedenáctiletí se připojili. Společně vlezli pod budovu až k cele. Shevek vyrazil jeden trám, Tirin druhý. Dveře vězení se s tupým žuchnutím převalily.

Kadagv ležel stočený na boku. Posadil se, pak se pomalu zvedl a vylezl. Byl pod nízkým stropem shrbený víc, než bylo zapotřebí. Zavřel oči, oslepený světlem z lucerny, ale nevypadal jinak než jindy. Zato zápach, který spolu s ním vycházel z díry, byl nepopsatelný. Z bůhví jakého důvodu dostal průjem. V cele bylo všechno zadělané a dokonce i na košili měl skvrny od fekálií. Když se objevil na světle, snažil se je zakrýt rukou. Nikdo nic neřekl.

Když vylezli zpod budovy a vydali se k dětskému domovu, zeptal se Kadagv: „Jak dlouho to bylo?"

„S těma prvníma čtyřma celkem třicet hodin."

„Docela dlouho," řekl Kadagv ne právě přesvědčivě.

Poté, co ho v koupelně umyli, odebral se Shevek poklusem k latríně. Tam se vrhl nad mísu a zvracel. Dávil celou čtvrthodinu. Třásl se vyčesáním. Sedl si do společenské místnosti dětského domova, četl si ve fyzice a šel brzy spát. Nikdo z pěti chlapců už nikdy nenavštívil vězení pod výukovým centrem. Nikdo z nich se už nikdy o té epizodě nezmínil - kromě Gibeshe, který se tím jednou vychloubal před staršími chlapci a děvčaty, ti ale vůbec nic nepochopili, takže to téma zase opustil.

Měsíc stál ještě vysoko nad severním oblastním institutem pro humanitní a materiální vědy. čtyři patnácti až šestnáctiletí chlapci seděli na kopci mezi trnitým plazivým holumem a dívali se dolů na oblastní institut a vzhůru k měsíci.

„Zvláštní," řekl Tirin, „vlastně jsem ještě nikdy nepřemýšlel..."

Zbylí tři se zatvářili, že by ho z něčeho takového ani nepodezírali.

„Dosud mě nikdy nenapadlo," pokračoval neuspěchané Tirin, „že tam

nahoře na Urrasu možná také sedí nějací lidé na kopci, vzhlížejí k nám, k Anarresu, a říkají: Podívejte, tam nahoře je měsíc! Naše země je jejich měsíc, náš měsíc je jejich země."

„Co je tedy pravda?" deklamoval Bedap a zívl.

„Kopec, na kterém sedíš," odvětil Tirin.

Nepřestálí vzhlížet ke světlému, poněkud rozmazanému tyrkysu, který jeden den po úplňku už nepůsobil docela kulatě. Led severního pólu se zářivě leskl. „Na severu je jasno," řekl Shevek. „Slunečno. Ta nahnédlá vypuklina je A-Io."

„Tam leží všichni na slunci nazí," přemítal Kvetur. „S drahokamy v pupku a bez vlasů."

Ztichli.

Přišli na kopec, protože jako muži chtěli být sami mezi sebou. Přítomnost ženských stvoření jim všem byla nepříjemná. Poslední dobou měli dojem, že se to na světě děvčaty jenom hemží. Kam jenom pohlédli, při probuzení i při usínání, viděli děvčata. Všichni už zkoušeli s děvčaty kopulovat. Někteří z nich v zoufalství dokonce zkoušeli s děvčaty nekopulovat. Nebyl v tom žádný rozdíl. Děvčata tu prostě byla. Pořád.

Před třemi dny se všichni při přednášce o dějinách Odina hnutí zúčastnili vizuální lekce a od té doby se jim stále vracela představa blyštících se drahokamů v hladké prohlubni naolejovaných, opálených ženských břich.

Kromě toho viděli také nahé mrtvoly dětí, stejně ochlupených jako oni sami, nahromaděné jako železný šrot, nehybný a rezavý, na mořské pláži; a muže, kteří dětské mrtvoly polévali olejem a zapalovali je. „Hladomor v provincii Bachifoil v národě Thu," říkal k tomu hlas komentátora. „Mrtvoly hlady a nemocemi zemřelých dětí se na plážích spalují. Na plážích Tia, sedm set kilometrů daleko, u národa A-Io (sem patřily pupky ozdobené drahokamy) oproti tomu leží k dispozici sexuální potřebě mužských příslušníků *vlastnické třídy* (zde bylo použito iotské označení, neboť v praviku k němu neexistoval žádný ekvivalent) udržované ženy celý den na písku, dokud jim lidé z *třídy nemajetných* nenaservírují večeři." Blízký záběr na večeři; kyprá ústa, která žvýkají a usmívají se, hladké ruce, které sahají po stříbrných mísách naplněných vlhce chutnými delikatesami. Pak střih zpět na slepý, tupý obličej mrtvého dítěte, s otevřenými ústy, prázdný, černý, suchý. „Jeden vedle druhého," poznamenal klidný hlas.

Ale obraz, který se jako olejově měňavá bublina usadil v chlapeckých hlavách, zůstal nezměněn.

„Jak jsou tyhle filmy vlastně staré?" zeptal se Tirin. „Jsou z doby osídlení nebo současné? To nikdy neřeknou."

„Hraje to snad nějakou roli?" oponoval mu Kvetur.

„Na Urrasu tak žili před odonskou revolucí. Odonisté uprchli a přišli sem, na Anarres. Takže se možná nic nezměnilo - jsou tam ještě pořád - a žijí přesně stejně.” Ukazoval na velký modrozelený měsíc.

„Odkud to víme?”

„Co myslíš, Tire?” ptal se Shevek.

„Jestli jsou ty filmy staré sto padesát let, pak se věci na Urrasu možná mezitím změnily. Nechci tvrdit, že tomu tak je, ale jestli ano, jak se o tom máme dozvědět? Nelétáme tam, nemluvíme s nimi, neexistuje žádná komunikace. Ve skutečnosti nemáme ani ponětí, jak vypadá život na Urrasu teď.”

„Lidé z PDK to vědí. Ti mluví s urrasskou posádkou nákladních lodí, které přistávají v přístavu na Anarresu. Jsou průběžně informováni. To musí být, jinak bychom nemohli udržet náš obchod s Urrasem a taky bychom nevěděli, do jaké míry jsou pro nás nebezpeční.” Bedapova slova zněla rozumné, Tirinova odpověď však byla ostrá:

„Možná, že je informována PDK, ale my ne.”

„Informována!” řekl Kvetur. „Už od jeslí neustále poslouchám zprávy o Urrasu! Nemám chuť vidět nějaký další film o odporných urrasských městech a naolejovaných tělech Urrasanů!”

„To je právě to!” triumfoval Tirin s nadřazeností někoho, kdo sleduje pouze logiku. „Materiál o Urrasu, který je k dispozici studentům, je vždycky všude stejný. Nechutný, nemorální, hnusný. Ale když to bylo tak hrozné v době, kdy osídlenci odcestovali, jak to mohlo vydržet ještě dalších sto padesát let? Když byli tak nemocní, proč nejsou mrtví? Proč se jejich vlastnictví zdůrazňující společnost nezhroutila? Z čeho máme vlastně strach?”

„Z nákazy,” odpověděl Bedap.

„Cožpak jsme tak slabí, že se nemůžeme vystavit takovému malému nebezpečí? Kromě toho - *všichni* by přece ani *nemohli* být nemocní. Ať už je forma jejich společnosti jakákoli, někteří z nich musí být slušní lidé. Tady jsou přece taky různí lidé, ne? Jsme všichni neposkvrnění odonisté? Podívejte se například na toho usmrkance Pesa!”

„V nemocném organismu je ale i zdravá buňka odsouzena k zániku,” prohlásil Bedap.

„Ale co. Analogiemi lze dokázat všechno, to sám dobře víš. Mimochodem, odkud víme, že je jejich společnost skutečně nemocná?”

Bedap si okusoval nehet na palci. „Ty tedy chceš říct, že nás PDK a Syndikát pro vzdělávací materiály ohledně Urrasu obelhává.”

„Ne, řekl jsem, že víme jenom to, co se nám sděluje. A ty víš, co se nám sděluje, ne?” Tirinův tmavý obličej, s tupým nosem ve světlém namodralém svitu měsíce dobře viditelný, se k nim otočil. „Kvet to před chvilkou řekl. On to pochopil. A vy jste to slyšeli: opovrhujte Urrasem, nenáviďte Urras,

bojte se Urrasu!”

„Proč taky ne?” vyjel Kvetur. „Po tom, jak s námi odonisty zacházeli!”

„Dali nám přece svůj měsíc, ne?”

„Ano, ovšem. Abychom nezničili jejich vykořisťovatelské státy a nezavedli místo nich spravedlivé formy společnosti. A vsadím se, že sotva se nás zbavili, zbrojili rychleji než kdy jindy, protože už nebyl nikdo, kdo by jun v tom bránil. Kdybychom jim otevřeli naše přístavy - myslíte, že by přišli jako přátelé a bratři? Tisíc milionů z Urrasu proti dvaceti milionům od nás? Ti by nás převálcovali nebo z nás udělali - no, jak se tomu říká, jak byl ten výraz - otroky, abychom pracovali v jejich dolech!”

„No dobře, uznávám, že je možná moudřejší se Urrasu bát, ale proč ho musíme nenávidět? Nenávist je nesmyslná; proč nás učí nenávidět? Třeba je to proto, že by se nám Urras mohl líbit, kdybychom ho poznali - alespoň někteří z nás? Protože PDK chce nejen zamezit tomu, aby k nám přišlo několik jedinců od nich, ale taky tomu, aby někteří z nás nechtěli odejít tam.”

„Na Urras?” zeptal se Shevek zděšeně.

Diskutovali, protože diskutovali rádi, protože je bavilo nechat myšlenky volně putovat, proslídit všechny stezky eventualit, zpochybnit, co se nikdy nezpochybňovalo. Byli inteligentní, jejich rozum byl vychován k jasnému, vědeckému přístupu k věci, jednoznačným myšlenkovým procesům a bylo jim šestnáct let. V tomto bodě ale pro Sheveka zalíbení v diskusi končilo, stejně jako pro Kvetura už o hodně dřív. Byl znepokojen. „Kdopak by kdy chtěl na Urras,” zeptal se, „a proč?”

„Aby zjistil, jak to vypadá v jiném světě. Aby viděl, co je to 'kůň'!”

„To je dětinské,” odporoval Kvetur. „I v jiných hvězdných systémech existuje život...” udělal rozmáchlé gesto směrem k měsícem, ozářené obloze - „každopádně se to říká. No, a my měli to štěstí narodit se tady!”

„Jsme-li lepší než všechny ostatní lidské společnosti, měli bychom jim pomoci,” řekl Tirin. „Ale to je nám zakázáno. “

„Zakázáno? Neorganické slovo. Kdo zakazuje? Obracíš si integrující funkci,” řekl Shevek, který se fascinován rozhovorem předklonil. „Pořádek není totéž co 'rozkazování'. Neopustíme Anarres, protože Anarres *jsme*. Protože jsi Tirin, nemůžeš vyklouznout z Tirinovy kůže. Mohl bys leda zkusit být někým jiným, abys viděl, jaké to je, ale stejně se ti to nepodaří. A brání ti v tom někdo násilím? Jsme tady drženi násilně? Jakým násilím - jakými zákony, vládami, policií? Ničím. Jenom naší vlastní přirozeností, skutečností, že jsme Odové. Je tvou přirozeností být Tirinem a mou být Shevekem a naší společnou být Ody. Tím pádem jsme k sobě vázáni povinností. Tato povinnost je naší svobodou. Vyhýbat se jí by znamenalo ztratit svobodu. Chtěl bys skutečně žít ve společnosti, ve které bys neměl

žádnou odpovědnost a ani svobodu volby, tedy skutečné volby, nýbrž jenom falešný svět mezi poslušností před zákonem a neposlušností, která je trestána? Chtěl bys vážně žít ve vězení?"

„Proklatě - ne! Necháš mě domluvit? Nejhorší u tebe je, Sheve, že neřekneš vůbec nic, dokud nemáš plný vagón důležitých argumentů a ty pak všechny najednou bez jediného mrknutí vysypeš na ubohého, poničeného protivníka, který je tůn nákladem doslova umačkán..."

Shevek se spokojeně opřel.

Ale Bedap, podsaditý chlapec s hranatým obličejem, si ožužlával nehet a řekl: „Přesto, Tir má určitým způsobem pravdu. Bylo by dobré, kdybychom znalí pravdu o Urrasu."

„Cožpak si doopravdy myslíš, že jsme obelháváni?" zeptal se Shevek.

Bedap s klidem pohlédl na Sheveka. „Kým, bratře. Kým jiným, než vámi samými? "

Sesterská planeta na ně svítila klidným světlem. Krásný příklad nepravděpodobnosti reality.

Zalesnění Západotemaenského pobřeží patřilo k velkým podnikům patnáctileté dekády osídlení Anarresu a zaměstnalo v průběhu dvou let téměř osmnáct tisíc lidí.

Protáhlá pobřežní oblast na jihovýchodě byla sice výnosná a dávala chléb četným rybářským a rolnickým obcím, jenomže obdělatelná půda tvořila pouze úzký pruh podél mořského pobřeží. Dál do vnitrozemí a směrem na západ byla krajina přes širé roviny od jihozápadu až na pár ojedinělých hornických měst neobydlená. Tomuhle území se říkalo 'Prašná poušť'.

V minulé geologické periodě byla Prašná poušť obrovským lesem holumových stromů, té všudypřítomné, všeovládající anarreské rostliny. Pak se ale klima oteplilo, stalo se sušším. Tisíciletí bez kapky deště stromy zahubila a půdu vysušila tak, že se skládala už jen z jemného šedého prachu, který se při každém závanu větru zvířil a vršil se do kopců, stejně zřetelně vykreslených a neplodných jako písečná duna. Anarresané doufali, že téhle udolané zemi budou moci vrátit úrodnost vysázením lesa. To bylo, podle Shevekova názoru, v souladu s principem kauzalitní reverzibility, která byla sice na Anarresu uznávanou Sekvenční školou fyziky ignorována, ale stále ještě představovala podstatný, byť nevyslovený element odonského myšlenkového bohatství. Rád by byl sepsal práci, která by ukázala vzájemný vztah mezi Odinými myšlenkami a myšlenkami současné fyziky - vliv kauzalitní reverzibility na jejich postoj k problému účelu a prostředků. Ale v osmnácti toho ještě nevěděl dost, aby mohl sepsat pojednání takového druhu. A taky by se nikdy víc nedozvěděl, pokud by se nemohl vrátit k fyzice, místo aby tady posedával v tom prokletém prachu.

Večer ve stanových táborech projektu všichni kašlali. Přes den kašlali o něco méně; měli příliš práce na to, aby kašlali. Prach byl jejich nepřítel, tahle jemná, suchá věc, která jun ucpávala krk a plíce; nepřítel a úkol a naděje. Dříve ležel tenhle prach jako mastná tmavá zem ve stínu stromů. Až splní svůj dlouhodobý úkol, bude to možná zase takové.

To ona vytáhne zelené listí z kamene,
prýštící vodu ze srdce skal...

Tuhle píseň si Gimar pořád pobrukovala, a teď, když se v horkém podvečerním vzduchu vracela přes pláň k táboru, zpívala si hlasitě.

„Kdo co dělá? Kdo je 'ona'?" ptal se Shevek.

Gimar se usmála. Široký, hedvábný obličej měla zamazaný od prachu, vlasy měla také plné prachu a byla silně, ale příjemně cítit potem.

„Vyrostla jsem na Jižních výšinách," vysvětlila, „kde bydlí horníci. Je to hornická píseň."

„Jací horníci?"

„Ty to nevíš? Lidé, kteří už tu byli, když přišli první osadníci. Někteří z nich zůstali a připojili se ke společnosti. Horníci zlatých a cínových dolů. Mají pořad ještě vlastní svátky a vlastní písně. Tadde[2] byl také horníkem; zpíval mi tuhle písničku, když jsem byla ještě malá."

„To je hezké. Ale kdo byla 'ona'?"

„Nemám tušení, takový je text. A není to přesně to, co tu děláme my? Vytahovat zelené listí z kamene? "

„To zní jako náboženství."

„Ty a tvoje učená slova! Vždyť je to přece jenom píseň! Ach, přála bych si, abychom byli ve druhém táboře a mohla jsem se vykoupat. Smrdím!"

„Já smrdím taky."

„Smrdíme všichni."

„Solidárně..."

Jejich tábor byl ale od temaeských pláží vzdálen patnáct kilometrů, a tak se tu člověk mohl koupat nanejvýš v prachu.

V táboře byl muž, jehož jméno znělo téměř stejně jako Shevekovo: Shevet. Když volali jednoho, odpověděl druhý. Na základě této náhodné podobnosti pociťoval Shevek k tomu druhému náklonnost, která byla silnější než příbuzenský cit k bratrovi. Několikrát si všiml, že ho Shevet

---

[2] Pozn.: 'Tatínek'. Dítě může každého dospělého nazvat *mamme* nebo *tadde*. Gimařin *tadde* mohl být její otec, strýc nebo nepříbuzný dospělý, který jí prokázal rodičovskou nebo prarodičovskou zodpovědnost a náklonnost. Je dokonce možné, že nazývala více lidí *mamme* nebo *tadde*, ale tohle slovo má specifičtější použití než *ammar* (bratr/sestra), označení, které se může použít pro každého.

pozoroval. Ještě spolu nemluvili.

Shevek strávil první dekády u zalesňovacího projektu v němém vzdoru a tělesném vyčerpání. Lidé, kteří pracovali v životně důležitých oborech jako je fyzika, by neměli být zatahováni do projektů takového druhu a zvláštních nasazení. Nebylo to nemorální dělat práci, která člověka netěší? Jistě, ta práce se udělat musela, ale existovalo množství lidí, kterým bylo jedno, kde budou nasazeni, a kteří stále měnili zaměstnání; ti se měli přihlásit dobrovolně. Takovou práci mohl dělat i ten nejhloupější. Mnoho jich to dokonce umělo líp než on. Byl vždycky hrdý na svou sílu a při turnusové službě se vždycky každý desátý den hlásil na 'těžké práce'; ale tady to šlo den za dnem, osm hodin denně, v prachu a horku. Celý den toužil po večera, až bude moci být sám a přemýšlet, ale sotva se po večeři odebral do spacího stanu, hlava mu okamžitě klesla na podušku a on tvrdě spal do ranního rozbřesku, aniž by mu v mozku vznikla jediná myšlenka.

Jeho spolupracovníci mu připadali nudní a primitivní a dokonce i ti, kteří byli mladší než on, s ním jednali jako s malým klukem. Plný vzteku a odporu se soustředil na své jediné přátele: psal svým kamarádům Tirinovi a Rovab v kódu, který si vypracovali na institutu. Kód byl množstvím slovních ekvivalentů speciálních symbolů temporální fyziky. Pokud se četly jako celek, vypadalo to, že tvoří smysluplnou zprávu, ve skutečnosti ale byly nesmyslné, to znamená až na rovnici nebo filozofickou formuli, kterou utajovaly. Tirinovy dopisy byly velmi komické a byly by každého čtenáře přesvědčily, že se vztahují výlučně ke skutečným citům a událostem, jejich fyzikální obsah však byl pochybný. Když Shevek zjistil, že tuhle korespondenci může propracovávat v hlavě, zatímco v písečné půdě tupou lopatou hloubil díry pro kameny, odesílal dopisy častěji. Tirin mu odpověděl víckrát. Rovab pouze jednou. Byla to velmi chladná dívka; věděl, že je chladná. Ale ani jeden z těch dvou tam na institutu nevěděl, jak špatně se mu ve skutečnosti vedlo. Oni nebyli jako on odveleni, právě když začali se samostatným bádáním, odveleni k tomuhle zatracenému, přiblblému za-lesňovacímu projektu! Jejich životní, nejdůležitější šance nebyla promarněna. Směli pracovat, dělat, co dělali rádi. On nepracoval. On byl zpracováván.

Přesto bylo s podivem, kolik hrdosti člověk pociťoval, když se to všechno společnými silami podařilo, jaké to člověku dávalo uspokojení. A někteří ze spolupracovníků byli skutečně výjimeční lidé. Například Gimar. Nejdřív ho její svalnatá krása přiváděla spíše do rozpaků, teď ale byl dost silný na to, aby po ní dychtil.

„Pojď dnes večer se mnou, Gimar."

„Ó ne!" odpověděla a zírala na něj tak vyvedená z míry, že s bolestnou vážností řekl: „Ale já jsem myslel, že jsme přátelé!"

„To taky jsme.”

„Pak ale...”

„Mám partnera. Je doma.”

„Tos mi měla říct,” odpověděl Shevek, který pomalu červenal.

„Netušila jsem, že to bylo nutné. Je mi líto, Sheve.” Podívala se na něj tak plná soucitu, že se chopil naděje a začal znovu:

„Nemyslíš, že my...”

„Ne, to se v partnerství nemůže dělat, trošku pro něj a trošku pro jiné.”

„Celoživotní partnerství se vlastně prohřešuje proti odonské etice, že?” řekl Shevek pedantsky.

„Blbost,” odpověděla Gimar svým měkkým hlasem. „Vlastnit je špatné, dělit se je správné. A o co by se člověk mohl lépe dělit s druhým než sám o sebe, o celý svůj život, každý den a každou noc? “

Seděl se svěšenou hlavou, ruce mezi koleny, vysoký chlapec, kostnatý, hluboce nešťastný, zaskočený. „To ještě není nic pro mě,” řekl po chvíli.

„Jak to?”

„Protože vlastně ještě vůbec nikoho nemám. Vždyť jsi viděla, že jsem ti nerozuměl. Jsem vyloučený. Nemohu dovnitř. Nikdy nebudu moci. Nebylo by ode mne moudré myslet na partnerství. To je pro... pro lidské bytosti...”

Trošku plachá, ne koketní - ale v plachosti vzniklé z úcty - mu Gimar položila ruku na rameno. Nesnažila se ho utěšit. Neřekla, že je jako všichni ostatní.

Řekla:

„Nikdy v životě jsem nepotkala někoho jako jsi ty, Sheveku. Nikdy na tebe nezapomenu.”

Přesto odmítnutí zůstane odmítnutím. Přes všechnu její taktnost ji opouštěl s bolavou duší a plný vzteku.

Bylo vedro. Jenom asi hodinu před východem slunce se trochu ochladilo.

Jednou večer po jídle přišel muž jménem Shevet k Shevekovi. Byl to podsaditý, pohledný, asi třicetiletý hoch. „Mám toho dost být pořád zaměňován s tebou!” prohlásil. „Najdi si nějaké jiné jméno.”

Dříve by byl Sheveka svou býčí agresivitou znejistěl. Teď mu Shevek odpověděl stejným způsobem. „Když se ti to nelíbí, najdi si sám jiné jméno!”

„Ty jsi také jeden z těch malých prospěchářů, kteří chodí do školy, aby si nemuseli špinit ruce,” řekl muž. „Takového hajzlíka, jako jsi ty, jsem měl vždycky chuť zmlátit.”

„Neopovažuj se mé nazývat prospěchářem!” vrátil Shevek. Ale tohle nebyla žádná z jemu důvěrně známých slovních bitek. Shevet ho uhodil, až se zhroutil. I jemu se docela podařilo umístit několik ran; hlavně proto, že měl tak dlouhé paže a protože měl víc temperamentu, než soupeř očekával, ale do něj měl daleko. Několik lidí se zastavilo, zjistilo, že je to

rovný, ale nezajímavý souboj, a šlo dál. Primitivní násilí je ani příliš neodpuzovalo, ani nepřitahovalo. Protože Shevek nevolal o pomoc, nikomu jinému do toho nic nebylo. Když přišel k sobě, ležel mezi dvěma stany na tmavé zemi.

Několik dní mu ještě hučelo v pravém uchu a měl natržený ret, který se kvůli prachu špatně hojil, neboť v tomto prostředí se zanítila každá rána. Se Shevetem si už nikdy nevyměnil ani slovo. Z dálky ho mnohokrát viděl u jiných ohnišť, necítil k němu ale zvláštní odpor. Shevet mu dal, co mu mohl dát a on ten dar přijal, přestože trvalo dlouho, než poznal jeho cenu a povahu. Když byl konečně tak daleko, neexistoval už žádný rozdíl mezi tímto a jiným darem, otevírajícím další etapu v jeho životě.

Mladá dívka, která k nim dorazila teprve nedávno, k němu stejně jako Shevet přišla za tmy, když odcházel od ohniště a ret neměl ještě zahojený... Na to, co říkala, si později nemohl vzpomenout, poškádlila ho a opět reagoval zcela jednoznačně. Ve tmě vyšli na širou pláň a tam se mu oddala. To byl její dar a on ho přijal. Jako všechny děti Anarresu shromažďoval neomezeně sexuální zkušenosti s chlapci i s děvčaty, ale tenkrát byli všichni děti; on nešel nikdy dál než k požitku, který, jak se domníval, byl vším. Teprve Beshun, odbornice na sexuální radosti, ho zavedla do srdce sexuality, tam, kde není ani hněv ani hloupost, kde obě těla, která se chtějí spojit, smažou ten okamžik a přerostou sama sebe i čas.

Od té doby to bylo tak snadné, venku v teplém prachu, ve světle hvězd, tak snadné a tak nádherné. Dny byly tak dlouhé a horké a zářivé a prach voněl jako Beshunino tělo.

Pracoval tenkrát ve vysazovací skupme. Nákladní automobily přivážely mrňavé stromečky ze severovýchodu. Tisíce sazenic, vypěstovaných v Zelených horách v dešťovém pásmu, kde spadlo za rok až čtyřicet palců srážek. Sázeli stromky do prachu.

Když byli hotovi, odjíždělo padesát skupin, které pracovaly na projektu v průběhu druhého roku, na otevřených nákladních vozech a jak se vzdalovali, všichni hleděli zpět. Viděli svoje dílo. Nad bledými křivkami a terasami pouště se táhl jemňoučký zelený závoj. Nad mrtvou zemí ležel hebký závoj života. Jásali, zpívali, pokřikovali na sebe z jednoho nákladního vozu na druhý. Shevekovy oči se naplnily slzami. A ona *vytáhne zelené listí z kamene*... pomyslel si. Gimar byla už dávno přeložena na Jižní výšiny. „Proč se tak šklebíš?" zeptala se Beshun. Jak sebou nákladák hodil, přitiskla se k němu a hladila ho rukou po tvrdé, od prachu bílé paži.

„Ženy," deklamoval Vokep v nákladním depu v Cínové Rudě, jihozápad, „ženy si stále myslí, že jsme jejich majetek. Žena nemůže být nikdy správným odonistou."

„Ale Odo sama?"

„Teorie. A žádný sexuální život poté, co zemřel Asieo, souhlasí? Přece jen, výjimky existují všude. Ale u většiny žen je jejich vztah k mužům založen na *vlastnictví.* Buď vlastnit, nebo být vlastněn."

„Myslíš, že jsou v tomhle jiné než muži?"

„Vím to. Muž chce volnost. Žena chce majetek. Nechá tě odejít jenom tehdy, když tě může vyměnit za něco jiného. Všechny ženy jsou rozené majitelky."

„To je dost tvrdý rozsudek nad polovinou lidské rasy," mínil Shevek, který se sám sebe ptal, zda snad nemá ten muž pravdu. Beshun si málem vyplakala oči, když ho přeložili zpátky na severozápad, vyváděla a řvala a chtěla ho donutit, aby jí řekl, že bez ní nemůže žít, že se musí stát partnery - partnery! Ona, která nevydržela ani půl roku s jedním mužem!

Řeč, kterou Shevek mluvil, jediná, kterou znal, neměla žádné vlastnictví naznačující výrazy pro sexuální akt.

V pravičtiné jednoduše nedávalo smysl, když muž řekl, že 'měl' ženu; slovo, které bylo významu 'kurvit' nejbližší a mělo podobný vedlejší význam jako nadávka, bylo jednoznačné. Znamenalo znásilnit. Běžné sloveso, které se mohlo používat pouze s podmětem v množném čísle, se dalo přeložit neutrálním slovem jako je kopulování. Znamenalo to něco, co dělali dva lidé, ne něco, co dělala nebo měla jedna osoba.

Tento slovní rámec mohl samozřejmě obsáhnout celý zážitek stejně málo jako každý jiný a Shevekovi bylo jasné, že tu něco chybí, přestože nevěděl, co přesně. Jistě, míval občas, za těch jasných hvězdných nocí v Prašné poušti, pocit, že Beshun vlastní. A ona si myslela, že vlastní jeho. Oba se mýlili a Beshun to přes svoji sentimentalitu věděla. Políbila ho - konečné s úsměvem - na rozloučenou a nechala ho odejít.

Nevlastnila ho. Jeho vlastní tělo ho vlastnilo, ten děsivý první výbuch zralé sexuální vášně; ano, tím byl skutečně zajat - a ona také. Ale to už bylo pryč. Stalo se. Už se to nikdy nestane (myslel si, osmnáctiletý, když seděl o půlnoci se známým cestujícím v nákladním depu v Cínové Rudě u sklenice sladce lepivé šťávy a čekal, až ho vezme s sebou některý na sever jedoucí konvoj), ano, už se to nikdy nemůže stát. Přihodit se může ještě ledacos, ale podruhé už by se nenechal překvapit, porazit, přemoci. Prohra, kapitulace má své kouzlo. Sama Beshun možná nechtěla nic jiného. A proč by také měla?

Vždyť to byla ona, ve své volnosti, která ho osvobodila.

„Víš, mám na to jiný názor," řekl Vokepovi, zemědělskému chemikovi s dlouhým úzkým obličejem, který chtěl do Abbenay. „Myslím si, že se muži musí nejprve alespoň naučit stát se anarchisty. Ženy se to učit nemusí."

Vokep zuřivě zavrtěl hlavou. „Za to můžou děti," prohlásil. „Že rodí děti.

To je dělá majitelkami. Pak už člověka nepustí.” Vzdychl. „Vzít si a pak nic než pryč, bratře, to je nejlepší. Nedopusť nikdy, aby tě některá chtěla vlastnit.”

Shevek se usmál a napil se ovocné šťávy. „Určitě ne,” odpověděl.

Měl radost, že je opět v Oblastním institutu, že zase vidí nízké kopce, pokryté bronzově zbarveným popínavým holumem, zeleninové zahrady, noclehárny, ubytovny, dílny, učebny, laboratoře, všechno to, co ho obklopovalo od jeho třinácti let. Vždycky zůstane člověkem, pro kterého je návrat domů stejné důležitý jako cesta sama.

Cestování mu nestačilo, uspokojovalo ho jen zpoloviny. Musel se vracet domů. V této tendenci se už možná rýsovala povaha té ohromné objevné cesty až k hranicím pochopitelného, kterou měl později podstoupit.

S největší pravděpodobností by se byl k tomu dlouholetému podniku neodvážil, kdyby nebyl pevně přesvědčený, že návrat domů je možný, i kdyby se třeba sám nevrátil; sama přirozená existence této cesty, přesně jako plavba kolem světa, v sobě obsahovala návrat domů.

Člověk nemůže ani dvakrát vstoupit do téže řeky, ani se nemůže znovu vracet domů. To věděl; byl to dokonce základ anarreského světového názoru. Avšak z tohoto přijetí pomíjivosti rozvinul svou rozsáhlou teorii, podle které se to, co je nejproměnlivější, prokazuje jako nejsilněji naplněné věcností, a vztah člověka k řece a řeky k člověku a člověka k sobě samému se současně ukazuje být komplexnější a utěšenější než naprostý nedostatek totožnosti.

Člověk se *může* vracet domů, ujišťovala všeobecná temporální teorie, dokud chápe, že 'domov' je místo, kde nikdy předtím nebyl.

Měl tedy radost, že se vrátil na místo, které bylo pro něj tím, co si jako domov přál. Své kamarády však našel poměrně nezralé. On sám v uplynulém roce velmi vyzrál. Několik děvčat s ním udrželo krok nebo ho dokonce předstihlo; dospěly v ženy. Každému bližšímu kontaktu s děvčaty se však vyhýbal, protože teď se nejdříve nechtěl pouštět do dalších sexuálních pletek. Měl důležitější práci. Jak zjistil, byly nejchytřejší dívky, jako Rovab, stejně zdrženlivé a chovaly se v laboratořích, pracovních skupinách a společenských místnostech nocležen jako dobří kamarádi. A nic víc. Dívky si chtěly ukončit vzdělání a začít s výzkumem nebo si najít odpovídající místo dřív, než porodí dítě, mladistvé experimentování se sexem jun už nestačilo. Chtěly zralé partnerství, ne sterilní; ale ještě ne, ne hned teď.

Tahle děvčata byla dobrými kamarádkami, přátelská a nezávislá. Chlapci v Shevekově věku naproti tomu jako by zůstali v závěrečné fázi dětství, které se mezitím jaksi přežilo. Byli přemoudřelí. Nechtěli se cele

upsat ani práci, ani sexu. Když člověk slyšel mluvit Tirina, vynalezl kopulování on, ale dělal to zatím jenom s patnácti a šestnáctiletými děvčaty; z děvčat svého věku měl strach. Bedap, sexuálně nikdy příliš aktivní, akceptoval obdiv mladšího chlapce, který k němu choval homosexuálně-idealistickou náklonnost, a spokojil se s tím. Zdálo se, že nic nebere vážně; začal být ironický a tajnůstkářský. Shevek se jím cítil být odvržen. Žádné z jeho starých přátelství nevydrželo; dokonce i Tirin byl příliš egocentrický a v poslední době příliš deprimovaný, aby nechal ožít stará pouta - pokud by to Shevek chtěl. Ale on to vlastně ani nechtěl.

Byl šťastný ve své izolaci. Ani jednou ho nenapadlo, že odměřenost, se kterou se setkal u Bedapa a Tirina, by mohla být reakce na jeho chování; že jeho mírný, ale již hrozivě uzavřený charakter mohl formovat své vlastní prostředí; ve vztahu k němu mohla obstát jenom velká síla nebo velká oddanost. Všiml si jenom toho, že měl konečně dostatek času na práci.

Při dřině na zalesňování dostal, když si zvykl na tělesnou práci a nepromarňoval mozkovou kapacitu na kódované zprávy a své semeno na vlhké sny, několik nápadů. Teď měl dost volných chvil k tomu, aby tyto myšlenky rozpracoval, zjistil, zda měly nějakou cenu.

Nejstarší fyzička v Institutu se jmenovala Mitis. Protože se všech dvacet členů učitelského sboru střídalo turnusovým způsobem při správcovských pracích, nevedla sice momentálně fyzikální fakultu, ale byla v Institutu už třicet let a měla nejlépe uvažující mozek. Mitis byla neustále obklopena jakýmsi druhem psychologicky prázdného prostoru, podobně jako vrcholek hory, který vyčnívá nad všechny ostatní. Naprostý nedostatek jakékoli povýšenosti a prosazování autority způsobil, že působila spontánně. Jsou lidé, kterým je autorita vrozená; někteří císařové mají skutečně nové šaty.

„Poslala jsem tvoji práci o relativní frekvenci Sabulovi do Abbenay," řekla svým úsečným, přátelským způsobem Shevekovi. „Chceš vidět jeho odpověď?"

Přes desku psacího stolu mu šoupla cár papíru, zřejmě utrženého z většího listu. Mrňavými písmenky na něm stála rovnice:

$(^{ts}/_{2})$ (R) = *o*

Shevek se opřel oběma rukama o stolní desku a zkoumavé si ten útržek papíru prohlížel. Oči mu jasně svítily, dopadalo na ně světlo z okna, takže se leskly průzračně jako voda. Bylo mu devatenáct, Mitis padesát pět. Pozorovala ho plna soucitu a obdivu.

„Přesně tohle chybělo," řekl a šmátral po tužce. Začal horlivě čmárat po papírku. Během psaní mu zčervenal bledý, stříbřitým chmýřím pokrytý obličej a uši mu zrudly.

Mitis tiše obešla psací stůl a posadila se. Měla v nohou poruchy krevního oběhu a nemohla dlouho stát. Pohyb Sheveka přesto vyrušil. Vzhlédl k ní

chladným rozzlobeným pohledem.

„Za den, dva to bude hotové," řekl.

„Sabul by chtěl vidět výsledek."

Mlčel. Obličej už měl zase normální a teď si opět uvědomil přítomnost Mitis, kterou velmi miloval. „Proč jsi poslala tu práci Sabulovi?" zeptal se. „S touhle obrovskou dírou!" Usmál se. Zářil radostí, že konečně mohl zacelit mezeru ve své myšlenkové konstrukci.

„Protože jsem si myslela, že by mohl tu chybu odhalit. Mně to nešlo. Kromě toho jsem mu chtěla ukázat, kam míříš... Pravděpodobně tě bude chtít mít v Abbenay."

Mladý muž neodpovídal.

„Chtěl bys tam?"

„Ještě ne."

„To jsem si myslela. Ale jednoho dne musíš jít. Kvůli knihám; a kvůli vědcům, které tam poznáš. Nezahrabeš přece svůj rozum tady v poušti!" Mitis teď hovořila vášnivě. „Je tvojí povinností, aby sis vybral to nejlepší, Sheveku; nenech se zmást falešnými rovnostářskými teoriemi. Budeš spolupracovat se Sabulem; je dobrý, povede tě tvrdě. Ale máš možnost najít cestu, po které by ses chtěl vydat. Zůstaň tu ještě jedno čtvrtletí - a pak jdi. A dej na sebe v Abbenay pozor. Opatruj - svoji svobodu. Síla se soustřeďuje v jednom bodě. Jsi na cestě k tomu bodu. Neznám Sabula příliš dobře, nevím o ničem, co by mluvilo proti němu, ale nezapomeň: budeš jeho mužem."

Jednotné tvary přivlastňovacích zájmen se v praviku používaly téměř výhradně jako zdůraznění; v hovorové řeči se nepoužívaly.

Malé děti snad říkaly 'moje matka', ale brzy se naučily říkat 'matka'. Místo 'moje ruce bolí' se říkalo 'ruce mě bolí' a podobně.

Pokud chtěl někdo říct: 'Tohle patří mně a tohle tobě,' pak v praviku řekl: 'Já používám to a ty ono, '" Mitisina formulace: „Budeš *jeho mužem,* " zněla tak podivně. Shevek na ni nechápavě zíral.

„Máš před sebou hodně práce," pokračovala Mitis. Černé oči se jí blýskaly, jako by se hněvala. „Vykonej ji!" Pak odešla, protože na ni v laboratoři čekala skupina.

Zmatený Shevek pozoroval drobně popsaný cár papíru. Myslel si, že mu Mitis chtěla sdělit, aby si pospíšil a opravil svou rovnici. Ale netrvalo dlouho a pochopil, co mu ve skutečnosti řekla.

Večer před odjezdem do Abbenay pro něj jeho přátelé uspořádali večírek. Večírky se pořádaly často, už při těch nejmenších příležitostech, ale Sheveka udivila energie, s jakou probíhal a ptal se sám sebe, proč byl tak zvláštně krásný. Protože sám se nikdy nenechal ovlivnit, nevěděl, že

ovlivnil ostatní. Neměl tušení, že je oblíben.

Většina přátel si musela spořit své dávky celé dny. Bylo tam nepředstavitelné množství jídla. Pečivo bylo objednáno v tak velkém množství, že pekař refektáře mohl předložit umně zhotovené a až dosud neznámé lahůdky: kořeněné oplatky, malé opepřené placičky, které se jedly k uzené rybě, sladké koláče, krásně šťavnaté. Byly tu ovocné šťávy, konzervované ovoce z oblasti Keranského moře, drobní mořští krabi, hory křupavě sladkých bramborových lupínků. Tato rozmanitost jídel působila opojně. Všichni začali být rozpustilí, některým se udělalo špatně.

Předváděly se scénky i jiné zábavné produkce, nazkoušené i improvizované. Tirin se ověsil hadry z recyklační bedny a jal se putovat z místa na místo jako chudý Urrasan, jako *Žebrák* - jedno z iotských slov, která se učila v dějepisu.

„Dejte mi *peníze,*“ bědoval a přidržoval jim ruku pod nosem. *„Peníze! Peníze!* Proč mi nedáte žádné *peníze?* Lháři. Špinaví majetníci! Prospěcháři! Podívejte se přece na tu spoustu jídla, odkud to máte, když nemáte *peníze ?*“ Pak nabídl na prodej sám sebe. „Koupněte mě, koupněte mě, jenom za malou trošku *peněz,”* knučel. - „Neříká se *koupněte,* ale *kupte, “* opravila ho Rovab. - „Koupněte mě, kupte mě, to je přece jedno, podívejte se, moje krásné tělo nechcete koupit?” lákal Tirin, pohupoval se přitom v bocích a svůdně mrkal.

Nakonec byl veřejně popraven nožem na rybu a vrátil se v normálních šatech. Mezi zúčastněnými byli i harfenisté a zpěváci a znělo tedy také mnoho hudby, ale především rozhovorů. Mluvili, jako by od zítřka měli být němí.

Když noc pokročila, odcházely mladé páry, aby v jednotlivých pokojích kopulovaly. Jiní už byli unaveni a vraceli se do svých nocležen. Nakonec zbyla mezi prázdnými sklenicemi, rybími kostmi a drobky z koláčů, které museli do rána ještě uklidit, jenom malá skupinka. Ale do té doby zbývaly ještě celé hodiny. Diskutovali. Bavili se o všem možném. Byli tam Tirin, Bedap, Shevek, další dva chlapci a tři děvčata. Hovořili o prostorovém znázornění času jako rytmu a spojení prastaré teorie numerických harmonií s moderní temporální fyzikou. Uvažovali o nejlepším plaveckém stylu pro dlouhé tratě. Mluvili o tom, jestli bylo jejich dětství šťastné, o tom, co to štěstí vlastně je.

„Utrpení je nedorozumění," prohlásil Shevek. Seděl předkloněn, s velkýma světlýma zářícíma očima. Stále ještě byl hubený, měl příliš velké ruce, odstávající uši a hranaté kosti, ale v dokonalosti svého zdraví a síly raného mužství byl velmi krásný. Temně zbarvené vlasy, jemné a hladké stejně jako vlasy ostatních, nosil dlouhé, páskou stažené z čela. Jenom jedna dívka s vysokými lícními kostmi a rovným nosem nosila vlasy jinak; sestřihla si je tak, že tvořily jakousi lesklou, k hlavě těsně přiléhající přilbu. Pozorovala

Sheveka klidným, vážným pohledem. Rty se jí leskly od mastného pečiva, které jedla, a na bradě měla přilepený drobek.

„Existuje," pokračoval Shevek a gestem bezmoci rozpřáhl obě ruce. „Je reálné. Mohu je označit za nedorozumění, ale nemohu tvrdit, že neexistuje nebo kdy přestane existovat. Utrpení je předpoklad, za kterého žijeme. A když přijde, poznáme ho.

Poznáme ho jako pravdu. Samozřejmě, že je správné léčit nemoci, zamezovat hladu a nespravedlnosti, jak to společenský organismus také dělá. Avšak žádná společnost nemůže změnit podstatu jeho existence. Nemůžeme zabránit utrpení. Té či oné bolesti ano, ale ne Bolesti. Společnost může sociální bolest, bolest, která není nutná, jenom zmírnit. Zbytek zůstává. Kořeny, realita.

My všichni zde známe utrpení. Pokud budeme žít padesát let, budeme padesát let znát bolest. A nakonec umřeme. To je předpoklad, za kterého jsme se narodili. Mám strach ze života! Jsou chvíle, kdy... kdy mám velký strach. Protože mi každé štěstí připadá triviální. A přesto přemýšlím, jestli to všechno není nedorozumění, tenhle hon za štěstím, tenhle strach z bolesti...

Jestli by se nedalo místo strachu a útěku projít skrz, překonat ji. Neboť za tím něco vězí. Je to naše Já, které trpí, a existuje místo, kde toto Já přestává existovat. Nevím, jak bych to vyjádřil. Ale myslím si, že realita, pravda, kterou poznám v utrpení a ne ve štěstí a blahobytu - že tato realita bolesti vůbec není bolestí. Pokud je možné ji projít a překonat. Pokud se to dá vydržet až do konce."

„Realita našeho života spočívá v lásce, v solidaritě," odporovala mu vysoká dívka s něžnýma očima. „Skutečný předpoklad našeho lidského života je láska."

Bedap vrtěl hlavou. „Ne, Shev má pravdu," řekl. „Láska je jenom jednou z cest, které vedou skrz, a ta může zabloudit, minout cíl. Bolest nikdy svůj cíl nemine. A proto nemáme žádnou volbu. Musíme ji snést trpělivě a vydržet! A budeme, ať chceme nebo ne."

Děvče s krátce ostříhanými vlasy vehementně zavrtělo hlavou. „Ale to nemůžeme! Jeden ze sta, jeden z tisíce se dostane až ke konci, projde celou cestu. My ostatní dál děláme, že jsme šťastni, nebo jednoduše otupíme. Trpíme, ale ne dost. A proto trpíme zbytečně."

„No, ale co tedy máme dělat?" zeptal se Tirin. „Mlátit se každý den hodinu kladivem do hlavy, abychom si byli zcela jisti, že trpíme dostatečně?"

„Vždyť děláte z bolesti kult," namítl jiný. „Životní cíl odonisty je pozitivní, ne negativní. Utrpení je dysfunkční, leda jako přímé varování před nebezpečím. Z pohledu psychologie a sociologie je jenom destruktivní."

„Čím byla tedy Odo motivována, když ne neobyčejnou vnímavostí k utrpení - ať už vlastnímu či cizímu?" řekl Bedap.

„Ale celý princip vzájemné pomoci je přece určen k tomu, aby se utrpení

zamezilo!”

Shevek seděl na stole a klátil svýma dlouhýma nohama; vypadal soustředěně a klidně. „Viděli jste někdy zemřít člověka?” obrátil se k ostatním. Většina z nich ano, v ubytovně nebo při dobrovolné službě v nemocnici. Všichni, až na jednoho, už někdy pomáhali při pohřbívání mrtvého.

„To jsem jednou zažil takové neštěstí, když jsem byl na táboře na jihovýchodě - tam jsem něco takového viděl poprvé. Motor letounu se nějak porouchal, ten se při startu zřítil a začal hořet. Když pilota vytáhli, byl popálený na celém těle. Žil ještě asi dvě hodiny. Už nebylo možné ho zachránit, vlastně neexistoval žádný důvod k tomu, aby ještě tak dlouho žil, nebylo žádné ospravedlnění pro tyto dvě hodiny. Čekali jsme, až od pobřeží přivezou anestetika. Zůstal jsem u něj se dvěma děvčaty; přistáli jsme tam letadlem. Lékaře jsme neměli. Nedalo se pro něj udělat nic jiného, než u něj zůstat. Byl v šoku, ale skoro pořád při vědomí. Musel strašně trpět hroznou bolestí, hlavně v rukou. Myslím, že ani nevěděl, jak moc měl popálené tělo, bolest se mu soustředila jenom v rukou. Nemohli jsme se ho dotknout, abychom ho utěšili, protože jakmile se ho člověk dotkl, hned se uvolňovala kůže i maso a on strašlivě křičel. Nedalo se pro něj dělat nic, nebylo možné mu poskytnout jakoukoli pomoc. Možná, že věděl, že jsme u něj, nevím. Stejné mu nic nepomohlo. Už se pro něj nedalo nic udělat. Tenkrát, víte... tenkrát jsem poznal, že pro nikoho se nedá nic udělat. Nemůžeme se vzájemně zachránit. Ani sami sebe.”

„Ano, ale co nám pak zbývá? Izolace a zoufalství! Popíráš bratrství, Sheveku!” protestovala vysoká dívka.

„Ne, to nedělám. Pokouším se vysvětlit, co si skutečně pod pojmem bratrství představuji. Začíná u... začíná u sdílené bolesti.”

„A kde končí?”

„To nevím, to ještě nevím.”

3. KAPITOLA

Když se Shevek probudil, po prvním prospaném dopoledni na Urrasu, měl ucpaný nos, bolelo ho v krku a měl záchvat prudkého kašle. Myslel, že se nachladil - dokonce ani hygiena Odonů nedokázala vymýtit obyčejnou rýmu - ale lékař, který čekal na to, aby ho mohl prohlédnout, úctyhodný starší muž, řekl, že to bude pravděpodobně těžká senná rýma, alergická reakce na urraské druhy prachových a pylových částic. Dal mu prásky a injekci, kterou Shevek trpělivě přijal, stejně jako podnos s obědem, který ovšem přijal hladové. Lékař ho požádal, aby neopouštěl byt a odešel. Sotva se Shevek najedl, začal s průzkumem Urrasu - pokoj po pokoji.

Postel, masivní postel na čtyřech nohách, s mnohem měkčí matrací než měl ve své kóji na *Mindful,* se spoustou pokrývek, z nichž některé byly hedvábné, jiné teplé a tlusté, s množstvím polštářů, které se podobaly kupovitým obláčkům, měla sama pro sebe celý pokoj.

Podlaha byla pokryta měkkými koberci, stál tu prádelník z krásně vyřezávaného a leštěného dřeva, a skříň, která byla tak velká, že by se do ní vešly svršky deseti mužů. Vedle byla velká společenská místnost s krbem, který viděl předchozí večer; třetí místnost s vanou, umyvadlem a podivuhodně konstruovaným záchodem. Tato místnost byla zřejmé určena jen pro něj, neboť byla připojena k jeho ložnici a od každého zařízení obsahovala jenom jeden exemplář, přestože každé z těchto zařízení oplývalo smyslově zdůrazněným luxusem, který přesahoval jednoduchou erotiku a v Shevekových očích vypovídal o jakémsi druhu prapůvodní apoteózy vyměšování. Strávil v této třetí místnosti skoro celou hodinu, vyzkoušel střídavě všechna zařízení a byl z toho nadmíru čistý.

Zásobování vodou bylo ohromné. Kohoutky zůstávaly otevřené, dokud je nezavřel; vana mohla určitě pojmout šedesát litrů, záchod spotřeboval při splachování také nejméně pět litrů vody. Vlastně ho to nemělo překvapovat. Povrch Urrasu byl z pěti šestin pokryt vodou. Dokonce pouště na pólech zde byly z ledu. Nebylo třeba šetřit, neexistovala období sucha...

Ale co se stalo s výkaly? O tom dlouho přemýšlel, když po důkladném průzkumu mechanismů klečel vedle záchoda. Možná, že z nich v továrnách na výrobu hnojiv filtrací znovu získávali vodu. Na Anarresu se tento způsob zpětného získávání využíval ve vícerých pobřežních komunitách. Předsevzal si, že se na to zeptá, ale nedostal se k tomu. Na Urrasu vyvstávalo mnoho otázek, které nakonec stejně nepoložil.

Přes svoji rýmu se cítil výborně a činorodě. V pokojích bylo takové teplo, že oblékání prozatím odložil a pobíhal tam úplně nahý. Přistoupil k oknům

velkého pokoje a podíval se ven. Pokoj ležel vysoko. Nejdřív se lekl a podvědomě couvl, neboť byl zvyklý pouze na jednopatrové budovy. Tady to bylo, jako by se člověk díval ze vzducholodi, připadal si odpoutaný od země, nad věcí, nezúčastněný. Výhled z oken směřoval přes porost stromů k bílé budově s půvabnou hranatou věží. Za budovou krajina klesala až do širokého údolí. Půda byla všude obdělaná, neboť nesčetné zelené skvrny, které videi, byly obdélníkové. Dokonce i tam, kde se zeleň ztrácela v modravé dáli, se daly rozlišit tmavé čáry polních cest, živých plotů a stromů, síť jemná jako pletivo nervového systému u živého těla. Pak bylo konečně údolí ohraničeno horskými hřebeny, jeden hřbet za druhým, modré, měkké a tmavé pod rovnoměrnou šedí oblohy.

Byl to nejkrásnější pohled, jaký kdy Shevek spatřil. Jemnost a vitalita barev, kombinace geometricky pravidelného lidského díla **s** energickými, bujnými přírodními konturami, rozmanitost a harmonie prvků, to vše působilo dojmem komplexního celku, jak ho ještě nikdy neviděl, leda možná v náznacích u určitých klidných a přemýšlivých lidských obličejů.

Ve srovnání s tím byla panoramata, která nabízel Anarres, dokonce i abbenayská rovina a rokle Ne Therba, nuzná: pustá, vyprahlá, nehotová. Pouště jihozápadu sice oplývaly divokou krásou nekonečnosti, ta ale byla nepřátelská a nadčasová. Dokonce i tam, kde byla půda Anarresu člověkem kultivována nejsilněji, se krajina, kterou vytvořil, podobala hrubé skice žlutou křídou, pokud ji člověk chtěl srovnávat s touto naplněnou velkolepostí života, tak bohatého na dějiny i budoucnost, a zřejmě nevyčerpatelného.

Ano, takhle nějak musí vypadat svět, pomyslel si Shevek.

A někde tam venku, v té modré a zelené nádheře, něco zpívalo: slabý hlásek, vysoko nahoře, nepředstavitelně sladké trylkování. Co to bylo? Něžný, sladký, nezkrotný hlásek, hudba vysoko nad zemí.

Poslouchal se zatajeným dechem.

Někdo klepal na dveře. Udiven se odvrátil, jak byl nahý, od okna a řekl: „Dále!"

Vstoupil muž, ověšený balíčky. Zůstal hned ve dveřích stát. Shevek k němu došel, řekl podle anarreského zvyku své jméno a podle urraského způsobu mu podal ruku.

Muž, přibližně padesátiletý, s vrásčitým, starým obličejem, řekl něco, čemu Shevek nerozuměl ani slovo, a zdráhal se podat mu ruku. Možná, že mu v tom překážely balíčky, ale ani se nesnažil si je přendat, aby si uvolnil ruku. Tvářil se velmi vážně. Možná byl na rozpacích.

Shevek, který se domníval, že ovládá alespoň pozdravné zvyky Urrasanů, byl zaražen.

„Vstupte," opakoval zmateně a protože Urrasané kolem sebe neustále

pohazovali tituly a čestnými osloveními, dodal: „Pane.”

Muž vychrlil další nesrozumitelný proud řeči a sunul se přitom ke dveřím ložnice. Tentokrát Shevek porozuměl několika iotským slovům, zbytek mu však i teď zůstal utajený. Vzhledem k tomu, že se muž zcela jednoznačně snažil dojít k ložnici, nebránil mu v tom. Mohl to být spolubydlící. Ale vždyť tam byla jenom jedna postel! Shevek to vzdal a vrátil se k oknu, zatímco muž odešel do ložnice a několik minut tam štrachal. Zrovna, když Shevek došel k názoru, že to bude noční dělník, který používá ložnici jenom přes den, opatření, které se často zavádělo v dočasně přeplněných ubytovnách, vyšel muž ven. Něco řekl - asi: „Tak to by bylo, pane,” a podivným způsobem sehnul hlavu, jako by se bál, že ho Shevek, který od něj stál dobrých pět metrů daleko, uhodí do obličeje. Pak odešel. Shevek, stále ještě u okna, najednou pochopil, že se mu poprvé v životě někdo poklonil.

Když přišel do ložnice, zjistil, že má ustlanou postel.

Pomalu, zamyšleně se oblékal. Právě vklouzl do bot, když se znovu ozvalo zaklepání.

Tahle skupina vešla zcela jiným způsobem, úplně normálně, postojem, jak Shevekovi připadalo, jako by měli nárok být tady nebo kdekoli jinde, kde by chtěli být. Muž s balíky vstoupil váhavě, téměř se dovnitř vtlačil. A přece jeho obličej, ruce i šaty spíše odpovídaly Shevekovi představě normálního člověka než tito jeho noví hosté. Plachý muž si počínal podivné, ale vypadal jako Anarresan. Tihle čtyři se chovali jako Anarresané, působili ale svými hladce vyholenými tvářemi a přepychovými šaty jako příslušníci cizího druhu.

V jednom z nich rozpoznal Paeho, v ostatních muže, kteří ho předchozí večer neustále doprovázeli. Vysvětlil jim, že zapomněl jejich jména a oni se s úsměvem znovu představili: Doktor Chifoilisk, doktor Oiie a doktor Atro.

„Ach ano, samozřejmě!” odpověděl Shevek. „Atro, těší mé, že vás poznávám.” Položil starci obě ruce na ramena a na tvář mu vtiskl polibek. Pak teprve ho s bodnutím napadlo, že tenhle bratrský pozdrav, běžně používaný na Anarresu, by zde mohli považovat za nepřijatelný.

Atro ho nicméně také srdečně objal a vzhlédl k němu kalnýma šedýma očima. Shevek si všiml, že je skoro slepý. „Můj milý Sheveku,” řekl Atro. „Buď vítán v A-Io, buď vítán na Urrasu, srdečně tě vítáme doma!”

„Už tolik let si píšeme, vyvracíme jeden druhému své teorie!”

„Ale ty jsi byl ve vyvracení vždycky lepší. Moment, něco pro tebe mám.” Starec šmátral po kapsách. Pod univerzitním talárem ze sametu měl sako, pod ním vestu, pod ní košili a pod ní možná další vrstvu oděvu. A ve všech těch kusech šatstva i v kalhotách měl nejrůznější kapsy. Shevek fascinovaně pozoroval, jak se Atro přehrabuje v šesti nebo sedmi kapsách,

které obsahovaly všechno možné, až vytáhl malou kostku ze žlutého kovu, připevněnou na kousek leštěného dřeva. „Tady," řekl, „tvoje cena. Cena Seo Oena. Peníze v hotovosti máš na svém kontě. Tady. O devět let později, ale lépe později než nikdy." A třesoucíma se rukama tu věc podal Shevekovi.

Byla těžká. Žlutá kostka byla z ryzího zlata. Shevek držel kostku v ruce a nehýbal se.

„Nevím, jak vy mladíci," pokračoval Atro, „ale já se teď posadím." Všichni se posadili do hlubokých měkkých křesel, která už Shevek vyzkoušel. Křesla byla potažena zvláštním hnědým materiálem, nebyl tkaný a při doteku působil spíš jako kůže. „Kolik ti bylo před devíti lety, Sheveku?"

Atro byl nejslavnější žijící fyzik na Urrasu. Byl obklopen atmosférou, kterou netvořila pouze úcta ke stáří, ale navíc prosté sebevědomí člověka, který je zvyklý být respektován. To ovšem nebylo pro Sheveka nic nového. Atro měl přesně ten druh autority, který Shevek jako jediný respektoval. Kromě toho se mu líbilo, že je konečně oslovován pouze svým jménem.

„Když jsem dokončil *Základy*, bylo mi dvacet devět, Atro."

„Dvacet devět? Dobrý bože! To znamená, že jsi nejmladší držitel ceny Seo Oena za posledních sto let nebo tak nějak... A kolikpak ti bylo, když jsi mi poprvé psal?"

„Přibližně dvacet."

Atro zafuněl. „Byl bych ti tenkrát hádal přes čtyřicet!"

„Co se vlastně stalo se Sabulem?" zeptal se Oiie. Oiie byl menší než většina Urrasanů, kteří Shevekovi připadali už tak dost malí. Měl plochý přátelský obličej a oválné uhlově černé oči. „V jednom období šesti nebo osmi let jsi vůbec nepsal a jenom Sabul s námi udržoval kontakt. Pomocí rádiového spojení s námi ale nikdy nemluvil. Často jsme si kladli otázku, jaký asi máte mezi sebou vztah."

„Sabul je vedoucí člen fyzikálního institutu v Abbenay," vysvětlil Shevek. „Spolupracoval jsem s ním."

„Starší rival, žárlivý; fušoval do vašich knih. To nám bylo vždycky jasné. Vysvětlení bude sotva nutné, Oiie," řekl čtvrtý, Chifoilisk, drsným hlasem. Byl to muž středního věku, tmavé pleti, podsaditý s jemnýma rukama úředníka. Jako jediný ze všech čtyř neměl úplně hladce oholený obličej. Vousy, které si ponechal na bradě, se dobře hodily k jeho krátkým, ocelově šedým vlasům. „Nebudeme si namlouvat, že vy všichni, odonští bratři, jednáte vždy výlučně z bratrské lásky," pokračoval. „Je to lidská přirozenost."

Série kýchnutí zachránila Sheveka před nutností odpovědět. „Nemám kapesník," řekl omluvně, zatímco si utíral oči.

„Vezměte si můj," nabídl Atro a vytáhl ze svých mnoha kapes sněhobílý

kapesník. Shevek si ho vzal a vzpomínka mu sevřela srdce. Vzpomněl si na svou dceru Sadik, malé tmavooké děvčátko, jak mu říkala: „Můžeš se se mnou podělit o kapesník, který používám já." Tahle vzpomínka, která mu byla tak drahá, mu teď způsobila nevýslovnou bolest. Aby jí unikl, usmál se a řekl: „Jsem alergický na vaši planetu. Alespoň doktor to říká."

„Dobrý bože, to takhle chceš kýchat pořád? " zeptal se starý Atro a krátkozrace na něj pohlédl.

„Váš sluha tu ještě nebyl?" ptal se Pae.

„Můj sluha?"

„Ano, měl vám přinést nějaké věci. Také kapesníky. Jenom tolik, abyste byl zaopatřen, dokud si nebudete moci nakupovat sám. Nic zvláštního; obávám se, že pro muže vaší velikosti tu není v konfekci žádný velký výběr."

Když Shevek pochopil smysl jeho slov (Pae hovořil rychle a s měkkým akcentem, který se hodil k jeho jemným, pěkným rysům), odpověděl: „To je od vás velmi laskavé. Připadám si..." Pohlédl na Atra. „Víte, jsem žebrák," řekl starci jako předtím doktorovi Kimoeovi na *Mindful*. „Peníze jsem nemohl přivézt, protože žádné nepoužíváme. Dárky jsem nemohl přivézt, protože nemáme nic, co byste neměli i vy. A tak tedy přicházím jako správný Odon 's prázdnýma rukama'."

Atro a Pae ho ujišťovali, že je host, placení že nepřipadá vůbec v úvahu, že je jun ctí. „Krom toho," doplnil Chifoilisk svým nakyslým hlasem, „budou účty placeny iotskou vládou."

Pae na něj vrhl ostrý pohled, jenomže Chifoilisk ho ignoroval a nespustil oči ze Sheveka. V tmavém obličeji měl výraz, který se v žádném případě nepokoušel utajit, který však Shevek nedovedl interpretovat: varování nebo připravenost k spoluúčasti?

„To hovoří nepolepšitelný Thuvian," řekl starý Atro se svým obvyklým zasípěním. „Ale chceš, Sheveku, skutečně tvrdit, že jsi s sebou vůbec nic nepřivezl - žádné spisy, žádné nové dílo? Tolik jsem se těšil na nějakou knihu! Na další revoluci ve fyzice. Chtěl jsem vidět, jak se všichni tihle ctižádostiví mladí chlapci posadí na zadek, stejně jako jsem se posadil na zadek já při tvých *Základech*. Na čem jsi naposledy pracoval?"

„No, četl jsem práci Paea - doktora Paea o blokovém kosmu, a paradoxech a relativitě."

„Dobře, dobře. Saio je v současné době naše hvězda, to je jisté - alespoň podle jeho vlastního mínění, že, Saio? Ale kde je tvoje všeobecná temporální teorie?"

„V mé hlavě," odpověděl Shevek se širokým úsměvem.

Okamžik vládlo mlčení.

Pak se Oiie zeptal, jestli četl práci cizího fyzika Aintsetaina z Terry o

teorii relativity. Shevek řekl, že dosud neměl příležitost. Velmi je to udivilo, kromě Atra, který se již přestal čemukoli divit. Pae ihned odběhl do svého pokoje, aby Shevekovi přinesl jedno vydání překladu. „Je stará několik set let, ale pro nás je plná nových myšlenek," vysvětlil.

„Může být," řekl Atro, „ale *naší fyzice* nemůže žádný z těchhle mimozemců stačit. Hainové ji nazývají materialismus, Terrané mysticismus, ale pak to společně vzdávají. Nenech se svést tímhle nadšením pro všechno cizí, Sheveku. Ve skutečnosti nám nemají co nabídnout. Ať si každý obhospodařuje vlastní políčko, jak říkal můj otec." Opět lehce zasípěl a zvedl se z křesla. „Pojď, doprovoď mě na procházku do lesíka. Žádný div, že nemůžeš dýchat, vždyť jsi zavřený v tomhle pokoji jako v kleci!"

„Lékař řekl, že nemám tři dny vycházet. Mohl bych být nakažlivý? Nebo se nakazit?"

„Lékaře by člověk neměl nikdy poslouchat, můj milý."

„Ale možná v tomto případě, doktore Atro..." upřímné, klidně doporučoval Pae.

„Nakonec, je to vládní lékař, že?" dodal Chifoilisk poněkud zlomyslně.

„Bezpochyby nejlepší, kterého jste mohl nalézt," odvětil Atro bez úsměvu a rozloučil se, aniž by na Sheveka dále naléhal. Chifoilisk ho doprovodil. Oba mladší muži zůstali u Sheveka a ještě dlouho s ním hovořili o fyzice.

S ohromným požitkem a s oním hlubokým zadostiučiněním, které člověk pociťuje, když je něco tak, jak má být, zažil Shevek poprvé v životě diskusi rovného s rovnými.

Mitis byla sice vynikající učitelka, nemohla ho ale sledovat do nových oblastí teorie, které on, jí povzbuzen, začal zkoumat. Gvarab byla jediný člověk, kterého znal, jehož vzdělání a schopnosti byly srovnatelné s jeho, ale poznal se s ní příliš pozdě, na sklonku jejího života. Od té doby pracoval s mnoha nadanými lidmi, jenomže nikdy nebyl právoplatným členem abbenayského institutu, a tak je nikdy nemohl dovést dostatečně daleko. Zůstali vězet ve starých problémech, v klasické sekvenční fyzice. Nenacházel tam sobě rovné. Tady, v říši absolutní nerovnosti, je konečně, k vlastnímu úžasu, našel.

Bylo to odhalení, osvobození. Fyzikové, matematici, astronomové, logici, biologové - ti všichni byli na univerzitě, a přicházeli k němu nebo on přicházel k nim, diskutovali spolu a z těchto diskusi vznikaly nové světy. Je přirozeností myšlenky, že je sdělována: písemně, ústně, činem. Myšlenka je jako tráva. Potřebuje světlo, davy, vyspívá křížením, sílí tím víc, čím víc se po ní šlape.

Už první odpoledne na univerzitě s Oiiem a Paem cítil, že našel něco, po čem toužil od té doby, kdy prodiskutoval s Tirinem a Bedapem - jako chlapci - celé noci, a jeden druhého podněcovali ke stále vyšším a

okřídlenějším myšlenkám. Na některé z těch nocí si vzpomínal zvláště živě.

Viděl Tirina, jak říká:

„Kdybychom věděli, jaký je Urras ve skutečnosti, pak by tam možná někteří z nás chtěli odejít.” Tak byl tehdy tou myšlenkou šokován, že na něj vyjel a Tirin okamžitě couvl; vždycky ustupoval, chudáček, a měl vždycky pravdu...

Hovor se začal zadrhávat. Pae i Oiie oněměli.

„Promiňte,” řekl Shevek, „těžkne mi hlava.”

„Jak jste na tom s gravitací? “ ptal se Pae s okouzlujícím úsměvem muže, který se jako chytré dítě spoléhá na svůj šarm.

„Ještě jsem ji nepocítil,” odpověděl Shevek. „Jenom v - jak říkáte tomuhle?”

„Kolena. Kolenní klouby.”

„Ano. Kolena. Fungují trochu hůř. Ale zvyknu si.” Pohlédl nejdříve na Paea a pak Oiiea. „Měl bych otázku. Ale nechci urazit.”

„Žádný strach, pane!” řekl Pae.

„To byste vůbec nedokázal,” odvětil Oiie. Nebyl tak sympatický člověk jako Pae. Dokonce i když mluvil o fyzice, byl jeho způsob vyjadřování vyhýbavý a uzavřený. A přesto se pod touto uzavřeností ukrývalo něco, čemu, jak Shevek cítil, se dalo důvěřovat; zatímco pod Paeho šarmem - ano, co bylo tam? Inu, to nebylo důležité. Musel jim důvěřovat všem, a to také udělá.

„Kde jsou ženy? “

Pae se smál. „V jakém smyslu?” zeptal se Oiie s úsměvem.

„V každém smyslu. Včera na večírku jsem poznal několik žen - pět nebo deset. Stovky mužů. Žádná z nich nebyla vědec, že? Kdo byly?”

„Manželky. Jedna byla moje vlastní,” vysvětlil Oiie se svým zdrženlivým úsměvem.

„Kde jsou ostatní ženy? “

„Oh, to není složité, pane,” odpověděl Pae rychle.

„Řekněte nám svá přání a my se postaráme o to, aby se splnila.”

„Proslýchají se dost zvláštní věci o zvycích Anarresanů, ale přesto si myslím, že vám můžeme nabídnout téměř všechno, co si představujete,” doplnil Oiie.

Shevek neměl tušení, o čem mluvili. Poškrábal se na hlavě.

„Pak jsou zde tedy všichni vědci muži?”

„*Vědci?”* opakoval Oiie nevěřícně.

Pae zakašlal. „Vědci. Ale ano, jistě, to jsou pouze muži. Na dívčích školách je samozřejmě několik učitelek. Ale ty se nad diplomovou úroveň nikdy nedostanou.”

„Proč ne?”

„Protože neumí matematiku; nemají hlavu na abstraktní myšlení, protože tam jednoduše nepatří. Víte přece, jak to bývá, ženy myslí pouze dělohou! Jistě, výjimky existují vždycky. Škaredé s vaginální atrofií.”

„Copak vy Odoni necháváte své ženy studovat vědy?” ptal se Oiie.

„Hm - ano. Působí ve všech vědních oborech.”

„Ale snad jich není mnoho!”

„No, přibližně tak polovina.”

„Já jsem přece vždycky říkal, že by technicky při správném vedení mohly mužům v laboratořích ušetřit spoustu práce,” tvrdil Pae. „Při stereotypních pracích skutečně jsou šikovnější a rychlejší, poddajnější a méně rychle znuděné. Kdybychom nasadili ženy, měli by muži více času na tvůrčí práci.”

„Ale ne v mé laboratoři!” prohlásil Oiie. „Ať zůstanou, kam patří.”

„Potkal jste někdy ženy schopné pracovat intelektuálně, tvůrčím způsobem, doktore Sheveku?”

„Nu což, vlastně ony potkaly mě - v Severní oblasti byla Mitis mojí učitelkou. A později Gvarab. O té jste asi slyšeli.”

„Gvarab byla žena? “ zeptal se Pae s upřímným údivem a smál se.

Oiie nebyl přesvědčený, ale uražený. „Podle jména se to samozřejmě poznat nedá,” řekl chladně. „Jak předpokládám, kladete si za cíl nedělat rozdíl mezi pohlavími.”

„*Odo* byla také žena,” nadnesl Shevek přátelsky k zamyšlení.

„No prosím!” Oiie sice rameny přímo neškubal, ale málem by to byl udělal. Pae se zatvářil uctivě a vážně přikývl, jak to dělal, když starý Atro žvanil.

Shevek poznal, že se dotkl citlivého místa, nepřátelství, které bylo v mužích hluboce zakořeněné. Zřejmě v sobě měli, stejně jako doktor na lodi, také ženu, utlačenou, odsouzenou k mlčení, odlidštěnou ženu, divokého dravce v kleci. Neměl právo jim něco vytýkat. Neznali žádné svazky, jenom vlastnictví. Byli vlastněni.

„Krásná, ctnostná žena,” deklamoval Pae, , je pro nás inspirací. To nejdražší, co na světě je.”

Shevek se cítil nanejvýš nepříjemně. Vstal a přistoupil k oknu. „Váš svět je nádherný,” řekl. „Přál bych si, abych z něj mohl vidět víc. Jenomže dokud musím sedět doma - opatřili byste mi knihy?”

„Ale samozřejmě, pane! Jaké knihy?”

„Historické - obrazové - povídky - všechno, možná bych měl číst dětské knihy. Neboť, podívejte, vím toho velmi málo. My se sice něco o Urrasu učíme, ale téměř výhradně jen o době, kdy žila Odo. A před tím leží ještě osm a půl tisíce let! A od osídlení Anarresu už také uběhlo půl druhého století. Od té doby, kdy poslední loď přivezla posledního osídlence - úplná ignorance. Ignorujeme vás; vy ignorujete nás. Vy jste naše dějiny. My

bychom mohli být vaší budoucností. Chtěl bych se naučit neignorovat. To je také důvodem mé přítomnosti zde. Musíme se vzájemně poznat. Nejsme primitivní lidé. Naše etika už nesestává z kmenových zákonů, to není možné. Ignorance, která nyní mezi námi panuje, je špatná a hloupá, a vznikne z ní opět špatnost. Přišel jsem se učit."

Hovořil velmi vážně. Pae mu nadšeně přizvukoval:

„Přesně, pane! Všichni jsme v plném souladu s vašimi cíli!"

Oiie se na něj podíval svýma černýma oválnýma očima a zeptal se: „Pak přicházíte jako vyslanec vaší společnosti?"

Shevek se vrátil a sedl si na mramorovou lavici u krbu, kterou už teď považoval za své místo, za své teritorium. Potřeboval teritorium. Cítil, že je třeba mít se na pozoru. Ale ještě silněji pociťoval nutnost, která ho přes pusté prostory dovedla až sem, nutnost komunikace, potřebu bořit zdi.

„Přicházím," vysvětloval opatrně, „jako syndik Syndikátu iniciativy - skupiny, která už po dva roky hovoří rádiem s Urrasem. Ale nejsem vyslancem nějaké vlády, nějaké instituce. Doufám, že jste mě jako takového nepozvali."

„Ne," odpověděl Oiie. „Pozvali jsme vás - Sheveka, fyzika. Samozřejmě se souhlasem naší vlády a rady světové vlády. Ale vy jste zde jako soukromý host univerzity Ieu-Eun."

„Dobrá."

„Jenom si bohužel nejsme jisti, jestli jste také vy přišel se souhlasem vaší..." Zaváhal.

Shevek se usmál. „Mé vlády?"

„Víme, že na Anarresu oficiálně žádná vláda není. Jednoznačně ale přece existuje nějaká správa. A my se domníváme, že skupina, která vás sem vyslala, váš Syndikát, představuje určitý druh frakce; možná revoluční frakce."

„Na Anarresu je každý jedinec revolucionářem, Oiie... Naše správní a řídící struktura se nazývá PDK, Produkční a distribuční koordinace. Je to koordinační systém pro všechny syndikáty, federace a individua, která vykonávají produktivní práci, PDK neřídí lidi, ale produkci. Nemá moc ani mě podporovat, ani mi bránit. Může nám pouze sdělit veřejné mínění o nás - kde stojíme v sociálním povědomí. Chtěli jste tohle vědět?

Inu, nemají o mně a mých přátelích valné mínění. Většina lidí na Anarresu nechce o Urrasu nic slyšet, bojí se ho a nechce mít nic společného s vlastníky. To zní tvrdě a je mi to líto. Ale tady myslí hodně lidí úplně stejné, že? Zde také existuje ta bázeň, ten pocit příslušnosti ke klanu. Podívejte, a tak jsem přišel já, abych to změnil."

„Z vlastní iniciativy?" zeptal se Oiie.

„To je jediná iniciativa, kterou akceptuji," odpověděl Shevek s úsměvem,

ale smrtelně vážně.

Několik následujících dnů strávil v rozhovorech s vědci, kteří ho přišli navštívit, četbou knih, které mu obstaral Pae, a někdy se docela jednoduše postavil k oknům s dvojitým obloukem a díval se, jak do širokého údolí přichází léto a naslouchal krátkým líbezným popěvkům venku v povětří.

Ptáci! Věděl už z obrázků v knihách, jak se tihle zpěváci jmenují, i jak vypadají; ale přesto, když slyšel jejich písničku nebo zahlédl třepetání křídel od stromu ke stromu, ztuhl a okouzleně zíral jako malé dítě.

Čekal, že si bude na Urrasu připadat divně - cize, osaměle a zmatené - a nic podobného necítil. Samozřejmé, že bylo nesčetně věcí, kterým nerozuměl, kolik, to tušil až teď: celá tahle neuvěřitelně složitá společnost se všemi svými národy, třídami, kastami, kulty, mravy a zvyky a svou jedinečnou, děsivou a nekonečnou historií. A každý jedinec, kterého zde potkal, byl záhadou plnou překvapení.

Ale v žádném případě to nebyli ti chladní egoisti, které očekával; byli stejné komplikovaní a mnohostranní jako jejich kultura, jako jejich krajina; byli inteligentní; byli milí. Jednali s ním jako s bratrem, dělali všechno, aby si nepřipadal ztracený a cizí, ale jako doma. A on se cítil doma. Nemohl to změnit.

Celý tento svět, hebkost vzduchu, sluneční svit na kopcích, ano, dokonce i větší přitažlivost, která mu zatěžovala tělo, všechno mu říkalo, že tohle je skutečně jeho domov, domovský svět jeho rasy; a všechna tahle krása byla jeho dědictvím.

Ticho, to absolutní ticho na Anarresu: v noci na to musel myslet. Žádný pták tam nezpíval. Nezněly tam žádné hlasy kromě lidských. Ticho a pustina.

Třetí den mu starý Atro přinesl štos novin. Pae, Shevekův nejvěrnější průvodce, mlčel, dokud byl Atro přítomen, když ale starec zmizel, řekl Shevekovi: „Strašné bláboly, tyhle noviny, pane. Zábavné, ale nevěřte ani slovu z toho, co se tam dočtete."

Shevek sáhl po prvních novinách. Byly špatně vytištěné, na hrubém papíre - první ledabyle vyrobený artefakt, se kterým se na Urrasu setkal. Podobaly se bulletinům PDK a oblastním zpravodajům, které na Anarresu nahrazovaly noviny, stylem se ale zcela odlišovaly od těch rozmazaných, střízlivých, konkrétních publikací.

Hemžily se titulky a obrázky. Na první stránce byla fotografie Sheveka před kosmickou lodí; Pae ho držel za paže a tvářil se zamračeně.

PRVNÍ MUŽ Z MĚSÍCE! hlásal obrovský nápis nad snímkem. Fascinován četl Shevek dál.

Jeho první krok na naší Zemi! Doktor Shevek, první návštěvník na Urrasu od anarreského osídlení před sto sedmdesáti lety, byl vyfotografován včera po svém příletu na kosmodrom Peier, kam přicestoval pravidelnou měsíční nákladní lodí.

Slavný vědec a laureát ceny Seo Oena za vědecké bádání ve službách všech národů, převzal profesuru na Univerzitě Ieu Eun, čest, která dosud nebyla prokázána žádnému mimozemci. Na otázku, jaké má první pocity na Urrasu, odpověděl urostlý a elegantní fyzik: „Je pro mě velká čest, že jsem byl pozván na vaši překrásnou planetu. Doufám, že tím započne nová éra všecetianského přátelství a obě planety - dvojčata se budou rozvíjet v bratrské pospolitosti."'

„Ale já jsem nic takového neřekl!" protestoval Shevek.

„Samozřejmě, že ne, vždyť jsme k vám novináře ani nepustili. Ale to přece žurnalistům vůbec nevadí! Nechají vás ve svých zprávách říci přesně to, co od vás chtějí slyšet, ať už jste to řekl nebo ne."

Shevek se kousl do rtu. „No tedy," řekl konečně, „kdybych byl vůbec něco řekl, pak jisté něco podobného... Ale co znamená 'všecetianské'? "

„Terrané nám říkají 'Cetiané'. Pravděpodobně podle svého označení pro naše slunce. Tisk se tohoto označení ujal a už se stalo určitým druhem módního slova."

„Pak tedy 'všecetianské' znamená něco jako Urras a Anarres dohromady?"

„Myslím, že ano," odpověděl Pae s citelným nedostatkem zájmu.

Shevek se dál prohraboval novinami. Dočetl se, že je obr; že je neoholený a má 'hřívu', ať už to znamenalo cokoli, šedých vlasů; že je mu třicet sedm, čtyřicet tři a padesát osm let; že napsal velké dílo o fyzice s názvem (u každých novin jiným) *Hlavní pravidla simultánnosti* nebo *Základní pravidla simultaneity;* že je vyslancem dobré vůle odonské vlády; že je vegetarián; a že stejně jako všichni Anarresané nepije. Tady se Shevek začal hlasitě smát a smál se, až se za břicho popadal. „Ksakru, ti mají ale fantazii! Copak si myslí, že žijeme z vodní páry jako skalní mech? "

„Oni tím myslí, že nepijete alkohol," vysvětlil Pae také se smíchem. „Jediné, co přibližně každý o Odonech ví, je skutečnost, že nepijí žádný alkohol. Mimochodem, je to skutečně pravda?"

„Někteří destilují alkohol z fermentovaných horninových kořenů a pijí ho; tvrdí, že to osvobozuje podvědomí, přibližně jako vlnový trénink mozku. Většina mu dává přednost, protože to je velmi jednoduché a nezpůsobuje to žádnou nemoc. Je tady hodně rozšířené?"

„Pití ano. O té nemoci nic nevím. Jak se jmenuje?"

„Myslím, že alkoholismus."

„Ach tak... rozumím, ale co dělají pracující na Anarresu, když si chtějí užít trochu legrace, když na jeden večer chtějí zapomenout na své starosti? “

Shevek na něj nechápavě pohlédl. „No, my... ach, já nevím. Třeba jsou naše starosti nezapomenutelné.”

„Nezvyklé,” řekl Pae a rozpačitě a bezmocně se usmíval.

Shevek pokračoval ve čtení. Jedny noviny byly napsány v jazyce, který neznal, jiné úplně jinou abecedou. Ty prý jsou z Thu, vysvětlil Pae a ty druhé z Benbili, národa západní polokoule. Noviny z Thu byly dobře vytištěné a měly střízlivý formát. Pae vysvětlil, že se jedná o vládní noviny. „Tady v A-Io se vzdělaní lidé dozvídají zprávy z telefaxu, rádia a televize, stejně jako z týdeníků. Tyhle noviny čtou jenom nižší třídy: psané polovzdělanci pro polovzdělance, jak nakonec vidíte. Máme tu v A-Io absolutní svobodu tisku, a to nezbytně znamená, že máme na tiskovém trhu spoustu braku. Noviny z Thu jsou psány mnohem lépe, ale přinášejí pouze ty skutečnosti, které chce mít zveřejněné centrální prezidium Thu. V Thu panuje stoprocentní cenzura. Stát je všechno a všechno pro stát. Zřejmě sotva to pravé místo pro Odona, že, pane?”

„A tyhle noviny?”

„To nemám skutečně ani tušení. Benbili je zaostalá země. Tam jsou přece neustále revoluce.”

„Krátce předtím, než jsem opustil Abbenay, jsme na vlnové délce Syndikátu přijali poselství nějaké skupiny z Benbili. Říkali si Odané. Existují skupiny toho druhu také zde, v A-Io?”

„Nikdy jsem o nich neslyšel, doktore Sheveku.”

Zeď. Teď už Shevek poznal přesně, kdy před ní stojí. Tou zdí byl šarm, slušnost, lhostejnost mladého muže.

„Myslím si, že ze mě máte strach, Pae,” řekl náhle spontánně, ale přátelsky.

„Strach, z vás, pane?”

„Ano, protože svou existencí popírám nutnost státu. Ale čeho se máte bát? Nechci vám ublížit, Saio Pae, to víte. Já osobně jsem absolutně neškodný... Mimochodem, nejsem žádný doktor. Nepoužíváme žádné tituly. Jmenuji se Shevek.”

„Já vím, pane. Je mi líto. Podle našich norem to ale zní bez respektu. Jednoduše mi to nepřipadá správné.” V očekávání prominutí se s nadhledem omluvil.

„Copak mě nemůžete brát jako sobě rovného,” zeptal se Shevek a měřil si Paea přímým pohledem, ani zlostně, ani s odpuštěním.

Poprvé Paemu vyrazil řeč. „Ale opravdu, pane... Vy jste... no, víte, jste značně významný muž a...”

„Nevidím žádný důvod, proč byste kvůli mně měli měnit své zvyky,”

přerušil ho Shevek. „To nehraje žádnou roli. Myslel jsem jenom, že byste byli možná rádi, kdybyste byli konečně zbaveni něčeho nadbytečného."

Tři dny vězení v domě probudily v Shevekovi přebytečnou energii, a když byl konečně volný, unavoval průvodce počáteční horlivostí a přáním prohlédnout si všechno najednou. Provedli ho univerzitou, což bylo město samo o sobě, s šestnácti tisíci studenty a profesorským sborem. Svými ubytovnami, menzami, posluchárnami, schůzovními místnostmi a tak dále se příliš nelišila od odonské obce, jenomže byla velmi stará, navštěvovaná výlučně mužskými studenty, nepředstavitelně luxusní a ne federativně, ale hierarchicky organizovaná shora dolů. Přesto *působila* dojmem komunity, myslel si Shevek. Musel si rozdíly namáhavě připomínat.

V nájemních vozech, báječných strojích s bizarní elegancí a neuvěřitelným pohodlím, ho vozili celým krajem. Na silnicích už jich nejezdilo mnoho; nájem byl vysoký a protože se z nich platily vysoké daně, vlastnilo soukromý vůz jen málo lidí. Kdyby takovéto luxusní artikly byly veřejnosti volně přístupné, vyčerpaly by nenahraditelné přírodní zdroje nebo znečistily svými odpadními produkty životní prostředí, proto jsou prostřednictvím přísného omezení a zdanění drženy pod kontrolou.

Jeho průvodci tohle všechno vysvětlovali plni hrdosti. A-Io prý je již po celá staletí vůdčí zemí ve světě, co se týče ekologické kontroly a šetrného zacházení s přírodními zdroji. Výstřelky devátého tisíciletí jsou prastarou historií, jediným jejich důsledkem je nedostatek určitých kovů, které se naštěstí mohou dovážet z měsíce.

Při cestách autem nebo vlakem viděl vesnice, statky, města; pevnosti z doby feudalismu; ruiny věží Ae, prastarého hlavního města císařství, staré 4400 let. Viděl pole, jezera a hory provincie Avan, srdce A-Io, a na severním, horizontu vrcholky pohoří Meitei, bílé, gigantické. Krása krajiny a blahobyt obyvatelstva pro něj byly a zůstanou zázrakem.

Jeho průvodci měli pravdu: Urrasané věděli, jak svůj svět využít. Jako dítě ho učili, že Urras je hnijící masa nerovnosti, nespravedlnosti a plýtvání. Ale všichni lidé, které poznal, a všichni lidé, které viděl i v té nejmenší vesnici, byli dobře oblečeni, dobře živeni a v protikladu k jeho očekávání pracovití. V žádném případě pouze líně nepostávali a nečekali, až jim někdo přikáže něco udělat.

Stejně jako Anarresané se jednoduše zabývali nějakou činností. To ho mátlo a nutilo k zamyšlení. Vždycky se domníval, že když je člověk oloupen o přirozenou motivaci k práci - o iniciativu, spontánní tvůrčí energii - a to se nahradí vnější motivací, vnějším tlakem, stane se lajdáckým pracovníkem. Ale tahle nádherná pole, vynikající auta a pohodlné vlaky určitě nevytvořili lajdáčtí pracující. Zřejmě byla vidina

zisku mnohem působivější náhradou přirozené iniciativy, než se mu neustále pokoušeli namluvit.

Rád by si promluvil s některými těmi silnými, sebevědomě působícími lidmi, které viděl v jednotlivých obcích, a zeptal se jich například, jestli se sami cítí být chudí. Neboť pokud byli tito lidé chudí, musel by své pojetí tohoto pojmu revidovat. Ale nikdy na to nezbýval čas, protože pokaždé mu jeho průvodci chtěli ještě rychle ukázat něco jiného.

Ostatní velkoměsta A-Io byla příliš vzdálená, než aby je bylo možné navštívit během jednodenní jízdy, zato do Nio Esseia, vzdáleného od univerzity padesát kilometrů, ho vozili často. Pořádali tam pro něj celou řadu recepcí. Moc ho to nebavilo, byly totiž vším možným, jenom ne tím, co si představoval pod pojmem večírek. Všichni byli nadmíru slušní a mnoho hovořili, ale nikdy o něčem zajímavém. A usmívali se přitom tak, až to působilo nepřirozeně a nucené. Ale šaty měli fantastické, zdálo se, že všechnu svobodu, kterou tak velmi postrádal jejich život, přenesli na ošacení, potravu, množství nejrůznějších nápojů, drahocenné zařízení a výbavu sálů, ve kterých se tyto recepce konaly.

Seznámili ho s pozoruhodnostmi Nio Esseli, města s pěti miliony obyvatel - čtvrtinou obyvatelstva jeho vlastní planety. Dovedli ho na náměstí Kapitol a ukázali mu obrovské bronzové dveře Direktorátu, sídla vlády A-Io. Směl být přítomen debatě v senátu a schůzi výrobní rady ředitelů. Zavedli ho do ZOO, do Národního muzea, Muzea vědy, techniky a průmyslu. Vzali ho do školy, kde mu rozkošné děti v bílomodrých uniformách zazpívaly hymnu A-Io. Provedli ho továrnou na výrobu elektronických zařízení, plně automatizovanou ocelárnou a termonukleární elektrárnou, aby viděl, jak účinně dovede soukromé národní hospodářství zabezpečit výrobu a dodávku elektrické energie.

Ukázali mu nové státní sídliště, aby viděl, jak dobře se stát stará o své občany. Udělali si vyjížďku na lodi k ústí řeky Sua, kde se to jen hemžilo loděmi ze všech koutů planety. Navštívili s ním Nejvyšší soud, kde celý den poslouchal, jak se projednávají případy občanského a trestního práva. Zážitek, který ho současně mátl a odpuzoval; ale trvali na tom, aby viděl všechno, co bylo k vidění, a aby byl dovezen na všechna místa, kam chtěl. Když se poněkud ostýchavě ptal, zda by mohl vidět místo, kde byla pohřbena Odo, dovedli ho přímo ke starému hřbitovu ve čtvrti Trans-Sua; ano, dovolili dokonce, aby ho fotografové méněcenných plátků vyfotografovali, když stál ve stínu vysokých starých vrb a pozoroval prostý, dobře udržovaný náhrobek.

LAIA ASIEO ODO
698 - 769

Být celkem je být částí;
pravá pouť je Návrat.

Zavezli ho do Rodarredu, sídla Rady světových vlád, kde měl před shromážděním této instituce přednést proslov. Doufal, že tam potká nebo alespoň uvidí některé cizince, vyslance z Terry nebo Hainu, ale jeho časový rozpis to nedovolil. Svůj proslov, doporučení svobodné komunikace a vzájemného uznání mezi novým a starým světem, vypracoval důkladně. Byl odměněn desetiminutovým bouřlivým potleskem. Serióznější týdeníky o něm referovaly pozitivně a nazvaly jej 'nesamoúčelným morálním gestem lidskosti a bratrství, předloženým velkým vědcem', ale neuvedly z něj žádné citace, stejně jako masový tisk. A Shevek měl přes obrovský potlesk zvláštní pocit, že to nikdo neposlouchal pořádně.

Byla mu poskytnuta četná privilegia a povolen přístup na všechna možná místa: do laboratoří pro výzkum světla, Národního archívu, laboratoří pro jadernou technologu, Národní knihovny v Niu, k urychlovači v Meafedu, do Nadace pro výzkum vesmíru v Driu. A i když skoro všechno, co na Urrasu viděl, v něm probouzelo chuť vidět víc, několik týdnů turistického života mu stačilo. Všechno bylo tak fascinující, úžasné a nádherné, že toho na něj bylo příliš. Chtěl se v klidu usadit na univerzitě, pracovat a nějakou dobu si o všem popřemýšlet. Jen ještě jediné přání měl: chtěl si prohlédnout Nadaci pro výzkum vesmíru. Zdálo se, že tím potěšil Paea.

Mnohé z toho, co v uplynulých týdnech viděl, bylo pro něj ohromující, protože to bylo tak staré, staletí, ano, dokonce celá tisíciletí staré. Nadace byla oproti tomu nová, postavená v průběhu posledních deseti let v okázalém, elegantním stylu. Architektura byla působivá, s použitím ohromného množství barev.

Výška a rozměry působily dramaticky až přehnaně. Laboratoře byly prostorné a vzdušné, připojené továrny a dílny nijak nerušily, umístěné za nádhernými neoseatanskými klenutými a sloupovými chodbami. Hangáry se podobaly obrovským mnohobarevným kupolím, průhledným a fantastickým. Muži, kteří zde pracovali, byli oproti tomu klidní a odměření. Osvobodili Sheveka od jeho stále přítomných průvodců a ukázali mu Nadaci se vším všudy, mezi jiným i každou experimentální fázi mezihvězdného pohonného systému, na kterém pracovali, od počítačů a kreslicích prken až po zpoloviny hotovou loď, která v oranžovém, fialovém a žlutém světle rozsáhlého hangáru vypadala mohutně a téměř neskutečně.

„Vy máte tolik možností," obrátil se Shevek na inženýra, který se ho ujal, muže jménem Oegeo. „Máte vše, abyste mohli pracovat a pracujete tak výtečně. Tohle je grandiózní - koordinace, kooperace, velikost podnikání."

„Něco takového u vás asi nedokážete, že?" opětoval inženýr s úšklebkem.

„Kosmické lodi? Naše vesmírná flotila sestává z těch lodí, se kterými přišli před téměř dvěma sty lety první osídlenci z Urrasu; z lodí, které byly postaveny na Urrasu. Chceme-li postavit zcela jednoduchou loď, abychom s ní mohli dopravovat obilí přes moře, nákladní loď, musíme rok předem plánovat; je obrovskou zátěží i pro naši ekonomiku."

Oegeo kývl. „Souhlasí, máme všechno, co potřebujeme. Ale víte, vy jediný nám můžete říci, kdy budeme moci tohle haraburdí sešrotovat, jednoduše vyhodit."

„Vyhodit? Jak to myslíte?"

„Let nadsvětelnou rychlostí," vysvětlil Oegeo. „Hyperskok. Staří fyzikové se domnívali, že je to nemožné. Terrané tvrdí, že to je nemožné. Ale Kainové, kteří nakonec vymysleli pohon, který dnes používáme, říkají, že to možné je. Jenom přesně nevědí jak, protože se od nás teprve teď učí časoprostorovou fyziku. Pokud má někdo řešení v kapse, *kdokoli* ve známém světě, pak jste to zřejmě vy, doktore Sheveku."

Shevek si ho změřil odmítavým pohledem; jeho světlé oči byly tvrdé a jasné. „Jsem teoretik, Oegeo. Žádný konstruktér."

„Když dodáte teoretický základ, sjednocení následku a současnosti ve všeobecné teorii pole času, pak ty lodě také postavíme. A ve stejném okamžiku, ve kterém odstartujeme z Urrasu, přistaneme na Teře nebo Hainu nebo v nejbližší galaxii! Tahle ohromná bedna, tyhle ohromné necky tady..." pohlédl na gigantický skelet polohotové lodi, koupající se v oranžovém a fialovém světle, „bude stejně zastaralá jako kára tažená oslem."

„Sníte stejně jako stavíte - skvěle," odpověděl Shevek stále ještě odmítavě a přísně. Ještě mnoho by mu byli Oegeo a jeho kolegové chtěli ukázat, diskutovat s ním, ale zanedlouho řekl s jednoduchou přímostí, která vylučovala jakoukoliv ironickou interpretaci: „Myslím, že bude lepší, když mne odvedete zpátky k mým průvodcům."

Poslechli. Srdečně se s ním rozloučili. Shevek nastoupil do vozu, ale pak ještě vystoupil. „Málem bych byl zapomněl," prohlásil, „máme ještě čas na jednu další prohlídku v Driu?"

„Ale v Driu už nic dalšího není," odpověděl Pae zdvořile jako vždy a se snahou zamaskovat své rozladění z Shevekova pětihodinového výletu s inženýry.

„Tak rád bych viděl tvrz."

„Jakou tvrz, pane?"

„Starou pevnost z doby králů. Později se používala jako vězení."

„Pak už ji jistě dávno strhli. Nadace nově vystavěla celé město."

Jakmile seděli ve voze a řidič zavřel dveře, zeptal se Chifoilisk

(pravděpodobně další důvod Paeovy špatné nálady): „Proč si chcete mermomocí ještě prohlédnout nějakou pevnost, Sheveku? Zřícenin už snad musíte mít pomalu dost, ne?"

„V pevnosti Drio strávila Odo devět let," odvětil Shevek. Jeho obličej byl od rozhovoru s Oegeoem bez výrazu. „Po povstání roku 747. Sepsala tam své *Dopisy z vězení* a Analogii."

„Bohužel bude pevnost asi stržena," mínil Pae soucitně. „Drio bylo jako město odsouzeno k zániku. Nadace ho srovnala se zemí a vybudovala zcela nově."

Shevek přikývl. Ale když jeli po silnici podél řeky, minuli krátce před odbočkou do Ieu Eun skalní útes vysoko nad zákrutem řeky Seisse, na kterém bylo vidět zbytky pevnosti, hutné, polozbořené, tmavé, s rozpadlými věžemi z černého kamene. Hrubý protiklad k nádherným veselým budovám Nadace pro výzkum vesmíru, působivým kupolím, světlým továrnám, čistým trávníkům a chodníkům. Ve srovnání s tímhle působily jako cáry barevného papíru.

„To je, myslím, ta tvrz," prohlásil Chifoilisk se zadostiučiněním, které projevoval vždy, když se mu podařilo vsunout netaktní poznámku tam, kde to bylo nejméně žádoucí.

„Ruina," zjistil Pae. „Pravděpodobně prázdná."

„Máme zastavit a prohlédnout si ji, Sheveku?" ptal se Chifoilisk, připraven zaklepat na přepážku a požádat řidiče, aby zastavil.

„Ne," odpověděl Shevek. Uviděl, co vidět chtěl. Pevnost v Driu ještě stále existovala. Nepotřeboval do ní vkročit a hledat v rozpadlých zdech celu, ve které Odo strávila devět let. Věděl, jak vypadá vězeňská cela.

Se stále ještě přísným a chladným výrazem v obličeji pozoroval těžké, tmavé zdi, které se teď tyčily téměř kolmo nad vozem. Jsem tu už velmi dlouho, říkala pevnost, a jsem tu stále.

Když se po večeři v jídelně profesorského sboru vrátil do svých pokojů, sedl si sám před studený krb. V A-Io bylo léto, blížil se nejdelší den roku, a ačkoli bylo po osmé hodině večer, ještě nebyla tma. Obloha před obloukovými okny měla stále ještě nádech té barvy, kterou měla na Urrasu přes den, čisté, světlé modři. Vzduch byl mírný, voněl po čerstvě posečené trávě a zemi vlhké od deště. V kapli za lesíkem se svítilo, tiché tóny hudby visely v lehce zvlněném vzduchu. Nebyl to ptačí zpěv, nýbrž lidská hudba. Shevek naslouchal. Někdo si procvičoval stupnice na varhanách. Byly Shevekovi stejně blízké jako Urrasanům. Když Odo obrodila vztahy mezi lidmi, nepokoušela se změnit základy hudby. Vždy respektovala nezbytnost. Osídlenci Anarresu odvrhli zákony lidí, ale zákony harmonie si vzali s sebou.

Velký tichý pokoj byl chladný, němý a zvolna se nořil do tmy. Shevekův pohled putoval k nádherným dvojitým obloukům okna, ke slabě se lesknoucím

okrajům parketové podlahy, k masivnímu, sotva rozeznatelnému oblouku kamenného komína, k okouzlujícím proporcím obložení stěn. Byla to pěkná, velmi lidská místnost. Byla to velmi stará místnost. Tenhle dům, ve kterém bydleli profesoři, byl, jak mu řekli, postaven v roce 540, tedy před čtyřmi sty lety, dvě stě třicet let před osídlením. Anarresu. V tomhle pokoji žily, pracovaly, diskutovaly, myslely, spaly a ukončily svůj život celé generace učenců dříve, než se Odo vůbec narodila. Po staletí se stupnice nesly nad trávníky a tmavým listovím stromů v lesíku až sem. Jsem zde již velmi dlouho, říkal pokoj Shevekovi, a jsem tu stále. Co tu chceš?

Neznal odpověď. Neměl právo na bohatství a krásu tohoto světa, stvořeného a udržovaného prací, oddaností a věrností jeho lidí. Ráj patří těm, kteří ho stvoří. Nehodil se sem.

Byl hraničář, příslušník rasy, která popírala svou minulost, své dějiny. Osídlenci Anarresu se otočili zády ke starému světu a vlastní minulosti a zaměřili se výhradně k budoucnosti. Ale tak jistě jako se budoucnost stane minulostí, se také minulost stane opět budoucností. Odmítat znamená nedosáhnout cíle. Odonista, kteří opustili Urras, jednali špatně, jednali ve své zoufalé odvaze nesprávně. Tím, že popírali minulost, vzdali se možnosti návratu. Objevitel, který se nevrátí nebo nepošle zpátky své lodě, aby předaly jeho zprávy, není objevitel, ale dobrodruh, a jeho synové se narodí v exilu.

Naučil se milovat Urras; ale co mu byla platná jeho toužebná láska? Nepatřil sem. Ale nepatřil ani ke světu svého zrození.

Samota, vědomí izolovanosti, které ho trápily v prvních hodinách na palubě lodi *Mindful*, se vrátily a ukázaly mu, že tohle je jeho skutečný stav - ignorovaný, potlačovaný, ale jednoznačný.

Byl tu sám, protože pocházel ze společnosti, která sama sebe vyslala do exilu. Byl vždycky sám, ve svém vlastním světě, protože odešel do vyhnanství ze své společnosti. Osídlenci udělali jeden krok vzad. On sám udělal dva. Byl sám, protože na sebe vzal metafyzické riziko.

A byl natolik pošetilý, aby si myslel, že může sjednotit dva světy, ke kterým nepatřil.

Modř noční oblohy za okny přitahovala jeho zrak. Nad tmavými korunami stromů a věžičkou kaple, nad tmavými obrysy hor, které se v noci vždy zdály menší a vzdálenější, se pomalu šířilo světlo, výseč měkké záře. 'Východ měsíce', pomyslel si vděčně, s pocitem staré důvěrnosti. Celistvost času nezná žádné přerušení. Jako dítě viděl z okna ubytovny v Širých pláních vycházet měsíc - díval se na něj s Palatem; jako chlapec nad svými rodnými horami, jako mladý muž nad vyprahlou Prašnou pouští; jako muž s Takver vedle sebe nad střechami Abbenay.

Ale to nebyl tenhle měsíc.

Kolem něj se pohybovaly stíny, ale on seděl nepohnutě, zatímco Anarres

vycházel nad cizími horami, plný, šedohnědý s modrobílými skvrnami, jemně zářící. Světlo jeho světa mu naplnilo prázdné ruce.

4. KAPITOLA

Když vzducholoď za posledním vysokým průsmykem pohoří Ne Therba zahnula přímo k jihu, paprsky zapadajícího slunce Sheveka probudily. Prospal skoro celý den, třetí své druhé cesty. Noc večírku na rozloučenou ležela za ním půl světa daleko. Zívl, protřel si oči, potřásl hlavou, aby se zbavil hlubokého dunění motoru vzducholodi v uších a probudil se úplně, když si všiml, že cesta je téměř u konce, že se blíží Abbenay. Přitiskl obličej k zaprášenému okénku, a skutečně, tam dole mezi dvěma nízkými, rezavě zbarvenými horskými hřebeny leželo rozsáhlé obe-zděné pole, přístav. Horlivě vyhlížel, snažil se rozeznat, zda na rampě stojí kosmická loď. Ať byl Urras jakkoliv nezáviděníhodný, stále to byl jiný svět; a on chtěl vidět loď z jiného světa - poutníka přes suchou a hroznou propast, věc stvořenou cizíma rukama. Ale žádná loď v přístavu nebyla.

Nákladní lodě z Urrasu přistávaly jenom osmkrát do roka a zůstávaly jen tak dlouho, aby se zbavily svého nákladu a naložily nový. Nebyli to vítaní návštěvníci. Pro některé Anarresany představovali dokonce stále se opakující pokoření.

Přivážely surovou naftu a ropné produkty, určité vysoce hodnotné strojní součásti, elektronické komponenty, které anarreský průmysl nedokázal vyrobit a často také nové druhy obilí a ovocných stromů k otestování. Na Urras se pak vracely plné rtuti, mědi, hliníku, uranu, cínu a zlata. Byl to pro Urras vynikající obchod. Rozdělování nákladů osmkrát do roka byla pro urraskou Radu světových vlád záležitost nejvýš prestižní a největší událost na urraské burze světových akcií. Svobodný svět Anarresu nebyl ve skutečnosti ničím jiným než hornickou kolonií Urrasu.

Horká skutečnost. V každé generaci, v každém roce zaznívaly v debatách PDK v Abbenay prudké protesty: „Proč pokračujeme v těch prospěchářských transakcích s těmi válkychtivými prospěcháři?" A vždy přicházela od chladně uvažujících hlav stejná odpověď: „Pro Urrasany by bylo drahé, kdyby museli rudu těžit sami; proto nás nepřepadnou. Jakmile bychom však obchodní smlouvy porušili, použili by proti nám násilí." Národ, který ještě nikdy neplatil za cokoli penězi, chápe psychologu peněžních transakcí a tržní mechanismus jen těžko. Ani sedm generací trvající mír nemohl nastolit důvěru.

Proto také nemusela pracovní skupina s označením 'Obranná' nikdy shánět dobrovolníky. Práce 'Obrany' byla sice většinou tak nudná, že v pravičtině nebyla označována jako práce - slovo, které mimochodem znamenalo práci a hru - ale jako dřina nebo otročina.

Pracovníci 'Obrany' tvořili posádku dvanácti starých meziplanetárních lodí, obstarávali opravy a udržovali je jako strážní lodě na oběžné dráze; hlídali radary a radiotelefony na osamělých místech; vykonávali monotónní službu v přístavu. A přesto existovala čekací listina. Ať byla etika, v níž mladí Anarresané vyrůstali, jakkoliv pragmatická, jejich životní síla překypovala, dožadovala se altruismu, sebeobětování, možnosti uplatnit absolutní gesto.

Samota, bdělost, nebezpečí, kosmické lodě: to vše přitahovalo romantikou. A právě impuls čisté romantiky přiměl Sheveka tisknout nos na okno, dokud prázdný přístav nezmizel pod vzducholodí, a byl hluboce zklamán, protože neobjevil na rampě ani ušmudlanou loď s rudou.

Ještě jednou zívl, protáhl se a pak se díval ve směru letu. Vzducholoď za sebou zanechala poslední nízký hřeben Ne Therba. Před ní se rozprostíraly od pohoří k jihu širé stráně zeleného údolí, lesknoucího se v odpoledním slunci.

Zíral na ně pln údivu, stejně jako jeho předkové před šesti tisíci lety.

Na Urrasu kněží - astronomové - ze Serdonu a Dhunu ve třetím tisíciletí pozorovali, jak roční období měnila hnědožlutý povrch sesterské planety a propůjčili nížinám, horám a slunce odrážejícím mořím mystické názvy. Oblast, která se v novém měsíčním roce zazelenala dříve než všechny ostatní, se nazývala Ans Hos, Zahrada duše: Eden Anarresu.

V pozdějších tisíciletích dokázaly teleskopy, že se nemýlili. Ans Hos byla skutečně nejpříznivější oblast Anarresu; a první loď s posádkou na měsíci přistála právě tam, na zelené skvrně mezi horami a mořem.

Ale ráj Anarresu se ukázal být vyprahlý na kost, studený a větrný, a zbytek planety byl ještě horší. Vývoj života se nedostal přes ryby a nekvetoucí rostliny. Vzduch byl řídký jako vzduch na Urrasu ve velkých výškách. Slunce pálilo, vítr mrazil, prach dusil.

Dvě stě let po prvním přistání byl Anarres probádán, kartograficky zachycen, prozkoumán, ale nebyl kolonizován. Proč se stěhovat do pouště, kde kvílel vítr, když v nádherných údolích Urrasu bylo místa dost?

Ale provozovalo se hornictví. Doba drancování zdrojů v devátém a začátkem desátého tisíciletí zcela vyčerpala sloje na Urrasu; a když se zdokonalila raketová technika, bylo lacinější vystavět doly na měsíci, než získávat potřebné kovy z méněcenných rud nebo mořské vody. V urraském roce LX-738 byla na úpatí hor Ne Therba ve starém Ans Hosu, kde se těžila rtuť, založena osada. Nazvali ji město Anarres. Ale naprosto to nebylo opravdové město, protože tam nebyly žádné ženy. Muži se zavázali na dva nebo tři roky jako horníci nebo technici, pak se vrátili zpátky domů do skutečného světa.

Měsíc a jeho doly spadaly pod správu Rady světových vlád; ale na

východní polokouli měsíce měl národ Thu malé tajemství: raketovou základnu a osadu zlatokopů i s ženami a dětmi. Tihle lidé skutečně žili na měsíci, ale nikdo, kromě jejich vlastní vlády, o tom nevěděl. Rozpad této vlády v roce 771 vedl k návrhu, přednesenému v Radě světových vlád, věnovat měsíc mezinárodní Odonské společnosti, vykoupit se od nich celým světem, dřív než podkopou autoritu zákonů a národní suverenitu na Urrasu. Město Anarres bylo evakuováno a Thu poslalo v tom zmatku, který vznikl po pádu vlády, narychlo pár posledních raket, aby přivezly zlatokopy. Ne všichni se rozhodli pro návrat domů. Některým se v tom větrném Zapadákově líbilo.

Přes dvacet let létalo dvanáct raket, které Rada světových vlád povolila odonským vystěhovalcům, mezi světy sem a tam, až byl celý milion lidí, kteří se rozhodli pro nový život, dopraven přes vysušenou propast. Pak byl přístav pro přistěhovalce uzavřen a byl otevřen pouze pro nákladní lodě Obchodní dohody. Mezitím ale dosáhlo město Anarres počtu sto tisíc obyvatel a bylo přejmenováno na Abbenay. To znamenalo v nové řeči této nové společnosti 'duše'.

Podstatným prvkem této společnosti, jehož založení se ovšem už nedožila, byla v Odiných plánech decentralizace. Ovšem nezamýšlela deurbanizovat civilizaci. Tak sice vysvětlovala; že velikost komunity závisí na dosažitelnosti potravy a elektrického proudu v jejím bezprostředním okolí, chtěla ale všechny komunity navzájem propojit komunikační a transportní sítí, aby zboží, zprávy i myšlenky mohly dorazit tam, kde byly potřebné a žádoucí, aby správa probíhala rychle a bez námahy a aby žádná komunita nebyla z této sítě vyloučena. Tato síť však neměla být založena hierarchicky. Nemělo existovat žádné řídící centrum ani hlavní město. Žádné zařízení pro byrokratickou mašinérii, která nakonec funguje samočinně a bezúčelně a pouze provokuje touhu jedinců po moci, těch, kteří by se chtěli stát bossy, šéfy, hlavami států.

Její plány se ale zakládaly na bohaté půdě Urrasu. Na neúrodném Anarresu musely být komunity zakládány ve velkých vzdálenostech od sebe, pokud chtěly mít dostatek zdrojů, a pouze některé dokázaly být soběstačné, přestože se snažily své představy o existenčním minimu omezit co nejvíce. Skutečně se omezovali - ale pouze k určité hranici, kterou nechtěli překročit; nechtěli se vrátit k předtechnologické kmenové kultuře.

Věděli, že jejich anarchismus je výsledkem vysoce rozvinuté civilizace, komplexní všestranné kultury, stabilní ekonomiky a vysoce rozvinuté, industrializované technologie, která se dokázala postarat o vysokou produkci a rychlou dopravu zboží. Ať byly vzdálenosti mezi sídlišti jakkoli velké - drželi se svého ideálu komplexního organismu. Nejprve postavili silnice, pak teprve domy.

Speciální zdroje a produkty každé oblasti byly komplikovaným vyrovnávacím procesem neustále vyměňovány s ostatními oblastmi, aby byla zachována rovnováha rozmanitosti, která představuje charakteristiku života, přirozenou a sociální ekologii.

Přesto, jak analogicky říkávali, nemůže existovat nervový systém, aniž by neobsahoval alespoň jeden ganglion nebo ještě lépe celý mozek. Muselo tedy existovat centrum. Počítače, které koordinovaly administrativu, dělbu práce, distribuci zboží, stejně jako centrální svazy federace většiny zaměstnaneckých syndikátů, se od začátku nacházely v Abbenay. A od začátku bylo přistěhovalcům jasné, že tato nevyhnutelná centralizace je neustálá hrozba, které je možné čelit pouze neustávající ostražitostí.

Ó dítě Anarchie, věčný příslibe,
věčná opatrnosti,
naslouchám, naslouchám v noci,
u kolébky jako noc hluboké,
zda je to dítě v pořádku.

To napsal Pio Atean, který přijal pravické jméno Tober, ve čtrnáctém roce osídlení. První pokusy Odonů vyjádřit svou novou řečí svůj nový svět verši, zněly škrobené, nešikovně a dojemně.

Ale Abbenay, hlava a srdce Anarresu, teď leželo tam, na veliké zelené rovině dole pod vzducholodí.

Zářivě hlubokou zeleň polí nebylo možné zaměnit; barva, která byla pro Anarres nepřirozená. Jenom zde a u teplého pobřeží Keranského moře se dařilo porostům ze starého světa. Všude jinde sestávala základní potrava z mletého holumu a světlé ostřice.

Když bylo Shevekovi devět let, spočíval jeho odpolední úkol v tom, že se staral o okrasné rostliny obce v Širých pláních, o citlivé exotické porosty, o něž musel pečovat jako o miminka; denně je nosil na sluníčko a pravidelně přihnojoval. Pomáhal v té mírumilovné a namáhavé práci starému muži; měl rád toho starce, rostliny, hlínu i práci. Když teď spatřil barvu abbenayské roviny, znovu si na starce vzpomněl, na zápach hnojiva z rybí moučky a na barvu prvních pupenců na holých větvičkách, na onu jasnou, bujnou zeleň.

V dálce mezi zářícími poli zahlédl dlouhý bílý pruh, který se, když se vzducholoď přiblížila, rozpadl na částečky jako rozsypaná sůl.

Na východním okraji města ho oslepilo množství pronikavých záblesků tak silně, že zavřel oči a několik vteřin nic neviděl. Byla to velká parabolická zrcadla, která dodávala sluneční teplo rafineriím v Abbenay.

Vzducholoď přistála v nákladním depu na jižním okraji města a Shevek se

připravoval vstoupit do ulic největšího města svého světa.

Byly široké a čisté. A bez stínu, neboť Abbenay leželo méně než třicet stupňů severně od rovníku a všechny domy až na silné, holé věže větrných turbín byly ploché. Slunce svítilo bíle na tvrdé, tmavé, modrofialové obloze. Vzduch byl jasný a čistý, bez kouře, bez vlhkosti. Všechny věci byly podivuhodně živé, měly ostré hrany a rohy; byly obzvláště zřetelné. Každá věc jako by stála osamoceně.

Prvky, ze kterých se skládalo Abbenay, byly stejné jako u ostatních odonských komunit, jen ve vícenásobném provedení: dílny, továrny, ubytovny, noclehárny, výuková střediska, schůzovní sály, rozdělovny, sklady, jídelny. Větší budovy se často seskupovaly kolem volných náměstí a dávaly tak městu buňkovitou základní strukturu: jedna podkomunita či sousedství se řadilo k dalšímu.

Těžký průmysl a závody pro zpracování potravin se soustředily ve vnějších čtvrtích města a 'buněčná' struktura se opakovala tak dalece, že přípravné průmyslové závody ležely vedle sebe v jedné ulici či na jednom náměstí. První čtvrť tohoto druhu, kterou Shevek prošel, se skládala z řady náměstí; byla to textilní čtvrť, plná závodů na zpracování holumových vláken, prádelny, tkalcovny, barvírny, stejné jako rozdělovny látek a šatů.

Uprostřed každého náměstí stál malý lesík z tyčí, které byly odshora až dolů ověšeny trojúhelníkovými praporky a vlaječkami ve všech barvách a hrdě svědčily o místním barvířském umění. Většina domů v téhle komunitě si byla podobná. Jednoduché, solidní, postavené z kamene nebo litého pórovitého kamene. Některé připadaly Shevekovi hodně velké, kvůli častým zemětřesením byly ale všechny jednopatrové a ze stejného důvodu byla i okna malá a z odolného silikonoplastického materiálu, který při otřesech nepraskl. Byla malá, ale bylo jich poměrně hodně, protože od jedné hodiny před východem slunce až do jedné hodiny po západu slunce nebylo dodáváno umělé světlo. A když venkovní teplota překročila padesát pět stupňů Fahrenheita, přestaly se domy vytápět. Ne snad proto, že by Abbenay nemělo dost proudu; o to se staraly větrné turbíny a geotennální generátory, které dodávaly dostatečné množství tepla, ale princip organické ekonomičnosti byl pro správnou funkci společnosti příliš podstatný, než aby v základu neovlivnil etiku a estetiku. 'Nadbytek je výměšek,' napsala Odo v *Analogii.* 'A výměšek, který zůstane v těle, je jed. '

Abbenay bylo úplně nejedovaté, holé a strohé město, pronikavé barvy světlé a tvrdé, vzduch čistý. Bylo ticho. Všechno bylo vidět, tak lehce a přehledně jako plocha rozsypané soli.

Nic nebylo skryto.

Náměstí, přísné ulice, nízké budovy, otevřené pracovní dvory byly plné vitality a aktivity. Shevek si byl stále vědom, že kolem něj prochází, pracují a hovoří jiní

lidé; míjely ho obličeje, slyšel hlasy, hovor, zpěv, živí lidé, tvořiví, aktivní... Dílny a továrny ohraničovaly náměstí a otevřené dvory, a všude byly otevřené dveře. Šel kolem sklárny, kde jeden dělník zrovna vyfukoval velkou baňku skla stejně klidně, jako kuchař servíruje polévku. Vedle ve dvoře se tvaroval pórobeton; předačka, silná žena v zástěře, zaprášené bílým kamenným prachem, dohlížela na lití do formy hlasitým přívalem slov. Pak přišla malá drátovna, okrsková prádelna, loutnař, který zhotovoval a opravoval hudební nástroje, okrsková rozdělovna drobného zboží, divadlo, keramička. Aktivita, která všude vládla, byla fascinující a odehrávala se před očima všech. Děti skotačily, některé pomáhaly dospělým, jiné pekly bábovičky z písku, a ještě jiné si hrály na ulici, jedno sedělo na bobku na střeše výukového střediska, nos zabořený hluboko do knihy. Dráteník si svou dílnu ozdobil veselými vinnými šlahouny z natřeného drátu. Pára stoupala z prádelny a hlasitý hovor se valil z otevřených dveří. Žádné dveře nebyly zamčené, pouze některé zavřené. Žádné zastírání, žádná reklama. Všechno leželo volně, veškerá práce města, celý *život* města, volně pro oči i pro ruce.

Sem tam se po skladové ulici přiřítilo přeplněné vozidlo, s hrozny lidí, kteří se křečovitě přidržovali tyčí, zatímco staré ženy vztekle nadávaly, když nepřibrzdilo na jejich zastávce, malý chlapec na doma vyrobené tříkolce šlapal jako divý, aby ho dohonil a na křižovatkách z trolejí sršel modrý déšť jisker, jako by se klidná, ale intenzivní vitalita ulic čas od času nahromadila až k bodu vybití a explodovala s hlučným modrým praskotem a zápachem po ozonu. To byly abbenayské trolejbusy, a když projížděly kolem, člověk by jim nejraději nadšeně zamával.

Skladová ulice končila na velkém prostorném náměstí, kam se hvězdicovitě sbíhalo k trojúhelníkovému travnatému parku se stromy ještě dalších pět ulic. Většina parků na Anarresu byla hřiště posypaná zemí nebo pískem, osázená plazivým i stromovým holumem. Tenhle byl docela jiný. Shevek přešel prázdné náměstí a vstoupil do parku, který ho lákal, protože už jej viděl kolikrát na obrázcích a protože si chtěl ty cizí stromy, urraské stromy, prohlédnout zblízka, zažít zeleň nesčetných listů.

Slunce zapadlo, obloha byla širá a čistá, v zenitu přecházela do tmavého purpuru, za tenkou atmosférou dávala tušit černotu vesmíru. Ostražitě a opatrně vstoupil pod stromy. Nebylo to plýtvání, takové množství listů? Holumový strom si docela dobře vystačí s jehličím a ani toho není příliš. Nebylo tohle bujné listoví jasným přebytkem, exkrementem? Takovým stromům se daří pouze na úrodné půdě, za stálého zavlažování a starostlivé péče. Neschvaloval tuhle hojnost, tohle plýtvání. Procházel se pod stromy. Cizí tráva pod jeho nohama byla měkká. Bylo to, jako by šel po živém mase. Chvatně se vrátil zpátky na pěšinu. Nad ním stromy rozprostíraly tmavé větve, držely nad ním své četné, široké, zelené ruce. Naplnila ho posvátná

úcta. Připadal si požehnaný, ačkoliv o požehnání neprosil.

Kousek před ním, u tmavnoucí pěšiny, seděla na kamenné lavičce nějaká postava a četla.

Shevek se k ní pomalu blížil. Před lavičkou zůstal stát a pozoroval osobu, která tu seděla pod stromy ve zlatozeleném přítmí, s hlavou skloněnou nad knihou. Byla to žena, padesáti nebo šedesátiletá, podivně oblečená, vlasy v týle svázané do uzlu. Levá ruka opřená o bradu jí zakrývala skoro celá přísná ústa, pravá spočívala na papírech, které držela na klíně. Byly těžké ty papíry; těžká byla i studená ruka, která na nich ležela. Rychle se stmívalo, ale ona neodcházela. Četla rukopis knihy *Společenský organizmus.*

Shevek pozoroval Odo dlouho, pak si sedl vedle ní na lavičku. Společenská etiketa pro něj byla prázdným pojmem a na lavičce bylo místa dost. Poháněl ho impuls čistého kamarádství.

Pozoroval energický, smutně přemýšlivý profil a pak ruce. Ruce staré ženy. Vzhlédl k zastíněným větvím. Poprvé v životě pochopil, že Odo, jejíž obličej mu byl od dětství blízký, jejíž ideje v jeho myšlenkách a myšlenkách všech, které znal, hrály hlavní roli, že Odo sama nikdy nespočinula nohou na Anarresu; že žila, zemřela a ležela pohřbena ve stínu zelené olistěných stromů, ve fantastických městech, mezi lidmi, kteří hovořili neznámými jazyky, v cizím světě. Odo byla cizinka: emigrantka.

Mladý muž seděl v pološeru vedle sochy, skoro stejně tiše a nepohnutě jako ona. Konečně si všiml, jak se setmělo, vstal a vyptávaje se na cestu, putoval ulicemi k Centrálnímu institutu věd.

Nebylo to daleko; došel tam chvíli po zapnutí světel. V malé kanceláři u vchodu seděla noční vrátná a četla. Musel zaklepat na otevřené dveře, aby na sebe upozornil. „Shevek," představil se. Bylo zvykem započít hovor s někým cizím vyslovením svého jména - jako jakýsi druh záchytného bodu pro druhého. Poskytnout víc záchytných bodů nebylo možné. Neexistovalo ani společenské postavem, ani označení pro ně, žádné konvenční uctivé formy oslovení.

„Kokvan," řekla žena za sebe. „Neměl jsi přijít už včera?"

„Změnili jízdní řád nákladní vzducholodi. Je v nocležnách někde nějaká volná postel? "

„Číslo 46 je prázdné. Přes dvůr, budova vlevo. Tady je mimochodem pro tebe zpráva od Sabula. Chce, abys ho dopoledne navštívil v jeho kanceláři na děkanátu fyziky."

„Děkuji," odpověděl Shevek a vydal se přes prostranný, dlážděný dvůr, v rukou zavazadla, zimník a pár rezervních zimních bot. V pokojích kolem čtvercového dvora svítilo světlo. Slyšel šum hovoru, znamení přítomnosti lidí.

Něco se pohnulo v průzračném, čerstvém vzduchu městského večera,

tušení zážitků, příslib.

Ještě neminula doba určená pro večeři, a proto si rychle udělal zacházku k refektáři institutu, aby se podíval, jestli dostane ještě něco k jídlu. Jak zjistil, bylo jeho jméno již na seznamu a jídlo bylo vynikající. Byl dokonce i dezert: ovocný salát. Shevek miloval sladkosti a protože byl v jídelně mezi posledními a mnoho ovoce zbylo, vzal si ještě jednu porci. Jedl sám u malého stolu. U blízkých větších stolů diskutovaly skupiny mladých lidí nad svými prázdnými talíři; bavili se o reakcích argonu za velmi nízkých teplot, o chování učitele chemie na kolokviu, o možném zakřivení času. Vícekrát k němu lidé pohlédli; ale nepřišli k němu a neoslovili ho, jak by to udělali lide v menší komunitě, jejich pohledy nebyly nepřátelské, nanejvýš možná trochu vyzývavé.

Našel pokoj 46 v dlouhé chodbě s řadou zavřených dveří. Zřejmě to všechno byly jednolůžkové pokoje, proto se divil, proč ho noční strážná poslala sem. Od doby, kdy mu byly dva roky, spal vždy v noclehárnách, v pokojích se čtyřmi až deseti postelemi. Zaklepal na dveře čísla 46.

Ticho.

Otevřel dveře. Byl to malý jednolůžkový pokoj, prázdný, slabě osvícený světlem dopadajícím z chodby. Rozsvítil lampu. Dvě židle, psací stůl, opotřebované logaritmické pravítko, pár knih a na posteli pečlivě složená ručně tkaná oranžová deka. Noční stráž se musela zmýlit; tady bydlel někdo jiný. Zavřel dveře. Pak je zase otevřel, aby zhasl lampu. Na psacím stole pod lampou ležela zpráva, nadrápaná na cáru papíru:

„Sheveku, fyzikální kabinet dopoledne 2-4-1-154. Sabul."

Položil kabát na židli, postavil boty na podlahu. Chvíli zůstal stát a četl názvy na hřbetech knih, které tu byly; standardní díla o fyzice a matematice, zeleně vázané s kruhem života na vazbě.

Pověsil si kabát do šatnového výklenku a zul se. Opatrné zatáhl závěs šatního výklenku. Šel ke dveřím: čtyři kroky. Váhavě zůstal ještě asi minutu stát, pak poprvé ve svém životě zavřel dveře *vlastního* pokoje.

Sabul byl malý, podsaditý, nepořádný muž, přibližně čtyřicetiletý. Ochlupení jeho obličeje bylo hrubší a tmavší než obvykle a zhušťovalo se na bradě do skutečného vousu. Měl na sobě těžkou zimní svrchní tuniku, a soudě podle jejího stavu, nosil ji už od minulé zimy. Okraje rukávů byly umaštěné a černé od špíny.

Měl závistivou a nevraživou povahu a jeho chování bylo příkré. Stejně jako psal na cáry papíru, také útržkovitě hovořil. Vrčel.

„Musíš se naučit iotsky," utrhl se na Sheveka.

„Iotsky?"

„Řekl jsem iotsky."

„Ale proč?”

„Abys mohl číst urraské fyziky! Atra, To, Baiska a další. Nikdo je nikdy do praviku nepřeložil a asi už to nikdo neudělá. Přibližně šest osob na Anarresu je schopno jim rozumět. V jakékoli řeči.”

„Jak se mám naučit iotsky?”

„Z gramatiky a slovníku!”

Shevek se nedal. „A kde je najdu?”

„Tady,” vrčel Sabul. Hrabal v neuspořádaných regálech plných malých, zelené vázaných knih. Pohyby měl trhavé a podrážděné. Na jednom ze spodních regálů našel dvě tlusté, nevázané knihy a hodil je na psací stůl. „Řekni mi, až budeš schopný číst Atra v iotštině. Do té doby si nemáme co říct.”

„Jaký druh matematiky používají Urrasané?”

„Žádnou, kterou bys nezvládl.”

„Pracuje tu někdo v chronotopologli? “

„Ano, Turet; můžeš se ho zeptat. Na jeho přednášky chodit nemusíš.”

„Chtěl jsem slyšet přednášky Gvarab.”

„K čemu?”

„Její práce o frekvenci a cykličnosti...”

Sabul se posadil a znovu vstal. Byl neúnavný až k nesnesitelnosti, neúnavný, ale neúprosný, tvrdý. „Neztrácej čas. V sekvenční teorii jsi mnohem dál než ta stará dáma, a její ostatní teorie nestojí za nic.”

„Zajímám se o principy simultánnosti.”

„Simultaneita! Copak vás tam Mitis vlastně učí za stupidní bláboly?.” Starý fyzik zuřil. Spánkové žíly mu pod hrubými krátkými vlasy naběhly.

„Sám jsem zorganizoval kurz pro pracovní skupinu!”

„Buď konečně dospělý! Teď jsi tady. A tady se dělá fyzika, ne náboženství! Přestaň konečně s tun mysticismem a buď dospělý! Jak dlouho bude trvat, než se naučíš iotsky?”

„Už jsem se naučil pravicky, trvalo to několik let,” odpověděl Shevek. Jeho mírná ironie se ale Sabula nijak nedotkla.

„Já jsem to stihl za deset dekád. Alespoň tak, abych mohl číst Tosův *Úvod.* Ach, ksakru, vždyť ty potřebuješ text, na kterém by sis mohl ověřovat znalosti. No, tak vezmeme tohle. Tady, moment.” Hrábl do přetékající zásuvky a konečně vytáhl knihu. Vypadala zvláštně, modře vázaná, bez kruhu života na obálce. Titul byl vytlačen zlatými písmeny a zněl: *Poilea Afio-ite, což* mu vůbec nic neříkalo, a tvar některých písmen mu byl cizí, Shevek zíral na knížku, vzal ji Sabulovi z ruky, ale neotevřel ji. Konečně ji držel v ruce, věc, kterou vždycky chtěl vidět, mimozemský artefakt, poselství z jiného světa!

Myslel na knihu, kterou mu ukázal Palat, knihu číslic.

„Až to budeš umět přečíst, zase přijď," bručel Sabul.

Shevek se obrátil k odchodu. Sabul zabručel hlasitěji:

„Nech si ty knihy jenom pro sebe, slyšíš? Nejsou pro obecné použiti."

Mladý muž se zastavil, otočil se a po chvilce řekl svým klidným, poněkud plachým hlasem: „Nerozumím!"

„Nedávej je číst nikomu jinému!"

Shevek mlčel.

Sabul opět vstal a přistoupil těsně k němu. „Poslyš. Jsi teď členem Centrálního institutu pro vědy, syndik fyziky, spolupracuješ se mnou, se Sabulem. Rozuměl jsi tomu? Privilegia jsou velkou zodpovědností. Je to tak?"

„Mám si přivlastnit znalosti, o které se nesmím dělit," shrnul Shevek po krátké pauze. Řekl to, jako by se jednalo o výrok v logice.

„Kdybys našel na ulici balíček s třaskavinou, 'rozdělil' by ses o ni s každým děckem, které by šlo náhodou kolem? Tyhle knihy jsou třaskavina. Sleduješ mě?"

„Ano."

„No dobře." Sabul se otočil, rozpálený hněvem a naštvaný, ale zdálo se, že to je u něj setrvalý stav. Shevek odešel; opatrný, plný odporu a nepřekonatelné zvědavosti, svůj dynamit pod paží.

Vrhl se do práce a učil se iotsky. Pracoval sám, v pokoji č. 46, jednak kvůli Sabulovým připomínkám, ale také proto, že práce o samotě mu připadala docela samozřejmá.

Již od raného mládí věděl, že je určitým způsobem jiný než všichni, které znal. Pro dítě je poznatek, že je jiné než ostatní, nadmíru bolestný. To, že je jiné, a skutečnost, že ještě nic nedokázalo a není ještě schopné něco dokázat, způsobuje, že jeho existence není ospravedlnitelná a vyřazuje ho ze společenství ostatních. Jediná pomoc, kterou takové dítě má, je spolehlivá a láskyplná přítomnost dospělých, kteří jsou svým způsobem také jiní; ale tuto pomoc Shevek neměl. Jeho otec byl sice stoprocentně spolehlivý a láskyplný: ať byl Shevek čím chtěl a ať dělal, co chtěl - Palat to schválil a choval se loajálně. Ale Palat nenesl kletbu být jiný než ostatní. Byl jako ostatní, jako *všichni* ostatní, kterým společný život nepůsobil potíže. Miloval Sheveka, ale nemohl mu ukázat, co je svoboda, ono uznání a respektování vnitřní samoty bližního, neboť pouze duševní svoboda dokáže překlenout propast mezi odlišným jedincem a ostatními.

Proto byl Shevek zvyklý na osobní samotu, která byla poněkud ulehčována pouze denními náhodnými kontakty a setkáními v životě komunity a kamarádstvím několika přátel. A protože zde v Abbenay ho nestrčili do nocležny, neuzavřel také žádná nová přátelství. Ve svých dvaceti letech si byl odlišností svého rozumu a charakteru až příliš vědom,

než aby byl sdílný; byl rezervovaný, stáhl se do sebe a studenti, jeho kolegové, cítili, že tato zdrženlivost je nepředstíraná, a jen zřídka se pokoušeli k němu přiblížit.

Rychle si oblíbil soukromí vlastního pokoje. Vychutnával totální nezávislost a opouštěl pokoj jenom na snídani a večeři v jídelně - nebo k rychlé, každodenní procházce ulicemi města, aby si protáhl svaly, až dosud zvyklé na pohyb. Pak zpátky na pokoj 46 k iotské gramatice. Jednou za dekádu či dvě byl povoláván k obvyklé práci 'desátého dne' pro komunitu. Ale lidé, se kterými se tam dřel, byli cizí a ne dobří známí, jak by tomu bylo v malé komunitě, takže tyto dny tělesné práce pro něj neznamenaly psychologické přerušení izolace ani pokroku v iotštině.

Gramatika sama, komplikovaná, nelogická a schematická, ho bavila. Když našprtal základní slovníček, šlo mu učení rychle, protože už věděl, co čte; znal jednotlivé obory a výrazy, a vždycky, když někde uvízl, pomohla mu buď intuice nebo matematická rovnice. Ale ne všechno, kam až pak došel, mu bylo známé. Toův *Úvod do časoprostorové fyziky* nebyl v žádném případě příručkou pro začátečníky. Když se dopracoval do poloviny díla, nečetl Shevek už kvůli iotštině, ale prostě a jednoduše pro fyziku a chápal, proč mu Sabul jako první zadal četbu urrasských fyziků. Měli totiž ve všem, co se na Anarresu během posledních dvaceti až třiceti let udělalo, velký náskok. Vynikající poznatky, které Sabul publikoval ve svých pracích o posloupnosti, byly ve skutečnosti neautorizované a ukradené překlady z iotštiny.

Propracoval se i dalšími knihami, které mu Sabul dal, většinou to byla hlavní díla současných urrasských fyziků. Jeho život se stále více podobal životu přistěhovalce. Nepracoval již ve studentském syndikátu, nenavštěvoval schůze ostatních syndikátů a federací - jen schůze málo aktivní Fyzikální federace. Schůze takovýchto skupin, nositelů jak sociální činnosti, tak i pospolitosti, byly v malých komunitách rámcem, ve kterém se odehrával život; ale tady ve velkoměstě se zdálo, že sotva mají nějaký význam. Jednotlivec pro ně nebyl důležitý; vždy tu byli jiní, kteří byli připraveni zaskočit a svůj úkol provedli dobře. Kromě pracovních služeb a běžné domovní údržby ubytovny a laboratoří patřil Shevekův čas výlučně jemu. Často se zříkával tělesných cvičení, příležitostně dokonce i jídel. Nikdy ale nezmeškal přednášku, která pro něj byla obzvlášť důležitá: přednášky Gvarab o frekvenci a cyklu.

Gvarab byla tak stará, že její myšlenky často zbloudily. Účast na přednáškách byla malá a nepravidelná. Proto si brzy všimla útlého chlapce s odstávajícíma ušima jako svého jediného stálého posluchače. A začala přednášet jen pro něj. Světlé, klidné, inteligentní oči se setkaly s jejím pohledem, uklidnily ji, povzbudily; vrátila se jí její brilantnost, její ztracená

představivost. Odvážila se myslet výš a dál a ostatní studenti, zmatení, rozrušení a dokonce vyděšení (pokud měli dost rozumu na to, aby byli vyděšení), naslouchali. Gvarab viděla daleko větší Vesmír než většina ostatních, a oni před její vizí zavírali, oslepeni, oči, Světlooký mladík ji naproti tomu neochvějně a klidně pozoroval. V jeho obličeji se zrcadlila její vlastní radost. Co nabízela po celý svůj život, o co se s ní nikdy žádný člověk nepodělil, to on bral a dělil se s ní. *On* byl přes propast padesáti let její bratr, její naplnění.

Když se potkali ve fyzikálním kabinetu nebo v jídelně, začali okamžitě mluvit o fyzice. Jindy na to ale Gvarabina energie nestačila, pak si měli jen málo co říct, neboť stará žena byla stejně plachá jako mladý muž. „Málo jíš," napomínala ho mile. On se pak usmál a zčervenaly mu uši. Ani jeden z nich nevěděl, co víc by řekl.

Když byl Shevek v Institutu půl roku, přinesl Sabulovi tři stránky dlouhý článek s názvem 'Kritika Atrovy hypotézy o nekonečné sekvenci'. Po uplynutí jedné dekády mu jej Sabul vrátil a zabručel: „Přelož to do iotštiny."

„Z velké části jsem to v iotštině napsal," odpověděl Shevek. „Vždyť používám Atrovu terminologu. Okopíruji originál. Ale proč?"

„Proč? Aby si to ten prokletý prospěchář Atro mohl přečíst! Pátého příští dekády startuje loď."

„Loď?"

„Nákladní loď z Urrasu."

Tak Shevek zjistil, že se mezi oběma oddělenými světy nevyměňuje pouze petrolej a rtuť a nejen knihy, jako ty, které četl, ale také dopisy. Dopisy! Dopisy vlastníkům, poddaným vlád, které se zakládaly na nerovnosti moci, osobám, které buď byly vykořisťovány od ostatních nebo samy vykořisťovaly, neboť přece souhlasily s tím, aby byly součástí státní mašinérie. Skutečně si takoví lidé vyměňovali neagresivním a dobrovolným způsobem myšlenky se svobodnými lidmi? Mohli skutečně akceptovat rovnost a podílet se na intelektuální solidaritě nebo se jen pokoušeli dominovat, upevnit svou moc, vlastnit? Myšlenka skutečně si vyměňovat dopisy s vlastníky ho zneklidňovala; ale bylo by přece zajímavé zjistit...

V tomto prvním roce v Abbenay se na něj sesypalo tolik věcí, že pochopil, jak byl - a možná ještě je - naivní: to nebylo lehké poznání pro inteligentního mladého muže.

První a stále ještě nejnepřijatelnější objev byl, že od něj bylo požadováno, aby se naučil iotsky a ponechal si své znalosti pro sebe: situace, která pro něj byla tak nová a morálně matoucí, že se s ní ještě nedokázal docela vypořádat. Ale ještě nikomu neuškodil tím, říkal si, že se o tohle vědění nerozdělil s ostatními. Na druhé straně - jak by mohl

ostatním uškodit, kdyby věděli, že on umí iotsky a že oni by se to také mohli naučit? Svoboda přece daleko víc spočívá v otevřenosti než v utajování, a svoboda přece stojí za každé riziko. A on ani žádné riziko neviděl. Přemýšlel, jestli si chce Sabul nechat novou urrasskou fyziku pro sebe *soukromě,* aby ji *vlastnil;* jako majetek, jako zdroj moci nad svými kolegy na Anarresu. Ale taková myšlenka byla Shevekovu způsobu uvažování tak vzdálena, že měl dokonce potíže si ji v hlavě zřetelně zformulovat, a když se mu to nakonec podařilo, ihned ji potlačil, plný opovržení, jako hluboce odpudivou.

Pak tu byl ještě jeho jednolůžkový pokoj, další morální trn. Když někdo jako dítě spal v jednolůžkovém pokoji, pak to znamenalo, že rušil ostatní děti ve společné ložnici tak dlouho, až ho už nemohly snést; byl egoista.

Samota znamenala nemilost. V životě dospělých tkvěl hlavní důvod pro používání jednolůžkových pokojů v sexuálním životě. Každá ubytovna měla určitý počet jednolůžkových pokojů a páry, které chtěly kopulovat, používaly tyhle volné pokoje pro jednu noc, jednu dekádu nebo tak dlouho, jak chtěly. Pár, který přistoupil na partnerství, si vzal dvoulůžkový pokoj; v malé komunitě, kde nebyly dvoulůžkové pokoje k dispozici, si často jeden přistavěli na konec ubytovny, a tak vznikaly protažené budovy, které se rozrůstaly vždy o jeden pokoj a říkalo se jun 'partnerské nákladní vlaky'. Nehledě na sexuální páření neexistoval žádný důvod, aby se nenocovalo ve společné ložnici. Dalo se volit mezi malými a velkými a když se někomu spolunocležníci nelíbili, mohl se přestěhovat do jiné nocležny.

Každý měl dílnu, laboratoř, ateliér, kůlnu nebo kancelář, kterou pro svou práci potřeboval. V lázních se mohl člověk držet v soukromí nebo se umýt na veřejnosti.

Sexuální soukromí bylo vždy možné a společností očekávané; na druhé straně bylo soukromí nefunkční, považované za přebytek a plýtvání.

Národní hospodářství Anarresu si nemohlo dovolit stavět, udržovat, vytápět a osvětlovat samostatné jednotlivé domy nebo byty. Člověk, který byl od přírody nespolečenský, se musel ze společnosti vzdálit a postarat se sám o sebe. To mu bylo dovoleno. Mohl si postavit dům, kde chtěl (pouze v případě, že by chtěl zastavět pěkný výhled nebo zabrat úrodný kus půdy, vyvinuli na něj sousedé nátlak, až raději zmizel). V okrajových zónách starších anarreských komunit žilo poměrně hodně samotářů a přistěhovalců, kteří se chovali, jako by nebyli příslušníky společensky orientovaného druhu. Ale pro ty, kteří akceptovali práva a povinnosti lidské solidarity, mělo soukromí cenu jen tam, kde plnilo nějakou funkci.

Proto byla Shevekova první reakce na přidělení jednolůžkového pokoje směsicí pocitu zavržení a studu. Proč ho tam strkají? Brzo mu bylo jasné, proč. Protože to bylo to pravé místo pro práci. Když ho o půlnoci něco napadlo,

mohl rozsvítit a napsat si to, když ho napadlo něco za úsvitu, nebyla jeho pozornost odváděna hovorem a neklidem, který působí čtyři nebo pět spolubydlících, když vstávají; a když ho nechtělo napadnout vůbec nic, když celé dny proseděl za psacím stolem a civěl z okna, nebyl nikdo, kdo by se mohl za jeho zády ptát, zda snad nepoklesly jeho schopnosti. V podstatě bylo takové soukromí pro fyziku stejně žádoucí jako pro sex. Ale přesto - bylo nutné?

K večeři byl v refektáři institutu vždycky dezert. Shevek velmi vychutnával sladkosti a pokud zbyla nějaká porce, přidával si. Ale jeho svědomí, jeho organicky-sociální vědomí tím trpělo. Nedostával snad každý a všude, od Abbenay po Uttermost, totéž, příděl za přídělem? O tom ho v každém případě vždycky ujišťovali a on to tak také vždycky zažil.

Jistě, existovaly určité místní změny: oblastní speciality, momentální nedostatek surovin, přebytek některého zboží, provizorní opatření - například v Projektových táborech - špatní kuchaři, dobří kuchaři, fakticky neomezená mnohotvárnost uvnitř neměnného rámce. Ale žádný kuchař nebyl tak vynikající, aby vyrobil zákusek, aniž by měl potřebné suroviny. Ve většině jídelen se zákusek podával jednou nebo dvakrát za dekádu. Tady jej dostávali každý večer. Proč? Byli snad členové Centrálního vědeckého institutu lepší než ostatní lidé?

Tyhle otázky ale Shevek nikdy nikomu nepoložil. Sociální vědomí, mínění druhých, což bylo nejsilnější motivací pro chování většiny Anarresanů, v něm působilo o něco méně silně než ve většině ostatních. Z jeho problémů jich tolik bylo takových, že by je ostatní lidé nepochopili, že si zvykl řešit je mlčky a sám. A tak to udělal také s těmito problémy, které byly po určité stránce daleko obtížněji řešitelné než ty z temporální fyziky. Nežádal nikoho o jeho mínění.

Ale už nejedl zákusek.

Do noclehárny se ale nenastěhoval. Zvážil poměr morální újmy a praktického užitku a usoudil, že to druhé je důležitější. V soukromí vlastního pokoje mohl lépe pracovat. Jeho práce za tu námahu stála a on ji dělal dobře. Byla to práce zásadního významu pro celou společnost. Odpovědnost ospravedlňovala privilegia.

A tak pracoval.

Zhubl; jen lehce se dotýkal země. Nedostatek tělesné práce, nedostatek různorodých činností, nedostatek společenského a sexuálního kontaktu - to všechno mu nepřipadalo jako nedostatek, ale daleko spíš jako volnost. Byl svobodný; mohl dělat, co chtěl, kdy chtěl, jak dlouho chtěl. A to také dělal. Pracoval. A prací se bavil.

Načrtl řadu hypotéz, které vedly k ucelené teorii simultaneity. Ale to mu bylo málo, vytyčil si cíl daleko obtížnější; vytvoření teorie času, kterou by vypracoval, jen kdyby se k ní mohl dostat. Měl pocit, že je uzavřen v malém

prostoru uprostřed širé, otevřené země: tady to leželo, všude okolo něj, mohl by na to dosáhnout, jen kdyby našel cestu. Intuice se mu stala posedlostí. Během podzimu a zimy spal čím dál tím míň. Dvě hodiny v noci, dvě další někdy v průběhu dne mu stačily; a ani pak nespal hluboce a tvrdě jako dřív, ale vlastně bděl na jiné úrovni, takže jeho spánek byl plily snů. Snil živě a sny se vztahovaly k jeho práci. Viděl, jak se čas obrací, řeka, která proudila zpět ke svému prameni. Držel současnost dvou okamžiků v levé a pravé ruce: pohnul jimi směrem od sebe - malounko rozpažil, a usmíval se, když spatřil, jak se okamžiky oddělují jako jednotlivé mýdlové bubliny. Vstal, a aniž by se úplně probudil, poznamenal si matematický vzorec, který hledal už řadu dní. Viděl okolní prostor, jak se hroutí do sebe jako stěny scvrkávající se koule, stále víc a víc proniká k centrální prázdnotě, blíž a blíž, a probudil se s výkřikem o pomoc, který mu uvízl v hrdle, němě bojoval o únik od vědomí své vlastní nekonečné prázdnoty.

Jednoho studeného odpoledne koncem zimy zašel při zpáteční cestě z knihovny do fyzikálního kabinetu, aby se podíval, jestli tam nemá nějaké dopisy. Vlastně žádné nečekal, protože sám svým přátelům v severním oblastním institutu nikdy nenapsal; ale už po několik dní se necítil být ve své kůži, sám zavrhl některé ze svých nejhezčích hypotéz a po půl roce tvrdé práce dospěl tam, odkud vyšel. Fázový model byl jednoduše příliš vratký na to, aby byl k užitku, bolelo ho v krku, přál si, aby tam měl dopis od někoho, koho znal, nebo aby byl v kabinetu alespoň někdo, s kým by se mohl pozdravit. Ale nebyl tam nikdo kromě Sabula.

„Podívej, Sheveku!"

Podíval se na knihu, kterou mu vědec podával: útlá knížečka, zeleně vázaná, s kruhem života na obálce. Vzal ji a přečetl název: 'Kritika Atrovy hypotézy o nekonečné sekvenci." Byla to jeho esej, Atrovo uznání a obhajoba a jeho odpověď. To vše bylo přeloženo do pravičtiny a vytištěno nakladatelstvím PDK v Abbenay. Byli zde uvedeni dva autoři: Sabul a Shevek.

Sabul natáhl krk, aby viděl knihu, kterou Shevek držel, a triumfoval. Jeho mručení znělo méně nevlídně. Smál se.

„Oddělali jsme Atra, toho zatraceného prospěcháře! Teď ať ještě mluví o 'puerilní nepřesnosti'!" Po deset let choval Sabul zášť k *Fyzikálním rozhledům* ieueunské univerzity, které kvalifikovaly jeho teoretické práce jako 'zdeformované provincialismem a puerilní nepřesností', kterými 'odonské dogma infikuje každý duševní obor.' - „Teď se uvidí, kdo je provinciální!" zašklebil se. Celý rok, co ho Shevek znal, ho neviděl ani jednou se smát.

Shevek se posadil na lavici, na které si nejdřív musel udělat místo a odklidit stoh papíru. Fyzikální kabinet byl samozřejmě společně užívaná místnost, ale Sabul materiálem, který potřeboval, způsobil v tomhle zadním

z obou pokojů takový nepořádek, že se zdálo, že už tam pro nikoho dalšího není místo. Shevek pohlédl na knihu ve své ruce a pak z okna. Cítil se nemocný a také tak vypadal. Připadal si nervózní, ale vůči Sabulovi nebyl nikdy plachý nebo neobratný, jak tak často býval ve styku s jinými lidmi, které by rád poznal. „Nevěděl jsem, žes to přeložil," řekl.

„Přeložil, redigoval. Pár míst uhladil. Doplnil přechody, které jsi vynechal, a tak dál. Dvě dekády práce. Měl bys být hrdý; tvoje myšlenky tvoří v podstatě základ hotové knihy."

Obsahovala výlučně Shevekovy a Atrovy myšlenky.

„Ano," odpověděl Shevek. Pohlédl na své ruce. Pak řekl: „Rád bych zveřejnil článek o reverzibilitě, který jsem napsal v tomhle čtvrtletí. Ten by měl Atro taky dostat. Jistě by ho to zajímalo. Pořád se ještě babrá s principem kauzality."

„Zveřejnit? Kde?"

„Iotsky, myslím - na Urrasu. Poslat ho Atrovi jako tenhle. On ho tam pak v některém časopise zveřejní."

„Nemůžeš jim dát ke zveřejnění žádnou práci, která ještě nebyla publikovaná u nás."

„Ale přesně totéž se přece stalo s tímhle. To celé, až na mou odpověď, se objevilo v *Rozhledech* Ieu Eun - dřív, než to bylo vydáno tady."

„Tomu jsem nemohl zabránit, ale proč myslíš, že jsem to dal tak rychle do tisku? Snad si nemyslíš, že každý z PDK souhlasí s *naší* výměnou myšlenek s Urrasem, co? Obrana trvá na tom, aby každé slovo, které s nákladními loděmi opustí náš svět, bylo ověřené odborníkem určeným PDK. A kromě toho - myslíš si snad, že všichni ti provinciální fyzikové, kteří nemají přístup ke spojení na Urras, by se nerozčilovali nad tím, že my ho používáme? Závidí nám! Existuje dost lidí, kteří číhají a čekají na to, až šlápneme vedle. Jestli nás někdy přistihnou, ztratíme naši poštovní službu. Pochopils to už konečně?"

„Jak se k té poštovní službě vlastně Institut dostal?"

„Pegvurovým zvolením do PDK před deseti lety." Pegvur byl poměrně známý fyzik. „A od té doby se pohybuji s největší opatrností, abych ji zase neztratil, chápeš?"

Shevek přikývl.

„Ať je to jak chce, Atro tenhle krám od tebe, ani číst nechce. Už jsem si tuhle tvou práci prohlédl před několika dekádami a vrátil ti ji. Kdy už konečné přestaneš plýtvat časem na tyhle reakční teorie, kterých se pořád ještě drží Gvarab? Když to takhle půjde dál, ještě ze sebe uděláš blázna. Což je samozřejmě tvé nezadatelné právo. Ale ze *mě* blázna dělat nebudeš."

„A co když tu práci nabídnu ke zveřejnění tady, v praviku?"

„Mrhání časem.”

Shevek tu reakci přijal s lehkým přikývnutím. Vstal, vysoký a kostnatý, a zůstal na okamžik bezmyšlenkovitě stát. Matné zimní světlo mu ostře leželo na vlasech, které teď nosil spletené do copu, a na klidném obličeji. Přistoupil k psacímu stolu a vzal si jeden exemplář ze štůsku nových knih. „Tohle bych chtěl poslat Mitis,” vysvětlil.

„Vem si, kolik chceš. - Poslyš. Jestli si myslíš, že *víš* líp než já, co děláš, pak předlož svou práci tiskovému syndikátu. Nepotřebuješ moje svolení! Nemáme přece žádnou hierarchii! Nemůžu ti bránit. Můžu ti dát jenom dobrou radu.”

„Ale jsi přece poradce tiskového syndikátu ohledně fyzikálních skript,” odvětil Shevek. „Myslel jsem, že bych si mohl ušetřit čas.”

Ve své mírnosti byl přesto neústupný; protože nehodlal bojovat o moc, byl nepřemožitelný.

„Ušetřit čas - jak to myslíš?” bručel Sabul, ale i on byl také Odon: vědom si svého vlastního pokrytectví, otočil se téměř jako při fyzických bolestech, odvrátil se, znovu se obrátil k Shevekovi a řekl hlasem zastřeným vztekem:

„Jen do toho! Podej si přece tu zatracenou věc! Pokládám se za nekompetentního v tomto oboru. Řeknu, aby se obrátili na Gvarab. Ona je expert přes simultaneitu, ne já. Tahle mystická bláznivka. Vesmír - obrovská struna harfy, která kmitá od existence do neexistence! Jakoupak mimochodem hraje melodii? Možná pasáže z numerických harmonií, hudba sfér, že? Ne, ne, v tomhle případě skutečně nejsem kompetentní, nebo daleko spíš nejsem ochotný být PDK nebo tiskovému syndikátu k dispozici jako poradce pro intelektuální trus!”

„Všechny práce, které jsem pro tebe udělal,” odpověděl Shevek zcela klidně, „spočívají na Gvarabiných teoriích o simultaneitě. Pokud chceš jedno, musíš akceptovat i druhé. Zrnu se daří nejlépe na trusu, jak říkáme v Severní oblasti.”

Na okamžik zůstal stát, ale protože nedostal od Sabula žádnou odpověď, řekl 'nashledanou' a odešel.

Věděl, že vyhrál bitvu, a to bez námahy, bez vnějšího násilí. Ale přesto násilí ve hře bylo.

Jak mu Mitis předpověděla, byl 'Sabulovým mužem'. Sabulova vlastní vědecká aktivita na poli fyziky už po mnoho let neexistovala: jeho renomé se zakládalo na vykrádání myšlenek druhých. Shevek měl pracovat a myslet, zatímco slávu chtěl přijímat Sabul.

Eticky jednoznačně nesnesitelná situace, kterou Shevek musel odmítnout a vzdát se jí. Ale neudělal to. Potřeboval Sabula. Chtěl zveřejnit své práce a poslat je lidem, kteří jim rozuměli, urrasským fyzikům; potřeboval jejich myšlenky, kritiku, spolupráci.

A tak smlouvali, on a Sabul, smlouvali jako opravdoví handlíři. Nebyl to souboj, ale obchod. Dáš-li mi tamto, dám ti tohle. Odmítáš-li, odmítám také. Dohodnuto? Dohodnuto! - Shevekova celá kariéra, dokonce existence jeho společnosti závisela na trvání kontraktu, který byl v podstatě, i když nepřiznané, kontraktem prospěchářským. Nebyla to společnost, která spočívala ve vzájemné pomoci a solidaritě, ale společnost vykořisťovatelská; ne organická, ale mechanická. Může z podstaty dysfunkce vzniknout skutečná funkce?

Ale vždyť jsem chtěl jenom udělat svou práci, argumentoval Shevek v myšlenkách, když šedým a větrným odpolednem spěchal alejí na nádvoří ubytovny. Práce je mou povinností, mou radostí, ona je smyslem celého mého bytí. Muž, se kterým musím spolupracovat, je konkurent, touží po moci, je to prospěchář, ale na tom nemůžu nic změnit; pokud chci pracovat, musím s ním spolupracovat.

Myslel na Mitis a její varování. Myslel na severní institut a na večírek před svým odjezdem. Připadalo mu, že to je už hrozně dávno a že to bylo tak dětsky pokojné a bezpečné, že by se byl z nostalgie málem rozbrečel. Pod přístřeškem budovy společenských věd potkal mladé děvče; krátce na něj pohlédlo. Zdálo se mu, že v její tváři objevil podobnost s tím děvčetem, - jak se jen jmenovalo - s krátkými vlasy, které tenkrát na večírku snědlo tolik koblížků. Zastavil se a otočil, ale děvče už zmizelo za rohem. Kromě toho tahle měla dlouhé vlasy. Pryč, pryč, všechno je pryč. Vystoupil zpod ochrany přístřešku.

Vítr s sebou přinesl lehké, jemné mrholení. Pokud vůbec pršelo, pršelo vždycky jenom lehce. Tohle byl suchý svět. Suchý, jednotvárný, nepřátelský. „Nepřátelský!" Shevek to vyslovil nahlas iotsky. Ještě nikdy neslyšel nikoho mluvit iotsky; znělo to zvláštně. Déšť ho šlehal do obličeje jako drobounké krupky. Byl to nepřátelský déšť. K bolestem v krku se teď připojily ještě ohavné bolesti hlavy, které si uvědomil zcela nenadále. Dovlekl se do svého pokoje, padl na lůžko - zdálo se mu daleko níž než jindy. Třásl se a nemohl přestat. Zachumlal se do oranžové deky, stočil se do klubíčka a pokoušel se usnout; ale nemohl se zbavit třesavky, protože byl ze všech stran nepřetržitě ostřelován atomy, bombardování, které bylo tím intenzivnější, čím výš mu vystoupila teplota.

Ještě nikdy nebyl nemocný a neznal žádné tělesné utrpení kromě únavy. Protože neměl tušení, co to je vysoká horečka, myslel si během té dlouhé noci, ve chvílích, kdy byl při vědomí, že se zbláznil. Strach z toho, že se pomátl, ho přiměl k tomu, že když se rozednilo, hledal pomoc. Měl tak velký strach ze sebe sama, že se neodvážil vyhledat své sousedy; slyšel se v noci blouznit. A tak se studenými ulicemi, které se s ním točily, v ostrém světle slunečního východu dovlekl o osm bloků dál k místní nemocnici. V

nemocnici diagnostikovali jeho šílenství jako lehký zápal plic a poslali ho, aby si lehl na oddělení číslo 2. Protestoval. Pečovatelka mu vyčetla, že vyvádí a vysvětlila, že kdyby šel domů, musel by ho tam lékař navštěvovat a postarat se o soukromou péči. Tak si tedy lehl do postele na oddělení číslo 2. Ostatní pacienti tam byli staří. Zdravotní sestra mu přinesla sklenici vody a prášek. „Co to je?" zeptal se Shevek nedůvěřivě. Zase drkotal zuby.

„Antipyretikum."

„Co to je?"

„Sráží horečku."

„Nepotřebuju to."

Pokrčila rameny. „No dobrá," odpověděla a odešla.

Většině mladých Anarresanů připadalo zahanbující být nemocný: důsledek nadmíru úspěšné prevence a zřejmě také nedorozumění vzniklé z analogického užívání výrazů 'nemocný' a 'zdravý'. Tak se stalo, že považovali nemoc za zločin, i když nedobrovolný. A podvolit se zločineckému impulsu, napomáhat mu přijímáním bolest tišících prostředků, bylo nemorální. Báli se léků a injekcí. Jak pozvolila stárli, tento postoj se většinou měnil. Bolesti se stávaly nesnesitelnějšími než stud. Zdravotnice dávala starým mužům na oddělení č. 2 jejich léky a oni se smáli a žertovali s ní. Shevek to všechno pozoroval s tupým nepochopením.

Později přišel lékař s injekční jehlou. „Já to nechci," bránil se Shevek.

„Přestaňte konečně vyvádět," poručil lékař. „Otočit!" Shevek poslechl.

Později přišla žena, která mu podávala šálek vody, ale Shevek se třásl tak silně, že vodu rozlil a namočil prostěradlo. „Nech mě na pokoji!" vrčel. „Kdo jsi? " Řekla mu to, ale nerozuměl jí. Poručil jí, aby odešla, že se cítí naprosto dobře. Pak jí vysvětlil, proč je hypotéza cykličnosti, i když sama o sobě neproduktivní, podstatná pro jeho práci na eventuální teorii simultaneity. Hovořil zčásti mateřštinou, zčásti iotsky a kouskem křídy psal na tabulku vzorce a rovnice, aby ona a všichni ostatní dobře rozuměli, neboť se obával, že by ho nemuseli ohledně základního kamene pochopit. Dotkla se jeho tváře a odhrnula mu potem zvlhlé vlasy. Měla chladné ruce. Ještě nikdy v životě nezažil nic příjemnějšího, než byl dotek jejích rukou. Sáhl po její ruce. Nebyla tu; byla pryč.

Uplynula dlouhá doba, nespal. Mohl dýchat. Cítil se skvěle. Všechno v pořádku. Neměl ani nejmenší chuť se pohnout. Kdyby se pohnul, narušil by tenhle perfektní vyvážený okamžik, rovnováhu světa. Zimní světlo na stropě místnosti bylo nade všechno krásné. Ležel tu a pozoroval je. Staří muži se něčemu smáli starým, chraptivým, kdákavým smíchem - zdál se mu nádherný. Žena se vrátila a sedla si k němu na postel. Pohlédl na ni a usmál se.

„Jak se cítíš?"

„Jako znovuzrozený. Kdo jsi? “

Také se usmála. „Matka.”

„Znovuzrození. Ale to bych přece musel mít nové tělo a ne stále to staré.”

„O čem to, propána, mluvíš?”

„Ne o tomhle světě. O Urrasu. Znovuzrození patří k jejich náboženství.”

„Ty ještě pořád nemáš v hlavě docela jasno.” Dotkla se jeho čela. „Žádná horečka.” Její hlas, způsob, jakým vyřkla obě slova, se dotkl něčeho, co bylo skryté hluboko v Shevekovi vědomí. Ozývalo se to utajeně, pečlivé pohřbené. Prohlédl si ženu a řekl zděšeně: „Ty jsi Rulag.”

„Vždyť jsem ti to přece říkala. Už několikrát.”

Výraz její tváře zůstal jasný, dokonce radostný. Shevek se naproti tomu nedokázal ovládnout. Sice mu chyběla síla se pohnout, přesto však sebou trhl v neskrývaném strachu z ní, jako by nebyla jeho matka, ale jeho smrt. Pokud si toho náznaku pohybu všimla, nedala to na sobě znát.

Byla to dobře vypadající žena, tmavá, s jemnými souměrnými rysy bez vrásek, přestože už jí muselo být přes čtyřicet. Všechno na ní bylo harmonické a ovládané. Hlas měla měkký, příjemný. „Ani jsem nevěděla, že jsi tady v Abbenay,” vysvětlila. „Nevěděla jsem, kdes byl - nebo jestli jsi vůbec byl. Byla jsem v tiskovém středisku, abych si prohlédla nové tituly a vyzvedla několik exemplárů pro technickou knihovnu, když jsem objevila knihu od Sabula a Sheveka. Sabula přirozeně znám. Ale kdo je Shevek? Proč mi to jméno zní tak důvěrně? Trvalo minutu nebo víc, než jsem na to přišla. Divné, že? Ale zdálo se mi to nemožné. Shevekovi, kterého jsem znala, mohlo být teprve dvacet a tedy sotva připadal v úvahu jako Sabulův spoluautor knihy o metakosmologii. Ale jiný Shevek by musel být dokonce ještě mladší! Proto jsem šla a zeptala jsem se. Jeden chlapec z ubytovny mi řekl, že jsi tady... Tahle nemocnice má neuvěřitelný nedostatek personálu. Nepochopím, proč syndikáty nepožadují od lékařské federace další přidělení míst nebo nesníží počet pacientů; sestry, pečovatelky a lékaři pracují až osm hodin denně! Ale možná to lidé z lékařských syndikátů momentálně dokonce chtějí: je to způsob, jak docílit sebeobětování. Bohužel se to poněkud míjí účinkem. Bylo zvláštní tě zase najít... Nepoznala bych tě... Máš ještě kontakt s Palatem? Jak se mu daří?”

„Je mrtvý.”

„Ah.” V Rulagině hlase nezazněla ani stopa po nějakém šoku nebo dojetí, jenom jakýsi druh rezignované odevzdanosti, sklíčenosti. Shevek byl dojat, mohl v ní na několik vteřin najít člověka.

„Kdy zemřel?”

„Před osmi lety.”

„To mu tedy mohlo být nejvýš pětatřicet.”

„Měli jsme v Širých pláních zemětřesení. Bydleli jsme tam asi pět let. Byl stavebním inženýrem komunity. Zemětřesení poškodilo výukové centrum. Spolu s několika dalšími se pokoušel vyprostit děti uvězněné uvnitř. Pak došlo k dalším otřesům a celá budova se zřítila. Dvaatřicet lidí tam našlo smrt."

„Byl jsi tam také?"

„Začal jsem přibližně deset dní předtím pracovat v oblastním institutu."

Seděla tu zamyšlená, obličej hladký a klidný. „Chudák Palat. Určitým způsobem se to k němu hodí, že zemřel spolu s ostatními, statistický údaj, jeden z dvaatřiceti..."

„Statistika by byla vyšší, kdyby do poškozené budovy nešel," řekl Shevek.

Teď se na něj podívala. Podle výrazu její tváře se nedalo určit, jaké měla nebo neměla pocity. Její odpověď mohla být stejně dobře spontánní jako promyšlená, nepoznal to. „Tys měl Palata rád."

Neodpověděl.

„Nepodobáš se mu. Popravdě řečeno, vypadáš daleko víc jako já, kromě barvy pleti. Myslela jsem, že se budeš podobat Palatovi. Tedy - domnívala jsem se - to je zvláštní, jak člověk zaměří svou fantazii na takové domněnky. Tak on tedy zůstal s tebou?"

Shevek přikývl.

„Měl štěstí." Nevzdychla, ale do hlasu se jí vetřel potlačený povzdech.

„Já také!"

Odmlčeli se. Slabě se pousmála. „Ano, mohla jsem s tebou udržovat kontakt. Máš mi za zlé, že jsem to neudělala, viď?"

„Za zlé? Vždyť jsem tě vůbec neznal."

„Ale ano. Palat a já jsme si tě nechali u sebe na ubytovně - ještě i potom, co jsem tě přestala kojit. Bylo to přání nás obou. V těchto prvních letech je individuální kontakt rozhodující; psychologové to zjistili naprosto jednoznačně. Plné začlenění do společnosti se může rozvinout pouze na tomto láskyplném základu... Byla jsem připravená pokračovat v partnerství. Pokoušela jsem se sehnat Palatovi zaměstnání tady v Abbenay. Jenomže v jeho oboru nebyla žádná volná místa a bez práce sem se mnou nechtěl jít. V tomhle byl vždycky dost tvrdohlavý... Zpočátku mi ještě několikrát napsal, co děláš, jak se ti daří, pak s psaním přestal."

„Vždyť to není důležité," řekl mladý muž. Jeho nemocí pohublý obličej pokrýval jemný film potu, od něhož se mu čelo a tváře stříbřitě leskly jako naolejované.

Znovu se odmlčeli, pak řekla Rulag svým ovládaným, příjemným hlasem:

„No tak, bylo to přece důležité a ještě pořád je. Ale Palat se líp hodil k tomu, aby zůstal s tebou a pomohl ti v dospívání. Měl o tebe starost, byl

opravdový otec, úplně jiný než já. U mě je na prvním místě práce. Tak to bylo vždycky. Přesto mám radost, že jsi tady, Sheveku. Možná, že ti budu moci alespoň teď trochu pomoci. Vím, Abbenay je zpočátku poněkud děsivé město. Člověk si bez samozřejmé solidarity, která panuje v malých městech, připadá ztracený, izolovaný. Znám zajímavé lidi, které bys možná rád poznal. A lidi, kteří by ti mohli být prospěšní. Znám Sabula; dovedu si představit, s čím ses musel vyrovnat; u něj a v celém institutu. Všichni tu hrají velkou hru o moc. Člověk potřebuje zkušenost, aby je porazil. Buď jak buď, mám radost, že jsi tady. Pocit, který mi byl dřív cizí, určitý druh potěšení a hrdosti... Četla jsem tvoji knihu. Je přece tvoje, viď? Proč by si jinak Sabul bral dvacetiletého studenta jako spoluautora? Téma je nad mé chápání, jsem jenom pouhá inženýrka. Ale přiznávám, že jsem na tebe hrdá. Zvláštní, že? Nerozumné. Dokonce náznak majetnictví. Jako bys mi 'patřil'. Jenže když člověk zestárne, potřebuje určité pocity jistoty. Nejsou vždy zcela rozumné, ale on pak může jít dál."

Cítil, jak byla osamělá. Viděl její bolest a odmítal ji, neboť ho ohrožovala. Ohrožovala jeho loajalitu k otci, onu čistou, neochvějnou lásku, ve které byl zakořeněný jeho život. Jaké měla právo, ona, která opustila Palata v nouzi, aby sama v nouzi přišla sem, k Palatovu synovi? Neměl nic, nic, co by jí, ani nikomu jinému, mohl dát. „Možná by bylo lepší, kdybys ve mně viděla také jen statistický údaj," poznamenal.

„Ah," odvětila, její obvyklá, jemná, rezignovaná odpověď. Podívala se jinam.

Staří muži na konci oddělení ji obdivovali, významně se pošťuchovali.

„Myslím, že jsem si na tebe chtěla dělat nároky," řekla.

„Přitom jsem ti vlastně chtěla nabídnout, aby sis dělal nároky ty na mě. Pokud bys chtěl."

Mlčel.

„V podstatě ani nejsme matka a syn. I když biologicky samozřejmě ano." Opět nalezla svůj lehký úsměv. „Ty si na mne nevzpomínáš a malý chlapec, na kterého si vzpomínám já, není tenhle dvacetiletý muž přede mnou. To vše je minulost, bezvýznamná. Ale teď a tady jsme bratr a sestra. A to je podstatné, ne?"

„Nevím."

Seděla mlčky několik minut, pak vstala. „Potřebuješ klid. Když jsem přišla poprvé, byl jsi velmi nemocný. Ale lékař říká, že už je ti líp. Myslím, že sotva ještě někdy přijdu."

Neříkal nic. „Nashledanou, Sheveku," řekla a otočila se dřív, než to dořekla. Byla to skutečnost nebo zlý sen, tenhle drasticky změněný obličej, který letmo zahlédl, když se obracela, tenhle zlomený a naprosto strhaný obličej? Musela to být jenom jeho obrazotvornost. Graciézním, odměřeným

krokem krásné ženy opustila oddělení a on si všiml, že se venku ještě zastavila a s úsměvem se na chodbě bavila se zdravotnicí.

Teď teprve se poddal strachu, který přišel spolu s ní; pocitu, že porušil slib; pocitu, že čas zůstal stát. Zhroutil se. Plakal a obličej schoval do rukou, protože v sobě nenašel sílu, aby se otočil. Jeden ze starých mužů, z nemocných starých mužů, si přisedl k němu na postel a poplácal ho po rameni. „Už je dobře, bratře. Všechno zase bude v pořádku, bratříčku," mumlal. Shevek ho slyšel a cítil jeho dotek, ale neutěšilo ho to. Dokonce ani bratr nemůže v těžké chvíli, ve tmě při úpatí zdi, poskytnout útěchu.

5. KAPITOLA

Svou kariéru turisty ukončil Shevek s ulehčením. Na univerzitě Ieu Eun začínal nový semestr; teď se mohl v klidu usadit a žít a pracovat v ráji, místo aby ho pozoroval zvenku.

Převzal dva semináře a jednu volnou přednášku. Nenutili ho, aby učil, ale sám o to požádal a pracovníci administrativy zařídili oba semináře. Volná přednáška nebyla ani jeho ani jejich nápad, ale přišla delegace studentů a o tuhle přednášku ho poprosila. Okamžitě souhlasil. Takhle se totiž zařizovaly přednášky v anarreských výukových střediscích: na požádání studentů, z iniciativy vyučujících, nebo je zařizovali učitelé a studenti společně. Když si všiml, že administrativní pracovníci jsou pobouřeni, smál se. „Snad od studentů nečekají, že nebudou anarchisty?" zeptal se. „Copak by mladí lidé měli být jiného? Když je člověk úplně dole, musí začít organizovat zdola!" Neměl v žádném případě v úmyslu nechat se administrativními pracovníky z této přednášky vytlačit - tímhle druhem boje už prosel několikrát - a protože studenti jeho odhodlanost vycítili, zůstali pevní i oni. Rektoři, kteří chtěli zamezit nepříjemnému rozruchu, povolili a Shevek zahájil prvního dne přednášku se dvěma tisíci posluchači. Ale účast brzy polevila. Držel se totiž fyziky, aniž by zabrousil do osobních věcí či do politiky, a jednalo se o poměrně náročnou fyziku. Ale přece jen pravidelně přicházelo několik set studentů. Někteří čistě ze zvědavosti, aby viděli muže z měsíce; jiní byli přitahováni Shevekovou osobností, názory muže a volnomyšlenkáře, které mohli pochopit, přestože matematice nerozuměli. A překvapivě velká část jich byla schopna sledovat jak jeho filozofii, tak matematiku.

Byli výborně vzdělaní, tihle studenti. Sečtělí, bystří, vnímaví. Když nepracovali, rekreovali se. Nebyli otupováni a odváděni tuctem dalších povinností. Nikdy neusnuli na přednášce, protože za sebou neměli pravidelný den povinností v komunitě. Jejich společnost jim nabízela život bez nedostatku, problémů a starostí.

Co si ale s touhle volností počali, byla otázka druhá. Shevek měl pocit, že jejich osvobození od všech povinností bylo v přímé souvislosti s nedostatkem vlastní iniciativy.

Když mu vysvětlili zkouškový systém, byl zděšen, nedovedl si představit větší omezení přirozené touhy po vědění než tohle schéma přecpávání se informacemi, které se na požádání opět vymazávaly. Zpočátku nechtěl zadávat žádné zkušební písemné práce nebo známkovat, ale univerzitní pracovníci se tak rozčilovali, že nechtěl být vůči svým hostitelům nezdvořilý

a musel povolit. Požádal studenty, aby vytvořili práci o nějakém fyzikálním problému, o který se zajímají, a vysvětlil jim, že všem dá nejlepší známku, aby byrokrati měli něco, co by mohli zanést do svých formulářů a listin. K jeho údivu si na to mnoho studentů stěžovalo. Chtěli, aby jim přidělil úkol, aby jun kladl otázky; nechtěli se sami zamýšlet nad problémy, nýbrž psát odpovědi, které se naučili. A někteří z nich vznesli námitky proti tomu, že chtěl dát všem stejné známky. Jak se pak měli rozlišit pilní studenti od líných a hloupých? Jaký by pak mělo smysl tvrdě pracovat? Kdyby se nedělaly žádné rozdíly, které by podporovaly soutěžení, mohlo by se stejné dobře nedělat nic.

„Ale samozřejmě. Když nechcete pracovat, pak byste to také dělat neměli," odpověděl Shevek znepokojeně.

Slušně, ale neuspokojeni se rozloučili. Byli to milí chlapci s otevřenou povahou a dobrými způsoby. To, co Shevek četl o urrasské historii, mu říkalo, že byli, přestože se tohle slovo používalo už málo, opravdovými aristokraty. V době feudalismu posílali aristokraté své syny na univerzitu a tím prokazovali této instituci čest. Dnes to bylo obráceně.

Univerzita prokazovala čest člověku. Plni hrdosti vysvětlili Shevekovi, že podmínky k získání stipendia se na Ieu Eun každým rokem zostřují, což prý dokazuje demokratickou strukturu této instituce. „Dáváte si další zámek na dveře a nazýváte to demokracií," odpověděl. Zdvořilí a inteligentní studenti se mu líbili, ale ve vztahu k žádnému z nich nepociťoval lidské teplo. Plánovali si kariéru vědců nebo akademiků a co je naučil, bylo jen prostředkem k tomuto cíli, tedy k úspěchu ve zvoleném povolání. Všechno ostatní, co by jun mohl nabídnout, už měli a nebo to nepovažovali za důležité.

Z toho důvodu neměl, nehledě na vyučovací hodiny, vůbec žádné povinnosti, takže jeho volný čas patřil jen a jen jemu. Takovou situaci nezažil od svých prvních let v abbenayském institutu a tenkrát mu bylo teprve dvacet. Pak byl jeho společenský a osobní život stále komplikovanější a namáhavější. Nebyl pouze fyzikem, ale navíc ještě partnerem, otcem, Odonem, a konečně sociálním reformátorem. Ani v této hodnosti však nebyl osvobozen od problémů a zodpovědnosti a také to neočekával. Nebyl od ničeho osvobozen: byla mu pouze poskytnuta volnost všechno udělat. Tady to bylo opačně. Jako všichni ostatní profesoři a studenti neměl kromě své intelektuální práce nic na práci; doslova nic. Postele jim stlali, pokoje uklízeli, správu univerzity za ně vyřídili, každou cestu jim umetli. A žádné manželky ani rodiny. Vůbec žádné ženy. Studenti se nesměli ženit. Ženatí profesoři bydleli v průběhu pěti pracovních dní sedmidenního týdne na svobodárnách a domů chodili pouze na víkend. Žádné odvádění pozornosti. Dokonalý klid k práci; všechny materiály po ruce; intelektuální motivace,

diskuse, rozhovory, kdy jen člověk chtěl; žádný nátlak. Skutečný ráj! Ale nějak nemohl pracovat.

Něco prostě chybělo - v něm samotném, myslel si, ne v okolí. Nevyrostl v tom. Nebyl připraven přijímat to, co mu tak velkoryse nabízeli. Připadal si neplodný, vysušený jako pouštní rostlina v této nádherné oáze. Život na Anarresu zapečetil jeho duši, kolem dokola tryskaly vody života a on se přesto nemohl napít.

Nutil se k práci, ale ani v ní nenašel žádnou oporu. Zdálo se, že ztratil intuici, čich, který v jeho očích patřil k těm věcem, které ho vyzvedávaly nad většinu ostatních fyziků, cit pro podstatu problému, záchytný bod, který mu ukázal cestu k řešení. Zdálo se, že tenhle orientační smysl ztratil. Pracoval v laboratořích pro výzkum světla, hodně četl a za léto a podzim napsal tři vědecká pojednání: produktivní půlrok podle jeho jinak obvyklých měřítek. Ale věděl, že ve skutečnosti nevytvořil nic podstatného.

A čím déle žil na Urrasu, tím méně reálné se mu to zdálo. Měl dojem, že mu klouže mezi prsty tenhle životaplný, grandiózní, nevyčerpatelný svět, který viděl prvního dne na této planetě z oken svého pokoje. Vymkl se mu z nešikovných, cizích rukou, stáhl se před ním, a když se podíval, držel něco jiného, něco, co vůbec nechtěl, nějaký starý balicí papír, odpad, smetí.

Za pojednání, která napsal, dostal peníze. Na jeho kontě v Národní bance už leželo deset tisíc mezinárodních měnových jednotek za cenu Seo Oena a navíc pět tisíc jednotek od iotské vlády. K této sumě se připojil ještě jeho profesorský plat a honorář univerzitního nakladatelství za tři monografie. Nejdřív mu to připadalo docela komické; pak ho to znepokojilo. Neboť nemohl přece něco, co zde mělo obrovský význam, jednoduše odbýt jako směšné. Pokusil se propracovat elementární učebnicí národního hospodářství; nesnesitelně ho to nudilo, bylo to, jako by musel poslouchat někoho, kdo nepřetržitě vypráví dlouhý a hloupý sen.

Nemohl jednoduše pochopit, jak funguje bankovní systém, protože pro něj měly všechny akcie kapitalismu stejně málo smyslu jako rituály primitivních náboženství, byly stejně barbarské, komplikované a zbytečné. V lidské oběti nějakému božstvu mohla být ještě alespoň jakási zcestná, hrůzná krása; v rituálech penězoměnců, kde hrabivost, lenost a závist určovala chování lidí, se dokonce i hrůza stávala banální. Shevek shlížel na tuto malichernost s opovržením. A bez zájmu. Že mu ve skutečnosti naháněla strach, si nechtěl a nemohl přiznat.

Ve druhém týdnu svého pobytu v A-Io s ním šel Saio Pae 'nakupovat'. Sice nepomýšlel na to nechat si ostříhat vlasy - nakonec vlasy byly součástí jeho samého - ale chtěl si pořídit oblek a pár bot v urrasském stylu. Chtěl vypadat pokud možno co nejméně jako cizinec. Protože byl jeho starý oblek tak prostý, musel všude budit pozornost a měkké primitivní pouštní holínky působily

uprostřed drahocenných bot lotu skutečně poněkud podivně. Na jeho prosbu s ním tedy Pae zajel na třídu Saemtenevia, elegantní ulici s obchody v Nio Esseia a zavedl ho ke krejčímu a k ševci.

Tento zážitek jun tak otřásl, že ho co možná nejrychleji vypudil z myšlenek, ale ještě celé měsíce se mu o tom zdály hrůzné sny. Třída Saemtenevia byla dlouhá dvě míle a tvořila kompaktní masu lidí, dopravy a předmětů: předmětů, které se daly koupit. Kabáty, šaty, obleky, róby, dlouhé kalhoty, krátké kalhoty, košile, blůzy, klobouky, boty, punčochy, šálky, šály, vesty, čepice, deštníky, oblečení na spaní, oblečení na plavání, oblečení na hraní, na odpolední party, na večerní party, na party na venkově, na cestu, do divadla, k jízdě na koni, k práci na zahrádce, na recepce, jízdu ve člunu, večírky, hony - všechno možné se stovkami různých střihů, stylů, barev, látek, vzorů. Pak tu byly parfémy, hodiny, lampy, sochy, kosmetika, svíčky, obrazy, kamery, hry, vázy, pohovky, konvice, puzzle, polštáře, panenky, cedníky, podušky, šperky, koberce, párátka, kalendáře, dětské kousací kroužky z platiny s držadly z horského křišťálu, elektrické strojky na ořezávání tužek, náramkové hodinky s diamantovým ciferníkem, figurky, suvenýry, miniaturky, bezcenné starožitnosti, tretky... a všechno buď neužitečné, nebo tak přezdobené, že praktický smysl se ztrácel; celé akry luxusu, akry exkrementů.

Shevek se zastavil v prvním bloku, aby si prohlédl chlupatý skvrnitý plášť, který byl vystavený uprostřed nablýskaného výkladu s oblečením a klenoty. „Ten plášť stojí osm tisíc čtyři sta jednotek?" zeptal se nedůvěřivě, protože si nedávno v novinách přečetl, že 'životní minimum' je kolem dvou tisíc jednotek ročně. „Ovšem, je to opravdová kožešina, dnes velká vzácnost, když jsou zvířata chráněná," vysvětloval Pae. „Pěkná věcička, ne? Ženy milují kožešiny." Šli dál. Za následujícím blokem se Shevek cítil úplně vyčerpaný. Už se nemohl déle dívat na to vše kolem. Chtělo se mu zakrýt si oči.

Nejdivnější na té úděsné ulici bylo to, že žádný z milionů předmětů, které zde byly k prodeji, tady nebyl vyroben. Pouze se zde prodávaly. Kde byly dílny, továrny, kde byli rolníci, řemeslníci, horníci, tkalci, chemici, řezbáři, barvíři, konstruktéři, mechanici, kde byly ruce, kde byli pracující? Z dohledu, kdesi jinde. Za zdmi. A ti lidé ve všech těch obchodech byli buď kupující nebo prodávající. Jediným svazkem, který je s předměty spojoval, byl vztah vlastnický.

Když zjistil, že jakmile mu jednou vzali míru, může všechno, co potřebuje, objednat telefonicky, umínil si, že se nikdy víc nevrátí do té příšerné ulice.

Oblečení a boty dostal během týdne. Oblékl se a stoupl si před velké zrcadlo v ložnici. Šedivý, vypasovaný plášť, bílá košile, černé kalhoty,

ponožky a vyleštěné boty se hodily k jeho vysoké, štíhlé postavě a hubeným nohám.

Dotkl se opatrně povrchu bot. Byl vyroben z téže látky, kterou byla potažena křesla v sousedním pokoji - z materiálu, který na dotyk připomínal pokožku.

Kohosi se zeptal, co to vlastně je, a dozvěděl se, že to je skutečně pokožka - *kůže* zvířete, useň - jak tomu říkají. Zamračil se, dotkl se bot, narovnal se a odvrátil od zrcadla; ale ne dřív, než byl nucen si přiznat, že takto oblečený je víc než kdy předtím podobný Rulag, své matce.

V polovině podzimu přišly dlouhé semestrální prázdniny. Většina studentů odjela domů. Shevek jel se skupinou studentů a učitelů výzkumné laboratoře světla do hor Meiteis věnovat se horolezectví a potom se vrátil na univerzitu, aby se pár hodin věnoval práci na velkém počítači, který byl během semestru stále obsazen.

Protože jej práce spíše nudila, nevyvíjel velké úsilí. Spal déle než jindy, chodil na procházky, četl. A říkal si, že na všechno příliš pospíchá; člověk nemůže zcela pochopit nový svět za pouhých pár měsíců.

Trávníky a stromy kolem univerzity byly překrásné a trochu rozcuchané, zlaté listy šelestily ve větru přinášejícím pod našedlou oblohou déšť. Shevek se zabýval díly velkých iotských básníků; nyní jun už rozuměl, když hovořili o květinách, ptácích a barvách podzimních lesů. Toto poznání mu přineslo velkou radost.

Rád se vracel za setmění do svého pokoje, jehož krásné klidné proporce jej znovu a znovu uchvacovaly. Mezitím si zvykl na všechnu tu krásu a pohodlí, staly se mu důvěrnými. Stejně jako tváře jeho kolegů při společné večeři, některé příjemné, jiné ne, ale teď již všechny *známé,* stejně jako jídlo ve všech obměnách a množstvích, která ho zprvu ohromovala. Obsluhující už znali jeho přání a přinesli mu vždy jen tolik, kolik by si donesl sám.

Maso ještě pořád nejedl; jednou to vyzkoušel, ze slušnosti a aby si sám dokázal, že nemá žádné iracionální předsudky, ale žaludek měl zřejmě důvody, o kterých rozum nic nevěděl a začal rozčileně protestovat. Po několika katastrofách se vzdal dalších pokusů a zůstal vegetariánem, i když s velkou chutí. Večeře mu chutnaly skvěle. Od příjezdu na Urras přibral tři nebo čtyři kila; vypadal teď velmi dobře, opálený z horských túr, odpočinutý po prázdninách. Byl na něj příjemný pohled, když vstával od stolu ve velké jídelně, jejíž vysoký trámový strop se vysoko nořil do stínu, na jejíchž stěnách visely staré portréty a jejíž stoly byly pokryty stříbrem a porcelánem, na němž se odráželo světlo svíček. Pozdravil někoho u vedlejšího stolu a šel dál s nezúčastněným pohledem. Chifoilisk jej viděl vycházet, šel za ním a u dveří ho dohnal.

„Máte na mě chvíli čas, Sheveku?"

„Ano. V mém bytě?" Mezitím si zvykl na stálé používání přivlastňovacího zájmena a nyní je již používal bez jakéhokoliv ostychu.

Chifoilisk váhal. „A co tak jít místo toho do knihovny? Máte to při cestě a já jsem si beztak chtěl vyzvednout nějakou knihu."

Bok po boku kráčeli přes nádvoří v deštivé tmě ke knihovně. Chifoilisk rozevřel deštník, avšak Shevek vychutnával déšť jako lotové teplé sluneční paprsky, naplněn radostí.

„Promoknete," bručel Chifoilisk. „Jste trochu slabší na plíce, pokud vím. Musíte si dávat pozor."

„Je mi dobře," odpověděl Shevek, zatímco kráčel svěžím deštěm s úsměvem na tváři. „Vládní lékař mé ošetřoval, dával mi prášky a inhalace. Ty mi dělají dobře; už nekašlu. Prosil jsem doktora, aby popsal léky a terapii abbenayskému syndikátu. A on to udělal, dokonce rád. Je velmi jednoduchá a snad pomůže odstranit i soužení s kašlem. Ale proč ne už dřív? Proč nepracujeme společně, Chifoilisku?"

Thuvian krátce ironicky zabručel. Vstoupili do čítárny knihovny. Vysoké regály plné knih zde stály v němé vážnosti pod dvojitými oblouky z mramoru; lampy na dlouhých čtenářských stolech byly jednoduché koule z alabastru. Kromě nich zde nebyl nikdo; pouze jeden ze zaměstnanců spěchal za nimi, aby rozdělal oheň ve velkém mramorovém krbu a aby se jich zeptal, co si přejí, Chifoilisk stál před krbem a pozoroval, jak dřevo vzplálo. Obočí měl naježené; jeho hrubý, tmavý intelektuálský obličej vypadal starší než obvykle.

„Budu teď muset být trochu nepříjemný, Sheveku," začal svým drsným hlasem. A hned dodal: „To u mě není přece nic zvláštního, že?" Skromnost, kterou by u něj Shevek neočekával.

„Co se děje?"

„Chtěl bych vědět, zda víte, co tady děláte?"

Po krátké odmlce Shevek odpověděl:

„Myslím, že ano."

„Je vám tedy potom jasné, že jste kupován?"

„Kupován?"

„Tak tomu říkejte třeba - kooptován. Ale jedno si zapamatujte: žádný sebeinteligentnější člověk nemůže poznat, co se neučil poznávat. Jak tedy máte rozumět své situaci, tady, v kapitalistickém hospodářství, v plutokraticko-oligarchickém státě? Jak ji máte pochopit, vy, který přicházíte z malé komunity hladovějících idealistů kdesi na obloze?"

„Na Anarresu už není mnoho idealistů, Chifoilisku. Starousedlíci, kteří opustili tento svět, aby odešli do pouště, to byli idealisté. Ale to bylo před sedmi generacemi. Naše společnost myslí praktičtěji. Možná až příliš

prakticky, protože musí myslet především na přežití. Co je na sociální kooperaci, na vzájemné pomoci idealistického, když je to jediná možnost, jak přežít? “

„O přednostech a nedostatcích odonismu se s vámi nemohu a nehodlám přít. I když bych rád. Já se v tom totiž trochu vyznám, víte? Neboť v mé vlasti stojíme této myšlence podstatné blíž než lidé zde. Jsme produkty téhož velkého revolučního hnutí osmého století. Jsme socialisté - jako vy.”

„Ale vy jste archisté. Stát Thu je dokonce ještě více centralizován než stát A-Io. Řízení provádí jediná mocenská struktura, která rozhoduje o všem: o vládě, správě, policii, armádě, vzdělání, právu, obchodě, průmyslu. A máte peněžní hospodářství.”

„Peněžní hospodářství, které je založeno na tom, že je každý pracovník odměňován podle svých zásluh a podle hodnoty odvedené práce - ne kapitalisty, kterým je nucen sloužit, nýbrž státem, ke kterému přináleží!”

„A hodnotu své práce si určuje sám?”

„Víte co? Přijeďte do Thu a uvidíte, jak funguje reálný socializmus!”

„Vím, jak reálný socializmus funguje,” odpověděl Shevek. „Mohl bych vám to vysvětlit, ale dovolila by mi vaše vláda, abych to vysvětlil v Thu?”

Chifoilisk posunul nohou kousek dřeva, který ještě nezačal hořet. Ve tváři měl hořký výraz, od nosu až ke koutkům úst mu běžely hluboké vrásky. Neodpověděl na Shevekův dotaz, nýbrž řekl: „Nebudu si tu s vámi na něco hrát. Není to dobré a ani bych to dělat nechtěl. Chtěl jsem se vás vlastně zeptat, zda byste byl ochoten přijet k nám do Thu?”

„Teď ještě ne, Chifoilisku.”

„Ale čeho tady ještě chcete dosáhnout?”

„Dokončit svou práci. Kromě toho jsem zde v blízkosti Rady světových vlád...”

„RSV? Tu má A-Io už třicet let v kapse. Od ní nečekejte žádnou pomoc!”

Mlčení.

„Pak jsem tedy v nebezpečí?”

„Toho jste si ještě nevšiml? “

Znovu ticho.

„Před kým mě vlastně varujete?” zeptal se Shevek.

„Před Paem, na prvním místě.”

„No jo, Pae.” Shevek se opřel o silně zdobenou pozlacenou římsu krbu. „Pae je opravdu dobrý fyzik. A velmi ochotný, ale já mu nevěřím.”

„A proč ne?”

„No... protože se mi vyhýbá.”

„Ano. Psychologicky dobře odhadnuto. Ale Pae pro vás není nebezpečný, protože je slizký jako úhoř, Sheveku. Je nebezpečný, protože je

snaživý, věrný agent iotské vlády. Pravidelné o vás a o mně podává zprávy oddělení národní bezpečnosti. Snad vás nepodceňuji, ale tím, že v každém vidíte jednotlivého člověka, individualitu, s tím zde moc nezmůžete. Musíte se naučit chápat instituce moci, které za každým jednotlivcem stojí a jejichž zájmy tento jednotlivec zastupuje."

Shevek, který dosud uvolněně stál, se při Chifoiliskových slovech napřímil a zíral teď do ohně stejně sklíčeně jako on. Zeptal se: „Odkud víte o Paeovi? "

„Stejně tak jako vím, že v mém i vašem pokoji je skrytý mikrofon. Protože patří k mým povinnostem, abych takové věci věděl."

„Jste snad taky agent své vlády?" Chifoiliskovi poklesla brada, pak se prudce otočil k Shevekovi a začal hovořit potichu, ale plný nenávisti. „Ano," řekl, „přirozeně. Kdyby tomu tak nebylo, tak bych tu nebyl. To je všeobecně známo. Má vláda posílá do zahraničí jen ty, kterým stoprocentně věří... A mně samozřejmě věřit může! Protože já se nedám koupit jako všichni ti zpropadení iotští profesoři. Věřím své vládě, své zemi. Mám k nim plnou důvěru." Jeho slova zněla ztrápené. „Tak se kolem sebe podívejte, Sheveku! Jste jako dítě mezi zloději. Všichni jsou na vás hodní, dali vám k dispozici pěkný byt, přednášky, studenty, peníze, poskytli vám možnost cestovat. Jen to nejlepší. Všichni jsou skvělí, báječní! Ale proč? Proč vás přivezli z měsíce, proč vás chválí, tisknou vaše knihy, chrání vás před nepohodou v přednáškových sálech, laboratořích, knihovnách? Myslíte si snad, že to dělají z vědecké dobročinnosti, z lásky k bližnímu? Tohle je společnost, které jde o zisk, Sheveku!"

„Vím. Ale já jsem přišel, abych se s těmito lidmi dohodl."

„Dohodl? O čem?"

Shevekův obličej dostal opět ten chladný, vážný výraz jako tehdy, když opouštěl pevnost v Driu. „Vy přece víte, co chci, Chifoilisku. Chci, aby můj národ vyšel z exilu. Přišel jsem sem, protože se domnívám, že vy to v Thu nechcete. Protože máte před námi strach. Bojíte se, že opět přijdeme s revolucí, s tou starou pravou revolucí za spravedlnost, kterou jste začali, ale nedokončili. Lidé zde v A-Io mají ze mě méně strachu, protože na revoluci zapomněli. Už v ni nevěří, nýbrž věří, že když mají lidé dostatek majetku, mohou spokojeně žít i ve vězení. Ale já nechci něčemu takovému věřit. Chci, aby zdi padly. Chci solidaritu, lidskou solidaritu. Chci svobodnou výměnu mezi Urrasem a Anarresem. Pro tohle jsem pracoval i na Anarresu, jak jsem nejlépe uměl. A teď pro to zase pracuji ze stejného důvodu na Urrasu. Tam jsem více pracoval, tady spíše vyjednávám."

„A o čem?"

„To přece víte, Chifoilisku," odpověděl Shevek tichým hlasem. „Víte přece, co se po mně žádá."

„Ano, já to vím, ale nevěděl jsem, že vy to víte," řekl Thuvian také potichu, jeho drsný hlas ještě zdrsněl. „Pak už tedy máte Všeobecnou temporální teorii?"

Shevek se na něj podíval s nepatrným nádechem ironie.

Chifoilisk se opět zeptal: „Existuje v písemné podobě?"

Shevek na něj znovu pohlédl a pak odpověděl přímo: „Ne."

„Dobře!"

„Proč dobře?"

„Protože by jej už určitě měli."

„Jak to myslíte?"

„Tak, jak jsem to řekl. Poslechněte, neříká Odo, že kde je majetek, tam je i krádež?"

„'Chceš-li udělat z jednoho člověka zloděje, udělej z jiného vlastníka; chceš-li z lidí udělat zločince, vymysli pro ně zákony.' To je ze *Společenského organizmu."*

„Tak dobře. Kde jsou papíry v zamčených místnostech, tam jsou i lidé, kteří mají od nich klíče!"

Shevek sebou trhl. „Ano, to je velmi nepříjemné."

„Pro vás, ne pro mě. Nemám již vaše idealistické skrupule. Věděl jsem, že jste tu teorii ještě nenapsal. Kdybych byl jiného názoru, vsadil bych všechno na to, abych ji od vás získal, přemlouváním, krádeží a dokonce i použitím násilí, kdybych si myslel, že vás můžeme unést, aniž by to vyvolalo válku s A-Io. Udělal bych všechno pro to, abych vás vyrval těm tlustým iotským kapitalistům a předal vás ústřednímu prezidiu mé vlasti. Protože služba vlasti je mi svatá a není pro mě nic důležitějšího, než přispět k její síle a blahu."

„Lžete," odvětil klidně Shevek. „Přirozeně jste patriot, to je mně jasné, ale úcta k pravdě, k vědecké pravdě, u vás stojí nad patriotizmem; a vaše loajalita k individualitám pravděpodobně také. Mě neoklamete."

„Kdybych to dovedl, udělal bych to," prohlásil Chifoilisk zlostně. Chtěl pokračovat, zarazil se ale, a nakonec vyhrkl se zuřivou rezignací: „Myslete si, co chcete. Já vám oči otevřít nemohu. Ale nezapomeňte, že vás potřebujeme. Až konečně poznáte, o co tady jde, přijďte k nám do Thu. Vybral jste si špatný národ za bratry. A když - vlastně nemám právo to říkat, ale to nevadí - když k nám do Thu nepřijedete, nedávejte lotům alespoň svou teorii. Nedávejte těm lichvářům nic! Odejděte odtud domů. Dejte vše, co můžete, vlastnímu národu!"

„Oni to nechtějí," odpověděl Shevek. „Myslíte si, že jsem to nezkoušel?"

O čtyři nebo pět dní později slyšel Shevek, když se ptal po Chifoiliskovi, že se vrátil do Thu.

„Navždy? Vůbec mi neřekl, že odjíždí."

„Thuvian nikdy neví, kdy dostane rozkaz od svého Prezidia," odpověděl Pae, neboť samozřejmě to byl on, kdo Shevekovi dával tyto informace. „On pouze ví, že musí vzít nohy na ramena, když dostane rozkaz. A nezůstane mu čas ani se rozloučit. Chudák Chif! To by mě zajímalo, čeho se dopustil!"

Jednou nebo dvakrát týdně navštěvoval Shevek Atra v jeho pěkném malém domě ve školním areálu, kde žil tento starý muž s párem stejně starých sloužících. Ve svých téměř osmdesáti letech představoval, jak sám prohlašoval, pomník prvotřídního fyzika. I když jeho životní dílo získalo velké uznání, stejně jako Gvarab dospěl na základě svého vysokého věku k jisté nezištnosti. Jeho zájem o Sheveka byl výhradně osobní povahy, něco jako kamarádství. Jako první ze sekvenčních fyziků se přihlásil k Shevekovu pojetí času. Pomocí Shevekových zbraní bojoval proti celému vědeckému osazenstvu za Shevekovy teorie a tento boj trval několik let, dokud nebylo dosaženo vydání nezkrácených *Základních pravidel simultaneity* a tím i vítězství simultaneistů. Tento boj byl vrcholem Atrova života. Nikdy by nebojoval za něco jiného než za svobodu, ale vlastní boj měl ještě radši než samotnou pravdu.

Atro mohl sledovat svůj rodokmen jedenáct set let zpět; jeho předkové byli generálové, velkostatkáři, knížata. Ještě dnes vlastnila rodina sedm tisíc akrů a čtrnáct vesnic v provincii Sie, nejúrodnější oblasti A-Io. Používal různých provinciálních a archaických obratů, kterých se hrdě držel. Bohatství ho vůbec nezajímalo a vládu své země označoval za 'bandu demagogů a podlézavců'. Jeho úctu si nemohl nikdo koupit, ale na druhé straně ji ochotně poskytoval každému hlupákovi, který, jak sám říkal, měl 'to pravé jméno'. V mnohém ohledu mu Shevek nerozuměl; starý muž pro něj byl záhadou: aristokrat. Přesto cítil k Atrovi náklonnost větší než ke komukoliv jinému, koho na Urrasu poznal, zvláště pro jeho upřímné opovržení penězi a prací.

Jednou, když společně seděli na prosklené verandě, kde Atro pěstoval všechny možné druhy vzácných květin, použil náhodou výrazu 'my Cetiané'. Shevek se hned zeptal: „Cetiané, jeden z těch výrazů zvaných 'ptačí zob'?" *Ptačí zob* byl jeden ze slangových výrazů pro hromadné sdělovací prostředky, pro tisk, rozhlasové relace a romány určené dělníkům.

„Ptačí zob!" opakoval Atro. „Kde jsi jen pochytil tyto vulgarismy? Cetiany jsem myslel to, co si pod tím představují ti pisálkové do novin a jejich napolo analfabetičtí čtenáři. Urras a Anarres!"

„Divil jsem se, že jste použil cizího slova - ne iotského."

„Definice prostřednictvím eliminace," řekl Shevekovi starý fyzik

škodolibě. „Před sto lety jsme tento výraz ještě nepotřebovali. 'Lidstvo' úplně stačilo. To se však změnilo asi před šedesáti lety. Tehdy mně bylo sedmnáct, bylo to jednoho krásného letního dne. Přesně si na to pamatuji. Zrovna jsem trénoval svého koně a moje starší sestra na mě volala z okna: 'V rádiu je rozhovor s někým z kosmu!' Chudák má matka si myslela, že nastala poslední hodina; cizí ďáblové, však víš... Ale byli to pouze Hainové, kteří jenom tlachali o míru a bratrství... Teď je pojem 'lidstvo' chápán trochu šířeji. Jak chceš definovat bratrství, když ne prostřednictvím antonyma? Definice prostřednictvím eliminace, můj milý! Ty a já jsme spřízněni. Tví předkové pásli pravděpodobně před několika staletími v těchto horách kozy, zatímco mí utlačovali nevolníky v Sie; oba jsme členové stejné rodiny. Abychom si v tom udělali jasno, je potřeba poznat někoho cizího nebo o něm aspoň slyšet. O nějaké bytosti z jiného solárního systému, která s námi nemá nic společného, až na dvě nohy, dvě ruce a hlavu s nějakým druhem fungujícího mozku uvnitř."

„Ale nedokázali snad Hainové, že jsme..."

„Všichni cizího původu; potomci mezihvězdných kolonistů Hainů, kteří zde přistáli před půl milionem let nebo milionem, dvěma či třemi. Jasně, vím. Dokázali! Hrome, vždyť si počínáš jako seminarista z prvního ročníku! Jak můžeš po takové době vážně hovořit o historických důkazech? Tito Hainové kolem sebe házejí tisíciletími, jako by to byly balony, ale oni s nimi také do značné míry manipulují. Důkazy! Náboženství mých otců tvrdí se stejnou jistotou, že pocházím z Pinra Od, kterého bůh vyhnal z ráje, protože měl odvahu počítat své prsty na nohou a na rukou a tak došel k výsledku dvacet, čímž opustil Čas vesmíru. Opravdu, kdybych si mohl vybrat, rozhodl bych se spíše pro tuto teorii než pro teorii cizinců."

Shevek se smál. Atrovy vtipy ho vždy rozveselily. Ale stařec to myslel vazně. Poklepal Shevekovi na ruku a promluvil s cukajícím obočím a třesoucími se rty, tak jak to dělal vždy, když byl dojat: „Doufám, že cítíš totéž, chlapče. Hluboce v to doufám. Je bezpochyby mnoho dobrého na vaší společenské formě, ale ta nás nenaučí dělat rozdíly - a to patří k nedůležitějším věcem, které nás civilizace učí. Nechci, aby cizinci využívali tvých myšlenek o bratrství a vzájemnosti, aby se ti dostali pod kůži. Zasypou tě řečmi o 'lidskosti' a 'světové společnosti' a byla by škoda, kdybys jim to svinstvo spolkl. Zákon existence je pouze a výhradně boj - soutěž, vyřazování slabých - bezohledný boj o přežití. A já chci, aby přežili ti nejlepší. Tenhle druh znám. Cetiané. Ty a já: Urras a Anarres. Teď jsme před nimi, před Hainy a Terranci a bůh ví, jak se všichni jmenují, a my si musíme vůči nim zachovat předstih. Oni nám přinesli mezihvězdný pohon, ale my zato stavíme lepší mezihvězdné koráby. Když vyrukuješ se svou teorií, doufám, že splníš povinnost vůči svému lidu, vůči své rase; že víš, co

znamená loajalita a komu náleží.” Slzy stály na krajíčku v poloslepých starcových očích. Znepokojen, položil mu Shevek ruku na paži, ale mlčel.

„Samozřejmě, že ji dostanou. Nakonec. Vědecká pravda se dere na svět, slunce se nedá držet pod kamenem. Ale dřív než ji dostanou, chci, aby za to zaplatili! Chci, abychom zaujali plnoprávné místo. Požaduji úctu; a to nám pomůže zvítězit. Transilience - když budeme ovládat transilienci, je jim jejich mezihvězdný pohon k ničemu. Víš, že se nepachtím za penězi. Chci pouze, aby byla uznána převaha cetianské vědy a cetianského myšlení. Pokud má jednou dojít k mezihvězdné civilizaci, pak nechci, aby mí lidé patřili k nízké kastě! Měli bychom být šlechtou této civilizace s dary nepředstavitelných hodnot - tak by to bylo správné. - No jo, někdy se kvůli tomu rozčiluji. Ostatně, jak pokračuješ se svou knihou?”

„Pracuji na Skaskové gravitační hypotéze. A domnívám se, že chybuje v tom, že používá pouze parciální diferenciální rovnice.”

„Ale svou poslední knihu jsi přece psal už o gravitaci. Kdy tedy zamíříš k jádru problému?”

„Jak víte, pro nás odonisty účel světí prostředky,” odpověděl Shevek. „Kromě toho, nemohu předložit teorii času, v níž bych gravitaci opominul, že?”

„Aha, takže nám chceš svou teorii servírovat po kouskách?” zeptal se Atro nedůvěřivě. „To by mne nenapadlo. Pak bych si měl tedy ještě jednou přečíst tvou poslední práci. Něco mi tam nebylo jasné. Oči se mi teď už rychle unaví. Myslím, že ten zatracený zvětšovací projektor, který jsem používal na čtení, není úplně v pořádku. Písmena nejsou zcela ostrá.”

Se směsicí náklonnosti a špatného svědomí hleděl Shevek na starce, jak pokračuje, o své teorii mu však nic neřekl.

Každý den dostával Shevek pozvání na recepce, dedikace, zahájení a podobně. Na některé akce chodil, protože přišel na Urras s misí a snažil se ji naplnit; musel propagovat myšlenku bratrství, musel reprezentovat solidaritu obou světů. Hovořil a lidé mu naslouchali a říkali: „Jak pravdivé!”

Divil se, že mu vláda v jeho přednáškách nebránila. Pravděpodobně Chifoilisk z určitých důvodů přehnal rozsah cenzury a kontroly, které byl podroben. Hlásal čistý anarchismus a nikdo mu to nezakazoval. Ale měli vůbec zapotřebí zakázat mu to? Připadalo mu, jako by hovořil před stále stejným publikem: dobře oblečení, dobře živení, dobře vychovaní, usměvaví. Copak na Urrasu nikdo jiný nežil? „Neštěstí lidi sbližuje,” řekl Shevek, když stál před nimi, a oni přikyvovali a říkali: „Jak pravdivé!”

Postupně je začal nenávidět a když si to uvědomil, odmítal jejich pozvání.

To však znamenalo přiznat si neúspěch a ještě víc se izolovat. Nesplnil nic z toho, co ho sem přivedlo. Ne že by mě oni vykázali, říkal si, je to

stejně jako vždycky - sám se od nich odloučil. Byl sám, sklíčený, mezi všemi těmi lidmi, které dennodenně vídal. Špatné bylo, že neměl žádný *kontakt* - měl pocit, že se celé měsíce na Urrasu nikoho a ničeho nedotkl.

Jednoho večera při společném stolování profesorů řekl: „Víte, že vlastně ani nevím, jak tady žijete? Vidím vaše domy pouze zvenčí. Zevnitř znám pouze váš nesoukromý život - poradní sály, jídelny, laboratoře..."

Příští den se Oiie Sheveka trochu křečovitě zeptal, jestli ho nechce příští víkend navštívit doma a přespat u něj.

Dům, podle urrasských měřítek skromná vila, pravděpodobně starší než většina ostatních, stál v Amoenu, vesnici několik mil vzdálené od Ieu Eun. Byl asi tři sta let starý, kamenný, s dřevem obloženými místnostmi. Okna a dveře zdobily typické iotské dvojité oblouky. Malé množství nábytku bylo Shevekovi sympatické. Svými do temna naleštěnými podlahami a jednoduchostí působily místnosti uklidňujícím dojmem. V extravagantně zařízených veřejných budovách, v nichž se konaly recepce, vernisáže atd., se Shevek vždy cítil nepříjemně. Urrasané měli vkus, ten se však zdál v rozporu k jejich sklonu k okázalosti a nápadnému luxusu. Přirozeně, esteticky motivované přání vlastnit krásné věci bylo falšováno ekonomickým tlakem, který se projevoval v kvalitě věcí: výsledkem byl určitý druh mechanické přebujelosti. Zde však naproti tomu panovala krása, dosažená střídmou elegancí.

U dveří jim odebral sluha kabáty; Oiieova žena vycházela ze suterénní kuchyně, kde dávala pokyny kuchařce, aby Sheveka přivítala.

Při konverzaci před večeří se Shevek obracel takřka výhradně na ni, až se sám podivoval. Bylo ale příjemné zase mluvit se ženou! Není divu, že se cítil vyloučen, izolován mezi muži, stále mezi muži, bez napětí a fascinace, které ležely v rozdílnosti pohlaví. A Sewa Oiie byla atraktivní. Když pozoroval jemné kontury jejího krku a spánků, zapomněl na svůj odpor k urrasskému zvyku oholit ženám hlavu dohola. Byla tichá, ba téměř plachá. Snažil se v ní vzbudit důvěru a měl radost, když se mu to podařilo.

Ke stolu si k nim přisedly dvě děti. Sewa Oiie se omluvila: „Dnes se v této části země těžko hledá pomocnice v domácnosti," vysvětlovala. Shevek jí ze slušnosti přikyvoval, i když nevěděl, co to taková pomocnice v domácnosti je. Díval se na oba malé chlapce se stejným ulehčením, se stejnou radostí jako na jejich matku. Co odjel z Anarresu, téměř žádné děti neviděl.

Byly to velmi klidné a milé děti, které mluvily, jen pokud se jich někdo na něco zeptal. Oblečeny do modrých sametových šatů vzhlížely k Shevekovi jako k bytosti z vesmíru. Devítiletý byl přísný na svého sedmiletého bratra a pošeptal mu, že se nesluší hledět upřeně na cizího člověka, mladší hned nereagoval a tak ho silně štípl. Malý se bránil a snažil

se ho pod stolem kopnout. U něj se princip hierarchie zatím zřejmě neprojevoval.

Oiie byl doma jiný člověk. Jeho uzavřenost zmizela a už vůbec nebyl skoupý na slovo. Jeho rodina jej respektovala, avšak tento respekt byl vzájemný. Shevek slyšel o jeho názorech na ženy a byl proto překvapený, když zjistil, že se ke své ženě chová slušné, ba dokonce galantně. „To je rytířskost," pomyslel si Shevek, který se tomuto slovu naučil teprve přednedávnem. Ale brzy musel svůj úsudek poopravit. Bylo to mnohem víc. Oiie měl svou ženu rád a důvěřoval jí. Choval se vůči ní i svým dětem líp než některý Anarresan. Doma se jevil jako obyčejný, přátelský člověk, prostě svobodný.

Pro Sheveka to byl úzký rámec svobody, malá rodinka; ale cítil se tu dobře, cítil se tu tak uvolněný, že ani nechtěl nic kritizovat.

Při jedné odmlce v hovoru řekl náhle mladší chlapec jasným hláskem: „Pan Shevek ale nemá dobré způsoby."

„Pročpak ne?" dotazoval se Shevek, dříve než jej Oiieova žena mohla pokárat. „Copak jsem provedl?"

„Neřekl jsi děkuji."

„Za co?"

„Když jsem ti podal misku s okurkami."

„Ini! Buď zticha!"

Padiku! Nebuď sobec! - Ten tón byl navlas stejný.

„Myslel jsem, že se o ně chceš se mnou podělit. Byl to snad dárek? U nás se děkuje pouze za dárky. O všechno ostatní se dělíme, aniž bychom o tom mluvili. Chtěl bys, abych ti okurky vrátil?"

„Ne ne! Nemám je rád!" Malý chlapec se na Sheveka zkoumavě díval.

„Pak je ale jednoduché se o ně podělit," odpověděl Shevek. Starší chlapec se obrátil k mladšímu bratrovi, aby ho štípl, ale Ini se smál, v úsměvu ukázal bílé zuby. Po chvíli se otočil k Shevekovi a tiše se ho zeptal: „Chtěl bys vidět moji vydru?"

„Ano, rád."

„Je v zahradě. Maminka ji dala ven, protože si myslela, že ji nemáš rád. Někdy velcí lidé nemají rádi zvířata."

„Já je mám rád. U nás doma žádná zvířata nemáme."

„Opravdu? " Starší chlapec se na něj zaraženě podíval. „Tati! Pan Shevek říká, že u nich doma nejsou zvířata!"

Ini se na něj také upřeně díval. „Ale co potom máte?"

„Jiné lidi. Ryby. Červy. A holumové stromy."

„Co to jsou holumové stromy?"

U tohoto tématu zůstali půl hodiny. Poprvé od doby, co přijel na Urras, se jej někdo vyptával na Anarres. Otázky sice kladly děti, ale

dospělí pozorně naslouchali. O etických zásadách Shevek nehovořil. Popisoval prostě, jak to vypadalo v Prašné poušti, jaké to bylo v Abbenay, jaké šaty se nosily, co lidé dělali, když potřebovali nové, co se děti učily ve škole. Nakonec se to přes všechny dobré úmysly vyvinulo v propagandu. Ini a Aevi byli nadšeni popisem způsobu školního života, který zahrnoval zemědělství, tesařinu, recyklaci vody, tisk, instalatérství, stavbu silnic, psaní divadelních her a spoustu dalších činností dospělých a také Shevekovým tvrzením, že nikdo nikdy nebyl za nic potrestán.

„I když je člověk někdy nucen dobrovolné odejít z komunity na nějakou dobu," vysvětloval.

„Ale co," Oiie ze sebe vyrazil otázku, jako kdyby ji dlouho zadržoval - „co nutí lidi, aby se chovali slušně? Proč se navzájem neokrádají a nevraždí?"

„Protože nikdo nevlastní nic, co by jim mohl druhý ukrást. Když člověk něco potřebuje, přinese si to ze skladu. A co se týče násilností, no, já nevím, Oiie; vy byste mě jen tak pro nic a za nic zavraždil? A kdybyste měl důvod, nechal byste si v tom zabránit nějakým zákonem? Nátlak je nejméně vhodný způsob, jak udržet pořádek."

„Dobře, ale co vede lidi k tomu, aby vykonávali špinavé práce?"

„Jaké špinavé práce?" zeptala se Oiieova žena, která to hned nepochopila.

„Odvoz odpadků, kopání hrobů," vysvětloval Oiie. A Shevek dodal: „Těžba rtuti." Málem by byl ještě řekl: „Zpracování fekálií." Naštěstí si v posledním okamžiku vzpomněl na tabu, které se u Iotů vztahovalo též na skatologická slova. Už na začátku svého pobytu na Urrasu si všiml, že zde lidé sice žijí mezi hromadami výkalů, ale nikdo o nich nemluví.

„Ty vykonáváme společně. Ale nikdo to nemusí dělat dlouho, ledaže by se mu ta práce líbila. Jeden den v dekádě vás může vyzvat výbor komunity nebo bloku nebo kdokoli jiný k takovým druhům prací; všichni jsme na turnusových listech. A nepříjemné nebo nebezpečné práce, jako je práce ve rtuťových dolech nebo zpracovatelských závodech se přidělují pouze na půl roku jednou za život."

„Ale pak tedy existuje velké množství lidí, kteří se své práci právě učí."

„Správné. Není to hospodárné, ale co se dá dělat. Nelze nikomu přikazovat, aby vykonával takovou práci, při které za několik let umře nebo se stane úplným mrzákem. Proč by to měl dělat?"

„Lze odmítnout rozkaz?"

„To není rozkaz, Oiie. Člověk jde do kanceláře, kde se přiděluje práce a řekne, chtěl bych dělat to a to, máte pro mě nějakou práci? No a oni mu sdělí, kde pro něj taková práce je."

„Ale proč se vlastně lidi vůbec hlásí na špinavé práce? Proč vůbec děláte v

těchto desetidenních směnách?"

„Protože je děláme společně... A ještě z jiných důvodů. Jak víte, je život u nás na Anarresu skromný. V malých komunitách není mnoho zábavy a právě na ně připadá mnoho práce. Když člověk dělá deset dní na tkalcovském stavu, jde pak rád do přírody, aby tam kladl potrubí nebo aby oral pole - také aby byl zase s jinými lidmi... A pak je to taky taková výzva. Zde se lidé domnívají, že jediným podnětem k práci jsou finanční důvody, nutnost vydělávat peníze. Ale kde nejsou žádné peníze, tam vyjdou skutečné motivy zřetelněji najevo. Lidé dělají svou práci rádi. A dělá jim radost vykonávat ji dobře. Nebezpečné a těžké práce dělají lidé proto, že jsou hrdí, že to dokážou, protože se před slabšími chlubí - nazýváme to egoistické předvádění. No, jen se podívejte, jak jsem silný! Chápete? Co dělá člověk dobře, to dělá rád... V zásadě je to zase ten starý problém o účelu a prostředku. Nakonec práce se dělá v jejich zájmu. Je to nejstálejší radost v životě. Osobnímu vědomí je to jasné. Sociálnímu vědomí - tedy názoru bližních - taky. Na Anarresu není jiná odměna za práci; není tam také žádný zákon. Pouze radost z práce a úcta k bližním. To je vše. A tak se stává názor bližních silným motivem."

„Vzepře se proti tomu někdo?"

„Asi ne moc často," řekl Shevek.

„Mají všichni tak těžkou práci?" zeptala se Oiieova žena. „Co se stane s tím, kdo nechce spolupracovat?"

„Ten odejde pryč. Ostatní ho mají brzy dost. Dělají si z něj legraci; nebo ho prosté ztlučou; v malé komunitě se třeba dohodnou, že ho vyškrtnou z listiny strávníků, takže si musí vařit a jíst sám. To je ponižující. Takže odejde a usadí se na jiném místě, pak třeba zase jinde. Někteří lidé to tak dělají celý život. Nazývají se *nuchnibi*. Jsem vlastně také určitý druh *nuchniba*. Jsem tady, abych se vyhnul svému pracovnímu zařazení. Ale já jsem poněkud dál než většina." Shevek to řekl velice tichým hlasem. Pokud byl v jeho hlase znát nádech hořkosti, děti jej nepoznaly a pro dospělé byl nesrozumitelný. Přesto zůstali po jeho slovech zticha.

„Nevím, kdo zde vykonává špinavé práce. Neviděl jsem, že by je tu někdo dělal. Divné. Kdo je tedy dělá? Proč je tito lidé dělají? Dostanou za ně víc peněz? "

„Za nebezpečné práce ano, občas. Za ostatní práce ne. Dokonce méně."

„Ale proč je pak dělají? "

„Protože nižší mzda je lepší než žádná," odpověděl Oiie a hořkost v jeho hlase se nedala přeslechnout. Manželka jej chtěla přerušit a začala hovořit o něčem jiném, ale on pokračoval: „Můj dědeček sloužil v jednom hotelu. Padesát let tam drhl podlahu a měnil špinavé prádlo. Deset hodin denně, šest dní v týdnu. Protože musel živit rodinu," - Oiie se náhle zarazil a pak se podíval svým starým nedůvěřivým pohledem nejdříve na Sheveka a pak,

spíše vyzývavě, na svoji ženu. Ona však jeho pohled neopětovala. Usmívala se a řekla nervózním dětským hlasem: „Demaereův otec byl naproti tomu úspěšný muž. Když umřel, byl vlastník čtyř firem." Usmívala se jako člověk, který trpí bolestmi, a křečovitě si mnula křehké ruce.

„Na Anarresu asi nejsou žádní úspěšní lidé," řekl Oiie s notnou dávkou sarkasmu. Pak přišla kuchařka, aby vyměnila talíře, a Oiie ztichl. Malý lni, který vycítil, že vážný rozhovor bude pokračovat, až služka odejde, se zeptal nahlas: „Smím panu Shevekovi ukázat po jídle vydru?"

Když se vrátili do obývacího pokoje, směl Ini svého miláčka přinést; vydra středního vzrůstu, zvíře, které se na Urrasu běžně vyskytovalo. Bylo domestikováno, vysvětloval Oiie, už v prehistorické době, nejdříve na chytání ryb, později jako domácí mazlíček. Vydra měla krátké nohy, klenuté, štíhlé tělo a lesklou tmavěhnědou srst. Bylo to první zvíře, které Shevek viděl zblízka volně se pohybovat a mělo méně strachu než Shevek. Bílé ostré zuby vypadaly hrozivě. Opatrně na výzvu Iniho napřáhl ruku, aby vydru pohladil. Zvíře se zvedlo na zadní a hledělo na něho. Oči mělo tmavé, zlatě žíhané, chytré, zvědavé a nevinné. „*Ammar,*" zašeptal Shevek, hluboce pohnut zvířecím pohledem, který překlenul propast mezi nimi - 'bratr'.

Vydra zavrčela a spustila se opět na všechny čtyři; zvědavě zkoumala Shevekovy boty.

„Ona tě má ráda," řekl Ini,

„Já ji mám také rád," odpověděl Shevek trochu smutně. Pokaždé, když viděl zvíře či ptáka v letu nebo nádhernou krásu podzimních stromů, obklopila ho tato smutná nálada a poněkud zkalila jeho radost. Nemyslel sice v těchto momentech vědomě na Takver, na její nepřítomnost, spíše cítil, jako by byla s ním. Bylo to, jako kdyby mu krása a cizorodost zvířat a rostlin na Urrasu přinesly poselství od Takver, která je nikdy neviděla a jejíž předkové se už po sedm generací nedotkli žádné hebké zvířecí srsti ani neviděli poletovat ptáky ve stínu stromů.

Noc strávil v podkrovní ložnici. Místnost byla studená - příjemná změna po stále přetopených místnostech na univerzitě - a jednoduše zařízená: postel, regály na knihy, prádelník, židle a malovaný dřevěný stoleček. Jako doma, myslel si, ignoroval výšku postele stejně jako měkkou matraci, jemnou vlněnou deku, figurky ze slonové kosti rozestavěné na prádelníku, kožené obaly knih a skutečnost, že tento pokoj včetně zařízení, stejně jako dům, ve kterém se nacházel a půda, na níž dům stál, to vše byl soukromý majetek, soukromý majetek Demaere Oiie, ačkoli tento dům nepostavil a tuto podlahu nikdy nedrhl... Shevek se energicky vzdal těchto myšlenek. Byla to pěkná místnost a nelišila se zase tak moc od pokojů v ubytovně. Ve spánku snil o Takver. Zdálo se mu, že vedle něj ležela v posteli, že ji vzal do náručí, přitiskl se k ní... Ale v kterém pokoji byli? Kde byli? Byli spolu

na měsíci, byla zima a oni šli na procházku. Bylo to monotónní místo, tento měsíc, všechno pokryté modrobílou sněhovou pokrývkou; byla velice tenká a když ji člověk odhrnul stranou, objevila se bíle se třpytící půda. Bylo to mrtvé, mrtvé místo. „Ve skutečnosti je to jiné," řekl Takver, protože věděl, že má strach. Šli k něčemu, k daleké linii něčeho, co vypadalo jako jemná a průsvitná plastiková fólie, k sotva viditelné bariéře, která se táhla napne bíle zasněženou rovinou. Hluboko v srdci se Shevek obával přiblížit se k ní, ale Takver řekl: „Už tam brzo budeme." Neodpověděla mu.

6. KAPITOLA

Když se Shevek vrátil z nemocnice domů, přišel ho navštívit soused z pokoje 45. Byl matematik, vysoký, štíhlý. Protože na jedno oko šilhal, nebyl si člověk nikdy jistý, jestli se díval přímo na toho, s kým mluvil. On a Shevek bydleli celý rok na kolejích spokojeně vedle sebe, aniž by kdy spolu promluvili jednou souvislou větu.

Nyní přišel Desar ke dveřím a podíval se na Sheveka. „Potřebuješ něco?" zeptal se.

„Děkuji, mám všechno."

„Přinést večeři?"

„Společně s tvou?" odvětil Shevek nakažen Desarovým telegrafickým stylem.

„Tak dobře."

Desar přinesl podnos se dvěma porcemi a pak povečeřeli společně v Shevekově .pokoji. Tak to dělali po tři dny ráno a večer, až se Shevek cítil natolik silný, že mohl chodit sám. Dobře nerozuměl, proč to vlastně Desar dělal. Nebyl v žádném případě příjemný člověk a přátelské skutky mu byly cizí. Jeden z důvodů, proč se vyhýbal lidem, byla jeho nepoctivost, kterou se snažil skrýt; buď byl strašně líný nebo vyložený vetešník; protože pokoj 45 takřka překypoval věcmi, k jejichž vlastnictví neměl ani důvod ani žádné právo: nádobí z jídelny, knihy z knihovny, sada řezbářských dlát ze skladu řemeslnických nástrojů, mikroskop z nějaké laboratoře, osm různých vlněných dek, skříň plná šatstva (ani jeden kus Desarovi evidentně nepadl teď ani nikdy předtím. Nebo snad to byly věci z doby, kdy mu bylo osm či deset let. Vypadalo to, jako kdyby chodil z rozmaru do skladů a bez jakéhokoli výběru tam nabral plné náruče věcí, ať už je potřeboval či ne.) „K čemu vlastně všechno to harampádí schováváš?" ptal se Shevek, když poprvé vstoupil do pokoje. Desar se díval někam za Sheveka. „To se tak prostě nasbírá," odpověděl.

Desarův obor v matematice byl tak ezoterický, že ho v podstatě nikdo v celém institutu nemohl kontrolovat. A právě proto si tento obor vybral. Domníval se, že Shevek měl pro svou volbu tytéž důvody.

„Práce?" řekl. „Nesmysl! Dobrej flek tady. Sekvence, simultaneita - na hovno." Byly okamžiky, kdy měl Shevek Desara rád, pak mu ale zase byl protivný. Přesto se však s nim sblížil, protože se rozhodl změnit svůj život.

Během nemoci si uvědomil, že by se nervově zhroutil, kdyby se dále snažil stranit se ostatních. Zhodnotil situaci z morálního hlediska a nemilosrdně odsoudil sám sebe. Odcizil se lidem, což bylo proti etickému

přikázání bratrství. V jednadvaceti letech však nebyl žádný mravokárce, protože jeho osobní etika byla vášnivá a drasticky důsledná; ale byl vlastně vtlačen do strnulé šablony, odpoutal se od horlivého odonismu; tak jak byl dospělými sdělován dětem, rovnal se stálému vnitřnímu kazateli.

Jednal špatně. Musel začít jednat správně. A tak začal.

Z deseti večerů si pětkrát odepřel fyziku. Dobrovolně se přihlásil do správního kolejního výboru Institutu. Navštěvoval shromáždění Fyzikální federativy a Syndikátu členů institutu. Připojil se ke skupině, která prováděla cvičení mozkových vln a biologické zpětné vazby. V jídelně se vždy nutil k tomu, aby seděl u velkého stolu, místo aby seděl u stolu s knížkou před nosem.

Bylo to úžasné. Lidé nyní vypadali, že na něj čekají. Vzali ho mezi sebe, vítali ho a zvali ho jako svého přítele a druha. Všude ho brali s sebou. A tak se v průběhu tří dekád seznámil s tolika věcmi v Abbenay jako předtím v průběhu celého roku. Se skupinou veselých mladých lidí navštěvoval sportoviště, plovárny, festivaly, muzea, divadla a koncerty.

Koncerty: byly pro něj objevem, radostným šokem.

Zde v Abbenay dosud nebyl na žádném koncertě, částečně proto, že chápal hudbu jako něco, co se činilo a ne jako něco, čemu se naslouchalo. Jako dítě zpíval v chórech nebo hrál v souborech na nějaký nástroj. To mu působilo velkou radost, ale jeho talent nebyl nijak výrazný. A to bylo vlastně vše, co věděl o hudbě.

Ve výukových střediscích se učilo vše, co člověk k vykonávání umění potřeboval: byly zde kurzy zpěvu, metriky, tance, zacházení se štětcem, s dlátem, s hrnčířským kruhem a podobné. Vše bylo naprosto pragmatické: děti se učily pozorovat, mluvit, naslouchat, pohybovat se, používat ruce. Nebyly hranice mezi uměním a řemeslem: na umění se nepohlíželo jako na něco, co má v lidském životě určité místo, ale jako na základní techniku života, jako na řeč. - Tak se v architektuře vyvinul velmi brzy důsledný styl, čistý a jednoduchý, ale jemně propracovaný. Malířství a sochařství byly používány spíše jako prvky architektury a urbanismu. Na poli slova naproti tomu byly poezie a vypravěčství spíše pomíjivé, spojené s tancem a hudbou; jediné divadlo bylo osamocené, a pouze ono bylo považováno za 'Umění', jako celek uzavřený do sebe. Existovala řada regionálních divadel a řada putovních divadel herců a tanečníků. Hrály se tragédie, poloimprovizované komedie, pantomimy různých repertoárových souborů; velmi často je doprovázeli sami autoři her. Tyto soubory byly v osamělých pouštních vesnicích vítány jako déšť. - Všude, kde vystupovali, byli událostí roku. Divadlo vzešlé z izolace a komunalismu anarresského ducha ztělesněním těchto vlastností dosáhlo neobyčejné síly a brilantnosti.

Shevek však neměl příliš smyslu pro divadlo. Nádhera projevu se mu

sice líbila, ale myšlenka hry mu sama o sobě moc neseděla. A teprve v druhém roce v Abbenay odkryl konečně své osobní umění: totiž to, které vychází z času. Kdosi ho vzal na koncert do hudebního syndikátu. Příštího večera tam šel znovu. Na každý jednotlivý koncert chodil se svými novými známými, pokud to bylo nutné, ale také sám. Hudba se mu stala potřebou, mnohem hlubším uspokojením než kamarádství.

Jeho snahy dostat se z vlastní uzavřenosti však nebyly úspěšné - to mu bylo jasné. Nenavazoval žádná užší přátelství. Souložil sice s několika dívkami, ale tyto soulože mu nepřinášely radost, jakou by měly. Podával se pouze tělesné potřebě, ale jakmile se uvolnil, pociťoval stud, protože použil za objekt jiného člověka. Pro muže jako byl on byla masturbace lepším východiskem. Samota byla jeho osudem; byl obětí svých dědičných dispozic. Rulag to vyslovila sama: „Nejdůležitější je práce." Zcela správně to řekla; jako konstatování skutečnosti, neschopna na tom něco změnit, uniknout ze své studené cely. Stejně tak to bylo s nim. Jeho srdce toužilo po přátelských mladých lidech, kteří jej nazývali bratrem, ale neuměl se k nim přiblížit a ani oni k němu. Byl zrozen k samotě. Zpropadený chladný intelektuál, egoista.

Nejdůležitější byla práce; ale nepokračoval dál. Stejné jako sex mu měla přinést radost, ale nebylo tomu tak. Seděl stále a stále nad stejnými problémy, ale nedostal se ani o krok dál s řešením Toova temporálního paradoxu, nemluvě o simultánní teorii, o které si minulý rok myslel, že ji má zvládnutou. Tato loňská sebejistota se mu teď zdála nepochopitelná. Opravdu si snad myslel, že ve věku dvaceti let vymyslí teorii, která změní základy kosmologické fyziky? Asi nebyl určitou dobu před vypuknutím horečky zcela při smyslech. Zapsal se do dvou seminářů filozofické matematiky, přesvědčen o tom, že je opravdu potřebuje, a nechtěl si přiznat, že by mohl tyto přednášky stejně dobře jako docent vést. Sabulovi se všemožně vyhýbal.

V první energické fázi nově vytvořených záměrů si dal za úkol lépe poznat Gvarab. Reagovala, pokud to šlo, ale zima k ní byla tvrdá; byla nemocná a stará, špatně slyšela. Začala, na jaře nové přednášky, ty však musela brzy ukončit. Byla duchem nepřítomná, občas Sheveka nepoznala a podruhé ho zase táhla k sobě domů, aby se s ním celý večer bavila. Mezitím se dostal nad její úroveň a tyto nekonečné rozhovory mu připadaly namáhavé. Buď se musel nechat od Gvarab dlouhé hodiny nudit, protože to, co vyprávěla, buď znal nebo zčásti vyvrátil, nebo jí musel ublížit a přivést ji do rozpaků tím, že se ji snažil opravovat. To přesahovalo trpělivost a takt člověka jeho věku a tak se Gvarab vyhýbal, i když z toho měl špatné svědomí.

Kromě ní už nebyl nikdo, s kým by se mohl o fyzikálních problémech bavit. Na institutu nikdo nevěděl o temporální fyzice dost na to, aby s ním

mohl držet krok. Rád by někomu sdělil své poznatky, ale doposud mu nebyla na institutu přidělena žádná posluchárna ani žádný učební program; syndikát učitelů a studentů jeho žádost odmítl. Nechtěli mít rozepře se Sabulem.

V průběhu roku si zvykl zabývat se psaním, dopisů Atrovi a ostatním fyzikům a matematikům na Urrasu. Ale pouze několik jich bylo ve skutečnosti odesláno. Některé, sotva je napsal, ihned zničil. Zjistil, že Loai An, jeden matematik, kterému poslal šestistránkové pojednání o temporální reverzibilitě, je už dvacet let mrtev; zapomněl si přečíst životopis v úvodu Anovy *Geometrie času.* Jiné dopisy, které chtěl poslat nápadními loděmi z Urrasu, byly zadrženy správci přístavu v Abbenay. Protože veškeré postupy tam vyžadovaly koordinaci mnoha různých syndikátů, podléhal přístav přímé kontrole PDK a někteří koordinátoři uměli iotsky. Tito přístavní správcové se svými speciálními znalostmi a důležitými posty měli mentalitu pravých byrokratů: říkali automaticky 'ne'. Dopisům posílaným matematikům zásadně nedůvěřovali, protože písmo vypadalo podivně tajemně a nikdo jim nemohl hodnověrně zaručit, že se nejedná o nějaké tajné písmo. Dopisy fyzikům nechali projít, když je schválil Sabul, jejich poradce; což ovšem neučinil, pokud se v nich hovořilo o něčem, co bylo mimo jeho vlastní pojetí sekvenční fyziky. „Nevyhovující," zabručel a dopis odsunul. Shevek ho přesto poslal na správu přístavu a dostal ho zpět s poznámkou *'Nepovoleno pro vývoz.'*

Celou záležitost předložil fyzikální federativě, které se Sabul zúčastňoval pouze zřídka. Nikdo nepovažoval otázku volné komunikace s ideologickým nepřítelem za důležitou. Někteří Shevekovi vyčítali, že pracoval na tak záhadném poli, že žádný jiný učenec na světě, jak sám doznal, zde nebyl dost kompetentní. „Ale to je přece něco úplně nového," ujišťoval je Shevek, ale ani s tím nepochodil.

„Když to je něco nového, tak se o to poděl s námi, než abys to vykládal těm vydřiduchům!"

„To jsem přece zkoušel! Už rok žádám každý kvartál o možnost přednášet. A vy jste pokaždé odpověděli, že o to není dostatečný zájem. Máte z toho snad strach, protože to je něco nového?"

Tím si ovšem nijak nepolepšil, jen je naštval.

A psal i nadále dopisy na Urras, i když je zatím neodesílal. Skutečnost, že psal někomu, kdo by mu možná rozuměl, kdo by mu mohl rozumět, mu umožnila psát a myslet. Jinak by toho nebyl schopen.

Dekády a kvartály ubíhaly. Dvakrát, třikrát za rok dostal odměnu: dopis od Atra nebo jiného fyzika v A-Io nebo Thu, hustě popsané, teorie od začátku až do konce, nic jiného než matematicko-eticko-kosmologická temporální fyzika, popsaná řečí, kterou neuměl mluvit, lidmi, které neznal

a kteří se snažili jeho teorii vyvrátit, od nepřátel jeho vlasti, od rivalů, cizinců, bratrů.

Dlouho po obdržení takového dopisu byl popudlivý, ale přesto strašně šťastný, pracoval ve dne v noci a chrlil nápady jako fontána. Pak se opět pomalu vrátil celý nešťastný na zem, na starou suchou zemi, a vysychal.

Když dokončil třetí rok na Institutu, Gvarab zemřela. Poprosil, aby směl promluvit na vzpomínkové oslavě; v tomto případě v posluchárně na fyzice. Byl jediným řečníkem. Ze studentů se nezúčastnil nikdo. Gvarab již po dva roky nepřednášela. Přišlo několik starších členů Institutu a Gvarabin syn, zemědělský chemik ze severovýchodu. Shevek stál tam, kde byla ona zvyklá stát při svých přednáškách. Hlasem chronicky zastřeným od zimního nachlazení řekl všem, že Gvarab položila základní kámen časové vědě a byla největší kosmologistkou, která kdy pracovala na Institutu. „Nyní máme i my fyzikové naši Odo," řekl. „Ctili jsme ji, ale neprojevili jsme jí úctu, jakou by si zasluhovala." Poté mu jedna starší žena se slzami v očích poděkovala. „Vždy jsme si vzaly společně dekádu, Gvarab a já. Společně jsme dělaly domovní práce na našem bloku a vždy jsme se tak dobře pobavily," říkala roztřesená ledovým větrem, když opouštěli budovu. Agrární chemik zamumlal několik zdvořilostních frází a odešel, aby stihl vlak na severovýchod. Hnán žalem, netrpělivostí a frustrací, chodil Shevek bez cíle městem.

„Už je tu tři roky. A co vlastně dokázal? Napsal knihu, kterou se teď pyšnil Sabul; pět nebo šest nezveřejněných prací a jednu smuteční řeč.

Vše, co dělal, bylo chápáno špatně. Abychom to přesněji formulovali: nic, co dělal, nemělo význam. Neměl žádnou důležitou funkci, ani v osobním, ani ve společenském životě. Vlastně nebyl žádnou výjimkou ani ve svém povolání; ve dvaceti letech vyhaslý. Nedostane se dál. Nakonec zabloudil do slepé uličky.

Zůstal stát před sálem hudebního syndikátu, aby si prohlédl program na nynější dekádu. Dnes večer nebyl žádný koncert. Otočil se a stál proti Bedapovi.

Bedap, neustále v defenzívě, velmi krátkozraký, ho nepoznal. Shevek ho chytil za ruku.

„Sheveku! Proboha, jsi to ty?" Objali se, políbili a objali znovu. Sheveka zachvátila vlna lásky. Jak to? Poslední rok na oblastním institutu neměl Bedapa zrovna moc rád. Nenapsali si za ty tři roky ani dopis. Jejich přátelství bylo mladickým přátelstvím. A přesto mezi nimi byla náklonnost, která vzplanula jako rozdmýchaný oheň.

Šli dál, hovořili spolu a ani nevěděli, kam vlastně jdou. Šermovali rukama, navzájem se přerušovali. Široké ulice Abbenay byly v této zimní noci opuštěné. Na každé křižovatce vrhalo matné pouliční osvětlení stříbrnou třpytivou záři na dlažbu, nad kterou se míhaly sněhové vločky jako malinké rybky, honící vlastní stín. Se sněhem přišel mrazivý vítr. Ztuhlé rty a drkotající zuby začaly

rozmluvu trochu brzdit. Nakonec se v deset hodin večer vraceli na Institut; Bedapovy koleje byly na západním okraji města - dlouhá cesta v této třeskuté zimě.

Kritizoval pokoj šestačtyřicet ironickým údivem. „Ale Sheve, ty tady žiješ jako špinavý Urrasan!"

„Přestaň! Tak zlé to přece není. Ukaž mi tu něco hnusného." Místnost skutečně obsahovala jen to, co zde bylo, když se Shevek nastěhoval. Bedap ukázal na postel: „Ta deka."

„Ta už tady byla, když jsem přišel. Někdo si ji ušil a pak ji tu nechal, když se vystěhoval. Je snad taková deka přepych v tak chladné zimě?"

„Ta barva je ale hnusná," odpověděl Bedap. „Já jako funkční analytik musím poukázat na to, že oranžové není potřeba. Oranžová neplní v sociální skladbě ani v celulárním ani v organickém sektoru žádnou životně důležitou funkci a už vůbec ne v holorganismickém nebo centrálně etickém sektoru, v kterémžto případě se doporučuje spíše exkrece než tolerance. Obarvi tu deku na špinavě zelenou, bratře! - Co to tady máš za krámy?"

„Poznámky."

„V tajném písmu? " zeptal se Bedap a zvědavě listoval v bloku.

A zvědavost byla, jak si Shevek vzpomínal, pro Bedapa charakteristická. Měl ještě méně vyvinutý smysl pro soukromé věci - pro soukromé vlastnictví - než ostatní lidé z Anarresu. Bedap nikdy neměl svoji oblíbenou tužku, kterou by nosil s sebou, nebo starou košili, na které by lpěl a kterou by nevyměnil za nic jiného. A když dostal nějaký dárek, dal si z ohledu na dárce pozor, aby jej dobře uschoval, ale pak jej vždy ztratil. Byl si toho vědom a tvrdil, že prý je důkazem toho, že není o moc větší primitiv než ostatní lidé a že je exemplář budoucího člověka, pravého Odonce. Do určité míry však měl cit pro soukromí. Ctil myšlenky a motivy jednání svých bližních a od této hranice pro něj bylo vše tabu. Nikdy neměl dotěrné dotazy. I teď řekl jen: „Pamatuješ se na ty komické dopisy, které jsme si psali v tajném písmu, když jsi pracoval na zalesňovacím projektu?"

„Tohle není žádné tajné písmo. To je iotština."

„Ty umíš iotsky? Proč píšeš v cizím jazyce?"

„Protože na této planetě nikdo nerozumí tomu, co říkám. Nebo tomu nechce rozumět. Jediný člověk, který to dokázal, zemřel před třemi dny."

„Sabul je mrtev? "

„Ne, Gvarab. Sabul není mrtev. Bohužel."

„Kde je problém?"

„V souvislosti se Sabulem? Zpoloviny závist, z druhé neschopnost."

„Myslel jsem, že jeho kniha o kauzalitě je prvotřídní! To jsi přece říkal sám."

„To jsem si také myslel - dokud jsem si nepřečetl, z čeho čerpal. Jsou

to urrasské myšlenky. A vůbec ne nové. Dvacet let neměl žádnou vlastní."

„A co tvoje nápady?" zkoumal Bedap, jednu ruku položenou na poznámkovém bloku. Pozorně si Sheveka prohlížel. Bedap měl malé, mírně šilhavé oči, obličej plný síly a podsadité tělo. Měl ve zvyku okusovat si nehty, takže v průběhu několika let se mu ztenčily na uzounké proužky.

„Těm se daří zvláště dobře," řekl Shevek a sedl si na postel. „Nevybral jsem si ten správný obor."

Bedap se šklebil. „Ty?"

„Chtěl bych se na konci kvartálu pustit do něčeho jiného."

„A do čeho?"

„To je mi jedno. Jako učitel nebo inženýr. Jenom pryč od té bídné fyziky."

Bedap se sedl na psací stůl, okusoval si nehet a řekl:

„To ale zní divně."

„Poznal jsem, kde jsou mé hranice."

„Myslel jsem, že žádné nemáš. Myslím ve fyzice. Měl jsi vždycky možné hranice a chyby. Ale ne ve fyzice. Nejsem žádný temporalista, to vím. Ale člověk nemusí umět plavat, aby poznal rybu..."

Shevek zíral na přítele a řekl něco, k čemu se vlastně ani sám sobě nepřiznal: „Myslel jsem dokonce na sebevraždu. Často. V tomhle roce. Zdálo se mi to jako nejlepší východisko."

„Je sotva nějaká cesta, po které člověk vyjde na druhou stranu utrpení."

Shevek se sklíčeně usmíval.

„To ještě víš?"

„Přesně. To byla pro mě velmi důležitá diskuse. A pro Takver a Tirina také, myslím."

„Opravdu?" Shevek vstal. Měl jen čtyři kroky na přecházení, ale nemohl prostě sedět v klidu. „Pro mě byla tehdy také důležitá," řekl když přistoupil k oknu. „Ale tady jsem se změnil. Tady je něco špatného. Co, to nevím."

„Já ano," prohlásil Bedap. „Slepá ulička. Stojíš tady před zdí."

S úzkostným výrazem se Shevek otočil.

„Slepá ulička?"

„V tvém případě se zdá být tou zdí Sabul a jeho přívrženci ve vědeckém syndikátu a PDK. Já jsem například už čtyři dekády v Abbenay, čtyřicet dní. Dost dlouho, abych pochopil, že ani za čtyřicet let nebudou chtít dosáhnout zlepšení výuky věd ve školících střediscích. Ledaže by došlo k nějaké změně. Nebo se přidám k nepřátelům."

„K nepřátelům?"

„K malým lidem. Sabulovým přátelům! K těm, co jsou u moci."

„Co to tady vykládáš, Dape? Přece nemáme žádnou mocenskou

strukturu.”

„Ne? - A co tedy dělá Sabula tak silným?”

„Určitě ne mocenská struktura nebo vláda. Přece tady nejsme na Urrasu!”

„Ne, nemáme žádnou vládu a žádné zákony. Ale pokud vím, nebyly ani na Urrasu *myšlenky* kontrolovány zákony a vládami. Kdyby tomu tak bylo, jak pak mohla Odo vypracovat své ideje? Jak by se stal odonismus světovým hnutím? Anarchisté se pokusili pošlapat jej mocí a nedokázali to. Myšlenky nelze vyhubit tím, že se potlačují. Mohou snad být vyhubeny, když se ignorují. Když se člověk *brání* myšlení, když se brání akceptovat změny. A právě to v Abbenay naše společnost činí! Sabul tě využíval, kde mohl, a kde to nešlo, bránil ti, abys něco zveřejňoval, abys vyučoval, dokonce abys pracoval. Že je to tak? Jinými slovy, má nad tebou moc. *Odkud* má tuto moc? Není to pravá autorita, ani zdaleka. Není to intelektem, protože ten nemá. Moc mu dává přirozená zbabělost průměrného člověka. Veřejné mínění! To je struktura moci, na které se podílí a kterou umí dobře využívat. To je ta nepřiznaná vláda, nepřiznaná vláda, která ovládá odonistickou společnost tím, že zardousí individuální rozum.”

Shevek se opřel oběma rukama o sklo a díval se přes slabý odraz pokoje do tmy. Nakonec řekl: „Poblázněné kecy, Dape.”

„Ne, bratře - já jsem se nezbláznil. Co lidi vede k šílenství, je pokus žít mimo realitu. Realita je strašná. Ta té může zlikvidovat. A když jí necháš čas, může tě opravdu zničit. Realita je bolest - to jsi řekl *ty!* Ale jsou to lži, únik z reality, co tě vede k šílenství. Lži jsou to, co v tobě vzbuzuje přání spáchat sebevraždu.”

Shevek se k němu otočil. „Ale nemůžeš přece mluvit vážně o nějaké vládě!”

„Tomarovy *Definice:*

'Vláda: legální použití moci k udržení a rozšíření moci.” - Nahraď 'legální' 'obvyklým' a máš Sabula včetně Instrukčního syndikátu a PDK.”

„PDK?”

„Z PDK nám mezitím vznikla archistická byrokracie.”

Po chvíli se Shevek trochu nepřirozeně zasmál a řekl: „Tak poslouchej, Dape - to všechno je zábavné, ale taky trochu patologické, nemyslíš? “

„Sheve, už si někdy přemýšlel o tom, co analytická logika označuje za 'nemoc'; sociální nespokojenost, nespolehlivost - že to vše lze popsat jako bolest - co jsi tehdy mínil, když jsi hovořil o bolesti a trápení? A že to vykonává, stejně jako bolest v organizmu, určitou funkci?”

„Ne!” odvětil Shevek prudce. „Tehdy jsem to mínil osobně, duševně.”

„Ale ty jsi hovořil o tělesných bolestech, o muži, který zemřel na popáleniny. A já mluvím o duševním utrpení! O lidech, kteří musí přihlížet,

jak je jejich talent, práce, život mařen. O lidech se zdravým rozumem, kteří se musí sklánět před hlupáky. O síle a odvaze, která je zadušena závistí, touhou po moci, strachem před změnami. Změna znamená svobodu, změna znamená život: je v odonistickém myšlení něco podstatnějšího než tohle? Ale dnes už nedochází k žádným změnám! Naše společnost je nemocná. Ty to víš. Ty trpíš její chorobou. Chorobou sebevraždy!"

„Tak to už by stačilo, Dape. Přestaň!"

Bedap mlčel. Metodicky, přemýšlivě si začal okusovat nehet.

Shevek si opět sedl na postel a složil hlavu do dlaní. Oba dlouho mlčeli. Přestalo sněžit. Suchý vítr lomcoval okenicí. Pokoj byl studený; žádný z obou mladých mužů si nesvlékl kabát.

„Poslouchej, bratře," řekl nakonec Shevek, „v tvořivosti jednotlivci nebrání naše společnost, nýbrž chudoba Anarresu. Tato planeta není stvořena k tomu, aby nesla civilizaci. Když se vzájemně necháme v bryndě, když neobětujeme osobní přání ve prospěch společného, pak nás na tomto pustém světě nemůže zachránit nic. Naším jediným zdrojem je lidská solidarita."

„Solidarita, ano! Už na Urrasu, kde je potravy hojnost, už tam řekla Odo, že lidská solidarita je naší jedinou nadějí. Ale my jsme tuto naději zradili. My jsme nechali přerůst spolupráci v poslušnost. Na Urrasu existuje menšinová vláda! Tady vláda většiny. Ale je to vláda! Sociální vědomí už není nic živého, nýbrž je to stroj, byrokraty ovládaný mocenský nástroj!"

„Můžeme se oba v průběhu příštích několika dekád dobrovolně přihlásit k PDK. Udělalo by to z nás byrokraty, šéfy?"

„Ale to nejsou jen ti, kdo patří k PDK, Sheve. Většina je jako my. Až příliš jako my. Dobromyslní, naivní. A to není pouze PDK. To je všude na Anarresu. Školící střediska, instituty, doly, mlýny, rybářské závody, konzervárenské podniky, výzkumná a vývojová zemědělská pracoviště, továrny, výrobní komunity - vše, co má fungovat, vyžaduje odborné znalosti a stabilní správu. Tato stabilita však dává prostor autoritativním impulsům. V počátečních letech osídlení nám to bylo jasné, bránili jsme se tomu. Lidé přesně rozlišují mezi správou věcí a vládou lidí. A protože se jim to tak dokonale podařilo, zcela zapomněli, že touha ovládat druhé je lidem stejně vrozená jako impuls vzájemné pomoci a u každé nové generace, u každého jedince musí být novu zkrocena. Nikdo se nenarodí jako odonista - stejně jako se nikdo nenarodí civilizovaný! Ale to jsme zapomněli. My nevychováváme ke svobodě. Výchova, nejdůležitější činnost sociálního organizmu, se stala strnulou, moralistickou, autoritativní. Děti se učí bezmyšlenkovitě opakovat Odonina slova, jako kdyby se jednalo o nějaké *zákony* - a to je přímo rouhání!"

Shevek váhal. Jako dítě a vlastně po celý život tak byl vychováván a

slyšel o tom již tolik, že nemohl Bedapovu kritiku vyvrátit.

Bedap bezohledně využil své výhody.

„Najdi si nějakou pěknou, bezpečnou hierarchii a usaď se v ní. Jen neprosazuj žádné změny - jen nevyvolávej žádnou nelibost - jen si proti sobě nepoštvi syndikáty. Vždy je snazší a pohodlnější nechat si vládnout."

„Ale to není žádná vláda, Dape! Každý tým, každý syndikát je řízen nějakým expertem, někým zkušeným; neboť ti rozumí své práci nejlépe. A ta práce musí být nakonec stejně vykonána! A co se týče PDK, tak z té by se mohla stát hierarchie, z té by mohla být mocenská struktura, kdyby však právě nebylo jejím posláním, tomuto zabránit. Podívej se na její složení! Dobrovolníci určení losem; jeden rok výcviku; pak čtyři roky služby; a pak pryč. V takovém systému nemůže za čtyři roky nikdo získat moc, moc v archistickém smyslu."

„Někteří zůstanou déle než čtyři roky."

„Poradci? Ti ztrácejí právo volit."

„Právo volit není tak důležité. Jsou tam lidé za scénou! "

„Ale jdi! To je naprostý nesmysl! Za jakou scénou? Každý se může účastnit schůzí PDK, a když je členem syndikátu, může také diskutovat a hlasovat! Chceš snad tvrdit, že tady máme *politiky?"* Shevek zuřil; jeho odstávající uši zrudly, málem křičel. Bylo už pozdě; v žádném okně okolo celého nádvoří se nesvítilo. Desar v pokoji pětačtyřicet klepal na příčku; dožadoval se klidu.

„Říkám pouze to, co sám víš taky," odvětil Bedap tlumeným hlasem. „Ve skutečnosti je PDK ovládána lidmi jako je Sabul - a to rok za rokem."

„Když to víš tak přesně, proč jsi to nezveřejnil?" šeptal Shevek chraptivým hlasem. „Proč jsi nesvolal schůzi svého syndikátu, když máš k dispozici taková fakta? Jestli tvé názory na veřejnosti neobstojí, nechci je ani tady poslouchat jako nějaké noční pomluvy."

Bedapovy oči se zúžily. „Bratře," řekl, „ty jsi vůči sobě spravedlivý, to jsi byl vždycky. Zkus se ale jednou podívat mimo své zatracené čisté svědomí! Přijdu sem k tobě a šeptám, protože vím, že ti můžu důvěřovat! Sakra! S kým se ještě můžu bavit? Chceš, abych skončil jako Tirin?"

„Jako Tirin?" Shevek se tak vylekal, že pozvedl hlas. Bedap ho posunkem upozornil, aby byl potichu. „Copak je s Tirinem?Kde je?"

„V ústavu na ostrově Segvina."

„V ústavu?"

Bedap si přitáhl kolena k bradě, rukama se chytil kolem nohou, aby mohl sedět na židli bokem. Nyní hovořil klidně a trochu váhavě.

„Tirin napsal rok po tvém odjezdu divadelní hru, kterou potom uvedli. Bylo to bláznivé, však znáš jeho styl." Bedap si prohrábl rozcuchané plavé vlasy a vytahoval *si* prameny vlasů z copu. „Hloupí lidé to považovali za

antiodonistické. Bohužel je ještě hodně takových hloupých lidí. Nadělala se kolem toho spousta řečí. Byl pokárán veřejně. Něco takového jsem ještě nezažil. Všichni přijdou na schůzi syndikátu a řeknou ti tam svůj odmítavý názor. Dříve tento akt sloužil k tomu, aby si předák nebo správce uvědomil, že propadá touze po moci a že mu to neprojde. Teď ale nařizují jednotlivci, aby neuvažoval samostatně. Bylo to zlé. Tirin se s tím nechtěl smířit. Myslím, že ho to trochu připravilo o rozum. Měl pocit, že se všichni proti němu spikli. A začal moc mluvit - hořce mluvit. Ne nerozumně, ale velmi kriticky. A to vůči všem a každému. No, a pak ukončil studium na institutu pro učitele matematiky a podal si žádost o umístění. A jednu nabídku taky dostal. U jedné silniční údržbářské skupiny v Jižní oblasti. Protestoval, že se jedná o nějaký omyl, ale počítač to potvrdil. Tak to tedy přijal."

„Ale Tir, co ho znám, nikdy nepracoval někde venku," řekl Shevek. „Od svých deseti let. Vždy hledal práci pouze za psacím stolem. Potud byla kancelář rozdělující práci spravedlivá."

Bedap si jeho poznámky nevšímal. „Co se tam dole stalo, nevím přesně. Několikrát mi psal a pokaždé byl přeložen někam jinam. Ale vždy to bylo na manuální práci v zastrčených komunitách. Jednou psal, že s tou prací skončí a že ke mně přijde do Severní oblasti. Ale nepřišel. A taky už nenapsal. Nakonec jsem se ho pokoušel vypátrat přes pracovní registraci v Abbenay. Poslali mi kopii jeho karty. Poslední záznam byl pouze: 'Terapie. Ostrov Segvina.' Terapie! Zabil snad někoho? Nebo znásilnil nějakou ženu? Za co jiného se ještě lidé posílají do ústavu?"

„Tam se nikdo neposílá. Tam jdeš na vlastní žádost."

„To mně tedy neříkej!" pokračoval Bedap zlostně. „Nikdy o to nepožádal! Prostě ho dohnali k šílenství a pak ho tam poslali. Mluvím o Tirinovi, Sheveku - o Tirinovi! Vzpomínáš si na něj?"

„Znal jsem ho dokonce dříve než ty. Ty si snad myslíš, že je ten ústav - nějaké vězení? Je to útočiště. Pokud jsou tam vrazi a ulejváci, pak jen proto, protože o to požádali, aby tam byli přeloženi, aby tam byli chráněni před trestem. Ale co je to vlastně za lidi, o kterých neustále hovoříš - 'oni' ? 'Oni' ho dohnali k šílenství a vůbec. Chceš snad říct, že je celý náš sociální systém špatný, že vlastně 'oni', Tirinovi pronásledovatelé, tvoji nepřátelé, že 'oni' jsme ve skutečnosti my - náš sociální organizmus? "

„Když si chceš vymazat Tirina ze svého vědomí jako ulejváka, pak už si tedy nemáme co říci," odpověděl Bedap, stále stočený na židli. V hlase měl takovou bolest, že Shevek v sobě potlačil nával hněvu.

„Myslím, že půjdu domů," řekl Bedap, pomalu se zvedl a protáhl se.

„Ale to je hodina cesty. Nebuď hloupý."

„No, myslel jsem si... Protože jsme přece..."

„Vykašli se na to."

„No, tak dobře. Kde je tady záchod?"

„Třetí dveře vlevo."

Když se vrátil, chtěl spát Bedap na zemi, ale protože tu nebyl žádný koberec a jen jedna teplá pokrývka, byla to blbost, což Shevek monotónně opakoval tak dlouho, až Bedap přestal protestovat. Oba dva byli rozzlobení, jako kdyby se porvali, aniž by se však zbavili nahromaděného vzteku. Shevek vytáhl ložní prádlo a uložili se k spánku. Když zhasl lampu, zaplavila místnost stříbrná tma, polotma městské noci, kdy sníh pokrývá zemi a světlo se od země odráží. Byla zuna. Oba pociťovali teplo druhého těla jako příjemné.

„To beru zpět, co jsem řekl o té dece."

„Víš, Dape, vlastně jsem ani nechtěl..."

„Ale co, o tom si můžeme povídat zítra."

„Dobře."

Přitiskli se blíž k sobe. Shevek se lehl na břicho a po dvou minutách usnul. Bedap se pokoušel zůstat vzhůru, ale po chvíli upadal stále hlouběji do bezbrannosti spánku. Uprostřed noci jeden z nich hlasitě vykřikl. Druhý natáhl ruku, něco konejšivě zablábolil, položil ji na něj a tato teplá tíha dotyku byla silnější a intenzivnější než veškerý strach.

Příští večer se opět setkali a domlouvali se na tom, zda by se spolu neměli po určitou dobu pářit, tak jak to dělali v mládí. Museli se na tom domluvit, protože Shevek byl vyložený heterosexuál, zatímco Bedap výrazný homosexuál; Bedap by z toho vztahu měl tedy podstatné víc než Shevek.

Shevek však byl pro, nejen že obnoví staré přátelství, a když viděl, že i pro Bedapa sex znamená hodné - byl pro něj opravdovým požitkem - ujal se iniciativy a tvrdošíjně usiloval o to, aby s ním Bedap opětovně strávil noc.

Vzali si jednolůžkový pokoj v jedné ubytovně ve městě, kde spolu žili asi po dobu jedné dekády; pak se opět rozešli, Bedap se vrátil do své staré ubytovny a Shevek na pokoj 46.

Oboustranná sexuální potřeba však nestačila k tomu, aby se rozhodli pro trvalé spojení. Navázali jednoduše na starý důvěrný vztah.

A přece se ptal Shevek čas od času sám sebe, když se potkali, co to vlastně je, co se mu na příteli tak líbí. Současný Bedapův postoj se mu hnusil a neustálé řeči o tom ho unavovaly. Vášnivě se hádali, kdykoli se potkali. Přivodili si navzájem mnoho bolesti. Když Bedapa opustil, přísahal si Shevek, že se s ním už nikdy nesetká. Ve skutečnosti se mu ale Bedap líbil; Bedap jako muž mnohem víc než tehdy jako chlapec. Nerozumný, neústupný, dogmatický, destruktivní: to vše mohl Bedap být. Ale žádal svobodu ducha, kterou mu Shevek tak záviděl, ačkoli způsob jejího projevu ze srdce nenáviděl. Bedap změnil Shevekův život, to Shevek věděl, věděl, že

se konečně dostal dál a že to byl Bedap, kdo mu k tomu pomohl. Potíral Bedapa na každém kroku, ale znovu ho vyhledával, diskutoval s ním, způsoboval mu bolest a snažil se najít mezi zlobou a zapíráním, co hledal. Nevěděl, co hledá. Ale věděl, kde to hledat.

Byla to pro něj doba stejně nešťastná jako předchozí léta. Toho si byl vědom. Vlastní prací se nedostal kupředu, dokonce odešel od temporální fyziky a zabýval se primitivní laboratorní prací. Prováděl s jedním šikovným zamlklým laborantem v radiační laboratoři pokusy, při nichž studovali rychlosti subatomárních částic. To bylo naprosto dokonale probádané pole a skutečnost, že se tím začal zabývat tak pozdě, byla pro jeho kolegy doznáním, že konečně vzdal svou snahu lišit se od druhých. Syndikát členů institutu mu zadal přednášku: matematická fyzika pro začátečníky. Žádný úspěch to pro něj nebyl, neboť to pojal tak, jak to bylo myšleno a dovoleno. Nikdo a nic mu nepřinášelo uspokojení. Že se zdi jeho strnulého puritánského myšlení rozbily, bylo všechno jiné než útěcha. Cítil se bezbranný a ztracený. Ale neměl žádné útočiště, kam by se mohl uchýlit, a tím byl bezbrannější a ztracenější.

Bedap měl mnoho přátel, neklidných rebelantů, které přitahoval. On sám k nim neměl blíž než ke konvenčnějším lidem z Institutu, ale jejich duševní nezávislost jej fascinovala. Zachovali si za cenu excentricity autonomu vědomí. Někteří z nich byli intelektuální *nunchibi*, kteří už po několik let nepracovali na žádném úkolu. Shevek jimi občas opovrhoval, zejména když s nimi nebyl.

Jeden z nich byl hudební skladatel, jmenoval se Salas. Salas a Shevek se od sebe vzájemně chtěli učit. Salas rozuměl matematice málo, ale když mu Shevek analogicky nebo experimentálně vysvětloval fyziku, byl nadšeným a inteligentním posluchačem. A naopak Shevek ani za mák nechápal hudební teorii, zato vnímal nahrávky na magnetofonu nebo živou Salasovu hru na portativ - hned mu bylo vše jasné. Něco z toho, co mu Salas vyprávěl, jej zneklidňovalo. Salas dostal za úkol pracovat u skupiny, která hloubila kanály na rovinách Temae, východně od Abbenay. Každé tři dny v dekádě, kdy měl volno, přijel do města, kde bydlel buď u jedné nebo u druhé své dívky. Shevek se domníval, že toto místo přijal, protože mu práce venku byla příjemnější; pak ale zjistil, že Salas nikdy nedostal místo se vztahem k hudbě, pouze práci pro nevyučené pracovníky.

„Jako co jsi zapsán v kanceláři pro rozdělování práce?" zeptal se ho s údivem.

„Jako nevyučený pracovník."

„Ale ty ses přece něčím vyučil! Studoval jsi šest nebo osm let na konzervatoři hudebního syndikátu, že? Proč tě nezaměstnají jako učitele hudby?"

„To udělali, ale já jsem to odmítl. Učit budu moci třeba i za deset let. Já jsem skladatel, nezapomeň; žádný interpret."

„Ale přece musí být práce i pro skladatele!"

„Kde?"

„V hudebním syndikátu, předpokládám."

„Ale hudební syndikát nemá rád mé skladby. Tedy doposud není nikdo, komu by se líbily. A já si nemůžu založit vlastní hudební syndikát - nebo snad ano?"

Salas byl malý kostnatý muž, jehož horní polovina obličeje stejně jako hlava byly téměř lysé, zbyl mu jen věneček krátkých vlasů vzadu na hlavě a krku. Měl velice milý úsměv, při kterém se mu na výrazném obličeji objevilo mnoho vrásek. „Víš, nepíšu tak, jak mě to učili na konzervatoři. Píšu dysfunkční hudbu." Usmíval se přívětivěji než kdy dříve. „Oni ale chtějí chorály. Já nenávidím chorály. Oni chtějí harmonické kousky, tak jak je komponoval Sessur. A já nenávidím jeho styl... Právě píšu komorní hudbu. Myslím, že bych to mohl nazvat simultánním principem. Pět nástrojů, každý hraje své cyklické téma. Žádná melodická kauzalita; vývojový proces je výhradně ve vztahu simultánního ladění. To dává dohromady okouzlující harmonii. Ale oni to neslyší. Nechtějí to slyšet. Nemohou to slyšet!"

Shevek chvíli hleděl před sebe. „A kdybys to nazval 'Radosti solidarity', slyšeli by to pak?"

„Zpropadeně!" řekl Bedap, který je poslouchal. „To byla první cynická poznámka, kterou jsi v životě vyslovil, Sheve. Buď vítán v partě!"

Salas se usmíval. „Poslechli by si to, ale neschválili by to pro regionální vysílání nebo pro nahrávku. Protože to odporuje organickému stylu."

„Není divu, že jsem v Severní oblasti neslyšel žádnou profesionální hudbu! Ale jak mohou ospravedlnit tento druh cenzury? Ty skládáš hudbu! Hudba je kooperativní umění, od začátku organické, sociální. Je to nejušlechtilejší forma sociálního chování, které jsme schopni. A určitě jedna z nejušlechtilejších úloh, kterou na sebe jednotlivec může vzít. Navíc je to svým celým duchem něco, jako každé umění, co se sděluje. Umělec sděluje, to je duch jeho výkonu. Nehledě na to, co říkají vaše syndikáty - jak to může kancelář pro rozdělování práce ospravedlnit, že ti nedala v této oblasti žádnou práci?"

„Oni nechtějí sdělovat moji hudbu," prohlásil Salaš s potěšením. „Děsí je."

Bedap řekl vážnějším tónem: „Ospravedlňují to tím, že hudba není užitečná. Stavba kanálů je užitečná; hudba není nic jiného než dekorace. Okruh se opět vrátil k nejhorším formám utilitarismu. Různorodost, životní sílu, svobodu, vynalézavost a iniciativu, které tvořily jádro odonistického ideálu - to vše jsme odvrhli. Rovnou jsme se vrátili k barbarství: tohle je

nové, běžme od toho pryč; nedá se to jíst, zahoďte to!”

Shevek myslel na svou práci a nic nenamítal. Přesto se nemohl k Bedapově kritice připojit. Bedap ho nutil k myšlence, že byl skutečně revolucionářem; ale on věděl hluboko v srdci, že je *na základě* výchovy a vzdělání odonista a Anarresan.

Nemohl rebelovat proti své vlastní společnosti, protože tato společnost představovala přesně vzato revoluci - stálý, nikdy nekončící proces. A aby se obnovila její platnost a síla, bylo zapotřebí jednat bez strachu před trestem a bez očekávání odměny; jednat z hloubi duše.

Bedap si vzal společně se svými přáteli na jednu dekádu volno, aby podnikl horskou túru do Ne Therba. Přemluvil Sheveka, aby jel s nimi.

Shevek se těšil na deset dní v horách, ale netěšil se na deset dní strávených s Bedapovými názory, Bedapovy rozhovory se podobaly kritické schůzi, té činnosti komunity, která se mu vždy zamlouvala nejméně, kde každý nehovořil o chybám ve funkci komunity, ale - obvykle - o nedostatcích charakteru svých bližních, čím více se blížila dovolená, tím méně se těšil. Ale vzal si s sebou poznámkový blok, aby se mohl někam zašít a předstírat, že musí pracovat, a vyrazil.

Brzy ráno se setkali za východním dopravním skladem, tři děvčata a tři muži. Shevek neznal ani jednu z dívek a Bedap mu představil pouze dvě z těch tří. Když se vydali na cestu do hor, šel vedle třetí z nich. „Shevek,” řekl jí.

„Já vím,” odpověděla.

Tušil, že ji už někde musel potkat a že by vlastně měl znát její jméno.. Zrudly mu uši.

„Šprýmuješ?” zeptal se Bedap, který se k nim přidal, „Takver s námi přece byla na severním institutu. Už dva roky žije v Abbenay, vy jste se dosud neviděli?”

„Už jsem ho párkrát viděla,” odpověděla dívka s úsměvem. Měla smích člověka, který se rád nají, skoky příjemný úsměv. Byla vysoká a dost štíhlá, s pěknýma rukama a širokými boky. Hezká moc nebyla; její obličej byl snědý, inteligentní a veselý. V očích měla určitou temnotu, ale nebyla to neprůzračnost nebo neproniknutelnost, nýbrž zvláštní hloubka, působila téměř jako černý, jemný a měkký popel. Když se Shevek setkal s jejím pohledem, věděl, že se dopustil neodčinitelné chyby a ve stejném zlomku sekundy věděl také, že mu odpustila. Že na něj zamávalo štěstí.

Že našel štěstí.

Začali šplhat do hor.

Za chladného večera, čtvrtý den jejich putování, seděl s Takver na strmé holé stráni nad propastí. Čtyřicet metrů pod nimi šuměl mezi skalami potok.

Na Anarresu bylo jen málo tekoucí vody. Hladina podzemní vody byla velice nízká, řeky krátké. Jen v horách se vyskytovaly divoké toky. Šumění a zurčení vody jim znělo nově.

Celý den se plazili nahoru a dolů takovým terénem, že sotva vláčeli nohy. Ostatní z jejich skupiny byli v horské boudě, v kamenné chatrči, určené pro výletníky a dobře udržované; federativa Ne Therba byla nejaktivnější dobrovolnou skupinou, která pečovala o několik tak vzácných anarreských přírodních krás. Správce, který zde nahoře přes léto žil, pomohl Bedapovi a ostatním sestavit z dobře vybraných zásob večeři. Takver a Shevek vyšli ven nezávisle na sobě, aniž by řekli, kam míří a aniž by to sami věděli.

Našel ji na svahu; seděla uprostřed keřů, které jako jemné krajky pokrývaly horská úbočí; tvrdé, křehké větve se stříbrně třpytily v přítmí. V průrvě mezi východními vrcholky hor se začal objevovat bezbarvý odlesk vycházejícího mísíce. Potok šuměl do ticha vysokých holých hor. Obloha nad nimi byla jako ametyst, tvrdá, jasná, nekonečná. Bezvětří, žádné mraky.

Seděli hodnou chvíli, tiší, bez jediného slova.

„Nikdy v životě mě žádná žena nepřitahovala tak jako ty. Od prvního okamžiku naší túry." Shevek to řekl chladně, málem nenávistně.

„Nechtěla jsem ti zkazit dovolenou," odpověděla s dětským smíchem, příliš hlasitým v tichu hor.

„Ty mi ji nekazíš."

„To je dobře. Myslela jsem, že jsi chtěl říct, že tě nějak rozptyluji."

„Rozptyluješ? Je to jako zemětřesení!"

„Děkuji."

„To nezáleží na tobě," řekl hrubě. „To záleží na mně."

„To si myslíš," odpověděla.

Následovala delší odmlka.

„Jestli chceš souložit," řekla, „proč mě nepožádáš?"

„Protože si nejsem jistý, jestli to chci."

„Já také ne." Její smích vyhasl. „Poslouchej," pokračovala měkkým hlasem. „Musím ti to říct." Ale co mu musela říct, zůstalo dlouho nevyřčeno. Nakonec se na ni podíval tak prosebně, že začala překotně mluvit. „No, chci jen říct, že s tebou teď nechci souložit. Ani s nikým jiným."

„Zřekla ses sexu?"

„Ne!" odpověděla prudce, ale bez dalšího vysvětlování.

„Já bych to mohl klidně udělat," řekl a hodil kámen do potoka. „Nebo jsem impotent. Už je to půl roku, a tehdy to bylo pouze s Dapem. Tedy dokonce téměř rok. Prostě to bylo pokaždé méně uspokojivé a tak jsem s tím přestal. Už se to nevyplatilo. Nestálo to za námahu. A přesto si vzpomínám... vím ještě přesně, jaké by to mělo být."

„Přesně tak to je," potvrdila Takver. „Vždycky jsem měla ze souložení legraci, než mi bylo tak osmnáct nebo devatenáct. Bylo to vzrušující, zajímavé, příjemné. Ale potom... Nevím. Jak jsi říkal, neuspokojovalo mne to. Nechtěla jsem už zábavu. Myslím, ne pouze zábavu."

„Chtěla bys děti?"

„Ano, až přijde ta pravá chvíle."

Hodil další kámen do potoka, který padal do stínů propasti, zanechávaje za sebou pouze hluk, nekonečnou harmonii disharmonií.

„Musím dokončit svou práci," vysvětloval.

„A pomáhá ti v tom celibát?"

„Ano, je v tom souvislost. Ale nevím jaká, kauzální to není. V té době, kdy jsem přestal mít radost ze sexu, přestala mě bavit i práce, stupňovalo se to. Tři roky, aniž bych něco dokázal. Sterilita. Sterilita všude. Kam oko pohlédlo, byla neúrodná poušť v nemilosrdném žáru slunce, neživá, bez cesty, bezcenná, kostmi nešťastných poutníků pokrytá poušť..."

Takver se nesmála; dostala ze sebe napůl vzlyk, napůl smích, jako by trpěla velkými bolestmi. Snažil se vidět její obličej zřetelněji. Za tmavou hlavou byla jasná obloha.

„Co máš proti zábavě, Takver? Proč ji nechceš?"

„Nic proti ní nemám. Chci ji taky. Ale nepotřebuji ji. A když si vezmu, co nepotřebuji, nedostanu nikdy to, co potřebuji."

„A copak potřebuješ?"

Podívala se na zem a rýpala nehtem do kamene. Mlčela. Sklonila se, aby mohla utrhnout větvičku keře, neudělala to, nýbrž se pouze dotkla ochlupeného stonku a křehkého listu. Na křečovitosti jejích pohybů poznal Shevek, že se snaží udržet na uzdě nával svých citů, aby mohla opět mluvit. Když se ovládla, byl její hlas tichý a trochu zastřený. „Potřebuji pouto. Těla, duše a celého života. Nic víc, ale také nic míň."

Se vzdorem, který neměl daleko k nenávisti, k němu vzhlédla.

V Shevekovi se vzedmula tajemná radost, jako zvuk a vůně živé proudící vody, který stoupal tmou. Měl pocit nekonečnosti, naprosté jasnosti, jako kdyby byl právě osvobozen. Obloha za hlavou Takver stále světlala, daleké vrcholky tonuly v jasném stříbře. „Ano, to je ono," řekl bez zábran, bez pocitu, že by hovořil s někým jiným. Říkal, co mu právě přicházelo na mysl. „Jen jsem to nikdy nezažil."

Tón Takver měl v sobě náznak výčitky. „Protože jsi to nikdy nepotřeboval poznat."

„Proč ne?"

„Pravděpodobné proto, že jsi nikdy neviděl tu možnost."

„Co myslíš tou možností? "

„Člověka!"

Uvažoval o této myšlence. Seděli od sebe asi metr, rukama si objímali kolena, protože se ochladilo. Vzduch proudil do hrdla jako ledová voda. Viděli jemnou páru dechu toho druhého, která jim stoupala od úst v přibývajícím svitu luny.

„Ta noc, kdy jsem to pochopila," řekla Takver, „byla ta noc, kdy ses loučil s institutem Severní oblasti. Pamatuješ si na to? Na tom večírku. Pár nás zůstalo vzhůru celou noc a diskutovali jsme. Ale to je už čtyři roky. A ty už sis ani nepamatoval mé jméno." Nenávist jí z hlasu zmizela; zdálo se, jako by se za ni chtěla omluvit.

„A ty jsi ve mně tehdy viděla to, co jsem já viděl v tobě v posledních čtyřech dnech?"

„Nevím. Nedovedu to říct. Nebyl v tom pouze sex. Teď to bylo jiné; *viděla* jsem tě. Ale nevím, co ty vidíš teď. A tehdy jsem nevěděla přesně, co vidím. Vůbec jsem tě neznala. Jen když jsi mluvil, zdálo se mi, že tě dávno znám. Ale ty jsi byl tehdy úplně jiný, než jsem si myslela. To by pak tedy nebyla tvoje chyba," dodala. „Bylo to prostě tak, že jsem si myslela, že to, co jsem v tobě viděla, jsem také potřebovala. A nejen chtěla!"

„A ty jsi už dva roky v Abbenay a ani jsi ne..."

„Co jsem neudělala? To bylo přece pouze jednostranné, v mé hlavě, ty jsi přece neznal ani mé jméno! Jednotlivec nemůže vytvářet svazek!"

„A ty ses bála, že když ke mně přijdeš, mohl bych toto spojení odmítnout."

„Bála - ne. Věděla jsem, že jsi člověk, který... by se nedal nutit... No, dobře, měla jsem strach. Měla jsem strach z tebe. Ne z toho, že by to byla chyba. To jsem věděla, že není. Ale ty jsi byl... tak svůj. Nebyl jsi jako většina lidí. Měla jsem z tebe strach, protože jsem věděla, že jsi stejný jako já!" Její tón se stal prudším, ale hned pak řekla jemně, velice přátelsky: „Víš, Sheveku, to opravdu není tak důležité."

Poprvé ji slyšel vyslovit své jméno. Otočil se k ní a zajíld se: „Není tak důležité? Nejprve mi ukážeš... ukážeš mi, co je opravdu důležité, a pak řekneš, že to není tak důležité!"

Jejich tváře teď byly velmi blízko, ale nedotkly se.

„Je tohle to, co potřebuješ?"

„Ano. Svazek. Šanci."

„Teď - na celý život? "

„Teď a na celý život."

Život, volala bystřina dole na skalách ve studené tmě.

Když se Shevek a Takver vrátili z hor, odstěhovali se do dvojlůžkového pokoje. V blízkosti institutu sice nebyl žádný volný, ale Takver věděla o jednom, který nebyl příliš vzdálen - v jedné staré ubytovně na severním

okraji města. Aby dostali tento pokoj, šli ke správci bloku - Abbenay bylo rozděleno na asi dvě stě místních správních celků, které byly nazývány bloky - ženě, brusičce čoček, která pracovala doma a měla tři malé děti. Z toho důvodu měla veškeré písemnosti schovány v nejvyšším regálu šatníku, aby na ně děti nemohly.

Zjistila, že pokoj je opravdu neobydlený. Shevek a Takver se nechali zapsat a potvrdili to svým podpisem.

Také stěhování nebylo složité. Shevek si přinesl karton plný papírů, vysoké zimní boty a svoji oranžovou deku. Takver musela jet třikrát. Jednou do skladu oděvů, aby pro ně pro oba vyzvedla nové oblečení. Cítila se přitom zvláštně, ale zároveň pevně, jako by symbolicky pokládala základy jejich partnerství. Pak jela ke své staré ubytovně, aby si přivezla papíry a šaty a pak s Shevekem společně ještě jednou pro bezpočet podivných předmětů: komplikovaně tvarované drátěné smyčky, které, když visely ze stropu dolů, tak se pomalu pohybovaly a neustále měnily tvar. Udělali si je sami z odpadového drátu a pomocí nástrojů vypůjčených z dílny a nazvali je 'okupace neobydleného prostoru'. Jedna ze dvou židlí v místnosti si viklala, takže ji zavezli do dílny a přivezli si novou. Tak byli zařízeni. Nový pokoj byl vysoký a vzdušný a nabízel velký prostor pro 'okupace'. Ubytovna ležela na jednom z nižších kopců Abbenay; místnost měla rohové okno, které chytalo odpolední světlo a zároveň nabízelo pohled na město s jeho ulicemi, parky, náměstími, střechami a pláněmi v pozadí.

Intimita po tak dlouhé době osamění, tato bezprostřední radost, vystavila Shevekovu a Takveřinu rovnováhu velmi těžké zkoušce. V prvních dekádách se jeho nálada často měnila z bujarého štěstí do sklíčenosti; ona naproti tomu trpěla záchvaty podrážděnosti. Oba byli přecitlivělí a nezkušení. Zatímco se navzájem poznávali, začala se tato nervová vypětí uklidňovat. Sexuální hlad se změnil v radostně prožívanou vášeň, jejich touha po spojem se obnovovala každý den, protože byla pokaždé naplňována nově.

Shevekovi teď bylo jasné - a byl by považoval za pošetilé vysvětlovat to jinak - že roky trápení v tomto městě byly součástí jeho současného štěstí, neboť ho k němu dovedly, připravily ho na ně. Vše, co se mu stalo předtím, byla část toho, co se uskutečňovalo teď. Takver neviděla takové nenápadné zřetězení příčin a následků, ale ona také nebyla temporální fyzik. Ona vnímala čas naivním způsobem jako předem určenou cestu, člověk po ní šel neustále dál a někam přišel. Když měl štěstí, byl dosažený cíl hoden námahy.

Když Shevek přeformuloval její myšlenky a vysvětlil jí, že když minulost a budoucnost není prostřednictvím vzpomínek a plánů součástí přítomnosti, není v lidských úmyslech žádná cesta ani cíl, přikyvovala, ještě

než to stačil vyslovit. „Přesně," říkala. „Přesně tohle jsem poslední čtyři roky dělala. Všechno *není* pouze šťastná náhoda. Jen zčásti."

Bylo jí třiadvacet, o půl roku méně než Shevekovi. Vyrostla v Kruhovém údolí, farmářské hospodářské komunitě na severovýchodě. Bylo to odlehlé místo a Takver musela těžce pracovat, než se dostala na severní institut, neboť v Kruhovém údolí bylo příliš málo lidí, než aby stačili na veškerou nutnou práci, potřebnou pro chod komunity. Ale vesnice nebyla ani dost velká ani dost produktivní, aby mohla být počítači kanceláře pro rozdělování práce zařazena do první skupiny.

V osmi letech musela po třech hodinách školního vyučování ještě další tři hodiny pracovat ve mlýně. Z praktické výchovy nebylo téměř nic zaměřeno na rozvoj její osobnosti: vyrostla v boji komunity o přežití. Při setí a sklizních pracoval každý, komu bylo méně než šedesát a více než deset let po celý den na poli. V patnácti byla odpovědná za koordinaci pracovních plánů čtyř set faxem na území kolem obce Kruhové údolí a navíc pomáhala při sestavování dietních jídel v městské jídelně. Všechno to nebylo nic neobvyklého a Takver na tom také nic zvláštního neshledávala, ale přirozeně to všechno mělo do určité míry vliv na formování jejího světového názoru a charakteru.

Shevek byl rád, že také on v minulosti přiložil ruku k dílu, neboť Takver měla špatné mínění o lidech, kteří se vyhýbali manuální práci. „Podívej se na toho Tinana," řekla. „Běduje a naříká, protože byl na čtyři dekády poslán na práci do zemědělství. Už si vůbec někdy zašpinil ruce?" Moc laskavá Takver nebyla a měla vznětlivou povahu.

Studovala na oblastním institutu v Severní oblasti biologu - s tak dobrým výsledkem, že se rozhodla studovat dál na centrálním institutu. Po roce ji přemlouvali, aby vstoupila do syndikátu, který chtěl založit laboratoř, kde by se prováděl výzkum za účelem zvýšení objemu jedlých ryb ve třech oceánech Anarresu. Když se jí lidé ptali, čím je, odpověděla: „Jsem rybí genetik." Měla ráda svoji práci, neboť spojovala dvě věci, kterých si vážila: precizní výzkum a specifický cíl zlepšení. Ale ani to nebylo pro ni dost. Neboť většina toho, co jí běhalo hlavou, mělo málo společného s rybí genetikou.

Její vášnivá starost byla nasměrována k přírodě a ke všemu živému. Péče, nedostatečně označovaná jako 'láska k přírodě' se zdála být Shevekovi něčím obsáhlejším než samotná láska. Jsou duše, jejichž pupeční šňůra nebyla přestřižena. Nebyly nikdy odděleny od vesmíru. Ve smrti nevidí nepřítele, nýbrž se na ni těší, aby mohly shnít a přeměnit se v humus, aby z nich vyrostl nový život. Bylo zajímavé dívat se, jak Takver brala do ruky list. Nebo dokonce kámen. Ona byla součástí jeho a on zase jí.

Ukázala Shevekovi nádrže s mořskou vodou ve výzkumné laboratoři,

padesát nebo ještě víc druhů mořských ryb, velké a malé, pestré a nenápadné, elegantní a groteskní. Bylo to něco fascinujícího a trochu to vzbuzovalo úctu.

Tři anarreská moře bujela životem, zatímco země byla pustá a prázdná. Protože nebyla tato vodstva po několik milionů let spojena, byl vývoj jejich životních forem ovlivněn rozdílným evolučním kurzem. Počet forem byl nezměrný. Shevek si nikdy nemyslel, že by se život mohl vyvíjet tak nespoutané a že tato rozmanitost je dokonce podstatnou vlastností života.

Rostlinám na souši se vedlo celkem dobře, avšak všechna zvířata, která to zkoušela s dýcháním, to musela vzdát, když se planeta dostala do éry suchého a prašného klimatu. Kromě bakterií, zvláště druhů litophagus, přežilo pouze několik stovek druhů červů a korýšů.

člověk se snažil opatrně se přizpůsobit této úzce ohraničené ekologii. Pokud prováděl rybolov s mírou a pokud obdělával půdu za použití organických hnojiv, tak se mu to dařilo. Ale další živočichy už do cyklů zahrnout nemohli. Pro býložravce nebyly žádné rostliny, pro masožravce žádní živočichové. Neexistoval hmyz, který by opyloval kvetoucí rostliny; importované druhy ovocných stromů byly opylovány ručně. Lidé se vzdali myšlenky převážet sem z Urrasu zvířata, aby stabilitu života na Anarresu nevyvedli z rovnováhy. Kolonisté byli jediní, kdo sem přišli. Přinesli s sebou minimum flóry a fauny. Dokonce ani blecha nepřežila převoz na Anarres.

„Mám ráda mořskou biologii," řekla Takver Shevekovi, když stáli před nádržemi s rybami, „protože je tak komplexní, že všechno je navzájem několikanásobně propojené. Tato ryba žere tuto rybu, ta zase potěr, potěr řasy, řasy bakterie a zase od začátku. Zde jsou pouze tři kmeny - všechny bez hřbetní struny, s výjimkou člověka. Z biologického pohledu zvláštní situace. My jsme nepřirozeně izolováni. Na starém světě je osmnáct kmenů zvířat; jsou třídy jako třeba hmyz, které mají tolik druhů, že je ani neumíme spočítat a některé z těchto druhů mají miliardy jedinců. Představ si: všude, kam se podíváš, zvířata, živočichové, kteří se s tebou dělí o vzduch a o zemi. člověk by více cítil svoji *sounáležitost...* " Pozorovala malou modrou rybku, která si to namířila napříč nádrží, Shevek pozorně sledoval tok Takveřiných myšlenek. Dlouho se potuloval mezi nádržemi a opět se vracel k akváriím v laboratoři a vzdával se arogance fyzika, když viděl tyto malé cizí živočichy, když si uvědomil existenci tvorů, pro které je současnost věčností, tvorů, kteří si nepotřebují ospravedlňovat svoji existenci.

Většina lidí na Anarresu pracovala pět až sedm hodin denně a měla v dekádě dva až čtyři dny volna. Podrobnosti, jako zařazení, pracovní volna a tak dále, byly projednávány mezi jednotlivci a pracovní skupinou nebo syndikáty a koordinačními syndikáty na základě nejefektivnější kooperace.

Takver prováděla své vlastní výzkumné projekty, ale práce s rybami vyžadovala zvláštní nároky: byla každý den v laboratoři dvě až deset hodin a nemohla si vzít ani jeden den volna.

Shevek měl nyní dvě výuky, kurz pokročilé matematiky ve školícím středisku a další na institutu. Obě přednášky byly dopoledne, takže byl v poledne opět doma. Takver zde většinou ještě nebyla. V budově byl klid. Slunce ještě nedosáhlo okraje dvojitého okna, nasměrovaného na jih a západ; pokoj byl chladný a stinný. Jemné smyčky, které visely ze stropu, se pohybovaly s introvertní precizností, nehlučně, mystérium lidského procesu myšlení.

Shevek si sedl za stůl u okna a začal pracovat; četl, dělal si poznámky nebo prováděl výpočty. Postupně vplou-valo do místnosti slunce, putovalo po papírech ležících na stole, po jeho rukách a plnilo místnost leskem a září. A on pracoval. Špatné výchozí předpoklady a nesmyslné pokusy minulých let se prokázaly jako dobré základy, utajené kdesi v temnotě. Začal na nich metodicky stavět, ale s šikovností a jistotou, která, jak se zdálo, nevycházela z něho, nýbrž z podvědomí, které ho používalo jako pohon, pevná a krásná struktura *Základních pravidel simultaneity.*

Pro Takver, která se nyní stala partnerem tvořivého ducha, to nebylo vždy tak jednoduché. I když její existence byla pro Sheveka nutná a důležitá, mohla být její přítomnost také příčinou nežádoucího rozptýlení. Proto nechodila příliš ráda domů brzy, neboť často, když přišla dříve, přestal Shevek pracovat a to nepovažovala za správné.

Později, když vzájemný zájem trochu opadl, mohl ji ignorovat, teď, ve čtyřiadvaceti letech, však ne. Proto si zařídila práci v laboratoři tak, aby se vracela až pozdě odpoledne. To však také nebylo optimální řešení, neboť se o něj musela starat. Ve dnech, kdy neměl vyučování, seděl, když přišla domů, již šest nebo osm hodin za stolem. Když pak vstal, potácel se únavou, ruce se mu třásly a hovořil nesouvisle.

Nároky, které tvořivý duch klade na své nositele, je pak ničí a hledá si nové. Pro Takver ale nebyl nikdo jiný a když Sheveka viděla, jak tvrdě bojuje, energicky protestovala. Nejraději by vykřikla, jak to kdysi udělal Odonin manžel Asieo: „Děvče, nemůžeš proboha sloužit pravdě alespoň *krokem?"* Jenže tady byla tím děvčetem ona a žádného boha neznala.

Bavili se, chodili na procházky nebo do lázní a pak na společné večeře do institutu. Po večeři chodili tu a tam na shromáždění nebo koncerty, nebo se scházeli se svými přáteli Bedapem, Salasem a dalšími, kolegy Takver a dobrými přáteli. Ale setkání s přáteli nebyla pro ně tak moc důležitá a oni tuto skutečnost nedovedli skrýt.

To však ostatním nijak nevadilo. Spíše naopak. Bedap, Salas, Desar a ostatní k nim přicházeli jako žíznící k pramenu. Ostatní pro ně nebyli

důležití: oni sami však pro ostatní ano. Přitom toho moc neudělali; nebyli štědřejší než ostatní a nebyli lepší hostitelé; a přesto je měli přátelé rádi, spoléhali se na ně a vždy jim donesli dary; dárky, které nebyly ničím a vším; ručně tkaný šatek, žulový úlomek, do kterého byly vsazeny granáty, ručně vyrobená váza v dílně hrnčířské federace, báseň o lásce, sadu dřevěných vyřezávaných knoflíků, mušli z moře Sorruba.

Tyto dárky dávali Takver a přitom říkali: „Na, Sheve, to můžeš použít jako těžítko." Nebo jej dali Shevekovi a přitom řekli: „No, jak se ti líbí, Tak, tato barva?" Těmito dary se snažili podělit se o to, o co se Shevek dělil s Takver, oslavovat to a velebit.

Bylo velmi dlouhé léto, teplé, léto sto šedesátého roku osídlení Anarresu. Bohatými dešti se roviny v Abbenay zazelenaly, prach se smyl, takže vzduch byl neobyčejně čistý. Ve dne hřálo slunce, v noci svítily hvězdy po tisících. Když byl na obloze měsíc, bylo možné rozeznat pod sněhobílými mraky jeho kontinenty.

„Proč jen vypadá tak krásně?" ptala se Takver, která ležela pod oranžovou dekou vedle Sheveka. Nad nimi se potichu pohybovaly 'okupace neobydleného prostoru'; před oknem visel zářivě světlý měsíc. „I když víme, že je to stejná planeta jako ta naše, pouze s lepším klimatem a horšími lidmi, i když víme, že hromadí majetek a že tam vedou války, vytvářejí zákony a mnozí hladovějí a jakmile zestárnou, mají smůlu a revma v kolenou a kuří oka, stejně jako lidé zde... I když to víme, proč na nás působí tak šťastným dojmem - jako kdyby tam musel být život tak šťastný? Nemůžu se na ten lesk dívat a představit si, že tam nahoře žije ošklivý malý muž s umaštěnými rukávy a scvrklým rozumem jako Sabul, to je prostě nemožné..."

Měsíční svit jim ležel na rukách a nahých hrudích. To jemné lehké chmýří na obličeji Takver tvořilo aureolu kolem jejích rysů. Vlasy a stíny byly černé. Shevek se dotkl její stříbrné paže stříbrnou rukou a podivil se, jak teplý je jejich dotyk v tomto chladném světle.

„Když něco vidíš jako celek, zdá se ti to překrásné," odpověděl. „Planety, lidský život... Zblízka se svět skládá pouze z prachu a kamení. A život je náročný, den ode dne jsi unavenější, ztrácíš celkový obraz z očí. Potřebuješ odstup. Abys viděla, jak je země krásná, musíš ji vidět jako měsíc. Abys viděla, jak je život krásný, musíš ho pozorovat od smrti."

„To může být pro Urras dobré. Ať zůstane tam nahoře a je naším měsícem - já se ho můžu zříci! Ale nikdy se nepostavím na náhrobek a nebudu shlížet na život a říkat 'O, jak krásné!' Chci to vidět jako celek, teď, hned, zatímco žiju! Na věčnost kašlu!"

„To nemá s věčností nic společného." Shevek se šklebil, hubený, chlupatý muž ze stříbra a stínu. „Abys viděla život jako celek, stačí, že myslíš na

smrtelnost. Já umřu, ty také; jak bychom se mohli jinak milovat? Slunce jednou dohoří; jak by mohlo jinak svítit?"

„Ach ty tvoje řeči, tvoje zpropadená filozofie!"

„Řeči? To nejsou žádné řeči. To nemá nic společného s rozumem. Jen s dotykem ruky. Já se dotýkám celku, já ho držím. Co je měsíční světlo, co je Takver? Jak se mohu bát smrti? Když držím celek v ruce, když držím světlo ve svých rukou..."

„Nebuď tak majetnický!" reptala Takver.

„Neplač, mé srdce."

„Já nepláču. Ty pláčeš. To jsou tvoje slzy."

„Já mrznu. Měsíční svit je tak studený."

„Lehni si."

Cítila, jak se celý třese, když ho vzala do náručí.

„Bojím se, Takver," šeptal.

„Bratře, nejmilejší duše - klid."

Oné noci, jako v mnohých dalších, si usínali v náručí.

7. KAPITOLA

Shevek našel dopis. Byl v kapse nového kabátu s beránkem, který si objednal na zimu v jednom obchodě na té strašlivé ulici. Jak se tam ten dopis dostal, netušil. Jisté nebyl v poště, kterou mu donášeli třikrát denně, neboť v ní byly výhradně rukopisy a kopie prací od fyziků z celého Urrasu, pozvání na recepce a naivní dopisy od školáků. Tohle byl na rozdíl od nich jen tenký list papíru bez obálky; svinutý, neměl ani známku ani razítko žádné ze tří navzájem si konkurujících poštovních společností.

Trochu zneklidněn otevřel dopis a četl: „Když jsi anarchista, proč spolupracuješ s mocenským systémem a zrazuješ svůj svět a odonské naděje - nebo jsi přišel a přinesl nám tuto naději? My, kteří trpíme v bezpráví a útlaku, vysíláme na sesterský svět světlo svobody uprostřed noci. Připoj se k nám, svým bratrům!" Žádný podpis, žádná adresa.

Poselství Shevekem otřáslo, jak morálně, tak intelektuálně, otřáslo jím ne z překvapení, ale z paniky. Věděl, že tu někde jsou, ale kde? Ještě žádného z nich nepotkal, žádného z nich neviděl ani se s žádným z nich neseznámil... Nechal se obklopit zdí a ani to nepoznal. Přijal jednoduše přístřeší. Byl kooptován - přesně jak to řekl Chifoilisk.

Ale nevěděl, jak má tuto zeď zbořit. A kdyby to udělal, kam by měl jít? Stále víc propadal panice. Na koho se měl obrátit? Na všech stranách byl obklopen neměnnými úsměvy bohatých.

„Chtěl bych s vámi mluvit, Efore."

„Ano, pane. Promiňte, pane, musím to položit."

Služebník šikovně prostřel podnos, sňal poklici z mísy, nalil hořkou čokoládu, až vystoupila po okraj šálku, aniž by přetekla nebo vystříkla. Rituál snídaně a jeho vlastní zručnost mu zjevně dělaly radost, nechtěl být při tomto obřadu rušen. Obvykle mluvil téměř čistou iotštinou, teď ale, když Shevek řekl, že s ním chce mluvit, přešel na úsečný městský dialekt. Tomu už se Shevek naučil rozumět - posun přízvuku byl konstantní - ale zkracování poslední slabiky ho uvádělo do rozpaků. Polovina slov byla vypuštěna. To je kód, myslel si, jako kdyby 'Nioti' nechtěli, aby jim někdo cizí rozuměl.

Služebník očekával Shevekova přání. Věděl - neboť se již první týden seznámil s Shevekovým neprékonatelným odporem - že Shevek neměl rád, když mu přisunoval židli u stolu nebo ho při jídle obsluhoval, ale křečovité držení těla, které zaujal, už předem odsoudilo jakékoli naděje na nenucený rozhovor.

„Nechcete se posadit, Efore?"

„Jak si přejete, pane," odpověděl muž. Vzal židli, posunul ji o půl palce,

ale nesedl si.

„Chtěl bych s vámi mluvit o následující věci. Jak víte, nerad vám dávám rozkazy."

„Snažím se udělat vše, co si přejete, aniž bych vás musel prosit o rozkazy."

„To děláte, ale to jsem neměl na mysli. Jak víte, v mé vlasti se vůbec nedávají žádné rozkazy."

„To jsem slyšel, pane."

„Tak dobře. Chtěl bych, abyste se na mě díval jako na sobě rovného, jako na bratra. Vy jste zde jediný člověk, kterého znám a který není bohatý, který nepatří k majetným. Rád bych se s vámi pobavil a poznal trochu více o vašem životě..." Zklamaně zmlkl, když v Eforově vráscité tváři zahlédl opovržení. Zase jednou udělal něco nepatřičného. Efor mu to dal najevo povýšeným pohledem. Nafoukaný hlupák.

Bezmocným gestem nechal klesnout ruce na stůl. „Ale co, mrzí mě to. Nedokážu se správně vyjádřit. Prosím, zapomeňte na to."

„Rád, pane." Efor se stáhl.

Tento pokus tedy ztroskotal. 'Nemajetné třídy' mu byly stejné vzdálené jako dříve, když o nich četl na institutu v Severní oblasti v dějepise.

Mezitím slíbil Oiieovým, že u nich stráví celý týden mezi zimním a jarním semestrem.

Oiie ho od první návštěvy několikrát pozval na večeři, vždy dost křečovitě, jako kdyby musel vykonat nemilou povinnost hostitele nebo splnit nějaké vládní nařízení. Doma se však choval přátelsky a upřímně, i když zcela upřímný nebyl. Při druhé návštěvě se Oiieovi synové rozhodli, že Shevek je jejich starý přítel a důvěra, kterou Shevekovi projevovali, se zdála jejich otci záhadná. Znejistěl, protože to nemohl stoprocentně schválit, ale nemohl to ani označit za neospravedlnitelné. Shevek byl jako jejich starý přítel, starší bratr. Obdivovali ho a Ini, mladší bratr, ho měl vášnivě rád. Shevek byl dobrotivý, vážný, upřímný a uměl vyprávět nádherné příběhy o měsíci; ale byl ještě víc než tohle všechno. Pro Iniho představoval něco, co chlapec sám nemohl pochopit. Ani mnohem později v životě, který byl zásadně a nedefinovatelné ovlivněn touto dětskou fascinací, nenacházel pro to Ini slova, nacházel jen slova, ve kterých to slyšel jako ozvěnu: slovo *poutník*, slovo *exil.*

V tom týdnu přišlo jediné silné sněžení za celou zunu. Shevek ještě nikdy v životě neviděl sněhovou pokrývku, která by byla silnější než palec. Byl nadšený množstvím sněhu a neobvyklostí přívalu. Obdivoval se mu s rozkoší. Byl tak bílý, tak studený, tichý a indiferentní, než aby mohl být nazýván fanatickými odonisty exkrementámún; oni vidí krásu jinak než jako nevinnou velkolepost a považují ji za malost duše. Jakmile se obloha

vyjasnila, vyšel s chlapci ven a kochal se bílou nádherou stejně jako oni. Ve třech se honili ve velké zahradě za domem, koulovali se, stavěli ze sněhu jeskyně, hrady a pevnosti.

Sewa Oiie stál se svou švagrovou Veaou u okna a pozoroval děti, muže a malou vydru. Vydra si udělala na stěně jednoho sněhového hradu skluzavku a radostně se klouzala po břichu dolů. Tváře obou chlapců hořely. Muž, s dlouhými hnědošedými vlasy svázanými vzadu šňůrkou, uši rudé zunou, energicky řídil stavbu tunelu. „Ne tady! -Tam hrabte! - Kde je lopata? - Mám v kapse led!" Vesele zněly hlasy chlapců.

„Tady máš našeho mimozemšťana," řekla Sewa se smíchem.

„Největší žijící fyzik," doplnila její švagrová. „Komické!"

Když vcházel dovnitř, setřásl ze sebe sníh a vydechoval svěží chladnou vitalitu a pohodu, která se objevuje jen u člověka, který se právě vrátil ze sněhu. Byl představen švagrové. Natáhl svou dlouhou, pevnou studenou ruku a přátelsky shlédl na Veu. „Vy jste sestra Demaereova?" řekl. „Ano, ano, jste mu hodné podobná." Tato poznámka, která by Vee od kohokoli jiného vadila, byla ze Shevekových úst podivuhodně potěšitelná. „To je muž," pomyslela si několikrát v průběhu odpoledne, „opravdový muž. Co jen to je, co ho dělá tak přitažlivým?"

Jmenovala se podle iotského zvyku Vea Doem Oiie, její manžel Doem byl vedoucím jednoho velkého průmyslového kombinátu a musel proto být dlouho na cestách, téměř půl roku strávil jako zástupce vlády v obchodních záležitostech v zahraničí. To vše bylo Shevekovi vyprávěno, zatímco ji pozorně sledoval. U ní se Demaereův drobný vzrůst, světlá pleť a oválné černé oči proměnily v neskonalou krásu. Její prsa, ramena a paže byly oblé, jemné a sněhově bílé. Při večeři seděl Shevek vedle ní a nemohl spustit oči z jejích obnažených ňader, zvednutých šněro-vačkou. Myšlenka pobíhat v mrazivém počasí polonahý byla bizarní, stejně přepychová jako to množství sněhu kolem, a ta malá prsa také nevinně bělostná, jako ten sníh. Půvabné křivky jejího krku přecházely hladce do jemných křivek dohola ostříhané vznešené hlavy.

Opravdu je velmi atraktivní, pomyslel si Shevek. Je jako zdejší postele - hebká. Ale afektovaná. Proč tak polyká koncovky?

Lpěl na jejím tichém hlasu a jemném způsobu jako na nějakém voru v hluboké vodě a nevěděl, že se topí. Chtěla jet po jídle vlakem do Nio Esseia, asi si vyjela jen na jeden den a on už ji nikdy neuvidí.

Oiie byl nachlazen, Sewa se musela starat o děti.

„Sheveku, mohl byste Veu doprovodit na nádraží?"

„Ach bože, Demaere! Nenuť ho přece, aby mě chránil! Máš snad strach, že mě přepadnou vlci? Nebo že snad sestoupí z hor divocí Mingradové a unesou mě do svého harému? Že mě zítra ráno najdou na prahu přednosty

stanice se slzou v oku zmrzlou v led a se zvadlou kyticí v drobných ztuhlých ručkách? To by bylo opravdu krásné!" Za těmito slovy následoval smích, který se přes ně přelil jako vlna, tmavá, měkká, mocná vlna, která vše odplavila a zanechala prázdný písek. Smála se sama sobě, byl to temný smyslný srních, který vymazával slova.

V chodbě si Shevek oblékl kabát a čekal u domovních dveří.

Půl domovního bloku šli potichu vedle sebe. Sníh jim skřípal pod nohama.

„Jste opravdu velmi společenský na to, že jste..."

„Na to, že jsem co?"

„Anarchista," řekla svým tenkým afektovaným hlasem (byl to tentýž tón, jaký používal Pae a pak Oiie, když byl na univerzitě). „Jsem zklamaná. Myslela jsem si, že jste neslušný, divoký a nebezpečný."

„To taky jsem."

Vrhla na něj zkoumavý pohled. Kolem hlavy měla ovinutý šarlatový šátek. Na pozadí této živé barvy a bělosti sněhu se jí výrazně temněly a třpytily oči.

„Ale teď mě dovedete pěkně a slušně na nádraží, doktore Sheveku."

„Pouze Shevek," opravil ji přátelsky. „Bez toho 'doktora',"'

„To je celé vaše jméno, tedy křestní i příjmení?"

S úsměvem přikývl. Cítil se dobře, plný síly, povzbuzený čerstvým vzduchem, teplem kabátu, který měl na sobe, krásnou ženou po svém boku. Dnes nad ním neměly starosti ani tíživé myšlenky moc.

„Je to pravda, že jména vám přiděluje počítač?"

„Ano."

„Ó, jak deprimující, dostávat jméno od počítače!"

„Proč deprimující?"

„Je to tak mechanické, neosobní."

„Ale co by bylo osobnějšího, než mít jméno, které nikdo jiný na světě nemá?"

„Nikdo jiný? Vy jste tedy jediný Shevek?"

„Dokud budu živ. Přede mnou už byli jiní,"

„Myslíte příbuzné?"

„Nedáme moc na příbuzenstvo, neboť, vidíte, jsme všichni příbuzní. Kdo byli jiní se jménem Shevek, nevím. Pouze jeden, během prvních roků osídlení. Vynalezl nový druh ložiska, používaného v těžkém strojírenství, ještě dnes je označováno jako 'Shevek'." Opět se usmál, tentokrát trochu víc. „To je přece docela dobrá forma nesmrtelnosti."

Vea kroutila hlavou. „Dobrý bože!" řekla. „Jak se tedy odlišují muži od žen? "

„Objevili jsme určité metody..."

Po krátkém mlčení propukla ve svůj měkký smích. Otřela si oči, které jí na studeném vzduchu zvlhly. „Ano, jste opravdu zvláštní!... Mají u vás všichni vymyšlená jména a učí se vymyšlenou řeč - všechno nové?"

„Přesídlenci na Anarres? Ano. Asi byli moc romantičtí."

„A vy nejste?"

„Ne. My jsme pragmatici."

„Můžete být obojím," odvětila. Neočekával od ní tak chytrou odpověď. „Ano, to je pravda," řekl.

„Co by bylo romantičtější, než vaše cesta sem, když jste přijel úplně sám, bez peněz, abyste zde vystoupil jako mluvčí svého lidu? "

„A abych si zvykl na zdejší luxus."

„Luxus? Na univerzitních kolejích? Dobrý bože! Ubožáčku! To vás nezavedli někam jinam, kde by to vypadalo trochu lépe? "

„Byl jsem na mnoha místech, ale všechna si byla podobná. Chtěl bych poznat lépe Nio Esseia. Viděl jsem pouze slupku města, tak říkajíc obal." Použil této formulace, protože ho fascinoval zvyk Urrasanů balit vše do elegantního papíru nebo plastiku nebo fólie. Prádlo, knihy, zelenina, šaty, léky - vše se balí do nespočetného množství obalů. Dokonce i papírové balíky. Nic nesmí přijít do styku s jinými věcmi. Pomalu začínal propadat dojmu, že je také opatrně a pečlivě zabalený.

„Vím. Zavedli vás do historického muzea a udělali s vámi okružní jízdu kolem Dobunnaeského památníku a nechali vás poslouchat při schůzi senátu!" Smál se, protože to naprosto přesně odpovídalo jednodenní prohlídce minulého léta. „Vím! Vždycky s cizinci zacházejí takhle hloupě. Postarám se o to, abyste poznal skutečné Nio."

„To by bylo pěkné."

„Znám spoustu báječných lidí. Sbíráni známosti. Tady jste zavřený mezi všemi těmi topornými profesory a politiky..." Živě hovořila dále. Její nesouvislý hovor mu dělal stejnou radost jako svit slunce a sníh.

Pak přišli k malému nádraží v Amoeno. Měla zpáteční jízdenku; vlak musel dorazit každou chvíli.

„Raději nečekejte, zmrznete."

Neodpověděl, nýbrž tu stál zachumlaný v silném, kožešinou podšitém kabátě a okouzleně se na ni díval.

Podívala se na manžetu rukávu a setřásla si z ní sněhovou vločku.

„Máte manželku, Sheveku?"

„Ne."

„Ani žádnou rodinu?"

„Ach tak - ano, mám. Partnerku; naše děti. Promiňte, prosím, pravé jsem myslel na něco jiného. 'Manželka', to je něco, co existuje pouze na Urrasu."

„Co to je 'partnerka'?“ koketné se na něj podívala.

„Vy byste to nazvala manželkou nebo manželem.”

„Proč s vámi nepřijela?”

„Protože nechtěla; a mladšímu dítěti je teprve rok... Ne, už dva. Kromě toho...” Váhal.

„Proč nechtěla přijet?”

„No, protože má práci tam a ne tady. Kdybych věděl, kolik věcí by se jí zde líbilo, byl bych ji poprosil, aby jela také. Ale já jsem to nevěděl. Navíc je tu otázka bezpečnosti.”

„Bezpečnosti, tady?”

Opět váhal a pak řekl:

„I když přijdu domů.”

„Co se s vámi pak stane?” zeptala se Vea, oči dokořán. Vlak sjížděl z návrší před městem.

„Pravděpodobně nic. Ale je tam pár lidí, kteří mě považují za zrádce. Protože se snažím uzavřít přátelství s Urrasem. Mohli by mi dělat potíže, až přijedu domů. A toho bych chtěl ji i děti ušetřit. Náznak toho jsme již pocítili, než jsem odjel. A to stačilo.”

„Pak byste byli opravdu v nebezpečí? “

Naklonil se k ní blíž, neboť vlak právě vjížděl za hrozivého rámusu do stanice. „To nevím,” odpověděl s úsměvem. „Víte, že naše vlaky jsou podobné tady těm? Dobrý design není zapotřebí měnit.” Doprovodil ji k vagónu první třídy. Protože si dveře neotevřela, udělal to sám. Když nastoupila, strčil hlavu do dveří a prohlížel si vnitřek. „Uvnitř jsou ovšem jiné. To je celé soukromé - pouze pro vás?”

„No samozřejmě. Nenávidím druhou třídu. Lidi, kteří žvýkají maeru a plivou po zemi. Žvýkají maeru též lidí na Anarresu? Ale ne, určitě ne. Ach, Sheveku, je toho tolik, co bych chtěla vědět o vás a vaší zemi!”

„Já bych o tom rád vyprávěl, ale nikdo se mé na to neptá.”

„Bezpodmínečné se musíme vidět a dlouho si vykládat! Zavoláte mi, až zase přijedete do Nia? Slibte mi to!”

„Slibuji,” ujistil ji laskavě.

„Dobře! Vím, že umíte držet slovo. Moc o vás nevím, ale tohle vím. To vidím. Na shledanou, Sheveku.” Na vteřinu položila ruku na jeho, která držela dveře. Lokomotiva dvakrát zapískala; zabouchl dveře a díval se za odjíždějícím vlakem; Veina tvář vrhala mihotavé odlesky na okno, bílé a šarlatové.

S veselou náladou kráčel k Oiiovu domu a pak se kouloval s Ini až do setmění.

REVOLUCE V BENBILI! DIKTÁTOR UPRCHL!

POVSTALCI OBSADILI HLAVNÍ MĚSTO!
KRIZOVÉ ZASEDÁNÍ RSV!
INTERVENCE A-IO NENÍ VYLOUČENA.

Místní plátek o tom psal velkými písmeny. Pravopis a gramatika se cestou někde ztratily. Text byl napsán, jak Efor mluvil: 'Od minulé noci drží povstalci celý západ od Meskti a tvrdé tlačí na armádu..," To byl typický niotský styl, budoucnost a minulost nacpané do vysoce explozivního přítomného času.

Shevek si četl noviny a pak si četl o Benbili v encyklopedii. V zemi údajně vládla parlamentní demokracie, ve skutečnosti to ale byla několika generály vedená vojenská diktatura. Benbili byla velká země na západní polokouli, s horami, vyprahlými savanami, s malým množstvím obyvatel, chudá. „Měl jsem jít do Benbili," myslel si Shevek, protože tato myšlenka ho fascinovala; v duchu viděl širé pláně, po kterých se prohánět vítr. Ta zpráva se ho zvláštním způsobem dotkla. Poslouchal v rádiu všechny relace, které doposud sledoval velice zřídka, protože zjistil, že hlavní funkcí rozhlasu je nabízení různých věcí k prodeji. Informace byly stejné jako ty z telefaxu ve veřejných místnostech, krátké a suché: zvláštní kontrast k lidovým novinám, kde křičely na každé straně *Revoluce!*

Prezident generál Havevert uprchl ve svém pancéřovém letadle, někteří vysocí generálové však byli zajati a vykastrováni, trest, který v Benbili podle tradice předcházel popravě. Armáda na ústupu vypalovala města a pole vlastního lidu. Partyzáni útočili proti armádě. Revolucionáři v Meskti, hlavním městě, otevřeli vězení a omilostnili všechny vězně. Když to Shevek četl, plesalo mu srdce radostí. Byla tedy naděje, byla ještě naděje... Sledoval zprávy o vzdálené revoluci s rostoucím napětím. Čtvrtého dne, když se díval na telefaxové vysílání o debatě Rady světových vlád, slyšel, jak iotsky velvyslanec RSV oznámil, že A-Io vyslalo generálovi Havevertovi na podporu demokratické vlády v Benbili ozbrojené síly.

Revolucionáři z Benbili nebyli většinou ani ozbrojení, Iotské jednotky měly děla, obrněná vozidla, letadla a bomby. Shevekovi, který četl o jejich výzbroji v novinách, bylo úzko.

Byl rozzuřený a nebylo nikoho, komu by se mohl vypovídat. Pae nepřicházel v úvahu. Atro byl fanatik militarista. Oiie byl sice morální člověk, ale jeho osobní nejistoty a obavy o majetek ho vedly k tomu, aby podporoval pojem zákona a pořádku. Svou osobní sympatii k Shevekovi mohl zvládnout jen tím, že se zdráhal vidět Sheveka jako anarchistu. Odonská společnost se označovala za anarchisty, ale ve skutečnosti nebyli ničím jiným než primitivními populisty, jejichž společenský řád fungoval bez viditelné vlády, protože jich bylo tak málo a protože neměli žádné sousední

státy. Kdyby byl jejich majetek ohrožován agresivním soupeřem, buď by se konečně probudili do reality, nebo by byli rozdrceni. Pro povstalce z Benbili teď nastalo právě velké probuzení: poznali, že svoboda sama o sobě nic neznamená, pokud se neopírá o zbraně. To Oiie vysvětlil Shevekovi během jediného hovoru, který spolu na toto téma vedli. Není důležité, kdo vládne v Benbili nebo kdo si myslí, že vládne: politika reality se týká výhradně mocenského boje mezi A-Io a Thu.

„Politika reality," opakoval Shevek. Podíval se na Oiie a řekl: „To je podivuhodná formulace z úst fyzika."

„Vůbec ne. Neboť politikové a fyzici mají co do činění s věcmi, které jsou reálné, se skutečnými silami, základními zákony světa."

„Vy chcete postavit vaše ubohé 'zákony' na ochranu bohatství, vaše 'síly', které jsou představovány děly a bombami, chcete klást na stejnou úroveň se zákony entropie a zemské tíže? Myslel jsem si, že jste chytřejší, Demaere!"

Po tomto hromobití opovržení se Oiie polekaně stáhl. Neřekl nic víc a Shevek také ne; ale Oiie na to nikdy nezapomněl. Od této chvíle mu to leželo v hlavě jako nejostudnější okamžik jeho života. Protože pokud jej Shevek, ten bláznivý a naivní utopista, dovedl tak snadno umlčet, pak to bylo zahanbující, ale jestliže Shevek, ten fyzik a muž, kterého měl prostě rád a obdivoval ho tak, že si chtěl zasloužit jeho respekt, jako kdyby to byla bůhvíjaká pocta - když jím tento Shevek opovrhoval, pak byl stud k nevydržení a on jej musel skrýt pro celý zbytek života v nejtemnějším koutě své duše.

Události revoluce v Benbili přiostřily také Shevekovi některé problémy; především problém vlastního mlčení.

Bylo mu zatěžko nedůvěřovat lidem, se kterými se scházel. Vyrostl v kultuře, která se neustále a vědomě opírala o lidskou solidaritu. I když byl této kultuře určitým způsobem odcizen a té, co byla zde, naprosto, nemohl tento životní zvyk jednoduše odložit. Automaticky předpokládal, že se lidé musí projevit přátelsky. Důvěřoval jim.

Ale Chifoiliskova varování, ač se je snažil neustále potlačit, mu nešla z hlavy. A jeho vlastní instinkty a dojmy je jen potvrzovaly. Ať už chtěl či nechtěl, musel se naučit nedůvěřovat. Musel mlčet; musel si nechat všechno pro sebe; musel si vybudovat pevnou pozici a sílu k jednání.

Hovořil v těchto dnech velice málo a psal ještě méně. Jeho psací stůl byl nalezištěm bezvýznamných papírů; těch pár pracovních poznámek, které si udělal, nosil neustále s sebou, v jedné z početných urrasských kapes. Nikdy neopouštěl svůj stolní počítač, aniž předtím nevymazal důležité údaje.

Věděl, že se blíží k odkrytí všeobecné temporální teorie, kterou

potřebovali Iotové pro své vesmírné lety a pro svou prestiž. Věděl, že ji dosud nenašel a že ji možná nikdy nenajde. Obě skutečnosti zatím nikomu jednoznačně nepřiznal.

Před odletem z Anarresu si myslel, že má věci pevně v rukou. Měl rovnice, Sabul věděl, že je má a nabídl mu podíl na slávě, smíření a uznání výměnou za jejich vytištění. Shevek to odmítl; ale nebylo to *žádné* morální a velkolepé gesto. Morální gesto by to bylo, kdyby je přenechal k tisku syndikátu; ale to také neučinil. Nebyl si zcela jist, zda to již bylo zralé k otištění. Něco v tom ještě nesedělo, něco muselo být ještě důkladněji propracováno.

A protože na této teorii pracoval už deset let, nemohlo škodit, když ještě chvíli počká a dotáhne ji do skvělého konce.

Ale to, co pořád jaksi trochu nesedělo, sedělo postupně stále méně. Malá chyba v logice. Velká chyba. Krach přímo v základech. Večer před odjezdem z Anarresu spálil všechny poznámky o temporální teorii. Na Urras přijel s holýma rukama. Půl roku, jak se u nich říká, si z nich střílel.

Nebo si střílel sám ze sebe?

Bylo docela možné, že všeobecná temporální teorie byla iluzí. Také bylo možné, že sekvence a simultaneita bude jednou obsažena v nějaké všeobecné teorii, ale že to nebude on, komu se to podaří. Pokoušel se o to deset let a nedokázal to. Matematici a fyzici, atleti intelektu, dosahují svých výkonů v mladých letech. Jemu bylo právě čtyřicet. Bylo víc než možné, ne, dokonce pravděpodobné, že už je vyhaslý, vyřízený.

Zároveň si naprosto přesně uvědomoval, že před svým nejtvořivějším momentem měl právě tytéž deprese, právě tentýž pocit selhání. Snažil se touto myšlenkou posílit a zlobil se na svou vlastní naivitu. Aby chronosofista interpretoval temporální posloupnost jako posloupnost kausální bylo pěkně hloupé. Byl snad už ve čtyřiceti letech senilní? Měl se pustit raději do úlohy menší, ale praktické a vylepšit koncept intervalu. Tim by mohl pomoci někomu jinému.

Ale když se o tom bavil s jinými fyziky, měl pocit, že něco skrývá. A ostatní věděli, že tomu tak je.

Ale on už nechtěl nic skrývat. Už toho měl dost, pořád mlčet - nemluvit o revoluci, nemluvit o fyzice, nemluvit o ničem.

Cestou na přednášku přešel přes školní dvůr. V korunách nově olistěných stromů zpívali ptáci. Celou zimu je neslyšel, ale teď tu byli a zpívali své sladké písně. *Rí-dí,* zpívali, *tí-dí. To je mé území, to je mé, to patři mně...*

Shevek zůstal stát pod stromy a poslouchal.

Pak odbočil z cesty, přešel dvůr v opačném směru, šel k nádraží a ranním vlakem odjel do Nio Esseia. Někde na této zpropadené planetě musí být otevřené dveře!

Když seděl ve vlaku, myslel na to, že opustí A-Io a půjde do Benbili. Ale nebral tuto myšlenku vážně. Musel by jet lodí nebo vlakem, pronásledován, zastavován. Jediné místo, kde jej jeho dobří ochránci mohli ztratit z očí, bylo jejich obrovské hlavní město, jun přímo před nosem.

Ale to nebyl ten pravý útěk. I kdyby se dostal ze země, mohl být uvržen do vězení kdekoli na Urrasu. To nešlo označit jako útěk, ať už to archisté se svou mystikou národních hranic nazývali jak chtěli. Když si však představil, že jeho blahosklonní ochránci by mohli byť jen na chvíli uvěřit, že se mu útěk opravdu zdařil, byl najednou potěšený jako už dlouho ne.

Byl to vskutku první teplý jarní den. Pole byla zelená a třpytila se rosou. Dobytek na loukách byl obklopen mláďaty; jehňátka byla zvláště roztomilá, poskakovala kolem dokola jako bílé chlupaté balony a vrtěla ocásky. V jedné ohradě stál silný vládce rodu, připraven oplodnit své družky. Nad plnými rybníky se vznášeli racci, bílá nad modrou, a bílé mraky oživovaly světle modrou oblohu. Větve ovocných stromů ukazovaly červené špičky, některé květy, růžové a bílé, byly již otevřené. Ale Shevek, který toto vše pozoroval z okna vlaku, nenacházel ani v této kráse žádnou útěchu. Ta krása byla nespravedlivá, čím si ji zasloužili lidé na Urrasu? Čím to, že byli tak bohatí, že jim tato krása byla dána bezpracně, zatímco jeho vlastní lid jí měl tak žalostně málo?

Už přemýšlím jako člověk z Urrasu. Jak Zpropadený vlastník. Jako kdyby 'zasloužit' něco znamenalo. Jako kdyby se dala zasloužit krása, nebo život! - Snažil se na nic nemyslet, nechat se nést dál a pozorovat pouze slunce na blankytné obloze a jehňata na zelených jarních loukách.

Nio Esseia, velkoměsto se čtyřmi miliony obyvatel, zvedalo své třpytivé věže za zelenými bažinami Estuary, jako by byly postaveny z mlhy a slunečního svitu. Když se vlak blížil po protáhlém viaduktu k městu, byly budovy stále vyšší, zářivější, solidnější, až se vlak náhle ztratil v dunivé tmě podzemního příjezdového prostoru, dvacet kolejí vedle sebe, aby propustil své cestující v obrovské hale hlavního nádraží pod kopulí ze slonové kosti a azurové modři, největší kopulí, která kdy byla člověkem vytvořena.

Pod touto étericky jemnou klenbou šel Shevek po nekonečných plochách leštěného mramoru, až přišel k řadě dveří, kterými neustále procházely zástupy lidí, každý s nějakým cílem, každý sám. Působili dojmem, jako kdyby byli znepokojení. Už často viděl takové znepokojení v obličejích lidí na Urrasu a velmi se mu podivoval. Bylo to snad tím, že ať měli peněz kolik chtěli, domnívali se, že musí vydělat ještě víc, aby nemuseli umřít chudí? Byl to snad pocit viny, že i když měli peněz málo, byl stále ještě někdo, kdo byl chudší? Ať už to bylo cokoli, propůjčovalo to obličejům určitou podobnost; a on se cítil mezi nimi osamoceně. Když unikl svým ochráncům a hlídačům, nepřemýšlel o tom, jaké to je ve společnosti, kde je

každý odkázán sám na sebe, kde si lidé navzájem nedůvěřují, v níž základní koncepce není vzájemná pomoc, nýbrž vzájemná agrese. Trochu mu přeběhl mráz po zádech.

Představoval si to neurčitě, potulovat se po městě a dávat se do řeči s lidmi, s příslušníky nemajetné třídy, pokud ještě takoví byli, nebo s dělnickou třídou, jak jim říkali. Ale tito lidé měli naspěch a nechtěli se zdržovat zbytečnými hovory. Jejich spěch ho nakazil. Musím někam zajít, pomyslel si, když vyšel na slunce do davu ulice Moie.

Ale kam? Do národní knihovny? Do zoo? Ale on si nechtěl prohlížet žádné pamětihodnosti.

Nerozhodně zůstal stát před jedním obchodem v blízkosti nádraží, kde prodávali noviny a dárkové zboží. Palcové titulky hlásaly: *Thu posílá povstalcům z Benbili jednotky na pomoc*, ale on nereagoval. Místo toho pozoroval barevné pohlednice na stánku. Napadlo ho, že ještě neměl žádné upomínky na Urras. Když člověk cestuje, musí přivézt nějaké suvenýry. Fotky a záběry z A-Io se mu líbily: hory, které zlézal, mrakodrapy v Nio, univerzitní kaple (záběr téměř shodný s výhledem z jeho okna), selka v krásném kroji, věže z Rodarred a to, co mu nejdříve padlo do oka, jehně na rozkvetlé louce, které vesele poskakovalo a zjevné se smálo. To by se líbilo malé Pilun. Vzal od každého jednu fotku a šel zaplatit. „A pět je padesát a to jehně je šedesát; a plán města, jedna čtyřicet. Pěkný den, konečně jaro, že pane? Nemáte drobnější, pane?" Shevek schoval dvacetijednotkovou bankovku a vysypal na pult drobné, které dostal zpět, když si kupoval jízdenku, a po chvíli studia účtu a mincí dal dohromady potřebný obnos. „Tak, teď je to v pořádku, pane. Děkuji a přeji pěkný den!"

Mohl si člověk za peníze koupit nejen pohlednice a plán města, ale taky slušnost? Jak by asi byl slušný ten prodavač, kdyby přišel dovnitř jako Anarresan do skladu se zbožím: kdyby si vzal, co potřebuje, na registrátora by kývl a odešel by?

Nesmysl, představovat si něco takového. V zemi vlastníků se chovej stejně jako oni. Oblékej se jako oni, jez jako oni, jednej jako oni, buď prostě jedním z nich.

V centru města nebyly žádné parky, na to byla půda příliš drahá. Dostával se stále hlouběji do širokých lesknoucích se ulic, kterými ho tak často vodili. Došel až k ulici Saemtenevia, rychle ji přešel, protože nechtěl, aby se znovu opakovalo to, co už tu jednou bylo. Teď byl zřejmě v komerční čtvrti. Banky, úřady, kanceláře, vládní budovy. Bylo celé město takové? Obrovské krabice z kamene, skla, obrovité, přenádhérné, předimenzované balíky - prázdno, prázdno.

Když procházel kolem okna s nápisem Umělecká galerie, vstoupil dovnitř, protože doufal, že konečně unikne morální klaustrofobli ulic a v muzeu opět nalezne krásu Urrasu. Ale všechny obrazy v této galerii měly na

sobě cenovky. Upřeně hleděl na pěkně namalovanou nahou dívku. Na štítku četl 4000 IMU. Neslyšně k němu přistoupil tmavý muž. „To je Fei Feite. Před týdnem jsme jich ještě měli pět. Teď je to šlágr na trhu. Feite je dobrá investice, pane."

„Čtyři tisíce jednotek? Za to by mohly v tomto městě dvě rodiny žít po celý rok," odpověděl Shevek.

Muž si jej prohlížel a pak protáhl: „No jo, pane, to je ale umělecké dílo."

„Umění? Člověk dělá umění, protože musí. K čemu ale bylo tohle uděláno?"

„Vy jste asi sám umělec," řekl muž, teď už vyloženě jedovatě.

„Ne, ale člověk, který pozná hovno, když ho vidí!" Zastrašen se obchodník stáhl; když byl z dosahu Sheveka, brebentil něco o policii. Shevek se zašklebil a opustil galerii. Ušel půl bloku a zastavil se. Tímto směrem nemůže jít dál.

Ale kam mohl vlastně jít?

K někomu... k nějakému člověku. K lidské bytosti. K někomu, kdo by mu svou pomoc daroval, ne prodal. Ke komu? Kam?

Oiieovy děti, napadlo ho, ti malí chlapci, kteří ho měli rádi; a pak ho hodnou chvíli nikdo nenapadal. Pak před ním vyvstal obraz, vzdálený, malý a jasný: Oiieova sestra - jak se jen jmenovala? „Slibte mi, že přijdete," řekla mu; a od té doby mu poslala na silném, sladce vonícím papíře dvě dětským písmem psaná pozvání na večírky. Ignoroval je jako všechna ostatní pozvání. Nyní na ni ale myslil znovu.

Současně si vzpomněl na jiné poselství, které se mu nevysvětlitelným, způsobem dostalo do kapsy kabátu: *Připoj se k nám, svým bratrům.* Ale on na Urrasu nenašel žádné bratry.

Vešel do nejbližšího obchodu. Bylo to cukrářství, plné krabiček a košíčků s cukrovím a čokoládou v růžové, hnědé, krémové a zlaté barvě v dlouhých skleněných vitrínách. Zeptal se ženy stojící za vitrínami, jestli by mu nepomohla vyhledat jedno telefonní číslo. Byl už klidný a po tom záchvatu hněvu u obchodníka s uměleckými předměty vypadal zaraženě, takže paní s ním měla soucit. Nejen, že mu vyhledala telefonní číslo, ale také mu dovolila použít telefon, který měla vzadu v obchodě.

„Halo?"

Řekl: „Shevek," pak se odmlčel. Pro něj byl telefon pouze prostředníkeni naléhavých zpráv, aparát na sdělování úmrtí, narození a katastrof. Neměl tušení, co by měl říci.

„Kdo? Shevek? Opravdu? To je od vás milé, že mi voláte! Od vás se nechám ráda vzbudit."

„Vy jste spala?"

„Hluboce a tvrdě, a ležím ještě v posteli. Je tu tak příjemně a teplo. Kde

vlastně jste?”

„Myslím, že v ulici Kae-Sekae.”

„Co tam děláte? Přijeďte ke mně! Kolik je hodin? Bože, téměř poledne. Už vím, sejdeme se na půli cesty. U jezera v parku u starého paláce. Najdete to? Poslouchejte, musíte tu zůstat. Pořádám dnes božský večírek!” Povídala ještě chvíli a on všemu přikyvoval. Když opět vyšel před pult, prodavačka se na něj smála. „Neměl byste jí raději koupit krabičku cukroví, pane?”

Zůstal stát.

„Myslíte?”

„No, uškodit to nemůže, pane.”

V jejím hlase bylo něco impertinentního a zároveň geniálního. Vzduch v obchodě byl sladký a teplý, jako kdyby se zde sešly všechny jarní vůně. Shevek tu stál uprostřed vystavených krabiček plných luxusního zboží, velký, těžkopádný, zasněný, jako těžká zvířata v ohradách, jako ti berani a býci omámení teplem jara, které provokuje jejich touhy.

„Něco vám nachystám,” řekla žena a naplnila malou, zdobnou emailovou krabičku drobnými čokoládovými lístky a růžemi z mandlové hmoty. Plechovku zabalila do hedvábného papíru, balíček vložila do stříbrné krabičky, tu pak do růžového papíru a ten pak převázala zelenou sametovou stuhou. Její rychlé a šikovné pohyby prozrazovaly humorný soucit a když předala hotový balíček Shevekovi, který jej převzal se zamumláním slova děkuji a pak se obrátil k odchodu, nebyl její hlas dokonce ani nahněvaný, když mu připomínala: „Dělá to deset šedesát, prosím.” Nechala by ho snad ze soucitu i jít, ale on se poslušně vrátil a vyplatil jí peníze na pult.

Podzemní dráhou jel k parku starého paláce a našel rybník, kde si rozkošně oblečené děti hrály se svými lodičkami. Na druhé straně objevil Veu a šel jí naproti; uvědomoval si slunce, jarní vítr a tmavé stromy v parku, ozdobené novými světle zelenými lístečky.

Na oběd šli do restaurace v parku. Byla na terase zastřešené skleněnou kopulí. Stromy uvnitř kopule již byly plné listí, na smutečních vrbách, které se skláněly nad stoly, seděli tlustí bílí ptáci, kteří čekali na potravu a drzými, chtivými pohledy pozorovali sedící. Vea se nestarala o objednávání jídla; jednoznačně očekávala, že tuto úlohu převezme Shevek, a když mu šikovný číšník nenápadně poradil, cítil se, jako by celé menu sestavil sám; a naštěstí měl v kapse dost peněz. Jídlo bylo vynikající. Tak jemně kořeněné jídlo ještě nikdy nejedl. Zvyklý na dvě jídla denně, obvykle oběd vynechával; dnes si nechal chutnat, zatímco Vea snědla jen tu a tam plnou lžičku. Nakonec už ale nemohl a Vea se smála jeho stydlivému výrazu.

„Snědl jsem toho moc.”

„Malá procházka udělá dobře.”

Byla to opravdu malá procházka, asi tak desetiminu-tová; napříč přes

trávník a pak si Vea graciézně sedla do stínu vysokého, zlatě kvetoucího keře. Posadil se vedle ní. Když pozoroval její štíhlé, bílé nohy se střevíčky na vysokých podpatcích, přišel mu na mysl výraz, který užívala Takver. 'Šmelinářka s vlastním tělem.' Tak označovala Takver ty ženy, které používaly v boji s muži jako zbraň sexualitu. A když se člověk díval na Veu, bylo to přesně ono. Boty, šaty, kosmetika, šperky, gesta, všechno bylo provokativní. Byla tak naprosto a demonstrativně vtělením sexuality, jak ji Ioti popisovali ve svých snech, románech a básních, v architektuře, v kopulích, sladkostech, lázních, milenkách. Ona byla hlavní výhrou, ženou žen.

Svou dohola ostříhanou hlavu měla posypánu pudrem, který obsahoval malinké šupinky slídy, takže holé kontury zahaloval slabounkým leskem. Měla jemný šál, pod nímž její paže vypadaly měkčí a půvabnější. Ňadra měla zahalená: iotské ženy nechodily s odhalenými ňadry po ulici, nýbrž si svou nahotu rezervovaly pro své majitele. Na jejích zápěstích se leskly těžké zlaté náramky a v dolíčku na hrdle se jí na kůži třpytil jediný modrý drahokam.

„Jak to je vlastně připevněno? “

„Co?” Protože sama 'nemohla vidět' drahokam, dělala, jako by o něm nevěděla, možná ho sváděla k tomu, aby natáhl ruku a dotkl se jej, Shevek uposlechl této výzvy s úsměvem. „Je to nalepené?”

„Ach, tady to. Ne, mám pod kůží takový malý magnet a ten kámen má na spodní straně malý kousek kovového pásku, nebo je to naopak? V každém případě se navzájem přitahujeme.”

„Vy máte magnet pod kůží?” dotazoval se Shevek se zřejmou nelibostí.

S úsměvem Vea odtáhla safír, aby viděl, že tam opravdu má nepatrný náznak jizvy. „Neschvalujete to tak absolutně, až mě to začíná opravdu povzbuzovat. Ať říkám nebo činím cokoli, vždy mám pocit, že ve vaší hodnotové hierarchu nemůžu klesnout hlouběji, protože jsem už dosáhla těch nejhlubších hlubin.”

„Ale to není pravda!” protestoval. Sice věděl, že to pouze hraje, ale znal jen málo pravidel této hry.

„Ne, ne, já to poznám, když je někdo morálně pohoršený! Například takhle.” Udělala zachmuřenou grimasu a oba se rozesmáli. „Jsem opravdu tak jiná, než jsou ženy na Anarresu? “

„Ano, a jak!”

„Jsou všechny strašně silné a mají svaly? Nosí vysoké boty, mají velké ploché nohy a oblékají se neuvěřitelně prakticky a holí se pouze jednou do měsíce? “

„Neholí se vůbec.”

„Ne? Nikdy? Ach bože! Mluvme raději o něčem jiném.”

„O vás.” Naklonil se, až seděl na trávníku tak blízko k Vee, že byl zahalen přirozenými i umělými vůněmi jejího těla. „Chtěl bych vědět, jestli tu urrasským ženám nevadí, že na ně stále někdo pohlíží jako na méněcenné.”

„Méněcenné? Ve srovnání s kým?”

„S muži.”

„Ach tak! Jak jste přisel na to, že to jsem já?”

„Protože ve vaší společnosti všechno dělají muži. Průmysl, umění, řízení, vláda, rozhodování. A vy po celý život nosíte jméno svého otce a manžela. Muži chodí do školy, ženy ne. Všichni muži jsou učitelé, soudci, policisté, vládní zaměstnanci - to jsou jenom muži, že? Proč dopustíte, aby vše řídili? Proč neděláte to, co se vám líbí?”

„Ale to přece děláme. My ženy děláme právě to, co chceme. A sice aniž bychom si zašpinily ruce nebo nosily helmy nebo abychom na sebe nechaly pokřikovat na ředitelství.”

„Ale co pak tedy děláte?”

„My řídíme muže! A víte co? My jim to dokonce klidně můžeme říct, protože nám to stejně nevěří. Řeknou jen ha, ha, komické, a pohladí vás po hlavě a odcházejí a ještě se naparují. Kam se podíváte, samé sebeuspokojení.”

„A vy jste také spokojená? “

„Samozřejmě.”

„Tomu nevěřím.”

„Protože se vám to jednoduše nehodí. Muži mají věčně nějaké teorie a skutečnosti se jim musí přizpůsobit.”

„Ne kvůli teoriím, ale protože *vidím*, že nejste spokojená, že jste neklidná, nespokojená a dokonce nebezpečná.[tt]

„Nebezpečná!” Vea se na něj zářivě usmála. „To je ale báječný kompliment! Proč jsem nebezpečná, Sheveku?”

„Protože přesně víte, že jste v očích mužů pouhou věcí, vlastnictvím, koupeným, prodaným. A proto musíte neustále uvažovat o tom, jak své majitele dostanete, jak se jim pomstíte...”

Krátkým pohybem mu položila ruku na ústa. „Ticho!” napomenula jej. „Vím, že nechcete být úmyslně vulgární. Prominu vám to. Ale teď už dost.”

Zamračil se - pokrytectvím a poznáním, že jí možná ublížil. Stále ještě cítil na rtech ten krátký dotek její ruky. „Mrzí mě to!” řekl.

„Ne, ne! Jak byste tomu mohl rozumět, když přicházíte z měsíce? Kromě toho jste muž... Ale něco vám povím. Kdybyste vzal jednu z vašich 'sester' tam nahoře na měsíci a dal jí možnost, aby si vyzula ty své vysoké boty, aby se vykoupala v olejové lázni, nechala se ostříhat, aby si vzala pár pěkných sandálů, šperky a parfém - ta by byla blažená! A vám by se to taky líbilo!

Ale ano! Ale vy byste to neudělal; vaše ubohé teorie; jen bratři a sestry a vůbec žádná zábava!"

„To máte pravdu," odpověděl Shevek. „Žádná zábava. Nikdy. Po celý den jsme byli v dolech a když přišel večer, recitovali jsme po jídle, které sestávalo ze tří lžiček fazolí, Odonská hesla, dokud se nešlo spát. A to jsme dělali odděleně, s vysokýma botama na nohách."

Jeho iotština ještě nebyla tak plynulá, aby se mohl pustit do tirády, jak by to udělal ve své rodné řeči, do jedné z jeho nesdělitelných fantazií, které slyšela pouze Takver a Sadik, ale ať už byly nedostatky jazyka jakékoli, tahle řeč u Vey zabrala. Propukla v smích. „Ach bože, komický jste taky! Je ještě něco, čím byste nebyl?"

„Prodavačem."

Prohlížela si jej s úsměvem. V její póze bylo něco profesionálního, hereckého. Lidé se normálně nepřehlíželi z takové blízkosti, ledaže by se jednalo o matku s dětmi, lékaře a pacienta nebo o milence.

Zvedl se. „Chtěl bych se ještě projít," prohlásil.

Podala mu ruku, aby jí pomohl vstát. Bylo to pouze nedbalé, vyzývavé gesto, ale ona řekla s nejistou něhou v hlase:

„Vy jste opravdu jako bratr... Vezměte mou ruku. Dovolím vám jít se projít!"

Chodili po cestičkách velkého parku. Prohlédli si palác zařízený jako muzeum králů, neboť Vea řekla, že si ráda prohlíží šperky, které tam jsou vystaveny. Ze stěn pokrytých brokáty a vyřezávaných krbových říms na ně shlížely portréty arogantních princů a lordů. Místnosti byly plné stříbra, zlata, křišťálu, vzácného dřeva, gobelínů a klenotů. Za sametovými závěsy stály stráže. Jejich černé a šarlatové uniformy se dobře hodily ke vší té nádheře, jemným zlatavým gobelínům a tapiseriím s vetkanými pírky, ale jejich obličeje se sem nehodily; byly to znuděné obličeje, unavené; unavené od neustálého stání mezi cizími lidmi - něco tak nesmyslného! Shevek a Vea přišli k vitríně, v níž byl plášť královny Teaeay z tmavé kůže rebelů, stažených zaživa, který tato strašná a vyzývavá žena měla na sobě, když se před tisícem čtyřmi sty lety vydala mezi svůj lid, soužený tehdy nákazou, aby poprosila boha o ukončení tohoto příkoří. „Pro mě to je stejné jako kozí kůže," prohlásila Vea, když se dívala na ten časem vybledlý cár ve vitríně. Pak vzhlédla k Shevekovi. „Jste v pořádku?" zeptala se, když viděla jeho obličej.

„Chtěl bych pryč odtud."

Venku v zahradě dostal jeho obličej zase normální barvu, ale nenávistně se ohlédl na zdi paláce. „Proč tak lpíte na své vlastní ostudě?" zeptal se.

„Ale to všechno je jen historie! Dnes už se nic takového neděje!"

Šla s ním na odpolední představení do divadla, kde shlédli komedii o

mladých rodičích a jejich tchyních, kousek plný vtipů o souložení, aniž by to znamenalo o souložení. Shevek se snažil smát, když se smála Vea. Pak navštívili restauraci v centru města, lokál nebývalého luxusu. Jídlo stálo sto jednotek. Shevek jedl tentokrát velice málo, po Veině naléhání ale povolil a vypil tři sklenice vína, které chutnalo lépe, než prve předpokládal a nemělo žádný nepříznivý účinek na jeho myšlení. Neměl s sebou dost peněz, aby zaplatil účet, ale Vea se nenabídla, že mu finančně vypomůže, nýbrž mu navrhla, aby vyplnil šek, což nakonec udělal. Pak jeli najatým autem k Vee do bytu; nechala ho zaplatit řidiče. Byla snad Vea prostitutka a tajemná bytost? Ale prostitutky byly, jak psala Odo, chudé ženy a Vea určitě nebyla chudá; 'její' večírek bude vystrojen 'jejím' kuchařem, 'její' služebnou a 'jejím' dodavatelem, jak prohlásila. Navíc páni na univerzitě hovořili o prostitutkách jako o nečistých zjevech, zatímco Vea, i přes všechny své vnady, byla velice citlivá na otevřený způsob vyjadřování v souvislosti se vším, co se týkalo sexu, takže si Shevek dával pozor na jazyk, jako doma před stydlivým desetiletým děvčetem. Dohromady ale nevěděl, co Vea ve skutečnosti je.

Její pokoje byly velké a luxusní, s nádherným výhledem na světla v Niu, vše v bílém včetně koberců. Zatím se ale stal Shevek lhostejným k luxusu a navíc byl strašně unavený. Hosté by měli přijít teprve za hodinu a zatímco se Vea převlékala, usnul v jedné obrovské lenošce v obývacím pokoji. Když služebná vešla se sklenicemi, probudil se - právě tak ještě včas, aby viděl vcházet Veu ve formálním večerním oblečení iotských žen; v dlouhé skládané sukni, která jí spadala z beder a nechávala celou horní polovinu těla nahou. Na břiše se jí třpytil malý drahokam, stejně jako ve filmech, které viděl společně s Tirinem a Bedapem před čtvrtstoletím na Oblastním institutu pro vědy v Severní oblasti, přesně takový... Napůl vzhůru, ale zcela vzrušený, na ni upřeně hleděl.

Ona se snažila s úsměvem jeho pohledu čelit.

Pak si sedla na malou polstrovanou stoličku a pohlédla na něj. Upravila si bílou sukni a pravila: „Tak, a teď mi povězte, jak to chodí na Anarresu mezi muži a ženami."

To bylo neuvěřitelné! Služebná, zaměstnanec servisní firmy byli v pokoji; ona věděla, že on má partnerku, a on, že ona má muže; a nepadlo mezi nimi ani jediné slůvko o souloži. A přesto, její šaty, pohyby, tón - co to tedy bylo, když ne jednoznačná výzva?

„Mezi mužem a ženou je přesně to, co sami chtějí," odpověděl dosti hrubě. „Každý a oba."

„Pak je tedy skutečně pravda, že nemáte morálku?" zeptala se jakoby šokovaná, ale ve skutečnosti nadšená.

„Nevím, co tůn myslíte. Ublížit člověku tam je stejné jako ublížit mu

tady.”

„Vy myslíte, že máte pořád ta stejná stará pravidla. Podívejte se, já považuji morálku jednoduše za pověru, přibližně jako náboženství. Člověk se od ní musí oprostit.”

„Náš společenský řád,” odpověděl naprosto zmaten, „je ale pokus, jak morálku opět *získat.* Moralizování, toho je potřeba se zbavit, předpisů, zákonů a trestů - aby člověk sám rozpoznal dobro od zla a aby mohl mezi oběma volit.”

„Vy jste tedy odstranili příkazy a zákazy. Ale myslím si, že vy odonisté jste nepochopili podstatu věci. Zbavujete se kněží, soudců, zákonů o rozvodech a toho všeho, zatím ale neřešíte skutečný problém. Vyřešili jste ho jen uvnitř, ve svém svědomí. Ale on je pořád zde. Jste otroci stejně jako dřív! Vůbec nejste svobodní.”

„Jak to víte?”

„Jednou jsem o tom četla článek. A dnes jsem s vámi byla celý den. Neznám vás, ale něco o vás vím. Vím, že... v sobě máte královnu Teaeu - přímo tady v té hlavě plné vlasů. A ta vám přikazuje, co máte a nemáte dělat, tak jako ta stará tyranka poroučela svým lidem. Ona řekne: Udělej to! A vy to uděláte. Ona řekne: Nedělej to! A vy to neuděláte.”

„A sem taky patří,” řekl s úsměvem. „Do mé hlavy.”

„Ne! Je lepší, když bydlí v paláci. Tak proti ní můžete protestovat. A to děláte! Vás prapradědeček to udělal; nakonec, aby se dostal pryč, utekl na měsíc. Královnu Teaeu si ale vzal s sebou, a vy ji máte dosud!”

„Asi ano. Ale na Anarresu se naučila, že pokud mi nařídí, abych ublížil jinému člověku, ublížím jenom sám sobě.”

„Pořád staré pokrytectví! Život je boj a vyhrává jen ten nejsilnější. Civilizace skrývá za krásnými slovy jen krev a nenávist!”

„Vaše civilizace možná. Naše neskrývá vůbec nic. Tady je vše otevřeno. Královna Teaea nosí svou vlastní kůži... My se držíme pouze jediného zákona, zákona lidské evoluce.”

„Zákon evoluce hlásá, že přežijí pouze nejsilnější jedinci!”

„Ano. A nejsilnější, v existenci sociálních druhů, jsou ti, kteří jsou nejsociálnější. Nejmorálnější, podle lidských měřítek. Podívejte se, Veo, my na Anarresu nemáme ani oběti ani nepřátele. My máme jen jeden druhého. Ze vzájemného ubližování se síla nezíská, jen slabost.”

„Vaše ubližování nebo neubližování mě nezajímá. Ostatní lidi mě taky nezajímají, ti nezajímají nikoho. Ti zájem pouze předstírají. Já ale nechci nic předstírat. Já chci být svobodná!”

„Ale Veo,” začal velice jemně, neboť toto volání po svobodě jím velice pohnulo. Ale vtom zazněl zvonek. Vea vstala. Uhladila si sukni a s úsměvem odešla vítat hosty.

Během další hodiny přišlo asi třicet až čtyřicet osob. Nejdříve byl Shevek nazlobený, nespokojený a znuděný. To byl zase jednou večírek jako ty ostatní, kdy se postávalo s poháry v ruce, usmívalo se a vedly se nekonečné řeči. Postupně se však začínal bavit. Diskuze a rozhovory se rozproudily, lidé se posadili, aby spolu mohli v klidu rozmlouvat. Začínalo se to podobat večírkům doma. Roznášelo se drobné pečivo, kousky masa a ryby, pozorný sluha byl neustále v jednom kole. Doléval pití; i Shevek si dal jeden drink. Již měsíce pozoroval Urrasany, jak konzumovali alkohol, a žádný z nich z toho neonemocněl. Ta věc chutnala jako lék, ale někdo mu vysvětlil, že to byla převážně sodová voda a proti tomu nic nenamítal. Byl žíznivý a tak vypil celou sklenici najednou.

Dva muži s ním chtěli bezpodmínečně hovořit o fyzice. Jeden byl velice slušný a Shevekovi se dařilo vyhýbat se mu, protože mu přišlo zatěžko bavit se o fyzice s nefyzikem. Ten druhý byl vlezlý a nebylo před ním úniku. Ale podráždění, které pociťoval, mu rozhovor s ním ulehčilo. Ten muž věděl vše, pravděpodobně měl hodně peněz. „Podle mého mínění," vyprávěl Shevekovi, „popírá vaše simultánní teorie jasnou skutečnost související s časem, totiž skutečnost, že čas ubíhá."

„Jenže ve fyzice se s tím, co se označí jako 'skutečnost', zachází velice opatrně, je to trochu jiné než v obchodě," odpověděl Shevek velice přátelsky a mile. Ale v tom přátelském tónu bylo něco, co podnítilo Veu, která se bavila opodál se skupinkou lidí, aby ho začala poslouchat. „V rámci přesné terminologie simultánní teorie není časová posloupnost fyzikálně objektivním fenoménem, nýbrž subjektivním."

„Teď se přestaňte pokoušet vyděsit Dearria a raději nám řekněte polopaticky, co to znamená," prohlásila Vea. Shevek se musel smát jejímu šikovnému zásahu.

„Tedy, my si stále myslíme, že čas 'plyne' kolem nás; ale co kdybychom to byli my, kdo se pohybuje dopředu z minulosti do budoucnosti, objevujíce stále něco nového? To by bylo téměř jako kdybychom četli v nové knize. Ta kniha je zde jako celek, mezi deskami. Ale když chce někdo pochopit obsah, musí začít na první straně a jít pěkně popořádku. Tak by tedy mohl být vesmír jako jedna obrovská kniha a my bychom byli malí čtenáři."

„Ale *skutečnost* je," odpověděl Dearri, „že my zažíváme vesmír jako časovou posloupnost, jako tok. A to by pak byl smysl této teorie, že někde ve vyšší rovině možná věčně vše existuje vedle sebe? To může být pro vás teoretiky velice veselé, ale já nevidím žádný praktický užitek - žádný vztah ke skutečnému životu. Ledaže bychom byli schopni vyvinout stroj času!" připojil s dost tvrdou dávkou falešné živoálnosti.

„Ale my neprožíváme vesmír výhradně jako časovou posloupnost," odporoval Shevek. „Nesníte nikdy, pane Dearri?" Byl hrdý, že poprvé

nezapomněl dát před jméno slovo 'pane'.

„Co to s tím má společného?"

„Zřejmě prožíváme čas v našem vědomí. Kojenec žádný čas nevnímá; on se nemůže distancovat od minulosti a nemůže pochopit, v jakém je vztahu k jeho přítomnosti, nebo vědět, jak se bude jeho současnost chovat k jeho budoucnosti. On neví, že čas plyne; on nechápe, co je to smrt. A tak pracuje nevědomí dospělého stále. Ve snu není žádný čas, tok času se nekoná, příčina se zaměňuje s následkem. V mýtech a legendách není čas. Která minulost je míněna v pohádkách, když se řekne: 'Bylo to jednou?' Když ale mystik opět naváže spojem mezi rozumem a nevědomím, vidí, jak se opět vše stane celkem a pochopí věčný návrat."

„Ano, samozřejmě - mystici," potvrdil ten zdrženlivější muž rychle. „Tebores v osmém miléniu napsal: *'Nevědomí se kryje s vesmírem.'*"

„Ale my nejsme žádní kojenci," vstoupil do hovoru Dearri, „my jsme logicky myslící lidé. Je vaše simultaneita určitým druhem regresivity?"

Potom nastala pauza, protože Shevek si vzal paštiku, kterou vlastně vůbec nechtěl, a jedl. Už jednou dnes ztratil sebeovládání a prezentoval se před druhými jako blázen. Jednou to úplně stačilo.

„Možná byste ji chtěl vidět jako pokus dosáhnout rovnováhy," odpověděl. „Podívejte, sekvence báječně vysvětluje nás pocit lineárního času a důkaz evoluce. Uzavírá v sobě jak stvoření, tak smrtelnost. Ale tím to končí. Zabývá se vším, co se mění, ale činí nepřijatelnou trvanlivost věcí. Často hovoří o směřování času, nikdy však o časovém kruhu."

„O kruhu?" zeptal se slušnější z inkvizitorů se zjevným přáním se poučit, takže Shevek zcela zapomněl na Dearriho a pustil se s vervou do diskuze, gestikuluje oběma rukama, jako by chtěl svým posluchačům znázornit ty pochyby, cykly a oscilace, o kterých hovořil, „čas probíhá jak v kruhu, tak po přímce. Planeta se otáčí, rozumíte? Kruhová dráha orbity kolem slunce - to je jeden rok, že? Dva oběhy, dva roky; a tak lze jako pozorovatel tyto kruhové dráhy počítat donekonečna. Takovým systémem měříme též čas; to představují měřiče času, *hodiny.* Ale kde je uvnitř tohoto systému, tohoto kruhu, čas? Kde je začátek a kde je konec? Nekonečné opakování, to je atemporální proces. Abychom tento proces zjistili, musíme jej srovnat s jiným cyklickým nebo necyklickým procesem. No, a poctívejte se, to je velice pozoruhodné a zajímavé. Atomy mají, jak víte, cyklický průběh pohybu. Mají periodický, vzájemně provázaný pravidelný průběh tohoto pohybu. Ve skutečnosti to jsou malé, časově vratné cykly atomu, které propůjčují hmotě dostatek trvanlivosti, aby byla možná evoluce. Malé bezčasovosti spojené dohromady tedy tvoří čas. A pak, ve velkém, kosmos: víte, my považujeme vesmír za jeden cyklický proces, oscilaci expanze a kontrakce, bez minulosti a budoucnosti. A pouze *uvnitř* každého z těchto

velkých cyklů, kde žijeme, jedině tam je lineární čas, evoluce, změna. Takže má čas dva aspekty. Jednou je zde ten proud, tekoucí proud, bez něhož není změny, pokroku, směru, tvůrčí práce. A pak je zde kruh nebo cyklus, bez kterého by byl pouze chaos, nesmyslila posloupnost momentů, svět bez hodin a ročních období a příslibů budoucnosti."

„Nemůžete ale dvě navzájem si odporující tvrzení postavit jako základ jedné věci," prohlásil bohorovně Dearri. „Řečeno jinými slovy, jeden z těchto 'aspektů' je reálný, ten druhý není nic jiného než iluze."

„To už tvrdilo mnoho fyziků," souhlasil Shevek.

„Ale co říkáte vy?" zeptal se ten, který chtěl vědět.

„No, myslím si, že si to příliš zjednodušujeme... Může člověk odmítnout bytí nebo změnu? Změna je bez bytí nesmyslila. Bytí bez změny je nekonečně nudné... Pokud je ale rozum schopný zachytit čas v obou těchto formách, pak by měla pravá chronosofie nabídnout možnost pochopení časové relace obou těchto aspektů."

„Ale k čemu je dobré toto 'pochopení'," zeptal se Dearri, „když to nevede k praktickému, technologickému použití? Pak to není nic jiného než žonglování se slovy - ne?"

„Vy kladete otázky jako pravý prospěchář," řekl Shevek a živá lidská duše v místnosti netušila, že Dearriho urazil nejhrubším výrazem svého slovníku. Naopak Dearri souhlasně přikývl a se zadostiučiněním to akceptoval jako kompliment. Vea však vycítila napětí a proto se vmísila do hovoru. „Nerozumím, ani slovu z toho, o čem mluvíte, ale jestli jsem *pochopila* to, co jste tady, Sheveku, řekl o té knize - že *teď* opravdu existuje vše - nemůžeme pak předvídat budoucnost? Když už tedy existuje?"

„Ne, ne!" poučoval ji zdrženlivý muž, teď už vůbec ne zdrženlivě. „Ta neexistuje jako pohovka nebo dům - čas není prostor, nelze se v něm procházet!" Vea přikývla, jako by ji odkázali na správné místo. A ten zdrženlivý muž, jemuž úspěšné vyloučení ženy z říše vzletných myšlenek dodalo odvahu, se obrátil na Dearriho a řekl: „Podle mého názoru najde temporální fyzika uplatnění v etice. Souhlasíte se mnou, doktore Sheveku?"

„V etice? Nevím. Já se zabývám výhradně matematikou. Z etického chování se nedají sestavit rovnice."

„Pročpak ne?" dotazoval se Dearri.

Shevek jej ignoroval. „Ale ano, chronosofie se vztahuje též na etiku. Protože náš cit pro čas zahrnuje i schopnost rozlišovat příčinu a následek, prostředek a účel. Kojenec a zvíře nejsou schopni postihnout rozdíl v tom, co teď dělají a tím, co se na základě toho stane. Nemohou něco slibovat. My můžeme. Protože známe rozdíl mezi *nyní* a *potom*, můžeme vytvořit spojení. A zde přichází do hry morálka. Odpovědnost. Když někdo tvrdí, že dobrého účelu je možné dosáhnout špatnými prostředky, tak by to bylo

stejné, jako kdyby se tvrdilo, že pokud se zatáhne na tomto kladkostroji za tohle lano, zvedne se břemeno, které je na tomto přivázáno. Nedodržet slib znamená popřít realitu minulosti; a znamená to také popřít naději na reálnou budoucnost. Pokud tedy jsou čas a rozum funkcemi každého jedince a pokud jsme bytostmi času, mělo by nám to být jasné a měli bychom se pokusit toho co nejlépe využít. Jednat odpovědné."

„Ale poslouchejte," oponoval Dearri s nesnesitelným zadostiučiněním vlastní chytrosti. „Vy jste právě řekl, že ve vašem simultánním systému *není* žádná minulost ani budoucnost, ale pouze určitý druh věčné přítomnosti. Jak můžete tedy být odpovědný za knihu, která je již napsána? Vy ji můžete nanejvýš číst. Nemáte žádnou volbu, žádný prostor pro rozhodování."

„To je dilema detenninismu. Máte naprosto pravdu - to jest implicitně v simultánním myšlení. Sekvenční uvažování však má také dilema. A to vypadá, abych vám dal malý pošetilý příklad, následovně: hodíte kamenem do stromu; když jste simultanista, kámen už strom zasáhl, když jste ale sekventista, nemůže kámen zasáhnout strom nikdy? Pro co se tedy rozhodnete. Raději tedy snad hodíte kamenem, aniž byste přemýšleli, jak se rozhodnout. Já ale dávám přednost tomu dělat věci složitějšími a zvolím obojí."

„Ale jak... jak je dáte do souladu?" zeptal se ten zdrženlivý vážně.

Shevek se málem začal z rozčarování smát. „Nevím. Tímto problémem se již zabývám velice dlouho! Nakonec ale stejně kámen strom trefí. A to neumí vysvětlit ani čistá sekvence ani čistá simultaneita. A my nechceme čisté to nebo ono, my chceme komplexnost, my chceme vztah mezi příčinou a následkem, prostředkem a cílem. Nás model kosmu musí být tak vyčerpávající jako kosmos sám. Komplexnost, která nezahrnuje pouze trvání, ale též tvoření, nejen bytí, ale také změnu, nejen geometrii, ale též etiku. My nehledáme odpověď, ale to, jak formulovat otázku..."

„To je pěkné, ale průmysl potřebuje odpovědi," konstatoval Dearri.

Shevek se k němu pomalu obrátil a pohledl na něj, ale neřekl ani slovo.

Vzniklo tíživé ticho, které Vea mistrně zvládla tím, že se vrátila k otázce předpovídání budoucnosti. Jiní se o to také zajímali a začali vyprávět své zkušenosti s kartářkami, vykladači budoucnosti a jasnovidci.

Shevek se rozhodl neodpovídat, ať by mu kladli jakékoli otázky. Měl stále větší žízeň a tak si nechal nalít ten příjemný nápoj a pil ho dlouhými doušky. Rozhlížel se po místnosti a snažil se zbavit zlosti a podráždění tím, že pozoroval ostatní lidi.

Teď se ale všichni chovali na loty příliš emocionálně - smáli se, křičeli a navzájem se přerušovali. Jeden z párů byl v rohu zabrán do sexuální předehry.

Shevek se s odporem odvrátil. Jsou sobečtí dokonce i při sexu? Hladit se a souložit před nespárovanými osobami bylo stejné jako jíst před

hladovějícími. Zkusil se soustředit na lidi bezprostředně kolem sebe. Téma přešlo od vykládání budoucnosti na politiku a nyní se již bavili o válce; co udělá Thu, co udělá A-Io, co podnikne RSV.

„Proč neustále mluvíte v abstraktech?“ zeptal se náhle a velmi se divil, že vůbec něco řekl, když se rozhodl už nemluvit. „Ne názvy států, ale lidé se navzájem zabíjejí. Proč jdou vojáci bojovat? Proč přijde muž a zabije cizí lidi?”

„Ale *od toho* tu vojáci přece jsou,” vysvětlovala jedna malá žena s opálem na břichu. Několik mužů začalo Shevekovi vysvětlovat princip národní suverenity. Vea je .přerušila. „Nechte ho přece mluvit! Jak byste vyřešil tento problém, Sheveku?”

„Řešení je nasnadě.”

„Kde?”

„Anarres!”

„Ale to, co vy provádíte tam na tom měsíci, nemůže být přece řešením pro nás tady.”

„Problém lidstva je všude stejný: Přežít. Druh, skupina, jednotlivec.”

„Národní obrana...” vykřikl někdo.

Oni diskutovali, on diskutoval. Věděl, co má říct a věděl, že by jeho argument musel všechny přesvědčit, protože to bylo jasné a byla to pravda, ale pořád se nemohl nějak vymáčknout. Jeden křičel přes druhého. Malá paní klepala na široké opěradlo židle, na níž seděla, a on si na ně sedl. Její ostříhaná hedvábná hlava se k němu zvedla. „Haló, muži z měsíce!” Vea se zatím přidala k jiné skupině, ale teď se vrátila. Obličej měla zrudlý, oči velké a vlhké. Jednou si myslel, že vzadu zahlédl Paea, ale kolem bylo tolik tváří, že mu splývaly. Vše se odvíjelo mimoděk, v pohodě, s pauzami, jako kdyby za scénou přihlížel běhu cyklického kosmu z hypotézy staré Gvarab. „Princip zákonné autority musí být bezpodmínečně zachován, jinak zdegenerujeme, sklouzneme do anarchie!” hřímal tlustý zamračený muž. „Ano, zdegenerujeme!” řekl Shevek. „Tak žijeme už sto padesát let.” Prsty malé ženy ve stříbrných sandálech vykukovaly zpod sukně, která byla poseta stovkami a stovkami drobných perel. „Tak nám přece povězte něco o Anarresu!” řekla Vea. „Jaké to tam *skutečně* je? Je to tam opravdu tak báječné?”

Seděl na opěradle židle, zatímco Vea si sedla na stoličku u jeho nohou, vzpřímená a jemná, s prsy, které se na něj dívaly slepýma očima; Vea s usmívající se, samolibou a zrůžovělou tváří.

Něco temného se honilo Shevekovi hlavou. Vyprázdnil sklenici, kterou mu právě číšník nalil. „Nevím,” odpověděl; jazyk měl jako ochromený. „Ne. Není to báječné. Je to ošklivý svět. Ne jako tento. Anarres se skládá jen z prachu a suchých hor. Vše je pusté a suché. Ani lidé nejsou pěkní. Mají velké

ruce a nohy jako já a ten služebník. Ale nemají velká břicha. Jsou velmi špinaví a koupou se společně, to zde nikdo nedělá. Města jsou velmi malá a nudná, skutečně neutěšená. Žádné paláce. Život je nudný a skládá se z tvrdé práce. Člověk nedostane to, co by chtěl, někdy ani to, co potřebuje, protože se toho prostě nedostává. Vy zde máte alespoň dost vzduchu, deště, trávy, moře, potravy, hudby, domů, továren, strojů, knih, šatů, historie. Vy jste bohatí. My jsme chudí, trpíme nedostatkem. Vy máte, my ne. - Zde je vše krásné. Jen tváře ne. Na Anarresu není nic pěkného kromě tváří. Jiné obličeje, muži a ženy. Nic jiného nemáme, máme jen sebe. Zde člověk vidí šperky, tam jen oči. A v očích je vidět nádhera, nádhera lidského ducha. Protože naši muži a naše ženy jsou svobodní; protože nic nevlastní, proto jsou svobodní. A vy, majetní, jste posedlí. Jste všichni uvěznění. Každý sám pro sebe, sám, s tím, co vlastní. Vy žijete ve vězení a ve vězení také umřete. To je vše, co vidím ve vašich očích -zeď, zeď!"

Všichni na něj upřeně hleděli.

Slyšel, jak silně zní jeho hlas v hlubokém tichu a uši mu hořely. Zase jej zachvátila temnota, podivná prázdnota za čelem. „Točí se mi hlava," řekl a vstal.

Vea byla okamžitě u něho. „Tudy," řekla bez dechu, mírně se usmívala. Šel za ní, zatímco si razila cestu mezi lidmi. Uvědomil si, že musí být bledý, a pocit mdloby ho neopouštěl; doufal, že ho zavede do koupelny nebo k oknu, kde by se mohl nadýchat čerstvého vzduchu. Ale pokoj, do kterého vešli, byl veliký a nepřímo osvětlený. U stěny stála vysoká bílá postel, polovinu protější zdi pokrývala zrcadla. Vzduch byl prostoupen sladkou vůní záclon, ložního prádla a parfémů, které Vea používala.

„Jste jedinečný!" řekla Vea, která stála v tlumeném světle přímo před ním a vzhlížela k němu s úsměvem. „Opravdu jste skvělý - nemožný - jednoduše báječný!" Položila mu ruce na ramena. „O, ty jejich obličeje! Za to vás musím políbit!" Postavila se na špičky a nabízela mu svá ústa, bělostný krk a nahá ňadra.

Objal ji a políbil na ústa, snažil se zvrátit hlavu dozadu a pak jí začal líbat krk a ňadra. Nejdříve svolila, ale pak se ho se smíchem snažila odstrčit a začala rychle mluvit: „Ale ne, ne! Buďte přece hodný! Přestaňte, musíme se vrátit! Ne, Sheveku, uklidněte se, nejde to!" On na její slova nedbal, táhl ji k posteli, ona se nechala, ale mluvit nepřestala. Jednou rukou se snažil rozepnout komplikované zapínání šatů, které měl na sobě, až se mu nakonec podařilo rozepnout kalhoty; pak ohmatával šaty Vey. Nízko, ale pevně utažený pásek sukně se mu nepodařilo rozepnout. „Přestaňte!" řekla. „Poslouchejte, Sheveku, to opravdu nejde! Teď ne! Nevzala jsem si antikoncepci a když budu mít smůlu, budu v maléru, můj muž se vrátí za dva týdny domů! Ne, pusťte mne!" Ale on ji pustit nemohl; vtiskl tvář do

jejího měkkého, zpoceného, voňavého masa. „Nepomačkejte mi sukni, to lidé uvidí, proboha! Počkejte okamžik! Můžeme se domluvit, můžeme se někde setkat, musím myslet na svou pověst, nemůžu své služebné důvěřovat, počkejte, ne teď... Ted ne!" Konečně dostala strach z jeho slepé žádosti, z jeho síly a divoce ho od sebe odstrčila. On ustoupil o krok zpět, zmatený jejím pronikavým hlasem plným obav a jejím zdráháním, ale přestat nemohl, její odpor ho vzrušoval čím dál víc. Strhl ji na sebe a jeho semeno se vylilo na bílé hedvábí jejích šatů.

„Pusťte! Pusťte mne!" opakovala stejným hysterickým šepotem. Pustil ji. Stál tu omámený. Snažil se zapnout své kalhoty. „Je mi líto... Myslel jsem, že chcete..."

„Proboha!" Vea pohlédla na svou sukni, snažila se natáhnout sklady. „To snad ne! Teď se musím převléci."

Shevek stál s otevřenými ústy, těžce dýchal, se svěšenýma rukama; pak se náhle otočil a vrhl se k východu z pokoje. Ve světle místnosti, kde se večírek konal, zakopával mezi lidmi, byl by málem upadl přes jednu nohu, snažil se prorazit si cestu těly, šaty, šperky, ňadry, očima, svíčkami, kusy nábytku. Běžel proti stolu. Na něm stál stříbrný podnos s paštikou; masem, smetanou a kořeními upravenou jako velký bledý květ do soustředných kruhů. Shevek zalapal po dechu, ohnul se a pozvracel celý podnos.

„Dovezu ho domů," řekl Pae.

„Ano, prosím!" odpověděla Vea. „Ty jsi ho hledal, Saio?"

„Jen krátce. Naštěstí ti Demaere zavolal."

„Pro mě za mě si ho vezměte!"

„Už nebude dělat potíže. Mohu si zavolat, než půjdu?"

„Pozdravuj šéfa," řekla Vea povýšeně.

Oiie přijel s Paem k sestře a zase s ním opouštěl dům. Seděli na prostředním sedadle vládní limuzíny, kterou měl Pae vždy k dispozici, ve stejné, kterou Sheveka minulé léto vyzvedli na kosmodromu. Teď ležel jako v bezvědomí na zadním sedadle - opilý - nevěděl o světě.

„Byl celý den s tvou sestrou, Demaere?"

„Ano, tedy určitě od oběda."

„Bohudík!"

„Proč máš takový strach z toho, že se dostane do slumů? Každý odonista je přesvědčený, že jsme utlačovatelé otroků, co tedy může vadit, když si své názory potvrdí?"

„Co vidí, je mi jedno. Nechceme, aby byl *viděn!* Četl jsi v poslední době bulvární tisk? Nebo ty letáky, které se objevily minulý týden ve Starém městě? O 'Zvěstovateli'? Tento mýtus - že 'kdosi' přijde před miléniem - 'cizinec, vyhnanec, který v prázdných rukou přinese budoucnost'. Tohle

citovali. Ta cháska je zase v apokalyptické náladě. Hledá nějaký katalyzátor. Mluví o generální stávce. Nikdy se nic nenaučí. Musíme jim dát lekci. Zatracený vzpurný dobytek, pošleme je bojovat do Thu, to je jediné, na co je lze použít."

Během zbývající cesty mlčeli.

Noční hlídač domu profesorů jun pomohl dostat Sheveka do jeho bytu. Položili ho na postel a Shevek začal hned chrápat.

Oiie ještě zůstal, aby Shevekovi vyzul boty a přehodil přes něj deku. Dech opilého páchl; Oiie odstoupil od postele, strach a láska, které k němu cítil, spolu bojovaly, navzájem se dusily. Zamračil se a zabručel: „Špinavěj blázne!" Zhasl světlo a vrátil se do vedlejšího pokoje. Pae stál u psacího stolu a probíral se Shevekovými papíry.

„Nech toho!" přikázal Oiiemu, jehož výraz vyjadřoval odpor. „Pojď, půjdeme. Jsou dvě ráno. Jsem unavený."

„Co tady ten bastard celou dobu dělal, Demaere? Tady není nic - ani to nejmenší! Je to podvodník? Dostal nás ten Zpropadený naivní balík z Utopie? Kde je jeho Teorie? Kde je naše kosmická cesta? Kde je naše převaha nad Hainiši? Už devět, deset měsíců ho krmíme - zbytečně!" Přesto strčil jeden z těch papírů do kapsy, dřív než se vydal ke dveřím za Oiiem.

8. KAPITOLA

Byli venku na sportovišti v abbenayském Severním parku, v šesti seděli v horku, prachu a slunci letního podvečera. Všichni byli příjemně nasycení, neboť jedli téměř - celé odpoledne. Měli zahradní slavnost s velkou hostinou, jídlo připravovali na otevřeném ohni. Byl svátek, slavný den uprostřed léta. Vzpomínal se při příležitosti výročí prvního velkého povstání v Nio Esseia v roce 740, téměř před dvěma sty lety. Dnes byli kuchaři a pracovníci jídelny oslavováni ostatními obyvateli obce, protože syndikát kuchařů a číšníků tehdy začal se stávkou, která pak vedla k povstání. Na Anarresu bylo mnoho tradic a slavností podobného druhu, některé byly zavedeny kolonisty, jiné, jako dožínkové slavnosti nebo slavnosti slunovratu vznikly spontánně z životního rytmu na planetě a potřeby pracujících, kteří chtěli slavit s těmi, s kterými společně pracovali.

Bavili se, všichni poněkud unavení, až na Takver. Ta dlouhé hodiny tancovala, snědla hromadu opečeného chleba s kyselými okurkami a byla teď zvláště čilá. „Proč byl poslán Kvigot do rybářského závodu u keranského moře, kde musel začít úplně znovu, zatímco Turib zde dál pracuje na výzkumném projektu?" zeptala se. Její výzkumný syndikát byl přeřazen do projektu vedeného PDK a ona se stala přesvědčeným zastáncem Bedapova názoru. „Protože Kvigot je dobrý biolog, který neuznává staromódní Simasovy teorie, zatímco Turib je nula, ale drhne Simasovi záda. Jen počkejte, kdo převezme vedení projektu, když z toho Simas vypadne. Bude to určitě Turib, to se vsadím!"

„Co vlastně znamená ten výraz?" zeptal se někdo, kdo neměl na sociální kritiku náladu.

Bedap, který ztloustl a bral trénink vážně, poklusával neustále kolem hrací plochy. Ostatní seděli pod stromy na prašném náspu a absolvovali trénink ústně.

„To je iotské sloveso," vysvětloval Shevek. „Hra, kterou hrají Urrasané s pravděpodobností. Ten, kdo hádá dobře, dostane majetek druhého." Sabulův zákaz mluvit o svých iotských studiích už dávno nerespektoval.

„Jak to, že se iotské slovo dostalo do pravičtiny?"

„Kolonizátoři," řekl někdo jiný. „Ti se museli učit pravičtinu jako dospělí; možná pak dlouho uvažovali ve staré řeči. Někde jsem četl, že slovo *Zpropadený* se vůbec v pravických slovnících nevyskytuje, že je také z iotštiny. Farigv do našeho jazyka nepřevzal žádné kletby, když ho vymýšlel, a pokud ano, nepovažovaly je počítače za důležité."

„Co je tedy peklo?" ptala se Takver. „Dříve jsem si vždy myslela, že je to sklad fekálií ve městě, ve kterém jsem vyrostla. 'Táhni do horoucích pekel," To

je nejhorší místo na světě, kam lze někoho poslat."

Desar, matematik, který měl nyní trvalé místo na institutu a stále se ještě stýkal s Shevekem, i když jen zřídka mluvil s Takver, řekl stručně:

„To znamená Urras."

„Na Urrasu to znamená místo, kam se člověk dostane, když je zatracený."

„Je to pracovní místo na jihozápadě v létě," vysvětloval Terrus, ekolog a starý přítel Takver.

„V iotštině to patří k náboženskému duchu."

„Vím, že umíš číst iotsky, ale dokážeš také porozumět náboženství? "

„Část staré urrasské fyziky je zcela v náboženském duchu. Tam se vyskytují takové výrazy. 'Peklo' označuje místo absolutního zla."

„Sklad hnoje v Kruhovém údolí," řekla Takver. „Hned jsem si to myslela."

Bedap sotva popadal dech, byl zaprášený a zpocený, ztěžka dosedl vedle Sheveka a prudce oddechoval.

„Řekni něco iotsky," prosila Richat, jedna z jeho studentek. „Jak to vlastně zní?"

„Ale vždyť to víš! Peklo! Zpropadený!"

„Ale prosím tě, nenadávej mi," smála se dívka, „a řekni celou větu."

Shevek tedy řekl jednu větu iotsky:

„Jak se to vyslovuje, nevím úplně přesně," doplnil. „To můžu jen hádat."

„A co to znamená?"

„*Pokud je plynutí času vlastností lidského vědomí, jsou minulost a budoucnost duševní funkce.* To je od Keremchoa - presekventisty."

„To je hrozná představa, lidé mluví a ty jim nerozumíš!"

„Oni se nemohou dorozumět ani mezi sebou! Mluví stovkami odlišných jazyků, všichni ti bláznivíarchisté na měsíci..."

„Vodu, vodu!" dožadoval se Bedap.

„Nemáme žádnou," vysvětloval Terrus. „Už osmnáct dekád nepršelo. Sto osmdesát tři dní, abych byl přesný. Nejdelší doba sucha v Abbenay za čtyřicet let."

„Jestli to tak půjde dál, budeme muset nakonec recyklovat moč, jako tehdy v roce dvacet. Je libo skleničku moči, Sheve?"

„To není vůbec k smíchu," napomenul Bedapa Terrus. „To je lano, na kterém neustále balancujeme. Bude dost deště? Sklizeň listí na Jižních výšinách můžeme odepsat. Tam nepršelo už třicet dekád."

Všichni se podívali na lhostejnou zlatou oblohu. Zoubkované listy stromů, pod nimiž seděli - vysocí exoti ze Starého světa - visely z větví zaprášené, zkroucené suchem.

„Už nikdy další velké sucho," řekl Desar. „Moderní odsolovací zařízení. Zamezit tomu."

„To by nám mohlo situaci ulehčit," souhlasil Terrus.

V tomto roce přišla na severní polokouli zima brzy, byla studená a suchá. Vítr hnal zmrzlý prach nízko položenými širokými ulicemi Abbenay. Voda pro lázně byla silně omezena: žízeň a hlad byly důležitější než očista.

Potrava a oblečení pro dvacet milionů obyvatel Anarresu pocházelo výhradně z holumových stromů, jejich listů, semen, vláken a kořenů. Ve skladech sice byly průměrné rezervy textilu, potravin se však už nedostávalo. Voda patřila půdě, aby mohla vyživovat rostliny.

Obloha nad městem byla bez obláčku a byla by jasná, kdyby vítr vanoucí od jihu a západu s sebou nepřinášel žlutý prach. Občas, když vanul vítr ze severu, od Ne Therba, zvedl se žlutý opar a pak se objevila zářivě čistá obloha, jejíž tmavá modř se na obzoru zakalovala purpurem.

Takver byla těhotná. Většinou byla ospalá a vlídná. „Jsem ryba," řekla, „ryba ve vodě. Jsem v tom dítěti ve mně." Tu a tam byla unavená prací nebo měla hlad po chudých snídaních v jídelně. Těhotné matky stejně jako děti a starci si mohli dovolit jeden oběd navíc v jedenáct hodin, ona ho ale většinou zmeškala kvůli přísnému rozdělení práce. Oběd mohla vynechat, ale své ryby v nádržích laboratoře ne.

Přátelé občas přinesli něco, co ušetřili nebo co zbylo při společných jídlech, plněnou housku nebo kousek ovoce. Všechno vděčné snědla, ale stejně jako dřív měla chuť na nějakou sladkost a těch bylo málo. Když byla unavená, byla nervózní a snadno se rozčílila kvůli slovíčku.

Pozdě na podzim dokončil Shevek rukopis *Základních pravidel simultaneity*. Dal to Sabulovi, aby to předal tiskovému syndikátu. Sabul si to nechal dekádu, dvě, tři, aniž by se o tom zmínil. Shevek se ho ptal na jeho názor. Odpověděl, že zatím se nedostal k tomu, aby si to přečetl, že má moc práce. Shevek čekal. Byla zima. Suchý vítr vál každý den. Země byla zmrzlá. Zdálo se, že se život zastavil, že došlo k přerušení cyklu, že vše čeká na déšť, na zrození.

Pokoj byl tmavý. Ve městě právě zapnuli světla; svítila jen slabě pod vysokou, tmavěsedou oblohou. Takver přišla domů, rozsvítila lampu a sedla si zachumlaná ke kamnům. „Fuj, to je zima! Strašné! Mám nohy, jako bych se bosá procházela po ledovci, cestou domů jsem málem brečela, tak mně mrzly. To je hrozné, ty boty. Proč nemohou vyrobit pořádně vysoké boty? Proč tady sedíš potmě?"

„Nevím."

„Byl ses najíst? Po cestě jsem si dala něco v přebytcích. Musela jsem zůstat v laboratoři, kukuri nakladli vajíčka a museli jsme je vybrat z nádrží dřív, než je staří sežerou. Tak jedl jsi něco?"

„Ne."

„Nebuď naštvaný! Prosím tě, ne! Jestli se dnes ještě něco stane, začnu řvát. Už toho mám dost, v jednom kuse je něco špatně. Zpropadený hormony! Kdybych tak mohla mít děti jako ryby, naklást vajíčka a pak uplavat. Nebo se vrátit a sežrat je... Neseď tady jako poleno! To nemůžu vystát." Vyhrkly jí slzy, jak se tak krčila v troše tepla u kamen. Seděla a snažila se rozvázat si vysoké boty ztuhlými prsty.

Shevek mlčel.

„*Co* se *děje?* Neseď tady tak!"

„Sabul si mě dnes zavolal. Nechce má *Základní pravidla* doporučit ani ke zveřejnění, ani na export."

Takver si přestala rozvazovat boty a seděla úplně tiše. Přes rameno se dívala na Sheveka. Nakonec se zeptala: „Co přesně řekl? "

„Ta kritika, kterou napsal, leží na stole."

Vstala, a s jednou botou obutou šla ke stolu a četla, skloněná nad deskou, obě ruce v kapsách.

„'Ze je sekvenční fyzika jediným přijatelným směrem chronosofického myšlení v odonské společnosti, je zřejmé již od dob osídlení Anarresu. Egoistické odmítání této principiální solidarity může vést pouze k sterilnímu rozvíjení nepraktických hypotéz bez sociálně organického užitku nebo k opakování pověrečně náboženských spekulací nezodpovědných, Urrasem najatých vědců…' Ach bože, ten šejdíř. Ten mrzký, závistivý omílač Odo! Pošle tuhle kritiku tiskovému syndikátu?"

„To už udělal."

Poklekla, aby si mohla vyzout druhou botu. Několikrát se podívala na Sheveka, nešla ale k němu, aby se jej dotkla, a dlouho nic neříkala. Když potom promluvila, nebyl její hlas tak podrážděný a křečovitý jako předtím, ale měl normální, měkce zastřený tón jako dříve. „Co budeš dělat, Sheveku?"

„Nemohu nic dělat."

„Vytiskneme tu knihu sami. Založíme tiskový syndikát a uděláme to sami."

„Příděl papíru je omezen na minimum. Nic, co není životně důležité, nesmí být vytištěno. Pouze publikace PDK - samozřejmě dokud nebude zajištěna výsadba holumových stromů."

„Nemůžeš tu teorii pojmout jinak? To, co chceš říct, nějak skrýt? Nějak to vyšperkovat sekvenčníma parádičkama? Pak to možná přijme."

„Nelze udělat z černého bílé."

Jestli by mohl Sabula obejít nebo se obrátit na někoho vyššího, se ho nezeptala. Na Anarresu se nepředpokládalo, že by někdo mohl být vyšší než druzí. Okliky neexistují. Když člověk nemohl spolupracovat se svými syndikáty, musel pracovat sám.

„A když..." Odmlčela se. Vstala a odnesla si boty ke Icammim, aby

uschly. Vysvlékla si kabát, pověsila jej a přehodila si kolem ramen těžký, ručně tkaný šál. Sedla si na postel, která trochu zasténala. Pak vzhlédla k Shevekovi, jehož profil se rýsoval před oknem.

„A když mu nabídneš, aby se stal spoluautorem? Jako u tvé první práce?“

„Sabul nedá svůj podpis pod 'pověrečně - náboženské' spekulace.”

„Jsi si tím jist? Jsi si jistý, že právě tohle nechce? On ví přesně, co to je, co jsi vytvořil. Ty jsi vždycky říkal, že je vychytralý. A on ví, že tím můžeš zcela zlikvidovat jeho a celou jeho sekvenční školu. Ale když se s ním podělíš o slávu? Je to přece egoista. Kdyby mohl říct, že to je *jeho* kniha...”

„Stejně tak bych se s ním mohl podělit o tebe,” odpověděl Shevek hořce.

„Tak se na to nesmíš dívat, Sheve. Ta *kniha* je důležitá - tvoje myšlenky. Poslouchej. To dítě, co se nám narodí, si necháme, budeme jej mít rádi. Kdyby však z nějakého důvodu muselo umřít, pokud bychom si ho ponechali, kdyby mohlo žít pouze v nějakém domově, kdybychom ho nikdy neviděli, nebo kdybychom se nesměli dozvědět ani jeho jméno - kdybychom stáli před takovou volbou, jak bychom se rozhodli? Nechat si dítě, aby umřelo? Nebo mu darovat život?”

„To nevím,” řekl. Pak složil hlavu do dlaní a mnul si čelo. „Ano, samozřejmě. Ano. Ale tohle... ale já...”

„Nejmilejší bratře!” Takver měla ruce složené v klíně, nenatáhla je však, aby se ho dotkla. „Není důležité, čí jméno je v této knize uvedeno. Lidé to budou vědět. *Pravda* je v té knize.”

„Já jsem ta kniha,” odpověděl. Pak zavřel oči a zůstal sedět bez hnutí. A teď k němu Takver přistoupila, jemně ho pohladila, jako by se dotýkala otevřené rány.

Začátkem roku 164 byla v Abbenay vytištěna první, nekompletní, silně zredukovaná verze *Základů simultaneity*. Shevek a Sabul byli spoluautory.

PDK vytiskla pouze nejdůležitější zprávy a pasáže, ale Sabul měl u tiskového syndikátu a u informačního oddělení vliv a mohl příslušné lidi přesvědčit o propagandistické hodnotě knihy v zahraničí.

Na Urrasu, řekl, měli všichni radost ze sucha a hladu na Anarresu; iotské časopisy oplývaly zlomyslnými předpověděni o nevyhnutelném zhroucení odonského hospodářství. Jak lépe vyvrátit všechny tyto výroky, argumentoval, než zveřejněním standardního díla dokázat čisté myšlení 'vědeckého monumentu', jak to uváděl ve své kritice Sabul, 'které se vypíná nad materiálriínii nespokojenostmi a prezentuje tak nezlomnou životní sílu odonské společnosti a její triumf nad archistickým pragmatismem v každé oblasti lidského myšlení?'

Dílo tedy bylo vytištěno; a patnáct ze tří set exemplářů putovalo na iotskou nákladní loď *Mindful*. Shevek neotevřel ani jednu knihu.

Jeden exemplář úplného rukopisu však vložil do obálky na export. Poznámka na obalu prosila, aby byl tento balíček předán doktoru Atrovi na Fakultu vznešené vědy univerzity v Ieu Eun se srdečnými pozdravy od autora.

Sabul, který tento balíček musel povolit, nemohl rukopis přehlédnout. Jestli jej poslal nebo ne, Shevek nevěděl. Možná to ze zlomyslnosti zabavil; možná to nechal projít, protože jeho vlastní zkrácené pojetí nemělo na urrasské fyziky patřičný účinek. Shevekovi však o osudu rukopisu nic neřekl. A Shevek se ho neptal.

Shevek vůbec mluvil toho jara nějak málo. Přijal nový projekt, stavební práce na úpravně vody na jihu Abbenay a byl zaměstnán po celý den touto prací nebo svými přednáškami. Opět se začal zabývat subatomární fyzikou a trávil celé večery na urychlovači v laboratoři institutu s kvantovými specialisty. Vůči Takver a jejím přátelům se choval klidně, skromně, přátelsky a chladně.

Takveřino břicho bylo stále větší a ona chodila jako žena, která nosí velký a těžký koš s prádlem. Ve své práci v laboratoři pokračovala dál, dokud za sebe nenašla adekvátní náhradu a nezapracovala ji. Potom jednou přišla domů a začaly porodní bolesti, dekádu po termínu. Když Shevek přišel odpoledne domů, řekla: „Mohl bys zavolat porodní asistentku. Řekni jí, že porodní bolesti se opakují každé tři nebo čtyři minuty, ale ty intervaly nejsou kratší, takže zase tak spěchat nemusíš."

Ale on přesto spěchal. A když asistentka nebyla doma, propadl panice. Ani asistentka ani lékař nebyli k dispozici a ani jeden z nich na dveře nenapsal, kde by byli k zastižení. Shevekovi začalo rychle bít srdce a nyní viděl vše naprosto jasně. Byl přesvědčený, že tato nemožnost najít pomoc je zlé znamení. Od zimy, od rozhodnutí vydat knihu, se s Takver odcizili. Ona byla stále klidnější, pasivnější a trpělivější. Teď pochopil, co ta její pasivita znamenala: byla to příprava na vlastní smrt. Ona to byla, kdo se mu odcizil, a on neudělal žádný pokus, aby ji následoval. Viděl jen svoji vlastní hořkost, ale nikdy její strach nebo kuráž. Nechal ji samotnou, protože chtěl být sám, a tak ona šla dál, dál a dál, a šla by dál sama věčně.

Poklusem běžel k blokové klinice. Tam dorazil celý vyčerpaný a sotva popadaje dech, až si mysleli, že dostal srdeční infarkt. Vysvětlil jim, co se děje. Dali zprávu jiné porodní asistentce a poslali ho domů dělat partnerce společnost. Šel domů, ale s každým krokem rostla jeho panická hrůza, strach a jistota ztráty.

Ale doma si nedokázal kleknout vedle Takver a prosit ji za odpuštění, jak by to rád udělal. Takver stejně neměla čas na nějaké citové výlevy, měla napilno. Celou postel vyklidila až na čisté prostěradlo a soustředila se, aby v pořádku přivedla své dítě na svět. Nekřičela ani neplakala, protože zatím

neměla žádné bolesti, a když nával porodních bolestí přišel, snažila se jej přestát pomocí kontroly svalů a dechu a pak slyšitelně vydechla, téměř jako člověk, který se snaží zvednout těžké břemeno. Shevek ještě nikdy neviděl takovou práci, která by využívala síly celého těla.

Nemohl se na ni ale dívat, aniž by jí nějak nepomohl. Mohl jí sloužit třeba jako opěrka, když se při bolestech musela o něco opřít. Uspořádali vše velice rychle, ještě než přišla asistentka.

Takver rodila vestoje, obličej opřený o Shevekova stehna a s rukama opřenýma o jeho paže. „Tak tady jsi," řekla asistentka klidně, zatímco Takver odfukovala jako stroj, a vzala do rukou slizem pokryté lidské stvoření, které se objevilo. Pak následoval proud krve a beztvará hmota, něco nelidského, neživého. Strach, na který Shevek zapomněl, ho teď zachvátil dvojnásobně. Co teď viděl, byla smrt. Takver se pustila jeho paží a klesla, zcela potichu a volně, k jeho nohám. Ustrnulý hrůzou a smutkem se k ní sklonil.

„Tak," řekla asistentka, „pomozte jí přece vstát, abych to tu mohla uklidit."

„Chtěla bych se umýt," řekla Takver slabým hlasem.

„Pomozte jí umýt se, tamhle jsou sterilní ručníky."

„Bébébé," křičel nový hlas.

Celý pokoj se zdál být plný lidí.

„A teď," přikázala asistentka, „jí dáte dítě takhle k prsu, aby se zastavila krev. Zanesu teď placentu rychle na kliniku. Za deset minut jsem zpátky."

„Ano, ale kde je... kde je..."

„V dětské postýlce!" zakřičela asistentka, která už byla na odchodu. Shevek našel dětskou postýlku, která zde už stála čtyři dekády, a v postýlce dítě. Asistentce se podařilo uprostřed těch překotných událostí najít čas a dítě trochu umýt a dokonce mu něco obléci, takže už nevypadalo tak rybovitě a kluzce jako v tom prvním momentu. Odpoledne se schylovalo k večeru a začalo se stmívat s takovou zvláštní rychlostí, která vznikne, pokud člověk přestane vnímat čas. Světlo svítilo. Shevek zvedl dítě a přinesl ho Takver. Obličej mělo neuvěřitelné malý, s velkými, téměř průsvitnými zavřenými víčky. „Dej mi ho," řekla Takver. „Tak dělej přece! Prosím, dej mi ho."

Nesl dítě místností a opatrně ho položil Takver na břicho. „Ach!" řekla potichu, projev čistého triumfu.

„Co to je?" zeptala se po chvíli ospale.

Shevek seděl vedle ní na kraji postele. Opatrně se podíval, zmatený délkou dětských šatiček ve srovnání s malinkýma nožkama. „Děvčátko!"

Když přišla asistentka, začala v místnosti uklízet. „To jste udělali prvotřídně," chválila je oba. Radostně chválu přijali. „Zítra ráno přijdu zase," řekla, když se loučila. Dítě a Takver už spali. Shevek položil hlavu

vedle její. Byl zvyklý na příjemnou vůni její kůže. Ta se teď změnila a stala se slabou, spánkem ztěžklou vůní. Opatrně položil svou ruku přes ni, zatímco dítě spalo na boku u jejího prsu. V pokoji, tak plném života, Shevek usnul.

Pro odonisty byla monogamie zcela podobným společenským podnikem jako třeba balet nebo továrna na mýdlo. Partnerství je dobrovolně vytvořená federace jako každá jiná. Pokud fungovala, fungovala a když fungovat přestala, přestala existovat. Nebyla to žádná instituce, ale funkce. Nepodléhala žádným sankcím, nýbrž svědomí.

To bylo v souladu s odonistickou společenskou teorií. Platnost slibu, i časově neomezeného, byla hluboce zakořeněna v myšlení Odo; mohlo se sice zdát, že tlak, který vytvářela na svobodu změny, činil myšlenku slibu neúčinnou, ale právě tato svoboda propůjčovala slibu význam. Slib je směr konání, dobrovolné ohraničení vlastní volby. A jak Odo rozvedla, když není směr a cíl, nedojde k žádným změnám. Svoboda jednotlivce, kterou si je možno zvolit a změnit ji, zůstane nevyužita, jako by byl člověk v nějakém vězení, které si sám postavil, v nějakém bludišti, ve kterém není žádná cesta lepší než druhá. Proto Odo viděla slib, 'závazek', myšlenku věrnosti jako podstatný element v komplexu svobody.

Mnozí však měli pocit, jako kdyby tahle myšlenka věrnosti byla v sexuálním životě používaná špatně. Tvrdili, že Odo se nechala svést svým ženstvím k odmítnutí pravé sexuální svobody; zde nepsala Odo jednoznačně pro muže. Taková kritika přicházela jak od žen, tak od mužů, takže to nebylo spíše mužství, kterému Odo nevěnovala pozornost, nýbrž celý segment lidstva, lidé, pro které samotný experiment (se stále novými partnery) představoval zdroj sexuální zábavy.

Ačkoli těmto lidem Odo asi neporozuměla a dokonce je pravděpodobně považovala za odchylky od normy - neboť lidská rasa, i když není druhem pevného vztahu párů, je alespoň druhem s časovým partnerstvím - starala se o přívržence promiskuity lépe než o ty, kteří se snažili o uzavření dlouhodobého partnerství. Žádný zákon, žádná hranice, žádný trest neomezovaly sexuální praktiky určitého druhu, s výjimkou znásilnění dětí a žen. V tomto případě provedli sousedé odplatu sami, pokud se násilník raději dobrovolně neodebral do jemnějších rukou terapeutického centra. Takové přestupky či zločiny ale byly velice vzácné ve společnosti, kde bylo absolutní uspokojení normou, pubertou počínaje, a jediné omezení sexuálních aktivit pramenilo pouze z nutnosti osobní zdrženlivosti, s ohledem na normální fungování komunity.

Na druhé straně stáli ti, kteří navazovali přátelství buď homo - nebo heterosexuální, před problémy, které neznali ti, kdo brali sex takříkajíc jak

jim přišel pod ruku. Museli se nejen zaobírat žárlivostí, majetkovými nároky a ostatními nemocemi vášně, jimž ovšem monogamní svazek také poskytuje dokonalé prostředí, nýbrž i vnějšími tlaky společenské organizace. Pár, který uzavřel partnerství, činil tak s plnou znalostí skutečnosti, že je možné je kdykoliv zrušit, bude-li třeba každého partnera zaměstnat jinde.

Pracovní oddělení a jeho správa se snažila páry nechávat pohromadě nebo je na jejich žádost opět sloučit; ale to nebylo možné vždy, především u naléhavých úkolů, a taky nikdo od tohoto oddělení neočekával, že celé seznamy změní a přeprogramuje, aby soužití umožnilo. Aby lidé na Anarresu přežili, musel jít každý tam, kde ho bylo potřeba a vykonávat práci, která právě byla nutná. Vyrůstali s vědomím, že dělba práce je v životě hlavním faktorem, bezprostřední, permanentní sociální nutností; zatímco partnerství je soukromou záležitostí a volbou, která může být provedena pouze v rámci volby velké.

Když se člověk svobodně rozhodne pro jistou cestu a snaží se po ní jít z celého srdce, zdá se často, že vše kolem tuto cestu podporuje. Tak často přispěla možnost odloučení k posílení partnerství. Ve společnosti, ve které nebyly ani zákonné ani morální sankce vůči nevěře, bylo spontánně a upřímně udržet věrnost (a to i během dobrovolně akceptovaného odloučení, které mohlo nastat a trvat roky) něco jako výzva. Ale člověk hledá velké úkoly, hledá v nepřízni osudu svobodu.

V roce 164 získali lidé, kteří o to vlastně nikdy nestáli, představu o tom, jak tento druh svobody vypadá.

A zalíbilo se jim to, tento pocit nebezpečí a zkoušky. Sucho, které začalo v létě 163, nepolevilo ani v zimě. V létě 164 nastala nouze a pokud by sucho trvalo dále, hrozila katastrofa.

Omezení byla přísná; výzvy k zvláštním prácem byly nevyhnutelné. Boj o dosažení dostatečné výroby potravin byl zoufalý. Ale lidé neztráceli naději.

Odo psala:

„Dítě, které vyrůstá bez viny vlastnictví a bez tíhy hospodářské konkurence, má vůli dělat to, co je nutné a schopnost v tom najít radost. Pouze práce bez užitku zatemňuje srdce. Radost kojící matky, učence, úspěšného lovce, dobré kuchařky, šikovného řemeslníka, každého jednotlivce, který vykonává potřebnou práci a vykonává ji dobře - to je asi ten nevyčerpatelný zdroj lidské náklonnosti a soudržnosti společenství.”

Této radosti bylo toho léta v Abbenay dost. Ať byla práce sebetěžší, vykonávali ji lidé s radostí v srdci, dokud nebylo uděláno to, co bylo úkolem udělat. Staré slovo 'solidarita' znovu ožilo. V poznání, že svazek je silnější než cokoli jiného, byla radost.

Na začátku léta vydala PDK plakáty, že každý má svou práci denně zkrátit o hodinu, protože zásoba proteinů už nepostačovala pro plný výdej

energie. Nadšená aktivita v ulicích města už ustávala. Lidé, kteří nepracovali, se potulovali po náměstích, hráli kuželky v uschlých parcích, posedávali ve dveřích dílen a snažili se navázat rozhovor s kolemjdoucími. Počet obyvatel ve městě se podstatně snížil, protože se několik tisíc lidí dobrovolně přihlásilo nebo bylo určeno k záchranným pracím na venkově. Všeobecná důvěra zahnala starosti a deprese.

„My to společně překonáme," říkali lidé vyrovnaně. A pod povrchem vřela vitalita. Když vyschly studny v severních částech, bylo nataženo provizorní potrubí z jiných oblastí dobrovolníky, kteří pracovali ve svém volnu, odborníky i laiky, mladými i dospělými, a za třicet hodin byla práce hotová.

Na sklonku léta byl Shevek poslán do komunity Rudé prameny na Jižních výšinách. Po době rovníkových bouří, kdy trochu zapršelo, bylo potřeba urychleně zasít a sklidit úrodu holumu, než zase přijde sucho.

Očekával, že ho pošlou na tuhle práci, od té doby, co dokončil projekt a zapsal se jako dobrovolník. Přes léto nedělal nic jiného, než že přednášel, četl a hlásil se na dobrovolnou práci v bloku a ve městě a pak se vracel domů k Takver a dítěti. Takver se vrátila po pěti dekádách do laboratoře, ovšem pouze na dopoledne. Jako kojící matka měla k obědu nárok na dodatečné dávky proteinu a uhlohydrátů, výsadu, které pravidelně využívala, neboť její přátelé už jí nebyli schopni donést ani maličkosti; potraviny navíc už prostě nebyly. Byla hubená, ale jen kvetla a dítě bylo menší, ale silné.

Shevek měl z malé velkou radost. Když ji dopoledne krmil (dávali ji do dětského domova jen tehdy, když měl přednášky), cítil, že je potřebný; pocit, který je starostí a odměnou všem rodičům. Živé, inteligentní dítě bylo pro Sheveka perfektní posluchačkou, když se vznášel ve svých verbálních fantaziích. Takver to považovala za bláznivé záchvaty. Posadil si dítě na kolena a měl k němu impozantní kosmologické přednášky, vysvětloval mu, že čas je ve skutečnosti převrácený prostor, chronon je na vnější stranu převrácený vnitřek kvanta a vzdálenost jedna z vedlejších vlastností světla. Dával jí zvláštní a stále nová jména a předříkával jí komické verše: Čas je okov, čas je ty-ran-ský, super-mecha-nic-ký, super-orga-nic-ký - *bum!* - a při *bum* vyhodil dítě vysoko do vzduchu, zatímco nadšeně vřeštělo. Oběma se ty hry líbily. Když dostal svůj povolávací rozkaz, nemohl se od ní odtrhnout. Myslel si, že bude pracovat někde blízko Abbenay a ne až u Jižních výšin. Ale s nepříjemnou povinnností opustit Takver a dítě na šedesát dní přišla skálopevná jistota, že se k nim opět může vrátit. Dokud tuto jistotu měl, neměl důvod bědovat.

Večer před odjezdem přišel Bedap; jedli společně v jídelně institutu a pak diskutovali v Shevekově pokoji za tmavé, horké noci, bez světla, při otevřeném okně. Bedap, který jedl obyčejně v malé společné jídelně, kde

zvláštní přání nebyla pro kuchaře ničím složitým, si šetřil po celou dekádu příděly nápojů, aby teď mohl přinést malou láhev ovocné šťávy, s kterou se teď hrdě chlubil: večírek na rozloučenou. Rozdělili si šťávu a labužnicky ji vychutnávali. „Pamatuješ si ještě na všechna ta jídla při posledním večeru v Severní oblasti?" zeptala se Takver. „Snědla jsem devět buchet."

„Tehdy jsi měla krátké vlasy," řekl Shevek zaraženě, neboť tuto vzpomínku nikdy nespojoval s Takver. „Byla jsi to ty, že, Takver?"

„Kdo by to měl být jiný? "

„To jsi ještě byla děcko!"

„Ty ale taky, vždyť už je to deset let. Nechala jsem si ostříhat vlasy, protože jsem chtěla vypadat jinak, zajímavěji. To mě taky hrozně pomohlo!" Smála se hlasitým, veselým smíchem, ale hned zase zmlkla, protože nechtěla vzbudit holčičku spící za zástěnou. Když však dítě usnulo, nenechalo se ničím rušit. „Tak jsem si přála být jiná. Proč vlastně?"

„Je takové období asi kolem dvacítky," vysvětloval Bedap. „To se člověk musí rozhodnout, jestli chce být jako jiní nebo jestli udělá z odlišnosti ctnost."

„Nebojí alespoň s rezignací akceptuje," prohlásil Shevek.

„Shev je právě na cestě rezignace," prohlásila Takver. „To dělá pokročilejší věk. To musí být strašné, když je člověku třicet."

„Neměj strach, ty nerezignuješ ani v devadesáti," poplácal ji Bedap po zádech. „Už ses smířila se jménem malé?"

Computerem vypočtená jména z pěti nebo šesti písmen, která se vyskytovala mezi žijícími lidmi pouze jednou, nahradila čísla, která jinak přiděluje svým členům společnost, kde vedou statistiku počítače. Anarresan tedy potřeboval k identifikaci pouze své jméno. Jméno tedy bylo důležitou součástí osobnosti, i když se nedalo vybrat stejně jako nos nebo výška těla. Takver se nelíbilo jméno, které její dcera dostala: Sadik. „To skřípe jako písek mezi zuby," tvrdila. „*Nehodí* se k ní."

„Mně se to líbí," řekl Shevek. „Zní to jako jméno vysoké, štíhlé dívky s dlouhými černými vlasy."

„Ale ona je malá a tlustá a nemá vůbec žádné vlasy," konstatoval Bedap suše.

„Dej jí přece čas, bratře! Poslouchejte! Chtěl bych pronést řeč!"

„Řeč! Řeč!"

„Psst…"

„Proč psst! To dítě by se neprobudilo ani při zemětřesení!"

„Buďzticha. Mám inspiraci." Shevek pozvedl svůj pohár se šťávou. „Chtěl jsem jen říci... Chtěl jsem říci následující věc. Jsem rád, že se Sadik narodila právě teď, v těžkém roce, v těžké době, kdy potřebujeme naše bratrství. Jsem rad, že je jedním z nás, odonistou, naší dcerou a naší sestrou.

Jsem rád, že je sestrou Bedapa. Že je sestrou Sabula, ano dokonce i Sabula! Na tuto naději připíjím: aby Sadik, dokud bude žít, měla ráda své sestry a bratry tak, jak je mám rád já dnes večer. A aby opět zapršelo...”

PDK, hlavní uživatel rádia, telefonu a pošty, koordinoval dálkové komunikační prostředky stejně jako dálkové dopravní prostředky. Protože nebyl na Anarresu žádný 'obchod' - ve smyslu propagace reklamy, investic, spekulací atd. - skládala se pošta zvláště z korespondence mezi průmyslovými a akademickými syndikáty, z jejich příkazů a zpráv včetně těch z PDK, a malého množství soukromých dopisů. Jako příslušníci společnosti, v níž mohl jít kdokoli kdykoli kamkoli, měli Anarresané sklon hledat si přátele tam, kde právě byli, a ne tam, kde byli předtím. Telefon byl uvnitř jedné komunity používán jen zřídka; tak velké totiž komunity zase nebyly. Dokonce i v Abbenay se dodržovalo úzce strukturované regionální schéma a to ve formě tzv. 'bloků', poloautonomních obytných čtvrtí, ve kterých bylo možné všech lidí a věcí, které člověk právě potřeboval, dosáhnout pěšky. Telefon byl proto většinou používán pro dálkové hovory a to většinou PDK; osobní hovory musely být poště hlášeny předem a většinou to nebyly hovory, ale zprávy, které se zanechaly v centru PDK.

Dopisy se nezalepovaly, ale to nebyl předpis, nýbrž domluvená konvence. Osobní komunikace na velké vzdálenosti stála moc materiálu a práce a protože osobní ekonomika se kryla s veřejnou, byly zbytečné dopisy nebo telefonáty nežádoucí. Představovaly nežádoucí zvyk; zaváněly soukromničením a sobectvím. To byl možná důvod, proč nebyly dopisy zalepovány: nikdo neměl právo žádat od ostatních, aby doručili zprávu, kterou by si nemohli nebo nesměli přečíst. Když měl člověk štěstí, byl dopis dodán letecky prostřednictvím PDK, když ne, tak nákladním vlakem. Nakonec se dostal na poštovní sklad místa určení a tam zůstal, protože nebyli žádní listonoši, až někdo sdělil adresátovi, že mu přišel dopis, a adresát si jej pak osobně vyzvedl.

O tom, co bylo potřebné a co ne, rozhodoval jednotlivec. A tak si psali Shevek s Takver pravidelně jednou za dekádu.

On psal:

„Cesta nebyla tak zlá, tři dny v nákladním přívěsu pro cestující. Tohle je velká brigáda, asi tři tisíce lidí. Důsledky sucha jsou zde horší, než jsme si představovali. Strádání však ne. Omezení ve zdejší kuchyni jsou stejná jako v Abbenay, jen dostaneme ke každému obědu vařenou garazeleninu, neboť je jí tu dost. Postupně získáváme pocit, že toho máme po krk. Klima je zde nesnesitelné. Vzduch je suchý a vítr hrozně fouká. Tu a tam sice zaprší, ale už za hodinu je půda opět sypká a zvedá se prach. Tento rok zůstaly srážky hluboko pod průměrem. Všichni, kteří zde pracují, mají oteklé rty,

krvácení z nosu, záněty spojivek a kašel. Z lidí, kteří žijí v Rudých pramenech, má většina chronický kašel. Především malé děti jsou na tom zle. Řada z nich má kožní a oční záněty. Ptám se, jestli bych si toho ještě před půl rokem všiml. Když se člověk stane otcem, stane se pozornějším. Práce není nic zvláštního a všichni jsou velice přátelští, ale ten suchý vítr nás ničí. Včera večer jsem musel myslet na Ne Therba, a v noci mi zněly zvuky větru jako šumění potoka. Nejsem smutný z našeho odloučení. Dovoluje mi uvědomit si, že jsem začal dávat méně, jako kdybych tě vlastnil, já tebe a ty mě, a nedalo se s tím nic dělat. Ale skutečnost odloučení nemá nic společného s vlastnictvím, pociťuji ji jako součást časové celistvosti. Napiš mi, prosím, co dělá Sadik. O volných dnech tu vyučuji pár lidí, kteří mě o to poprosili, jedna z dívek je rozený matematik a chci ji doporučit na institut. Tvůj bratr Shevek."

Takver psala:

„Dělám si starosti kvůli jedné podivné věci. Před třemi dny byly rozdělovány přednášky na třetí kvartál a já jsem se šla podívat, jak bude vypadat tvůj rozvrh, ale ty jsi neměl přiřazenou žádnou posluchárnu. Myslela jsem si, že to je nějaký omyl a tak jsem šla k členskému syndikátu a tam mi řekli, že ti chtějí dát přednášky z geometrie. Takže jsem šla do koordinační kanceláře institutu a ta stará s tím nosem mi řekla, že nic neví, abych šla na pracovní centrálu. To je nesmysl, řekla, jsem jí a šla jsem k Sabulovi. Ale on ve fyz. kanceláři nebyl a i když jsem tam byla ještě dvakrát, tak jsem s ním nemluvila. Se Sadik, samozřejmě, která měla kouzelnou bílou čapku, co jí upletl Terrus, a ve které vypadala opravdu k nakousnutí. Nemíním Sabula honit v jeho pokoji nebo ať už je kdekoli. Možná se dobrovolně přihlásil na brigádu - ha, ha, ha! Možná bys měl zavolat na institut a zjistit, k jakému nedorozumění tam došlo. Dokonce jsem šla k pracovní centrále, ale ty jsi tam nebyl uveden. Lidé tam byli slušní, ale ta stará s tím nosem je prostě neschopná a ani v nejmenším není ochotná pomoci. Bedap měl pravdu, nechali jsme byrokracli řádit. Prosím, vrať se brzy (v nejhorším případě i s tou geniální matematičkou), odloučení je sice poučné, ale poučení, které potřebuji, jsi ty. Teď dostávám půl litru ovocné šťávy a k tomu denně kalcium, protože jsem měla méně mléka, než S. potřebovala. Ti staří dobří doktoři! Tvá T."

Tento dopis Shevek nikdy nedostal. Dorazil do poštovního skladu v Rudých pramenech, ale Shevek již Jižní výšiny opustil.

Z Rudých pramenů do Abbenay to bylo zhruba dva a půl tisíce mil. Překonat tuto vzdálenost bylo nejrychlejší stopem. Všechna nákladní auta

byla upravena i pro přepravu osob. Tentokrát ale bylo hodně cestujících, asi tak čtyři sta padesát lidí, kteří se vraceli na svá normální pracoviště na severozápad. Byl pro ně vypraven vlak. Skládal se výhradné z osobních vagónů nebo vozů, které byly pro tuto příležitost použity jako osobní. Nejneoblíbenější byl zavřený nákladní vůz, v kterém krátce předtím transportovali uzené ryby.

Po celém roce sucha už normální transportní linky i přes snahu dopravních dělníků kapacitně nestačily. Byly největší federativou odonské společnosti: samozřejmě pod vlastní režií rozdělené do regionálních syndikátů; kontrolované zástupci, kteří spolupracovali s místní a centrální PDK. Síť spravovaná dopravní federací se jevila za normálních okolností a při omezení výjimečných případů jako naprosto dostatečná; byla pružná, mohla být přizpůsobena okolnostem a dopravní syndikáty byly hrdé na svůj tým a na své povolání. Dávali svým lokomotivám a vzducholodím jména jako *Nezdolná, Neúnavná, Větrožrout;* a měli hesla 'Vždycky se tam dostaneme', 'Nic nám není příliš daleko' - teď však, když byly celé oblasti planety ohroženy hladem, pokud nedostaly zásilky potravin odjinud, a obrovské skupiny brigádníků musely být převáženy a opět převáženy, byly dopravní sítě přetížené. Nebylo prostě dost vozidel, ale ani dost personálu. Federativa přišla se vším, co mělo křídla nebo kola a učni, penzionovaní pracovníci, dobrovolníci a nouzové skupiny ochotně pomáhali obsadit nákladní auta, vlaky, lodě, přístavy a překladiště.

Vlak, ve kterém seděl Shevek, jel s dlouhými přestávkami, neboť zásobovací vlaky měly všude přednost. Pak zase zastavil; dokonce na dvacet hodin. Přepracovaný nebo nedostatečně vyškolený výpravčí udělal chybu a na trati došlo ke srážce.

Malé město, kde vlak zastavil, nemělo ve skladech žádný přebytek potravin. Nejednalo se o hospodářskou komunitu, ale o průmyslové město, které na základě toho, že tu bylo naleziště vápence a splavná řeka, vyrábělo normální beton a pórobeton. Byly zde sice zeleninové zahrady, ale v zásadě bylo město odkázáno na pomoc zvenčí. Kdyby dostalo najíst čtyři sta padesát osob, nedostalo by sto šedesát obyvatel města nic. V ideálním případě, kdyby se rozdělili napůl, zpoloviny by se nasytili a zpoloviny by hladověli. Kdyby bylo ve vlaku padesát nebo sto cestujících, město by opravdu vyšetřilo kousek chleba i pro ně. Ale čtyři sta padesát? Ať už by jim dali cokoliv, zásobování by se na několik dní zhroutilo. A kdy by pak přijel další vlak s potravinami? A kolik obilí by přivezl? Nedali jim nic.

Cestující, kteří toho dne nesnídali, hladověli už šedesát hodin. Další jídlo dostali, až se kolej vyklidila a jejich vlak urazil sto padesát mil do další stanice, kde byla jídelna pro cestující.

To bylo Shevekovo první seznámení s hladem. Sice se čas od času postil,

když byl zabrán do práce a nechtěl se nechat rušit jídlem, ale dvě kompletní jídla měl denně; při východu a západu slunce. Ani jednou ho nenapadlo, jaké by to asi bylo, kdyby se bez nich musel obejít. Nikdo v jeho společnosti, nikdo na světě se bez nich nemusel obejít.

Zatímco měl stále větší hlad, zatímco vlak stál hodinu za hodinou na vedlejší koleji mezi zaprášeným kamenolomem a zavřenou továrnou, napadaly ho chmurné myšlenky o realitě hladu a o potencionální neschopnosti jeho společnosti tuto krizovou situaci přestát bez ztráty solidarity, která byla její silnou stránkou. Dělba byla jednoduchá, když bylo všeho dost nebo alespoň tak akorát. Ale když už toho najednou dost nebylo? Pak přišla do hry síla; moc se svým nástrojem násilím a jejím nejvěrnějším spojencem: nenávistí.

Nenávist cestujících k obyvatelům městečka hořkla, byla ale méně hrozivější než chování místních - jak zalezli se 'svým' majetkem za 'své' zdi a vlak jednoduše ignorovali, nevěnovali mu žádnou pozornost. Shevek nebyl jediný, koho napadaly černé myšlenky; přerušované byl zvenčí slyšet hovor, zatímco vedle zastavoval vlak, přicházeli cestující, kteří se zapojovali do hovoru, opět odcházeli; zabývali se stejným tématem jako Shevek. Přepadení zeleninových zahrad, o kterém se uvažovalo, by se bývalo uskutečnilo, kdyby v tom momentu nezapískal vlak a neohlásil odjezd.

A když pak vjeli konečně do stanice, kde dostali najíst - půl pecnu holumového chleba a misku polévky - změnila se jejich špatná nálada v jásot. Až teprve, když se propracovali na dno misky, zjistili, že byla polévka řídká, ale první lžíce, první sousto, to chutnalo báječně, tak báječně, že se půst opravdu vyplatil. Na tom se všichni shodli. Se smíchem nastoupili zase do vlaku. Společně to přestáli.

Na Rovníkovém kopci přesedli cestující do Abbenay na konvoj nákladních aut, kterým urazili posledních pět set mil. Dorazili do města v pozdní větrné noci na začátku podzimu. Schylovalo se k půlnoci; ulice byly prázdné. Vítr se jimi prohánět jako suchá rozbouřená řeka. Nad matným pouličním osvětlením mihotavě zářily hvězdy. Suchá bouře podzimního dne a jeho vlastní touha hnaly Sheveka v poklusu ulicemi, tři míle až k severní čtvrti, zcela osamoceného v temném městě. Tři schody verandy vzal jedním krokem, běžel chodbou, stanul před dveřmi a otevřel je. Pokoj byl tmavý. Za tmavými okny se třpytily hvězdy. „Takver!" řekl; a slyšel ticho. Dříve než rozsvítil lampu, najednou poznal v tom tichu, v té tmě, co je to odloučení.

Nic nebylo pryč.

Nebylo nic, co mohlo být pryč. Jen Sadik a Takver byly pryč. V průvanu otevřených dveří se potichu otáčely a stříbrně se leskly 'okupace neobydleného prostoru'.

Na stole ležel dopis. Dva dopisy. Jeden byl od Takver. Byl krátký: dostala výzvu k záchranné brigádě do pokusné laboratoře pro vývoj jedlých řas na severovýchod - na neurčitou dobu. Psala:

„Nemohla jsem s čistým svědomím říci ne. Šla jsem na pracovní oddělení a přečetla jsem. si tam vše o projektu, který byl poslán ekologickému syndikátu u PDK, a je pravda, že mě potřebují, protože jsem právě na tomto cyklu řasy-garnáti-ciliata-kukuri pracovala. Poprosila jsem je, abys taky dostal práci v Rolny, ale oni tě tam nepošlou, dokud o to nepožádáš sám a pokud to kvůli práci na univerzitě nepůjde, pak to přirozeně neuděláš. Ale jestli mi to tam bude trvat příliš dlouho, řeknu jim, aby si tam vzali jiného genetika a vrátím se domů! Sadik se vede dobře, světlu už říká 'setlo'. Jistě to nebude trvat dlouho. Na celý život tvá sestra Takver. Prosím tě, přijeď, jak budeš moci."

Druhá zpráva byla naškrábaná na kusu papíru: „Shevek: fyzikalni kancelář, jakmile se vrátíš. Sabul."

Shevek pobíhal po místnosti. Bouře, která ho hnala ulicemi, byla stále v něm. Běžel ale proti zdi. Nemohl dál, ale musel zůstat v pohybu. Podíval se do skříně. Nebylo tam nic jiného než jeho zimník a košile, kterou mu ušila Takver, která měla ráda ruční práce. Jejích několik šatů bylo pryč. Složená zasténá umožňovala pohled do prázdné dětské postýlky. Postel nebyla sklizená, ale povlečení bylo srolováno v oranžové dece. Shevek opět přistoupil ke stolu a přečetl si dopis podruhé. Slzy vzteku mu vstoupily do očí. Otřáslo jím hněvivé zklamání, neblahá předtucha.

Nikomu nemohl nic vyčítat. To bylo nejhorší. Takver bylo potřeba, aby pracovala proti hladu - svému, jeho a malé Sadik. Společnost proti nim nic neměla. Byla pro ně; s nimi; byla jimi.

Ale on se vzdal své knihy, své lásky, svého dítěte. Co ještě mohou požadovat po muži, čeho se má ještě vzdát?

„Peklo!" řekl nahlas. Pravičtina nebyla řeč, ve které by se dalo účinně nadávat. Těžce se nadává, když sex není považován za něco nízkého a něco takového jako rouhačství také není. „Peklo!" zopakoval. Zuřivě sežmoulal lístek od Sabula a udeřil oběma rukama o hranu stolu, dvakrát, třikrát, v zoufalství hledal bolest. Ale nedalo se nic dělat, nedalo se nikam jít. Nakonec mu nezbylo nic jiného než rozbalit povlečení, natáhnout se a spát - se špatnými sny a bez útěchy.

Jako první příštího dne zaklepala Bunub. Přistoupil ke dveřím, ale neodstoupil, aby ji pustil dovnitř. Bunub byla jejich sousedka, padesátiletá žena, která pracovala v jednom leteckém závodě. Takver ji považovala za velice zábavnou, ale Shevek se kvůli ní vždy rozčiloval. Neboť zaprvé chtěla jejich místnost. Vykládala, že o její přidělení žádala, když byla místnost ještě

prázdná, ale správcová bloku jí ji nedala z čisté nenávisti. Její pokoj neměl rohové okno, předmět nepřekonatelné závisti, ale byl to dvoupokoj, což bylo z hlediska nedostatku bytů sobecké. Přesto by Shevek považoval za ztrátu času dávat jí najevo svůj nesouhlas, kdyby ho k tomu nenutila neustálým ujišťováním o své nevině. Neustále něco vykládala. Měla partnera na celý život 'stejně jako vy dva'. Ale kdo byl vlastně ten partner? Mluvila o něm neustále nějak v minulosti. Mezitím získal její dvoupokoj určité ospravedlnění - nekonečnou řadou mužů, kteří si u ní podávali kliku, každý večer někdo jiný, jako by byla Bunub nějaká sedmnáctka. Takver registrovala tuto přehlídku s obdivem. Bunub jí vyprávěla o mužích a neustále nadávala. Že neměla rohový pokoj, to bylo pouze jedno z jejích nekonečných soužení.

Byla to lstivá a zlá žena, která na každém něco viděla a stále se cítila ukřivděná. Továrna, kde pracovala, byla prý prolezlá morem neschopnosti, protekce a sabotáže. Při schůzích jejího syndikátu to bylo jako v blázinci, všichni nespravedlivě obviňovali výhradně ji. Celý sociální organizmus sloužil jediné jejímu pronásledování a jejímu zničení. Takver se tomu musela smát, někdy dokonce nahlas a Bunub přímo do obličeje. „Ale Bunub, ty jsi tak komická!" smála se a žena se šedými vlasy, úzkými rty a stále vyhýbavým pohledem se slabě pousmála, ani ne uraženě, a pokračovala v nesmyslných lamentacích. Shevek věděl, že má Takver pravdu, když se jí směje, ale on to nedokázal.

„To je přece strašné," řekla, když se kolem něho prosmýkla a přímo si to namířila ke stolu, aby si přečetla dopis od Takver. Vzala jej do ruky; Shevek jí ho vytrhl klidným, ale bleskurychlým pohybem, dřív než mohla zareagovat.

„Prostě strašné! Ani dekádu jí nenechali. Prostě: Pojď sem! Hned! A přitom jsme svobodní lidé, my a svobodní lidé? To je snad vtip! Roztrhnout tak šťastné partnerství. Víš, proč to udělali? Jsou proti partnerství, je to pořád stejné, schválně partnery rozdělují. Stejně to udělali s Labekem a se mnou. Už se nikdy nesejdeme. Ne, dokud bude pracovní oddělení proti nám. Tak tady je ta malá prázdná postýlka! Chudák malá! Celé čtyři dekády proplakala, ve dne v noci. Hodiny jsem ležela vzhůru. To je z nedostatku potravin, Takver prostě neměla dostatek mléka. A potom poslat kojící matku na pracovní místo, které je vzdálené stovky mil - no, něco takového! A ty určitě nebudeš moci pracovat tam, kde je, že? Kam ji to vlastně poslali? "

„Severovýchod. Chtěl bych se jít nasnídat, Bunub, mám hlad."

„Není to typické, že to udělali, zatímco jsi byl pryč?"

„Cože udělali, zatímco jsem byl pryč?"

„Že ji odešlou a roztrhnou vaše partnerství." četla si teď lístek od Sabula, který si pečlivě narovnala. „Ti ví přesně, kdy mají zasáhnout!

Myslím, že se teď vystěhuješ, že? Sám si přece nemůžeš ponechat dvoupokoj. Takver sice říkala, že se brzy vrátí, ale já jsem poznala, že si tím jen chce dodat odvahy. Svoboda, prý máme být svobodní, to je teda vtip! Šíbujou s námi sem a tam...”

„K čertu, Bunub - kdyby Takver to místo nechtěla, odmítla by ho. Ty přece víš, že nám hrozí hlad.”

„No jo. Už jsem o tom přemýšlela, třeba si to sama přála. To se stává často, když se narodí dítě. Všimla jsem si dávno, že jste chtěli dát dítě do jeslí. Jak pořád křičelo. No jo, dítě narušuje partnerství. Vytváří vazby. To je ono, jak jsi to zcela správně řekl, je přirozené, že si přála změnu a chopila se příležitosti.”

„To jsem v žádném případě neřekl. A teď jdu snídat.” Opustil místnost a krvácel alespoň na pěti nebo šesti bolavých místech, na kterých ho Bunub přesně zasáhla. Nejhorší na této ženské bylo, že vyslovila jeho nejčernější obavy. A teď ještě zůstala v jeho pokoji, nejspíš aby si začala plánovat stěhování.

Protože zaspal, přišel do jídelny už téměř na konci výdejní doby. Vyhladovělý z cesty si vzal dvojitou porci kaše i chleba. Chlapec za výdejním pultem si ho zamračeně prohlížel. V této době si nikdo nevzal dvojitou porci. Shevek se díval zamračeně na něj a mlčel. Za posledních osmdesát děsných hodin měl jen dvě misky polévky a kilo chleba a měl tedy právo to dohnat, ale raději by si ukousl jazyk, než aby to musel někomu vysvětlovat. Existence je ospravedlněna sama sebou; potřeba je právo. On byl odonista, špatné svědomí přenechal šmelinářům.

Sedl si sám ke stolu, ale hned si k němu přisedl Desar, usmíval se a prohlížel si ho neklidnýma šilhavýma očima. „Dlouho pryč,” podotkl.

„Zemědělská brigáda. Šest dekád. Jaké to bylo tady?”

„Bídné.”

„A bude to ještě horší,” konstatoval Shevek, ale bez nějakého zvláštního přesvědčení, neboť v tom okamžiku jedl a kaše mu chutnala přímo báječně. Frustrace, starosti, hlad! říkal jeho přední mozek, sídlo intelektu; ale zadní mozek, zatvrzelý primitiv usazený v největších hlubinách jeho lebky, říkal: Jíst, teď! Jíst, ted! Dobré! Dobré!

„Viděl jsi Sabula?”

„Ne. Přijel jsem teprve včera v noci.” Podíval se na Desara a řekl schválně lhostejně: „Takver je na nouzové brigádě. Odjela před čtyřmi dny.”

Desar lhostejně přikývl. „Slyšel jsem. Slyšels to o reorganizaci institutu?”

„Ne. Co se děje?”

Matematik položil své dlouhé, tenké ruce na stůl a díval se na ně. Mluvení mu vždycky dělalo potíže, vlastně koktal: jestli tohle koktání bylo

chybou řeči nebo morálky, nemohl Shevek rozeznat. Tak jak měl Desara rád, aniž by věděl proč, byly i momenty, kdy ho ze stejného důvodu nenáviděl. Teď nastal jeden z těch momentů. Kolem Desarových úst a očí se objevila lstivost, která Shevekovi připomínala Bunub.

„Čistka. Snížení počtu personálu. Shipeg je venku." Shipeg byl jeden známý hloupý matematik, který si vždy vytrvalým podbízením se studentům zajistil vždy alespoň jednu přednášku. „Poslali ho pryč. Nějaký oblastní institut."

„Při okopávání holumu nenadělá tolik škod," odvětil Shevek. Teď, když se nasytil, měl pocit, že sucho bylo možná společenskému organizmu ku prospěchu. Slabiny a nemocná místa byly vyléčeny, líné orgány zase plně fungovaly, politika byla zbavena nadbytečného tuku.

„Na shromáždění institutu jsem se za tebe přimlouval, " řekl Desar, který zvedl hlavu, ale na Sheveka se nepodíval, protože ani nemohl. I když Shevek nevěděl, o čem mluví, věděl, že Desar lže. Prostě to věděl. Desar se za něj nepřimluvil, nýbrž mluvil v jeho neprospěch.

Důvod momentálního znechucení k Desarovi mu teď byl jasný; bylo to zatím nepřiznané poznání čistého zla, které měl Desar v charakteru. Že ho Desar měl kromě toho rád a snažil se nad ním získat moc, bylo naprosto jasné a stejně odporné. Křivolaké cesty sobectví. Labyrinty lásky a nenávisti pro něj neměly význam; arogantně a intolerantně šel nejkratšími cestami skrze zdi. Shevek se s ním dál nebavil, ale dokončil snídani a šel napříč dvorem zářivým podzimním ránem do fyzikální kanceláře.

Šel do zadního pokoje, který byl všemi označován jako Sabulova kancelář, ta kancelář, ve které s ním poprvé mluvil, kde mu dal Sabul gramatiku a slovník iotštiny. Přes psací stůl se na něj Sabul nedůvěřivě podíval, pak sklopil zrak a zabral se do papírů, těžce zaměstnaný, duchem nepřítomný vědec; pak dovolil své přetížené hlavě, aby zaregistrovala Shevekovu přítomnost; pak byl na svou povahu celkem hovorný. Vypadal starší a když vstal, byl sehnutější než dříve, působil smířlivějším dojmem. „Špatné časy," řekl. „Ba, ba. Špatné časy."

„Bude ještě hůř," odvětil Shevek. „Jak to tu vypadá?"

„Špatně, velmi špatně..." zavrtěl Sabul prošedivělou hlavou. „Špatné časy pro vědce, pro intelektuály."

„Byly snad někdy dobré? "

Sabul ze sebe vyrazil nepřirozený smích.

„Přišlo nám z Urrasu něco v letních nákladech?" zeptal se Shevek a udělal si na lavici místo k sezení. Sedl si a přehodil si nohu přes nohu. Jeho světlá kůže byla opálená, zatímco chmýří, které mu pokrývalo obličej, vybledlo do stříbra při práci na poli na Jižních výšinách. Vedle Sabula vypadal štíhlý, mladý a zdravý. Oba si byli toho rozdílu vědomi.

„Nic zajímavého.”

„Žádné poznámky k *Základním pravidlům?”*

„Ne.” Teď byl Sabulův tón nevrlý, zase se k němu hodil.

„Žádné dopisy?”

„Ne.“

„Divné.”

„Co je na tom divného? Cos čekal? Docentům na univerzitě Ieu Eun? Nebo cenu Seo Oen? “

„Čekal jsem kritiku a námitky, času už uplynulo dost.” To řekl ve stejném momentu, když řekl Sabul:

„Ještě neuplynulo dost času.”

Oba se odmlčeli.

„Musíš vědět, že přesvědčení, že máš pravdu, neovlivní, zda ji skutečné máš. Pracoval jsi tvrdě na té knize, to vím. A já jsem tvrdě pracoval na redakci, snažil jsem se vysvětlit, že to není nezodpovědný útok na sekvenční teorii, ale že to má i pozitivní aspekty. Když ale ostatní fyzici nevidí v tvé práci žádnou hodnotu, pak se musíš podívat na ty hodnoty, které máš v rukou a ptát se, kde že je ten rozpor. Když to pro ostatní nic neznamená, na co je to pak dobré? Jakou to má funkci?”

„Jsem fyzik a ne funkční analytik,” odporoval Shevek.

„Každý odonista musí být zároveň funkčním analytikem. Je ti třicet, že? Ve tvém věku by měl člověk znát nejen svou funkci buněk, ale také funkci orgánů - svou optimální roli v sociálním organizmu. Nemusíš o tom přemýšlet tak intenzivně jako jiní lidé...”

„Ne. Od té doby, co mně bylo deset nebo dvanáct, jsem věděl přesně, jakou práci musím dělat.”

„To, co by rád dělal chlapec, není vždy to, co od něj žádá společnost.”

„Jak jsi právě řekl, je mi třicet. Tedy trochu starší věk než chlapectví.”

„Ty jsi ale tento věk prožil v neobyčejném prostředí, které tě ochraňovalo. Nejdříve regionální institut v Severní oblasti...”

„A zalesňovací projekt, zemědělské projekty a praktická školení, blokové výbory, dobrovolná brigáda za sucha; tedy naprosto běžný rozsah. Jinak to dělám rád. Ale pracuji také rád na poli fyziky. Kam vlastně míříš?”

Když Sabul neodpovídal, nýbrž se na něj jen díval zpod hustého obočí, pokračoval Shevek: „Klidně mi to můžeš říct, protože oklikou přes mé sociální vědomí mě beztak nepřesvědčíš.”

„Považuješ tu práci, kterou jsi zde vykonal, za funkční?”

„Ano. 'Čím více se organizuje, tím více *je* organizmus centralizovanější: Centrálnost zde implikuje obor reálné funkce.” Tomarovy *Definice*. A protože se temporální fyzika pokouší organizovat vše, co je pochopitelné lidskému rozumu, je to podle definice centrálně funkční aktivita.”

„Ale ta lidi nenakrmí.”

„Šest dekád jsem se snažil pomoci. A když mě zavolají ještě jednou, půjdu zase. Do té doby zůstanu u své práce. Dokud bude práce na poli fyziky, dělám si na ni nárok.”

„Musíš si konečné uvědomit, že tu už žádná práce není. Alespoň ten druh práce, na který jsi zvyklý. Musíme se co nejrychleji přeorientovat na to, co je praktické.” Sabul se na židli vrtěl. Byl jednoznačné nervózní a naštvaný.

„Musíme uvolnit pět lidí na nová pracovní místa. Ty k nim bohužel také patříš. Tak, a teď to víš.”

„Přesně, jak jsem si to myslel,” odpověděl Shevek, i když si až do tohoto okamžiku nebyl jistý, že ho Sabul opravdu z institutu vykopne. Jakmile to ale slyšel ze Sabulových úst, nepřipadala mu ta zpráva jako novinka a nedal na sobě nic znát.

„Hovořilo proti tobě několik věcí, záhadný, irelevantní charakter výzkumu, který jsi prováděl v posledních letech a pak možná ne stoprocentně oprávněný pocit studentů a učitelů, že jak tvé učení, tak i tvé chování v sobe nese jisté znepokojivé známky negativního jevu, nealtruismu.

To bylo otevřeně řečeno na schůzi. Samozřejmě, že jsem se za tebe postavil. Ale jsem pouze jeden z mnoha.”

„Odkdy je altruismus pro odonisty ctí?” zeptal se Shevek. „Nech toho. Vím přesně, co máš na mysli.” Vstal. Nemohl zůstat sedět, ale ovládal se a mluvil zcela přirozeně. „Předpokládám, že jsi mě nenavrhl pro jiný učební program.”

„Mělo by to smysl?” ptal se Sabul a znělo to jako omluva. „Teď už nikdo nepřijímá nové učitele. Učitelé i studenti teď pracují ruku v ruce na brigádách po celé planetě. Samozřejmě je tato krize přechodná. Za rok se budeme dívat s hrdostí na oběti, které jsme přinesli, na to, co jsme dokázali, na práci, kterou jsme vykonali jeden vedle druhého pro naši společnost. Ale teď...”

Shevek stál vzpřímeně, uvolněně a vzhlížel poškrábaným oknem k obloze. Nejraději by Sabula konečně poslal k čertu. Ale byl to docela jiný, hlouběji zakořeněný impuls, který nakonec přeměnil ve slova. „Vlastně máš asi pravdu.” Přikývl Sabulovi a šel.

Tramvají jel do města. Stále se cítil být hnán tím impulsem. Následoval předepsané schéma, chtěl se toho konečně zbavit, uklidnit se. Šel do centrály, kde se přidělovala pracovní místa, aby si zažádal o přeložení do místa, kde pracovala Takver.

Pracovní úřad zabíral se svými počítači a obrovskou koordinační administrativou celé náměstí; budovy byly pěkné, podle měřítek Anarresu dokonce impozantní. Centrální úřad byl prostor s vysokou klenbou, podobný stodole. Na stěnách měl vyhlášky a oznámení pro lidi, kteří

nevěděli, ke kterému oddělení patří. Zatímco stál Shevek ve frontě, poslouchal hovor lidí, kteří stáJj před ním. Hlavně rozhovor mezi šestnáctiletým chlapcem a šedesátiletým mužem. Chlapec se šel přihlásit jako dobrovolník. Byl plný idealistických názorů, překypoval přátelskostí, touhou po dobrodružství a nadějí. Těšil se, že bude nezávislý, že se konečně zbaví dětství. Brebentil jako dítě hlasem, který si ještě nezvykl na svou hlubší polohu. Svoboda, svoboda! znělo stále jeho vzrušeným proudem slov. Svoboda, možnost někam jít a něco dělat, to byla svoboda, které si stařec na mladíkovi vážil. Shevek oběma s radostí naslouchal. Byli příjemným rozptýlením v řadě absurdit tohoto rána.

Když Shevek vysvětlil, kam chce být přeložen, svraštila zaměstnankyně čelo a přinesla atlas, který rozevřela mezi sebe a Sheveka na stůl. „Podívej se sem," řekla. Malá ošklivá žena s vyčnívajícími zuby, ale její ruce na barevných stránkách atlasu byly hbité a jemné. „To je Rolny, vidíš? Tento poloostrov zasahuje do Severního temaenského moře. Nic víc než obrovská písečná duna. Není tam nic jiného než mořské laboratoře až na samém konci. A pobřeží je plné bažin a slanisek až semhle k Harmony - tisíc kilometrů. A na západě je pustina. Blíže k Rolny než do nějakého horského města se nedostaneš. Ale tam nepotřebují žádnou nouzovou brigádu. Zatím si vystačí sami. Samozřejmě bys tam mohl přesto jít," dodala trochu jiným tónem.

„Je to příliš daleko od Rolny," vysvětloval s pohledem na mapu, na které našel malé město na severovýchodě, v kterém vyrostla Takver: Kruhové údolí. „Nepotřebují v té laboratoři nějakého správce? Statistika? Nebo někoho, kdo by krmil ryby? "

„Podívám se."

Počítačová síť pracovala s neobyčejnou efektivitou. Zaměstnankyně nepotřebovala ani pět minut, aby si opatřila potřebné informace a to i přes neuvěřitelné množství vstupů a výstupů o každé práci. Byly podchyceny všechny požadavky na práci, údaje o každém pracovníkovi i o důležitosti daného odvětví v celkové ekonomice celosvětové společnosti. „Jedno místo bylo teď právě obsazeno - to je tvá partnerka, že? Teď mají dostatek personálu, čtyři techniky a jednoho zkušeného rybáře. Jsou kompletní."

Shevek se opřel lokty o stůl a sklonil hlavu, kterou si přemýšlivě mnul - gesto zmatení a rezignace, smíšené s rozpaky. „Tak teď opravdu nevím, co mám dělat."

„Poslouchej, bratře, jak dlouho má ta brigáda tvé partnerky trvat?"

„Neurčitou dobu."

„Je to brigáda na potlačení hladu, že? Není možné, aby to šlo takhle dál. V zimě musí přece pršet."

Vzhlédl a díval se na vážný, soucitný, ustaraný obličej své sestry. Usmál se trochu, neboť její pokus vzbudit v něm naději nesměl zůstat bez reakce.

„Už se brzy shledáte. Tak mezitím...”

„Ano. Mezitím...”

Čekala, jak se rozhodne.

Musel dojít k nějakému závěru a možností bylo bezpočet. Mohl zůstat v Abbenay a organizovat přednášky z fyziky - pokud by našel dobrovolné studenty. Mohl jít na poloostrov Rolny a aniž by tam měl přidělené místo ve výzkumné laboratoři, mohl tam žít s Takver. Mohl žít kdekoli a nedělat nic, jen dvakrát za den vstát a jít na jídlo do jídelny. Mohl si dělat, co chtěl.

Splynutí pojmů 'práce' a 'hra' v pravické řeči mělo přirozeně silný etický význam. Odo poznala nebezpečí, že z používání výrazu 'práce' by mohl v jejich analogickém systému vzniknout strnulý moralizmus: buňky musí pracovat pospolu, optimální prače organizmu, práce vykonávaná každým elementem atd. Kooperace a funkce, základní pojmy *Analogie,* oba zahrnovaly práci. Důkaz pro úspěšný průběh experimentu, ať už dvacet zkumavek v jedné laboratoři nebo dvacet milionů lidí na měsíci, spočívá v zodpovězení otázky: funguje to? Odo poznala morální léčku. „Svatý má vždycky čas,” řekla, možná smutně. Příslušník sociálního společenství se však nerozhoduje sám.

„No jo,” odpověděl Shevek, Já jsem se právě z jedné takové brigády vrátil. Jsou ještě nějaké naléhavé žádosti?”

Zaměstnankyně na něj vrhla káravý pohled starší sestry. „V počítači mám v současné době přibližně sedm set naléhavých požadavků,” vysvětlovala. „Jaký by se ti líbil?”

„Je tam něco pro matematika?”

„Jedná se výhradně o zemědělství a pak o odborné brigády. Rozumíš trochu inženýrství? “

„Moc ne.”

„Tak, tady by byla koordinace práce. K tomu je potřeba mít hlavu na počítání. Tak co tomu říkáš?”

„No, dobře.”

„Ale je to dole na jihozápadě, v Prašné poušti.”

„Už jsem jednou byl v Prašné poušti. Kromě toho, jak jsi řekla, jednoho dne zaprší...”

S úsměvem přikývla a naťukala do záznamu údaje: *Z Abbenay, SZ, Centr. věd. inst., do Elbow, práč. kol. fosfát, mlýn I: Mimoř. urč. S-l-3-165 - neomezený.*

9. KAPITOLA

Sheveka probudily zvony v kapli, zvaly na ranní pobožnost. Každý tón byl jako úder kladiva do týla. Cítil se tak bídně, že nemohl ani sedět chvilku vzpřímeně. Nakonec se odplazil do koupelny, kde si dal studenou sprchu, a hlava ho alespoň trošku přestala bolet; ale tělo mu stále připadalo nějak cizí - odporný pocit. Když pak opět mohl začít myslet, vzpomněl si na zlomky, mlhavé okamžiky, nesmyslné scény u Vey na večírku. Snažil se na to nemyslet, ale nedařilo se mu to. Všechno, všechno bylo špatně.

Posadil se za psací stůl a díval se do prázdna a zůstal tak nehnutě sedět totálně zbědovaný půl hodiny.

Byl často v rozpacích a často si připadal jako blázen. Jako mladý muž trpěl pocitem, že druzí jej považovali za podivného, jiného; v pozdějších letech pocítil zlobu a opovržení četných spoluobčanů na Anarresu. Ale jejich úsudek o sobě nebyl nikdy ochotný akceptovat. Nikdy se nestyděl.

Nevěděl, že toto ochromující pokoření bylo chemickým důsledkem alkoholického opojení, stejně jako bolest hlavy. Ale ani kdyby to věděl, nic by se nezměnilo. Stud - pocit špatnosti a sebeodcizení - byl pro něj něčím zcela novým. Díval se novým, zcela jasným pohledem, a dohlédl až na konec večera u Vey.

Nebyla to pouze ubohá Vea, která ho zradila. Nebyl to pouze alkohol, co se snažil vyzvracet; byl to všechen chleba, který na Urrasu snědl.

Opřel se lokty o psací stůl, složil hlavu do rukou a stlačil ji na spáncích, tam, kde pociťoval bolest; a pozoroval svůj život ve světle studu.

Na Anarresu se rozhodl, v protikladu k očekávání své společnosti, dělat takovou práci, ke které byl osobně povolán. To znamenalo rebelantství: sám, *osobně* riskoval pro věc společnosti.

Zde na Urrasu byl tento akt rebelantství zábavou k vlastnímu potěšení. Být fyzikem v A-Io neznamenalo sloužit společnosti, lidstvu, pravdě, nýbrž Státu.

Prvního večera v této místnosti se jich vyzývavě a zvědavě zeptal: „Co se mnou zamýšlíte?" Teď už věděl, co s ním zamýšlejí. Chifoilisk mu to vysvětlil velice jednoduše. Udělali si z něj vlastní majetek. A on si myslel, že s nimi jedná - velice naivní představa anarchisty. Jedinec však nemůže jednat se Státem. Stát uznává pouze jednu minci: moc. A tuto minci si razí sám.

Poznal teď - ve všech podrobnostech od začátku - že byla chyba, že přišel na Urras; jeho první velká chyba a pravděpodobně také jedna z těch, které v důsledcích potrvají až do konce jeho života. Když to však

poznal a promítl si všechny důkazy, které po měsíce potlačoval a popíral - a potřeboval k tomu dost času, zatímco nehybně seděl za stolem - až k té směšné, odporné poslední scéně s Veou, kterou si také prožil ještě jednou, cítil, jak mu začal hořet obličej. A v uších mu zvonilo; takhle si tedy počínal! A necítil v tomto poalkoholickém slzavém údolí žádnou vinu. To vše už se stalo a on musel přemýšlet, co má teď udělat. Když se sám vydal do vězení, jak teď může jednat jako svobodný člověk?

V žádném případě teď nebude dělat fyziku pro politiky. To mu bylo jasné.

Ale kdyby nepracoval dál, poslali by ho domů?

Při této myšlence se zhluboka nadechl, zvedl hlavu a podíval se nevidoucíma očima na sluncem zalitou zelenou krajinu za oknem. Bylo to poprvé, co začal vážně uvažovat o návratu domů. A to protrhlo všechny hráze a zaplavilo ho obrovskou touhou. Mluvit pravicky, hovořit s přáteli, uvidět znovu Takver, Pilun, Sadik, dotknout se prachu na Anarresu...

Ale oni ho nenechají jít. Nezaplatil si převoz. A on sám by také nešel: vzdát to a utéci.

Seděl v ranním svitu za psacím stolem a bušil oběma pěstmi o roh stolu, tvrdě a ostře, dvakrát, třikrát; jeho výraz však byl zcela klidný a přemýšlivý.

„Kam jít?" zeptal se hlasitě.

Někdo zaklepal na dveře. Efor přišel se snídaní na podnosu a s ranními novinami. „Přišel jsem v šest jako obyčejně, ale vy jste musel dohnat spánek," vysvětloval, zatímco aranžoval podnos s obdivuhodnou hbitostí,

„Včera večer jsem se opil," řekl Shevek.

„Báječné, dokud to trvá," odvětil Efor. „Je to všechno, pane? Dobře." A opustil místnost; přitom se uklonil před Paem, který právě vstupoval do dveří.

„Nechtěl jsem vás rušit u snídaně. Jdu právě z kaple a myslel jsem si, že se na vás podívám."

„Posaďte se. Chcete šálek čokolády?" Shevek nedokázal jíst, dokud se Pae alespoň nechoval, jako by mu dělal společnost. Pae si vzal rohlík s medem a rozlomil jej na talíři. Shevek se stále ještě trochu třásl, měl ale velký hlad a snídaně mu dodala energii. Pae, jak se zdálo, hledal ještě hůř než jindy odvahu začít rozhovor.

„Vy stále ještě čtete tenhle hnůj?" zeptal se nakonec trochu rozveseleně a ukázal na složené noviny, které Efor položil vedle podnosu.

„Efor mi je vždycky donese."

„Cože?"

„Já jsem ho o to poprosil." Letmým pozorným pohledem si Shevek prohlížel svůj protějšek. „Rozšiřují můj obzor, pochopení této země.

Zajímám se o vaše nižší společenské třídy. Většina Anarresanů pochází z těchto nižších tříd."

„Ano, přirozeně," odvětil mladší muž a s respektem přikyvoval. Ukousl ze svého rohlíku s medem. „Myslím, že bych si přece jen dal trochu čokolády," zazvonil zvonečkem, který stál na podnosu. Efor se zjevil ve dveřích. „Druhý šálek," poručil Pae, aniž by se otočil. „No, pane, ukázali bychom vám víc z naší krásné země, teď, když je počasí tak překrásné. Možná bychom podnikli i cestu do zahraničí. Bohužel nám však ta zatracená válka udělala čáru přes rozpočet."

Shevek si četl titulek novin: IO A THU SE STŘETLI POBLÍŽ BENBILISKÉHO HLAVNÍHO MĚSTA.

„Už máme novější zprávy, než je tahle," vysvětloval Pae. „Telefaxem přišla zpráva, že jsme hlavní město osvobodili. Generál Havevert se znovu ujme funkce."

„Už je tedy po válce? "

„Dokud bude Thu držet dvě východní provincie, tak ne."

„Pak tedy bude vaše armáda a armáda Thu bojovat v Benbili. Ale tady ne?"

„Ach ne, to by byla hrozná hloupost, připochodovat sem, stejně jako opačně. Tento barbarský zvyk zanést válku do srdce rozvinuté civilizace jsme již dávno odmítli! Rovnováha sil se udržuje pouze takovouto policejní akcí. Oficiálně jsme však ve válečném stavu. Proto také vstupují v platnost stará nepopulární omezení."

„Omezení? "

„Utajování výzkumů na Fakultě vznešené vědy, například. To je v zásadě naprosto nesmyslné, nic víc než úřední razítko. A znamená to hlavně zpoždění při zveřejňování spisů, když je ti nahoře považují za nebezpečné, protože tomu vůbec nerozumějí!... A také cestování se omezuje, zvláště pro vás a ostatní cizince. Pokud budeme ve válečném stavu, nesmíte opustit půdu Univerzity bez svolení rektora. Ale z toho si nic nedělejte. Můžu vás odtud dostat, kdykoliv budete chtít, a bez všech těchto formalit."

„Vy máte klíče." řekl Shevek s nevinným úsměvem.

„Ano, jsem absolutní specialista na to, jak obcházet předpisy a obelhávat úřady. Snad jsem rozený anarchista. Kde je k čertu ten chlap s tím šálkem!"

„Musí jít až dolů do kuchyně."

„K tomu snad nepotřebuje půl dne! Já tedy už nemohu déle čekat. Nechci vám zabrat celé dopoledne. Ostatně, viděl jste poslední bulletin *Nadace pro výzkum vesmíru?* Jsou tam zveřejněny Reumerovy plány pro ansible."

„Co to je ansible?"

„To je přístroj pro okamžitou komunikaci, jak to nazývá. Říká, že když temporalisté - to jste přirozeně vy -vypracují tyto rovnice časové setrvačnosti,

budou inženýři schopni - to jako on - postavit tuto věcičku, otestovat ji, a tak dokázat platnost teorie během měsíců nebo týdnů."

„Inženýři sami jsou důkazem existence kauzální reverzibility. Jak vidíte, má Reumere již hotový následek, dříve než jsem mu zadal příčinu." Opět se usmál, nyní již méně nevinně. Bezprostředné potom, co za sebou Pae zabouchl dveře, Shevek vyskočil. „Ty odporný, vychytralý lháři!" řekl pravicky, bledý zlostí, ruce sevřené do pěstí, aby nepopadl nejbližší předmět a nemrštil jím za Paem.

Efor přinesl podnos s šálkem a podšálkem. Zůstal stát s chápavým pohledem, když našel Sheveka v místnosti samotného.

„To je v pořádku, Efore. On nechtěl... on ten šálek nechtěl. Můžete teď vše odnést."

„Rád, pane."

„Prosím vás, nechci teď žádné návštěvy. Můžete na to dát pozor?"

„Samozřejmě, pane. Zvláště někoho? "

„Ano, jeho. - Ale co, všechny. Řekněte prostě, že pracuji."

„Ten z toho bude mít radost, pane." Eforův zamračený výraz na okamžik roztál zlomyslným úšklebkem. Pak s důvěrou plnou respektu: „Kolem mě neprojde nikdo, koho byste nechtěl přijmout." A nakonec s formální slušností: „Díky, pane, a dobré ráno."

Jídlo a adrenalin odstranily Shevekovu únavu. Vzrušeně chodil po pokoji sem a tam. Chtěl začít jednat. Téměř rok strávil mcnedělánún, nechal sebou manipulovat. Bylo na čase, aby začal něco dělat sám.

Dobře, proč sem vlastně přijel?

Aby pracoval jako fyzik. Aby pomocí svého nadání zajistil práva každého občana v každé společnosti: právo na práci a na možnost rozdělit se o produkt té práce se všemi, kteří se na tom chtějí podílet. Práva odonisty a lidské bytosti. Jeho benevolentní a ochranitelští hostitelé jej nechali pracovat a během práce ho podporovali. Dobrá. Problém byl někde jinde. Ale ještě nebyl tak daleko. Ještě nezvládl svou úlohu. Navíc se nemohl dělit o něco, ' co neměl.

Vrátil se ke svému psacímu stolu, posadil se a vytáhl ze špatně přístupné a zbytečné kapsy svých úzkých módních kalhot pár útržků hustě počmáraného papíru. Prsty je vyrovnal a díval se na ně. Napadlo ho, že už byl pomalu jako Sabul, psal malým písmem, četnými zkratkami, na cárech papíru. Teď už věděl, proč to Sabul dělal: protože byl tajnůstkář. Co bylo na Anarresu psychopatickým charakterovým rysem, na Urrasu bylo celkem rozumným chováním.

Opět seděl Shevek bez hnutí, hlavu svěšenou, a studoval oba lístky, na kterých si poznamenal určité důležité body všeobecné temporální teorie.

Po tři dny seděl za stolem a studoval tyto dva útržky.

Občas vstal, prošel se po pokoji, napsal něco, použil počítač, poprosil

Efora, aby mu přinesl něco k jídlu nebo si lehl a spal. Pak se vrátil k pracovnímu stolu a pokračoval.

Třetího dne večer odpočíval pro změnu na mramorové lavici u krbu. Tam jedl prvního večera, když vstoupil do této komfortní vězeňské cely a tam většinou seděl, když přijímal návštěvy. Teď sice neměl návštěvu, ale přemýšlel o Saio Paeovi.

Jako všichni, kdo toužili po moci, byl i Pae velice krátkozraký. Jeho duch byl jaksi bezvýznamný, pokřivený; chyběla mu hloubka, síla, imaginace. Byl to primitivní nástroj. A přesto byl jeho potenciál reálný, i když deformovaný; nebyl ztracený. Pae byl velmi chytrý fyzik. Nebo přesněji řečeno, s ohledem na fyziku byl velice chytrý. Nevytvořil nikdy nic vlastního. Jeho oportunismus, jeho cit pro výhodu ho vedl tam, kde se očekávalo něco velmi slibného. Měl stejně jako Shevek nos pro to, aby věděl, kde má *začít*, a tento rys na něm Shevek respektoval stejně jako na sobě, neboť má pro vědce jedinečný význam. Byl to Pae, který dal Shevekovi knihu přeloženou z terranštiny, *Sympozium o teorii relativity*, v níž našel myšlenky, které ho v poslední době zajímaly stále více. Bylo možné, že přišel na Urras jen proto, aby poznal Saio Paea, svého nepřítele? Že přišel, aby ho vyhledal, protože věděl, že od tohoto nepřítele může získat to, co nemohl získat od svých bratrů a přátel, co mu nemohl nikdo z Anarresanů poskytnout: znalosti o neznámém, cizím, novém vědění...

Zapomněl na Paea. Myslel na tu knihu. Sám si neuměl vysvětlit, co jej na tom tak vzrušovalo. Většina věcí v ní, týkajících se fyziky, byla již dávno překonána. Metody byly těžkopádné, Terrané byli intelektuální imperialisté, žárliví stavitelé zdi. Dokonce i Ainsetain, původce této teorie, se cítil být povolán k vyslovení varování, že jeho teorie neobsahují žádný modus kromě fyzikálního a nemůže být na ně pohlíženo v žádném případě jako na něco, co by obsahovalo metafyzický, filozofický nebo etický modus. Což platilo pouze částečně. A přesto použil *počet*, most mezi racionálním a empirickým, mezi duševnem a hmotou. 'Počet nepopiratelný', jak jej nazývali staří zakladatelé vznešené vědy. Použít v tomto smyslu matematiku znamenalo použít modus, který byl před všemi ostatními a který ke všem ostatním vedl. Ainsetain to věděl; s láskyplnou skromností a zdrženlivostí na tom postavil svoji víru, že jeho fyzika snad opravdu popisovala realitu.

Neobyčejnost a známost: v každé myšlence Terranů odkryl Shevek tuto kombinaci a byl neustále fascinován. A plný pochopení: neboť Ainsetain také hledal všeobecnou teorii. Gravitační sílu vysvětlil jako funkci geometrie časoprostorového kontinua a pokusil se rozšířit syntézu elektromagnetických sil.

To se mu nepovedlo.

Ještě v době, kdy žil, a pak po jeho smrti se mnoho fyziků jeho vlastního světa odvrátilo od jeho snah a jeho neúspěchu, sledovali velkolepé inkoherence kvantové teorie s obrovskými technologickými výsledky a koncentrovali se tak silně na technologický modus, že se nakonec dostali do slepé uličky; katastrofální selhání imaginace. A přesto byla jejich původní intuice správná: u bodu, u kterého stáli, ležel další vývoj v oné indeterminaci, kterou odmítl Ainsetain přijmout. A toto nepřijetí bylo také správné. Jen neměl prostředky k tomu, aby to dokázal: saebské proměnné a teorie nekonečné rychlosti a komplexní příčiny.

Jeho všeobecné pole by ve fyzice Cetianů existovalo, ale existovalo by pod podmínkou, kterou by možná nebyl akceptoval, neboť pro jeho velké teorie byla rychlost světla podstatným limitujícím faktorem. Jeho teorie relativity byly dokonce po tolika stoletích ještě stejně tak pěkné, stejně tak platné a stejně tak použitelné jako kdysi a přesto se obě zakládaly na hypotéze, jejíž platnost nemohla být dokázána, ale mohla být za určitých okolností vyvrácena.

Ale nebyla potom teorie, jejíž *všechny* prvky byly prokazatelné, jednoduše tautologií? Jediná šance dostat se z tohoto kruhu a postoupit kupředu ležela v oblasti neprokazatelného, či dokonce vyvratitelného.

Pokud tomu tak bylo, nehrála pak neprokazatelnost hypotézy reálné koexistence žádnou roli? - problém, kterým se Shevek mamě zabýval v posledních třech dnech a v podstatě posledních deseti letech.

Hledal jistotu, jako kdyby byla něčím, co může člověk vlastnit. Požadoval bezpečí, garanci, která není dána: a když je přece dána, mohla by se stát vězením. Když však přijal platnost reálné koexistence, mohl použít krásnou geometrii relativity; a pak mohl jít konečné dál. Další krok byl jasný a jednoznačný. Koexistence posloupnosti mohla být zpracována saebanskou transformační řadou; tímto způsobem nepředstavovaly následnost a přítomnost již žádný protiklad. Základní jednotka sekvenčního a simultánního postoje byla zřejmá: intervalový koncept pomohl spojit statické a dynamické aspekty univerza. Jak bylo možné, že se po deset let díval skutečnosti do očí a přesto ji nepoznal? Teď už vůbec nebylo těžké jít kupředu. V tomto prvním, letmém okamžiku, který mu byl poskytnut, protože pochopil neúspěch ve vzdálené minulosti, viděl vše, co mělo přijít. Zeď byla zbouraná. Vize byla jasná. Co viděl, bylo jednoduché; jednodušší než vše ostatní. Byla to jednoduchost a ta zahrnovala každou komplexnost, každý slib. Byl to objev. Byla to jasně poznaná cesta, cesta domů, světlo.

Jeho duch byl jako dítě, které vyběhne ven na slunce. Nebylo konce, žádného konce...

A přesto se třásl přes svůj absolutní klid a radost strachem; ruce se mu chvěly, oči se plnily slzami, jako kdyby hleděl příliš dlouho do slunce.

Vědomí, že člověk nalezl naplnění svého života, je podivné, neobyčejně zvláštní.

Přesto se dál díval do slunce s dětinskou radostí a šel dále, až to najednou už dál nešlo; když se vrátil a rozhlížel se, viděl přes slzy, že pokoj je tmavý a vysoká okna jsou pliiá hvězd.

Ten okamžik byl pryč. Viděl jej odcházet. Nesnažil se jej zadržet. Věděl, že byl jeho součástí a ne naopak.

Po chvíli nejistě vstal a rozsvítil lampu. Chvíli se procházel po pokoji, dotýkal se předmětů, obalu knihy, stínidla lampy a byl rád, že je s těmito důvěrnými věcmi, opět ve svém vlastním světě - neboť v tomto okamžiku představoval rozdíl mezi touto planetou a tou druhou, mezi Urrasem a Anarresem, ne více než rozdíl mezi dvěma zrnky písku na břehu moře. Již zde nebyla žádná propast, žádné zdi. Nebyl již žádný exil. Viděl základy vesmíru a ty byly masivní.

Pomalu a trochu vrávoravě šel do ložnice a oblečený si lehl na postel. Ležel, ruce založené za hlavou, vyvíjel a plánoval pár detailů své práce, která musela být ještě vykonána, naplněný slavnostní vděčností, která přecházela postupně v klidné snění a nakonec ve spánek.

Spal deset hodin. Už při probouzení myslel na rovnice, které vyjadřovaly intervalový koncept. Šel k psacímu stolu a začal je rozpracovávat. To odpoledne měl přednášku, kterou přesně dodržel; večeři si vzal v profesorské jídelně a bavil se se svým kolegou o počasí, válce a jiných tématech. Zda si na něm všimli nějaké změny, nevěděl, a bylo mu to vlastně jedno. Pak se vrátil do svého bytu a pracoval.

Urrasané dělili den na dvacet hodin. Osm dní strávil dvanáct až šestnáct hodin u psacího stolu a procházením se po místnosti, oči vždy upřené k oknu, do kterého svítilo teplé jarní slunce nebo hvězdy a žlutohnědý ubývající měsíc.

Efor, který vstoupil s podnosem se snídaní, ho našel poloobločeného ležet na posteli, jak hovořil se zavřenýma očima v nějaké cizí řeči. Zatřásl s ním. Shevek se probudil křečovitým trhnutím, vstal a odbelhal se do vedlejšího pokoje ke stolu, který byl zcela prázdný; hleděl na počítač, který byl vypnutý, a pak zůstal stát jako muž, který právě dostal ránu do hlavy a ještě o tom nevěděl. Eforovi se nakonec podařilo jej přemluvit, aby si znovu lehl a řekl: „Horečka, pane. Zavolat doktora?"

„Ne!"

„Opravdu ne, pane?"

„Ne! Nikoho nepouštějte dovnitř. Řekněte všem, že jsem nemocný."

„Ti pak ale určitě zavolají doktora. Mohl bych říci, že ještě pracujete, pane. To se jim bude líbit."

„Zamkněte, až půjdete ven," rozkazoval Shevek.

Jeho tělo ho nechalo na holičkách; vyčerpání ho oslabilo, proto byl úzkostlivý a měl sklon k panice. Bál se Paea, Oiiea, policejní prohlídky.

Vše, co slyšel o tajné policii na Urrasu, vše, co o ní četl, se mu nyní živě vybavilo jako člověku, který si přizná vlastní nemoc a pak si zcela zřetelně vybaví každé slovo, které četl o rakovině. V horečnaté úzkosti vzhlížel k Eforovi.

„Můžete se na mě spolehnout," řekl sluha potichu, klidně a rychle. Donesl Shevekovi sklenici vody a vyšel ven. Pak zvenku otočil klíčem.

Po další dva dny se staral o Sheveka s velkým taktem, který měl s jeho vyškolením na sluhu málo společného.

„Měl jste být lékařem, Efore," řekl Shevek, když se jeho slabost stávala už jen slabostí fyzickou.

„Jak to říká moje stará. Když je nemocná, také chce, abych ji ošetřoval jenom já. 'Ty na to máš ruku,' tvrdí vždycky. Asi má pravdu."

„Měl jste někdy něco do činění s ošetřováním nemocných?"

„Ne, pane. S nemocnicemi nechci mít nic společného. Už dost na tom, kdybych musel v jedné z těch morových děr zdechnout."

„S nemocnicemi? Copak je s nimi?"

„Vůbec nic, pane - v každém případě ne s těmi, do kterých by vás zavezli, kdyby vám bylo skutečně zle," odpověděl Efor přátelsky.

„Dobře, které pak máte na mysli? "

„Naše, špinavé. Jako prdel vetešníka." Efor to řekl bez hněvu, velmi názorně. „Staré. Dítě v jedné takové zemřelo. Díry v podlaze, velké díry, takže je možné vidět trámy. Ptám se: 'Jak je to možné?' - protože těmi dírami se dostanou nahoru krysy, až do postelí. - A oni řeknou: 'Starý dům, už šest set let nemocnicí." Dům nebeské harmonie pro ubožáky. A co je to ve skutečnost? Díra do prdele."

„A vaše dítě tam zemřelo?"

„Ano, pane. Moje dcera Lada."

„Na co zemřela? "

„Srdeční chlopeň. To tvrdí oni. Byly jí teprve dva, když zemřela."

„Máte ještě jiné děti? "

„Žádné, které by žily. Měli jsme tři. Těžká rána pro starou. Ale teď říká: 'No, teď si o ně nemusíme dělat žádnou starost, je to asi lepší.' Mohu pro vás ještě něco udělat, pane?" Náhlý přechod na styl mluvy vyšších vrstev u Sheveka vyvolal trhnutí; netrpělivě řekl: „Ano! Mluvte dále!"

A protože mluvil spontánně nebo protože se Shevekovi nevedlo dobře a musel být trochu rozveselen, splnil mu Efor toto přání. „Dříve jsem si myslel, že bych mohl být sanitářem, ale pak mě předešli. Vojenská služba. 'Vojenský poslíček,' řekli, 'budeš vojenský poslíček, basta.' A tím jsem se stal. Z vojny jsem pak šel rovnou k jednomu pánovi do služby."

„Mohl jste se přece nechat vyškolit u armády jako sanitář, ne? “ Tak pokračoval rozhovor dál. Shevek však jen těžce mohl odpovídat. Slyšel věci, s kterými neměl vůbec žádné zkušenosti. Nikdy neviděl ani krysu ani kasárna, blázinec, chudobinec, zastavárnu, zloděje, popravu, činžák, výběrčího daní nebo někoho, kdo chtěl pracovat a nemohl najít práci, ani mrtvé dítě v příkopu. Všechny tyto věci vystupovaly v Eforově reminiscenci jako zcela běžné hrůzy. Aby jim rozuměl, musel Shevek vybudit veškerou představivost a vyvolat si vše, co věděl o Urrasu. A přesto mu byly určitým způsobem důvěrné, rozuměl jim víc, než tomu, co zde viděl dosud.

To byl Urras, o kterém se na Anarresu učil ve škole. To byl ten svět, ze kterého jeho předkové utekli a vybrali si raději hlad, poušť a věcný exil. Tohle byl svět, který formoval Odoninu mysl, a kde ji za její názory osmkrát uvěznili. Toto bylo utrpení, ve kterém měly kořeny ideály jeho společnosti: půda, z níž vyrostly.

Nebyl to 'skutečný Urras'. Krása pokoje, ve kterém s Eforem seděli, byla stejně reálná jako bída, ve které se Efor narodil. V jeho očích právě toto byla úloha myslícího člověka: ne popřít jednu skutečnost ve prospěch druhé, nýbrž vzít v úvahu obě dvě a vytvořit mezi nimi vztah. To nebyl žádný lehký úkol.

„Zase vypadáte velmi unaveně, pane,” řekl Efor. „Měl byste si odpočinout.”

„Ne, nejsem unavený.”

Efor ho moment pozoroval. Když Efor vystupoval v roli služebníka, byl jeho vrásčitý, čistě oholený obličej naprosto bez výrazu; během poslední hodiny však Shevek viděl, jak se jeho výraz měnil od tvrdosti přes humor k ironii až k cynismu. V tomto okamžiku prozrazoval jeho výraz soucit.

„Je to úplně jiné tam, odkud vy pocházíte,” řekl Efor.

„Úplně jiné.”

„Nikdo není nikdy bez práce.”

V jeho tónu byl nepatrný náznak ironie nebo otázky.

„Není.”

„A nikdo nehladoví?”

„Nikdo nehladoví, dokud mají ostatní co k jídlu.”

„Aha.”

„Ale my jsme trpěli hlad. Téměř jsme umřeli hlady. Před osmi lety byl totiž hladomor. Vím o jedné ženě, která tehdy zabila své dítě, protože už neměla žádné mléko a nebylo nic jiného, co by mu dala. Není to všechno... všechno na Anarresu med a mléko, Efore.”

„O tom nepochybuji, pane,” odpověděl Efor; pak řekl s ohrnutými rty: „Ale není tam alespoň žádný z *nich!”*

„Z nich?”

„Víte přece, pane Shevek, co jste jednou říkal. Vlastníci,"'

Příštího večera navštívil Sheveka Atro. Pae na něj musel číhat, protože několik minut poté, co Efor vpustil starého muže, přišel také a dotazoval se na Shevekovo zdraví: „Pracoval jste v posledních týdnech příliš," prohlásil. „Nemusíte se tak namáhat." Neposadil se, nýbrž se hned velmi zdvořile rozloučil. Atro pokračoval v hovoru o válce v Benbili, která se podle jeho slov rozrostla v 'rozsáhlou operaci'.

„Souhlasí lidé v této zemi s válkou?" zeptal se Shevek, aby předešel sporu o stratégu. Divil se, že tisk nezaujal k tomuto tématu žádné stanovisko. Tisk nenadával ani nereptal, ale často přinášel doslovný text telefaxového bulletinu vydávaného vládou.

„Souhlasí? Myslíte, že bychom dopustili, aby nás napadli Thuviané? Je ve hře náš status světové velmoci!"

„Ale myslel jsem lidi, ne vládu. Lidi, kteří musí skutečně bojovat."

„Ach bože, co to pro ně znamená? Ti jsou na masové odvody zvyklí. Proto jsou tady, můj milý! Aby bojovali za svou vlast. A já vám říkám, že není lepšího vojáka na zemi než prostého iotského vojáka, který je vychováván k poslušnosti. V době míru mají rádi spíše sentimentální pacifismus. Ale nezdolná odvaha je v nich, uvnitř. Obyčejný voják byl vždy největším zdrojem síly našeho národa. Tak jsme si dobyli vedoucí postavení."

„Hromadami mrtvých dětí? " zeptal se Shevek ze vzteku nebo snad z nepřiměřeného odporu, ale aby starce nezranil, tak tiše, že ho Atro neslyšel.

„Ne," pokračoval Atro, „v těchto lidech objevíte ocelové jádro, když bude jejich země ohrožena. Je pravda, že v Nio a v průmyslových místech se najde vždy pár výtržníků, kteří narušují pořádek, ale je úžasné, když člověk vidí, jak se tito lidé zformují, když je vlajka v nebezpečí. Ano, vím, nechcete tomu uvěřit. To špatné na vašem odo-nismu je, že je tak zženštilý. Nezahrnuje mužskou stránku života. 'Krev a ocel, lesk bitvy,' jak říká starý básník. Vy nevíte, co je to odvaha, láska k vlajce!"

Shevek minutu mlčel. Pak řekl přátelsky: „To by částečně sedělo. V každém případě nemáme vlajku."

Když byl Atro pryč, přišel Efor, aby po večeři odnesl podnos. Shevek k němu přistoupil a řekl: „Promiňte, Efore," a položil mu na podnos lístek, na nějž napsal: „Je v této místnosti mikrofon?"

Sluha sklonil hlavu a pomalu četl, pak opět hlavu zvedl a dlouze se podíval na Sheveka. Pak putoval jeho pohled na okamžik ke kouřovodu od krbu.

„Ložnice?" zeptal se Shevek stejným způsobem.

Efor zavrtěl hlavou, odložil podnos a následoval Sheveka do ložnice. Tichými pohyby zkušeného služebníka za sebou zavřel dveře.

„To jsem odhalil hned první den při utírání prachu," prohlásil s úšklebkem,

až se mu obličej zbrázdil hlubokými vráskami.

„Tady uvnitř ne?“

Pokrčil rameny. „Žádné jsem alespoň nenašel. Můžeme nechat téct vodu v koupelně, pane. Jako ve špionážních příbězích.”

Přešli do nádherné zlatem a slonovinou zdobeného 'paláce' koupelny. Efor otevřel kohoutky a vzápětí prohlédl stěny. „Ne,” řekl, „myslím, že ne. A špionážní oči by mi byly nápadné. To jsem se naučil, když jsem pracoval u jednoho muže v Nio. Když je člověk zná, tak je vidí.”

Shevek vytáhl z kapsy jiný papírek a ukázal jej Eforovi. „Máte tušení, odkud to pochází?” To byl lístek, který našel ve svém kabátě. „Připoj se k nám, svým bratrům.”

Po určité chvíli - četl pomalu a pohyboval přitom rty - Efor odpověděl: „Nemám tušení, odkud to je.”

Shevek byl hluboce zklamán. Domníval se totiž, že Efor sám měl nejlepší příležitost zastrčit mu lístek do kapsy.

„Vím ale, od koho to je. Přibližně.”

„Od koho? Jak na to přijdu?”

„To je nebezpečné, pane Shevek.” Otočil se a pustil kohoutky naplno.

„Nechci vás do toho namočit. Kdybyste mi jen mohl říct... na koho se mám obrátit. Na co se mám zeptat. Aspoň jedno jméno.”

Delší odmlka. Eforův obličej působil zatvrzele. „Nevím...” začal a opět zmlkl. Pak řekl náhle, ale potichu:

„Poslouchejte, pane Shevek, oni vás chtějí, my vás potřebujeme, ale vy nevíte, jak to chodí! Kde se chcete schovat? Člověk jako vy? Tak, jak vypadáte? Tady to je léčka, ale tady je všechno léčka. Můžete utéci, ale nemůžete se schovat. Nevím, co vám mám říci. Můžu vám dát jména, to jistě. Zeptejte se nějakého Niotiho, ten vám řekne, na koho se máte obrátit. My už toho máme plné zuby. Potřebujeme vzduch, abychom mohli dýchat. Ale když vás chytnou, zastřelí, jak bude asi mně? Pracuji pro vás osm měsíců a mám vás rád. Obdivuji vás. Ostatní mé celou dobu utlačovali. Říkám si: 'Ne, nechte ho být, je to dobrý člověk, nemá se co podílet na našich starostech. Nechte ho, ať se vrátí, odkud přišel, tam, kde jsou lidé svobodní. Nechte už někoho odejít z toho zatraceného vězení, ve kterém žijeme!'“

„Nemůžu domů, ještě ne. Chtěl bych poznat tyto lidi.”

Efor mlčel. Snad to byl celoživotní zvyk služebníka, který ho nakonec přiměl k tomu, aby potichu zašeptal:

„Tuio Maedda, k tomu musíte. V Joking Lane, ve Starém městě. Obchod s potravinami.”

„Pae říká, že nesmím opustit půdu univerzity. Může mi v tom zabránit, když uvidí, jak nasedám do vlaku.”

„Taxi," navrhl Efor. „Zavolám vám je. Půjdete po schodech dolů. Znám Kae Oimona od taxikářů. Ten je rozumný. Ale nevím..."

„Dobře. Teď hned. Pae byl právě tady, viděl mě, myslí si, že zůstanu doma, protože jsem nemocný. Kolik je hodin?"

„Půl osmé."

„Když půjdu teď, mám celou noc, abych našel svůj cíl. Zavolejte mi taxi, Efore."

„Zabalím vám pár věcí, pane..."

„Jaké věci? "

„Potřebujete oblečení..."

„Jsem oblečený, tak dělejte!"

„Ale vždyť takhle přece nemůžete jít, jen tak, bez ničeho!" protestoval Efor. Tato skutečnost ho znepokojovala víc než cokoli jiného. „Máte peníze?"

„Ano. Ty si musím vzít."

Shevek nebyl k zadržení; Efor se škrábal na hlavě, šel ale k telefonu na chodbě, aby zavolal taxi. Když se vrátil, čekal již Shevek v kabátě u dveří. „Běžte dolů," pobídl ho Efor zdráhavě. „Kae bude za pět minut u zadních dveří. Řekněte mu, aby jel po Grove road, tam není žádná kontrola jako u hlavní brány, tam vás určitě nezastaví."

„Budete za to potrestán, Efore?"

Oba šeptali.

„Nevím, že jste pryč. Zítra ráno řeknu, že ještě nejste vzhůru. Že ještě spíte. To je nějakou chvíli zdrží."

Shevek ho objal kolem ramen, potřásl mu rukou. „Děkuji, Efore!"

„Mnoho štěstí," odpověděl zmateně Efor. Ale Shevek již zmizel.

Toho drahého dne s Veou vydal Shevek značnou část svého kapesného a cesta taxíkem do Nio stála deset jednotek. U jedné větší stanice metra vystoupil a s pomocí plánku se dostal metrem až do Starého města, do části, kterou ještě nikdy neviděl. Joking Lane nebyla na mapě, proto vystoupil na hlavní zastávce Starého města. Když stoupal z prostorné mramorové stanice nahoru k ulici, zůstal překvapeně stát. Tohle vůbec nevypadalo jako Nio Esseia.

Padal jemný déšť a byla naprostá tma. Pouliční osvětlení tu nebylo. Stožáry lamp sice stály, ale lampy buď nebyly zapnuté, nebo byly rozbité. Žluté paprsky světla byly sem tam vidět na okrajích okenic nebo výkladních skříní. Doleji na ulici šlo z otevřených dveří, před nimiž postávala skupina hlučně se bavících mužů, světlo. Dlažba, kluzká mokrem, byla poseta kusy cárů papíru a odpadky. Čelní stěny obchodů byly nízké, zcela zakryté dřevenými nebo kovovými žaluziemi, až na jeden, který vyhořel a nyní zel jako černá díra s kusy střepů v rámu rozbité výkladní skříně. Lidé chodili

kolem, němé prchavé stíny.

Jedna stará žena šla za ním po schodech nahoru, on se otočil, protože se jí chtěl zeptat na cestu. Ve světle žluté koule, která označovala vstup do metra, mohl zřetelně rozeznat její obličej: bledý, plný vrásek, s nepřátelským a prázdným výrazem vyčerpání. Na uších se jí houpaly obrovské skleněné náušnice. S námahou, ohnutá únavou nebo křivicí, se vlekla po schodech. Ale nebyla vůbec tak stará, jak si prve myslel; nemohlo jí být ani třicet.

„Můžete mi říci, kde je Joking Lane? “ zeptal se jí nejistě. Ona se na něj podívala lhostejně, zrychlila krok, a když došla nahoru, zmizela, aniž by utrousila slůvko.

Šel dál ulicí. Vzrušení náhlého rozhodnutí a útěku z Ieu Eun se změnilo v obavu, v pocit štvance. Kolem mužů u dveří udělal oblouk, protože ho instinkt varoval. Když před sebou uviděl jediného muže, pospíšil si, dohnal jej a zeptal se ho. Muž odpověděl: „Nemám tušeni',” a otočil se.

Nezbývalo mu nic jiného, než jít dál. Přišel k lépe osvětlené příčné ulici, která se ztrácela v jemném mrholení s matným, divokým zmatkem světel a reklam. Bylo zde množství vináren a zastaváren, některé z nich ještě otevřené. Na ulici bylo mnoho lidí, tlačili se kolem něho, vcházeli do vináren nebo naopak vycházeli. Tam ležel nějaký muž v kaluži, kabát přehrnutý přes hlavu, v dešti, spící, nemocný, mrtvý - Shevek upřeně hleděl pln hrůzy na něj i na ostatní, kteří procházeli kolem bez povšimnutí.

Zatímco tu stál jako ochrnutý, zastavil se někdo a vzhlédl k němu, malý neoholený chlapík mezi padesáti a šedesáti s červenýma očima a bezzubou otevřenou pusou, která se smála. Stál a smál se vysokému vystrašenému muži a třesoucí se rukou na něj ukazoval. „Kdes vzal tolik vlasů, co, tolik vlasů, odkud je máš? “ mumlal.

„Může... můžete mi říct, jak se dostanu k Joking Lane?”

„Jo, jo, Joking Lane, ale jsem úplně na suchu. Nemáš jednu modrou na něco pro zahřátí ve studené noci? Určitě jednu modrou máš.”

Přistoupil blíž. Shevek couvl; sice viděl otevřenou dlaň, ale nerozuměl.

„Tak dělej, jen jednu malou modrou,” mumlal muž, aniž by hrozil nebo prosil, zcela mechanicky, ústa stále otevřená ve stejném úšklebku, dlaň nataženou.

Shevek pochopil. Hrábl do kapsy, našel poslední peníze, strčil je žebrákovi do dlaně a pak se plný strachu, který mu nebyl vlastní, vrhl do prvních otevřených dveří, zatímco se muž pokusil chytit ho za kabát. Nápis nade dveřmi říkal 'Zastavárna, nejvyšší ceny za použité zboží'. Uvnitř mezi stojany obnošených kabátů, regály plnými bot, šál, rozbitých lamp, lichých kusů nádobí, otřískaných nástrojů, kanystrů, lžiček, perel, střepů a úlomků, každý kousek veteše s cenovkou, zůstal stát, aby se vzpamatoval.

„Hledáte něco?”

Opět položil svou otázku.

Majitel obchodu, tmavý muž stejně velký jako Shevek, ale shrbený a velmi hubený, si ho prohlížel. „Co tam chcete?”

„Hledám někoho, kdo tam bydlí.”

„Odkud jste?”

„Musím se dostat do Joking Lane. Je to odtud daleko?”

„Odkud jste, pane? “

„Z Anarresu, z měsíce,” odpověděl Shevek netrpělivě. „Musím se dostat do Joking Lane, teď hned, ještě dnes v noci!”

„Jste ten vědec? Co tady k čertu, chcete? “

„Uniknout před policií! Ohlásíte mě, nebo mi pomůžete?”

„Sakra!” řekl muž. „Sakra! Poslouchejte...” Váhal, chtěl něco říci, pak chtěl říci něco jiného a nakonec: „Běžte dál,” a pak dodal, když se rozhodl ještě jinak: „Tak dobře. Já zavřu. Dovedu vás tam. Počkejte. Zatraceně!”

Něco kutil vzadu v obchodě, vypnul světlo, šel s Shevekem ven, stáhl kovovou roletu, zamkl ji, pověsil zámek na dveře a také zamkl, pak nasadil ostré tempo a řekl Shevekovi: „Jde se!”

Šli asi dvacet nebo třicet bloků, stále hlouběji do bludiště křivých ulic a uliček v srdci Starého města. Mžení bylo v nerovnoměrně osvětlené temnotě jemné, podtrhovalo pach rozkladu, pach vlhkého kamene, vlhkého kovu. Zahnuli do neosvětlené, neoznačené ulice mezi vysokými starými činžovními domy, v jejichž přízemí byly většinou obchody. Shevekův průvodce zůstal stát a zaklepal na okenici jednoho zavřeného okna: V. Maedda, potraviny. Po hodné chvíli se otevřely dveře. Zastavárník rozmlouval s osobou uvnitř, pak kývl na Sheveka. Oba vstoupili. Mladá dívka za nimi zavřela. „Tuio je vzadu, pojďte,” řekla, prohlížeje si zvědavě Shevekův obličej ve slabém světle chodby. „Jste to vy?” Její hlas byl tichý a vemlouvavý; zvláštně se smála. „Jste to opravdu vy?”

Tuio Maedda byl tmavý muž kolem čtyřiceti, s inteligentním obličejem. Když vstoupili dovnitř, zavřel knihu, do které něco psal, a vyskočil. Pozdravil majitele půjčovny jménem, aniž by ze Sheveka spustil zrak.

„Přišel ke mně do obchodu a ptal se na cestu sem, Tuio. Říkal, že je ten, no víš, ten z Anarresu.”

„Jste to vy, že?” řekl Maedda pomalu. „Sheveku, co tady děláte?” Ustaraně si Sheveka prohlížel, oči mu svítily.“

„Hledám pomoc.”

„Kdo vás ke mně poslal?”

„První muž, kterého jsem se zeptal. Nevím, kdo jste. Zeptal jsem se ho, na koho se mám obrátit a on řekl, že mám jít k vám.”

„Ví ještě někdo, že jste tady?”

„Nikdo neví, že jsem pryč. Teprve zítra to poznají.”

„Běž k Remeivi,” obrátil se Maedda k dívce. „Posaďte se, pane Shevek, a povězte mi, co se děje.”

Shevek se posadil na dřevěnou židli, ale ani si nerozepnul kabát. Byl tak unavený, že se třásl. „Utekl jsem,” řekl. „Z univerzity, z vězení. Nevím, kam. Možná, že je to tu všechno vězení. Přišel jsem sem, protože mluví o nižších třídách, o dělnické třídě a já jsem si myslel, že to zní jako moji lidé. Lidé, kteří si navzájem pomáhají.”

„Jak si tedy představujete tu pomoc?”

Shevek se vzchopil. Rozhlédl se po malé přeplněné kanceláři a pak se podíval na Maedda. „Mám něco, co chtějí,” odpověděl. „Myšlenku. Vědeckou teorii. Přišel jsem z Anarresu sem, protože jsem si myslel, že zde tu práci dokončím a buduji moci zveřejnit. Nepochopil jsem, že tady je myšlenka vlastnictvím státu. Já nepracuji pro stát. Nemohu přijmout peníze a věci, které mi dávají. Chtěl bych pryč, ale domů nemůžu. Proto jsem přišel sem. Vy nechcete moji vědu a možná nemáte ani rád svoji vládu.”

Maedda se usmíval. „Ne, to tedy nemám. Ale vláda mě nemá ráda o nic víc. Skutečně jste si nevybral to nejbezpečnější místo, ani pro vás, ani pro nás... ale žádné strachy. Dnes je dnes; rozhodneme se, co dělat.”

Shevek vytáhl papírek, který našel v kapse kabátu a podal jej Maeddovi. „Proto jsem přišel. Je to od lidí, které znáte? “

„'Připoj se k nám, svým bratrům…' Nevím, snad.”

„Jste odonista?”

„Částečně. Syndikalista, indeterminista. Spolupracujeme s Thuviany, socialistickými odbory pracujících, ale my jsme anticentralisté. Přicházíte sem ve značně kritické době.”

„Válka?”

Maedda přikývl. „Za tři dny bude demonstrace. Proti vojenské službě, proti válečným daním, proti zvýšení cen potravin. V Nio Esseia je čtyři sta tisíc nezaměstnaných a oni ještě zvýší ceny a daně!”

Celou dobu pozorně sledoval Sheveka; teď odvrátil pohled, jako by bylo pozorování skončeno, a pohodlně se opřel. „Město je fakticky připraveno na vše. Teď potřebujeme stávku, generální stávku; a masové demonstrace.

Jako stávku devátého měsíce, kterou vedla Odo,” dodal se suchým úsměvem. „Potřebovali bychom Odo. Ale teď už nemají žádný měsíc, kam by nás mohli odsunout. Zajistíme si spravedlnost buď zde, nebo nikde...”

Opět se podíval na Sheveka a řekl jemným hlasem:

„Víte vlastně, co pro nás vaše společnost znamenala za posledních sto padesát let? Víte, že lidé zde, když si chtějí přát štěstí, říkají: 'Kéž bys se znovu narodil na Anarresu!' - Vědět, že to skutečně existuje - vědět, že

skutečně existuje společnost bez vlády, bez policie, bez hospodářského vykořisťování, že nikdy nemohou říci: je to fáta morgana, sen idealistů! Ptám se sám sebe, jestli *skutečně chápete*, proč vás tak dobře schovali v Ieu Eun, doktore Sheveku.

Proč jste se nesměl objevit na žádné schůzi, která byla přístupná veřejnosti.

Proč se za vámi pustí jako psi za zajícem, když zjistí, že jste pryč. To není jen kvůli té myšlence, kterou máte, ale protože jste sám myšlenka. Dokonce nebezpečná. Ztělesněná myšlenka anarchismu. Vtělení, které se pohybuje mezi námi."

„Pak tedy máte vlastní Odo," řekla mladá dívka klidným a vemlouvavým hlasem; přišla, když Maedda mluvil. „Nakonec Odo byla také pouze myšlenkou. Doktor Shevek je důkazem."

Maedda chvíli mlčel. „Důkaz, který nemůžeme ukázat," řekl potom.

„Jak to?"

„Když budou lidé vědět, že je tady, bude to vědět taky policie."

„Pak přijdou a pokusí se ho odtud dostat," řekla mladá dívka s úsměvem.

„Demonstrace proběhne bez násilí," prohlásil Maedda vehementně. „Dokonce i SOP akceptovaly tuto podmínku!"

„Já jsem ji neakceptoval, Tuio. Nenechám si od těch černokabátníců rozbít hlavu nebo se zastřelit. Jestli mi něco udělají, budu se bránit."

„Tak se dej k nim, když se ti jejich metody tak líbí! Spravedlnosti se nedosáhne násilím!"

„A moci se nedosáhne pasivitou."

„Netoužíme po moci. Toužíme po jejím konci! - Co si o tom myslíte?" oslovil Maedda Sheveka. „Účel světí prostředky - to říkala Odo po celý život. Pouze mír přináší mír, jen spravedlivé činy přinášejí spravedlnost. Nesmírné se v předvečer bitvy rozdělit!"

Shevek se na něj podíval, podíval se na dívku a podíval se též na majitele zastavárny, který zůstal stát u dveří a pozorně poslouchal. Pak řekl unaveným, tichým hlasem:

„Jestliže mě můžete potřebovat, vezměte si mě. Možná bych mohl v jedněch z vašich novin zveřejnit prohlášení. Nepřišel jsem na Urras, abych se skrýval. Možná, že když budou všichni lidé vědět, že jsem tady, pak bude mít vláda strach mě zatknout. Nevím."

„To je ono!" řekl Maedda nadšeně. „Přirozeně!" Jeho tmavé oči se zablýskaly. „K čertu, kde je Remeivi? Zavolej jeho sestru, Siro, a řekni jí, že ho má hledat a přivést ho sem! - Napište, proč jste sem přišel, napište o Anarresu, napište, proč jste se neprodal vládě, napište, co chcete - my to vytiskneme. Siro! Přiveď taky Meisthea. My vás schováme, ale dáme vědět každému v A-Io, že jste tady u nás!" Slova z něho proudila, při mluvení

gestikuloval, dlouhými kroky chodil sem a tam. „A potom, po demonstraci, po stávce, uvidíme, co dál. Třeba se budou mít věci jinak! Třeba se pak nebudete muset schovávat!"

„Třeba se otevřou všechny věznice," řekl Shevek. „Pak mi tedy dejte papír. Napíši to!"

Siro, ta mladá dívka, k němu přišla. S úsměvem se k němu sklonila, trochu plaše, ale plná hrdosti, a políbila jej na tvář; pak vyšla ven. Její rty byly chladné a on je ještě dlouho cítil na své tváři.

* * *

Jeden den strávil na střeše činžáku v Joking Lane, pak dvě noci ve sklepě pod obchodem s použitým nábytkem, v podivné, chmurné místnosti plné prázdných rámů a rozbitých postelí. Psal. Za několik hodin mu přinesli vytištěné to, co napsal: nejdříve v novinách *Moderní doba* a později, když *Moderní dobu* zakázali a redaktory pozavírali, na letácích podzemní organizace zároveň s plány a návrhy demonstrace a generální stávky. Co napsal, už znovu nečetl. Neposlouchal ani Maeddu a ostatní, když nadšeně popisovali, jak lidé četli letáky, prováděli rozsáhlé přípravy na generální stávku a jaký by byl ohlas, kdyby se zúčastnil demonstrace. Když ho pak nechali samotného, vytáhl si často malý poznámkový blok z kapsy košile a pozoroval kódované poznámky a rovnice všeobecné temporální teorie. Pozoroval je a nedokázal je číst. Nerozuměl jim. Zastrčil poznámkový blok a sedl si s hlavou v dlaních.

Anarres neměl žádnou vlajku, která by se dala vyvěsit, ale mezi transparenty, které vybízely ke generální stávce, a modrobílými stuhami syndikalistů a socialistických pracujících se stále více objevovaly ručně vyrobené štítky se zeleným kruhem života, starým symbolem odonistického hnutí z doby před dvěma sty lety. Vlajky a štítky se hrdě tyčily v jasném slunečním svitu.

Dělalo to člověku dobře, když se dostal ven zpoza všech těch zavřených dveří a temných skrýší. Dělalo to člověku dobře, pochodovat, dýchat čistý vzduch jarního rána. Nacházet se mezi tolika lidmi, v tak obrovské mase, mezi tisíci, kteří kráčejí a naplňují postranní uličky stejně jako široké průchozí ulice, podél nichž pochodují, bylo skličující, ale zároveň povznášející. Když zpívali, měnil se strach i povznesený pocit ve slepé nadšení: oči se Shevekovi naplnily slzami. Hluboce jej dojal pocit být mezi ostatními, mezi těmito vysokými budovami, tento vzestup a odraz mnoha tisíců hlasů od fasád, který zněl v jednom jediném nápěvu tlumeném volným vzduchem a vzdáleností, bylo to ohromující. Zpěv těch, kteří šli

vpředu, daleko vpředu v ulici a zpěv nekonečné lidské masy, která šla za nimi, tento zpěv se vzdáleností, kterou musel urazit zvuk, dostával z rytmu, takže se melodie neustále opakovala a zdálo se, že dohání sama sebe jako kánon, jako by se zpívaly všechny části písně najednou, i když ji každý zpíval od začátku až do konce.

Neznal jejich písně, jen poslouchal a nechal se unášet hudbou dál, až se přes proud lidí k němu dostala píseň, kterou znal. Zvedl hlavu a zpíval ji s nimi ve své mateřštině, jak se ji učil: revoluční hymna. Byla v těchto ulicích o dvě stě let dříve zpívána těmito lidmi, jeho lidmi.

O, světlo východu, probuď ty, co spí!
Temnoto, ty se ztrať, sliby se vyplní.

Pochodující kolem Sheveka zmlkli, aby mu naslouchali, a on zpíval hlasité, s úsměvem s nimi drže krok.

Na Kapitolském náměstí mohlo být asi sto tisíc lidí; nebo možná dvojnásobek. Jednotlivci znamenali stejně málo jako částice v atomové fyzice, stejně se nedali spočítat a stejně se nedala určit jejich pozice ani předvídat jejich chování. A přesto se chovali jako masa. tato obrovská masa lidí se chovala tak, jak to od ní očekávali organizátoři stávky: shromáždila se, pochodovala ve vyrovnaných řadách, zpívala, naplnila Kapitolské náměstí a ostatní ulice, které do něj ústily, stála bez oddechu, ale trpělivě v jasném poledni a naslouchala řečníkům, jejichž hlasy zesílené tlampači se odrážely od sluncem osvětlených fasád senátu a direktoriátu a nesly se nad šumem davu.

Zde na náměstí je shromážděno více lidí, než má Abbenay obyvatel, myslel si Shevek, ale tato myšlenka byla nesmyslná, pokus o kvantifikaci přímého zážitku.

Stál s Maeddou a ostatními na schodech direktoriátu před sloupy a vysokými bronzovými dveřmi a hleděl přes chvějivou masu obličejů, naslouchal řečníkům stejně jako ostatní - aniž by slyšel a rozuměl v tom smyslu, jak jednotlivý racionální rozum vnímá a rozumí - spíše v tom smyslu, jako když člověk naslouchá svým vlastním myšlenkám a pozoruje je, nebo jako myšlenka, která slyší a rozumí sobě. Když hovořil, sotva se tato řeč lišila od poslouchání.

Jeho vlastní vědomá vůle jej nehnala, žádnou v tom okamžiku neměl, byla jen intuice a podvědomí. Ale rozmanité ozvěny jeho hlasu ze vzdálených reproduktorů a kamenných fasád mohutných budov ho trochu rozptylovaly, přiměly ho trochu váhat a hovořit velmi pomalu. Přesto slova nehledal. Říkal to, co si mysleli, co cítili, jejich jazykem, i když již nikdy

neřekl to, co říkával před dlouhým časem z hlubin své vlastní izolace, z nitra vlastní bytosti.

„Je to naše utrpení, co nás spojuje. Ne láska. Láska rozum neposlouchá; pokud se chce nutit, stane se z ní nenávist. To, co nás spojuje, je víc než vlastní svobodná volba. Jsme bratři, bratři v tom, co sdílíme. V bolesti, neboť každý z nás musí trpět, v hladu, v bídě, v naději poznáváme naše bratrství. Poznáváme je, protože jsme se je museli učit. Víme, že pro nás není pomoci kromě té, kterou si prokážeme navzájem, že nás nezachrání žádná ruka, když ji nepodáme jeden druhému. A ta ruka, kterou natahujete, je stejně prázdná jako ta moje. Nemáte nic.

Nic vám nepatří. Jste svobodní. Vše, co máte, je to, co jste a to, co dáváte.

Jsem zde, protože ve mně vidíte příslib, slib, který jsme v tomhle městě složili před dvěma sty lety - a dodrželi. My jsme jej na Anarresu dodrželi. Nemáme nic než svou svobodu. Nemáme vám co dát, jen vaši vlastní svobodu. Nemáme žádné zákony, jen jeden jediný princip vzájemné pomoci. Nemáme žádnou vládu než jeden jediný princip svobodného sdružování. Nemáme žádné státy, žádné národy, žádné prezidenty, žádné premiéry, žádné vůdce, žádné generály, šéfy, bankéře, statkáře, platy, charitu, policii, vojáky, válku. A ani jinak nemáme mnoho. Jsme ti, co se dělí, ne ti, co vlastní. Nejsme zámožní, nikdo z nás není bohatý. Nikdo z nás není mocný. Když je to Anarres, co chcete, když je to budoucnost, kterou hledáte, pak vám říkám, že k nám musíte přijít sami a s holýma rukama. Musíte přijít sami, nazí, jako přichází na svět dítě, bez minulosti, bez majetku, zcela nezávislí na ostatních lidech. Nemůžete si vzít, co jste nedali, a musíte dát sami sebe. Nemůžete si Revoluci koupit. Nemůžete Revoluci udělat. Můžete pouze *být* Revolucí. Buď je ve vás, nebo neexistuje.”

Když skončil, přehlušil ozvěny jeho hlasu hřmějící hluk policejních helikoptér.

Odstoupil od mikrofonů, zamhouřil oči před sluncem a vzhlédl k obloze. Protože to udělalo bezpočet lidí po něm, rovnal se pohyb jejich hlav a rukou pohlazeni větru sluncem osvětleného obilného pole.

Hluk rotujících vrtulí mezi obrovskými kamennými krabicemi, které obklopovaly Kapitolské náměstí, byl nesnesitelný. Hřmot jako kroky obrovitého robota. Přehlušil rachot kulometů, které střílely z vrtulníků do lidí. Dokonce i když masa pozvedla hlas, bylo ještě slyšet helikoptéry, bezduchý řev zbraní, kulometů, nesmyslný zásah.

Střelba z helikoptér se zaměřila na lidi, kteří stáli na schodech direktoriátu nebo v jejich těsné blízkosti. Sloupoví poskytlo lidem na schodech bezprostřední ochranu a bylo za několik sekund přeplněné. Křik

lidí, kteří v panické hrůze proudili do osmi ulic, ústících na Kapitolské náměstí, se zvedal jako orkán. Helikoptéry přelétaly těsně nad lidmi, ale nedalo se zjistit, jestli přestaly střílet nebo ve střelbě pokračovaly; mrtví a ranění byli do sebe příliš pevně zaklíněni, než aby mohli upadnout.

Bronzem pobité dveře direktoriátu praskaly, aniž by to někdo slyšel. Lidé do nich vrazili, aby našli útočiště před ocelovým krupobitím. Po stovkách se protlačili do mramorových hal, někteří se ukryli v první skrýši, kterou našli, ostatní se tlačili dále, hledali cestu napříč budovou a na bočních stranách ven, někteří zůstali, aby zničili, co se jen dalo, dřív než přijdou vojáci. Když ti pak přišli, v černých kabátech, a postupovali mezi mrtvými a umírajícími muži a ženami, viděli, že na vysoké šedé leštěné mramorové stěně hlavního foyeru bylo asi v úrovni očí zřetelně napsáno krví: K ZEMI.

Později, když v budově direktoriátu opět zavládl klid a pořádek, slovo pomocí vody, mýdla a hadrů umyli, ale zůstalo; vyslovovalo se; mělo smysl.

Poznal, že nemůže se svým průvodcem jít dál. Muž byl stále slabší a začal klopýtat. Kromě toho nevěděl kam; pouze pryč z Kapitolského náměstí. A zastavit se také neměl kde. Masa se dvakrát pokusila zastavit se na bulváru a vytvořit frontu proti policii, ale za policisty jely obrněné vozy. které lidi hnaly směrem ke Starému městu. Černokabátníci nestříleli, i když v okolních ulicích se střílelo. Rachot helikoptér stále zněl po ulicích; těm nemohl nikdo uniknout. Křižovaly stále sem a tam.

Shevekův společník dýchal těžce, bezmocně lapal po dechu, oba se vlekli. Shevek jej několik bloků napůl táhl, ale teď se opozdili za hlavní masou uprchlíků. Každý pokus je dohnat by byl nesmyslný. „Tady, posaď se," řekl muži a pomohl mu, aby si sedl na nejvyšší schod sklepního schodiště jakéhosi skladu, na jehož stažených roletách bylo napsáno křídou obrovskými písmeny STÁVKA. Sešel po schodech dolů a pokusil se otevřít sklepní dveře; byly zamčené. Všechny dveře byly zamčené. Majetek byl soukromý. Vzal úlomek betonu ze schodů a rozbil jím zámek na dveřích, ani pokradmu ani překotně, nýbrž se samozřejmostí muže, který otvírá vlastní dveře. Nakoukl dovnitř. Ve sklepě bylo nespočet beden, ale žádný člověk. Pomohl svému průvodci po schodech dolů, zavřel dveře a řekl:

„Sedni si sem nebo si lehni, jestli chceš. Podívám se, jestli je tu voda."

Místnost, asi skladiště chemikálií, byla plná van a hadicových protipožárních systémů. Když se Shevek vrátil, upadl jeho společník do bezvědomí. Využil možnosti a pokusil se omýt muži trochou vody z hadice ruku a prohlédnout si ránu. Byla horší, než si myslel. Asi ji způsobilo více kulek; dva prsty byly odtrženy, dlaň a zápěstí roztříštěné. Z masa čněly zbytky kostí jako párátka. Muž stál vedle Sheveka a Maeddy, když začala střelba, byl raněn a sesunul se k Shevekovi; zoufale se ho snažil zachytit.

Shevek ho podpíral po celou dobu útěku; dva se mohli v té tlačenici lépe udržet na nohou než jeden.

Dělal, co mohl, stáhl mu ruku, aby zastavil krvácení a zavázal mu alespoň roztříštěnou dlaň. Pak mu nalil doušek vody. Jméno muže neznal; podle bílé pásky na rukávu to byl socialistický dělník; zdálo se, že byl tak starý jako Shevek, čtyřicet nebo možná trochu víc.

V továrnách na jihozápadě viděl Shevek mnoho úrazů, při kterých byla zranění horší než u tohoto muže a věděl, že lidé s těžkými zraněními jsou schopni vydržet neuvěřitelně mnoho. Tam bylo ale o raněné postaráno. Byl tam chirurg, který mohl provést amputaci, plazma na vyrovnání ztráty krve, postel, do které mohl být člověk položen.

Posadil se na zem vedle muže, který byl v šoku a jen napůl při vědomí a pozoroval naskládané bedny a tmavé prostory mezi nimi, bělavé světlo, které se prodíralo skulinami žaluzií v okně na přední stěně, bílé skvrny od ledku na stropě, stopy po pracovních holinkách a transportních vozíčcích na zaprášené betonové podlaze. Jednu chvíli statisíce lidí zpívajících pod modrou oblohou; příští chvíli se dva muži skrývají ve sklepě.

„Jste zavrženíhodní," řekl Shevek pravicky svému společníkovi. „Nemůžete nechat dveře otevřené. Nebudete nikdy svobodní." Jemně položil muži ruku na čelo; bylo ledové a pokryté potem. Uvolnil škrtidlo, vstal a prošel temným sklepem ke dveřím a po schodech vystoupil na chodník. Kolona obrněných vozidel právě projížděla ulicí. Kolem ještě procházelo pár opozdilců z demonstrace, spěšně, se sklopenou hlavou, nepřátelským územím. Shevek se pokusil dva z nich zastavit; nakonec zůstal stát třetí. „Potřebuji doktora, je tady zraněný. Můžete nám poslat doktora?"

„Dostaňte toho muže raději ven."

„Pomozte mi ho vynést."

Muž běžel dále: „Projdete tudy," zakřičel muž přes rameno. „Dostaňte se odtud pryč!"

Pak již nešel nikdo a hned potom objevil Shevek dole na ulici řadu černokabátníků. Vrátil se zpět do sklepa, zavřel dveře a sedl si vedle zraněného na zaprášenou betonovou podlahu. „Sakra!" zaklel.

Po chvíli vytáhl svůj malý poznámkový blok z kapsy košile a začal ho studovat.

Když pak odpoledne ještě jednou opatrně vyhlédl ven, viděl stát napříč ulice obrněný vůz, zatímco dva další blokovaly křižovatku. To vysvětlovalo křik, který předtím slyšel: pravděpodobně vojáci, kteří si navzájem udělovali rozkazy.

Atro mu jednou vysvětloval, jak to fungovalo, že seržanti mohli dávat rozkazy obyčejným vojákům, že poručíci mohli dávat rozkazy obyčejným vojákům a seržantům, že kapitáni a majoři... a tak dále až ke generálovi,

který mohl dávat rozkazy všem ostatním a od nikoho je nemusel přijímat; jen od vrchního velitele. Shevek poslouchal s odporem a nevírou.

„Tomu říkáte organizace?" ptal se. „Tomu říkáte disciplína? To není ani jedno ani druhé! To je donucovací mechanizmus - parní stroj ze sedmého tisíciletí! S takovouto strnulou, křehkou strukturou - jak můžete něco dokázat?" Tím ovšem dal Atrovi příležitost, aby se rozvykládal o hodnotě války jako původci odvahy a mužnosti a likvidátoru slabých a málo zdatných lidí; ale objektivita ho také nutila, aby Shevekovi přiznal účinnost a skvělou organizaci guerrily, 'těch zdola'.

„To ale funguje, když lidé věří, že bojují za něco, co jim patří, za svůj domov, svou rodinu nebo za něco takového," řekl starý muž. Nyní, v tmavém sklepě, mezi neoznačenými bednami s chemikáliemi, se tím Shevek zabýval opět. Ve vzpomínkách vysvětloval Atrovi, že nyní už rozumí, proč je armáda takto organizována. Tato forma organizace byla skutečně nutná. Racionální forma organizace by nesplňovala kýžený cíl. Předtím prostě nepochopil, že účel je v tom, aby se muži dostali do takové pozice, kdy budou kulomety střílet neozbrojená muže a ženy, když jim to někdo poručí. Jen stále nemohl pochopit, co s tím měly společného odvaha a mužnost.

Zatímco se stmívalo, občas promlouval ke svému společníkovi. Muž teď ležel s otevřenýma očima a sténal takovým způsobem, že to Sheveka hluboce dojímalo. Po celou dobu, kdy se zmítali uprostřed zpanikařeného davu, který proudil do budovy direktoriátu a pak je nesl dále, ke Starému městu, pokoušel se vydržet, aby se nesložil, aby šel dál; poraněnou ruku si tiskl na prsa a shledával síly, aby Sheveka nezdržoval. Když zasténal podruhé, vzal Shevek jeho zdravou ruku a zašeptal: „Ne, bratře, ne! Buď zticha, bratře!" Jen proto, že nemohl poslouchat, jak muž trpí, a nebyl schopen mu pomoci. Poraněný si asi myslel, že má být zticha, aby je jeho sténání neprozradilo policii, neboť slabě přikývl a sevřel rty.

Tak tam přestálí tři dny a tři noci. Během celé té doby se v okolí skladiště sporadicky bojovalo a vojenská blokáda na křižovatce bulvárů zůstala. Protože se boje přiblížily a obrněné vozy byly obsazeny mnoha vojáky, neměli muži možnost dostat se z úkrytu, aniž by se nevzdali. Jednou, když se jeho společník probral, zeptal se Shevek: „Kdybychom teď šli dobrovolně na policii, co by s námi udělali?"

Muž s úsměvem zašeptal: „Zastřelili by nás."

Protože po celé hodiny slyšeli ojediněle střelbu, stejně jako tu a tam nějakou explozi a hřmot helikoptér, zdál se být jeho názor oprávněný. Důvod pro úsměv však Shevek nenašel.

Té poslední noci, když si lehli vedle sebe, aby se vzájemně hřáli, na matraci, kterou udělal Shevek ze slámy z beden, muž zemřel ztrátou krve. Když se Shevek vzbudil, byl už ztuhlý. Shevek se posadil. Zaposlouchal se

do ticha tohoto velkého, tmavého sklepa a ticha venku na ulici a ticha v celém městě: ticha smrti.

10. KAPITOLA

Koleje na jihozápadě vedly z větší části po náspech, které se zvedaly metr nebo víc nad rovinou. Na zvednutém kolejišti bylo méně prachových závějí a kromě toho měli cestující lepší výhled na okolní pustinu.

Jihozápad byl pouze jednou z osmi oblastí Anarresu, které neměly žádnou větší zásobárnu vody. Hluboko na jihu se v létě tvořily bažiny táním polárního ledu. Směrem k rovníku pak ležela mělká alkalická jezera v nekonečných solných pláních. Hory zde téměř nebyly; každých přibližně sto kilometrů probíhal ze severu na jih rozeklaný horský hřeben, zvětralý do příkrých útesů a kaňonů. Byly fialově a červeně pruhované; na stěnách útesů rostl skalní mech, rostlina, které se daří v extrémním vedru, suchu a větru, v silných zelenošedých vertikálách a tvořil s rýhováním pískovce károvaný vzor. Kam až oko dohlédlo, nebyla jinak v krajině jiná barva než hnědošedá, která byla vybledlá do bělavého tónu jen tam, kde ležely mělké solné pánve, zpoloviny zakryté pískem. Zřídka se táhla bouřková mračna přes rovinu, čistě bílá na purpurové obloze. Nepřinášela žádný déšť, pouze stín. Železniční násep s lesklými kolejemi se táhl od horizontu k horizontu.

„Na jihozápadě se dá dělat pouze jedno," říkal řidič. „Projet."

Jeho společník neodpověděl: usnul. Hlava se mu chvěla v rytmu vibrací stroje. Upracované ruce, začernalé od omrzlin, mu volně spočívaly na stehnech; v klidu byl jeho obličej vrásčitý a smutný. Nechal se naložit u Měděné hory a protože ve vlaku nebylo víc pasažérů, vyzval ho řidič, aby si k němu sedl do kabiny a dělal mu společnost. Muž okamžitě usnul. Čas od času se na něj řidič podíval zklamaně, ale zároveň se soucitem. Viděl v posledních letech tolik vyčerpaných lidí, že mu to už připadalo jako normální stav.

Pozdě odpoledne se muž vzbudil a chvíli upřené hleděl do pouště. Pak se zeptal: „Jezdíš tudy vždycky sám?"

„V posledních třech čtyřech letech ano."

„Už jsi měl tady venku nějakou poruchu?"

„Párkrát. Mám ve skladu dostatek potravin a vody. Máš hlad?"

„Ještě ne."

„Když nedorazíš, pošlou ti příští den naproti opravárenský vůz ze Samoty."

„To je další sídliště?"

„Ano. Sedmnáct set kilometrů ze Sedepských dolů až do Samoty. Nejdelší úsek mezi dvěma městy na Anarresu. Už to jezdím jedenáct let."

„A to toho ještě nemáš dost? "

„Ne. Rád pracuji sám.”

Cestující souhlasně přikývl.

„A práce je pravidelná. Rutinní věci se mi líbí; může se u nich přemýšlet. Patnáct dní na cestě, patnáct dní bez partnera v Nové naději. Rok sem, rok tam; sucho, hlad, to je jedno. Nic se nemění, tady je pořád sucho. Líbí se mi tahle cesta. - Vytáhl bys vodu? Lednice je vzadu za skladem.”

Oba se pořádně napili z láhve. Voda měla slabou alkalickou příchuť, ale byla studená. „Ah, to je dobrota!” řekl cestující vděčně. Odnesl láhev a když se vrátil na své místo do kabiny, protáhl se a zapřel se rukama o střechu.

„Takže žiješ v partnerství.” Řekl to tak prostě a jednoduše, že se řidiči zalíbil jeho tón a odpověděl: „Už osmnáct let.”

„To je teprve začátek.”

„K sakru - to máš pravdu! To si většina nechce přiznat. Ale jak já to vidím, tak když toho člověk v mládí stihne kolem sebe dost přeříznout, tak zjistí, že je to vlastně pořád zatraceně stejné. A dobré, skutečné dobré! Co se týče rozdílu, tak to není souloží, nýbrž jiným člověkem jako takovým. A osmnáct let je skutečně začátek, když chce člověk *pochopit* ten rozdíl. A zvlášť, když se pokusíš pochopit ženu. Ženy na sobě nedají znát, že i pro ně je muž záhadou, ale možná taky jen blufují... Ale jak říkám, to je na tom to krásné. Hádanky, blufy a všechno ostatní - změna. Změna nepřichází s tím, že člověk prostě cestuje. Jako mladý muž jsem byl na Anarresu všude. Byl jsem v každém kraji a znal jsem určitě sto dívek na různých místech. To bylo příliš nudné. Pak jsem se vrátil zpět sem a jezdím tuto trasu každé tři dekády, rok co rok, stejnou pouští, ve které člověk nemůže odlišit jeden kopec písku od druhého a která se po tři tisíce kilometrů nemění, ať se podíváš kamkoli, a pak domů ke stejné partnerce - a ani jednou jsem se nenudil. Z čeho žiješ, to není ta věčná změna z místa na místo. To je to, co přijde, když přetáhneš čas na svou stranu. Když s ním spolupracuješ, nejdeš proti němu.”

„To je tak,” potvrdil pasažér.

„Kde je tvoje partnerka? “

„Na severovýchodě. Už čtyři roky.”

„To je dlouho,” řekl řidič. „Měli byste být zaměstnáni spolu.”

„Ne tam, kde jsem byl já.”

„A kde to je?”

„Zákrut. A pak Velké údolí.”

„O Velkém údolí jsem slyšel.” Pohlížel nyní na pasážera s respektem, jaký člověk věnuje člověku, který přežil. Viděl, jak je muž dohněda opálený, kůži měl vysušenou až na kost větrem a spálenou sluncem, zjev, který viděl u lidí, kteří přežili hladová léta v Prašné poušti. „Neměli jsme nechat

dál pracovat tyhle továrny."

„Potřebovali jsme fosfát."

„Ale slyšel jsem, že když v Portálu násilím zastavili vlak s potravinami, že nechali běžet stroje v továrnách a lidé u nich padali hladem. Poodešli pár kroků, lehli si a zemřeli. Bylo to skutečně tak?"

Muž přikývl. Nic neříkal. Řidič dál nedotíral, ale řekl po chvíli: „To bych chtěl vědět, co bych dělal, kdyby byl přepaden můj vlak."

„Ještě se to nestalo?"

„Ne. Vidíš, nevozím žádné potraviny, nanejvýš tak jeden plný vagón pro Horní Sedep. Tento vlak dopravuje pouze rudu. Kdybych ale musel jet s vlakem s potravinama a oni by mě zastavili - co bych dělal? Měl bych je přejet a dopravit potraviny tam, kam patří? No, ale přejel bys děcka nebo starce? Dělali by sice něco špatného, ale zabil bys je kvůli tomu? Já nevím."

Rovné, lesklé koleje pod koly ubíhaly. Mraky rozprostřely na západě chvějivou fátu morganu na rovinu, stínové náznaky jezer, která vyschla před deseti miliony let.

„Jeden syndik, muž, kterého znám už několik let, to udělal. Severně odtud, v roce šestašedesát. Chtěli odpojit jeden vagón s obilím. On zařadil zpátečku a pár jich přejel dřív, než stačili uskočit z kolejí, byli prý jak červi ve shnilé rybě. Říkal, že na ten vagón čekalo osm set lidí a kolik z nich by muselo umřít, kdyby nedostali obilí? Určitě víc než pár. Takže měl asi pravdu. Ale ksakru, tak přece nemůžu uvažovat. Nevím, jestli je správné brát lidi jako čísla. Co pak má ale člověk dělat? Které má zabít?"

„Druhým rokem, co jsem byl v Zákrutu, jsem musel vést pracovní listiny a syndikát továren krátil dávky. Lidé, kteří pracovali šest hodin, dostali plné dávky - sotva tak dost pro tento druh práce. Lidé, kteří pracovali jen půl směny, dostali tři čtvrtiny. Pokud byl člověk nemocný nebo slabý, dostal jen poloviční dávky. Z poloviční dávek se člověk neuzdraví. Sotva se tak udrží při životě. A já jsem měl lidem snížit dávky na polovinu, teď, když byli nemocní. Já sám jsem pracoval celý den, osm, někdy možná deset hodin, kancelářská práce, za to jsem dostal plné dávky: zasloužil jsem si je za to, že jsem sestavoval listiny s lidmi, kteří byli odsouzeni k smrti hlady." Muž se díval světlýma očima do suchého světla pouště. „Jak jsi říkal, musel jsem počítat lidi."

„Skončil jsi s tou prací?"

„Ano, skončil. A šel jsem do Velkého údolí. Ale ty listiny dostal na starost někdo jiný. Vždycky se někdo najde, kdo je ochotný sestavovat listiny."

„S tím nesouhlasím," řekl řidič, mračil se do oslnivého slunce. Jeho obličej a celá hlava byly opálené dohněda, holá hlava, ani jeden vlas mezi tvářemi

a týlem, i když nm bylo tak něco kolem čtyřiceti. Byl to silný, tvrdý a upřímný obličej.

„To je opravdu špatné. Měli by ty továrny zavřít. Ale to nelze svěřit jednomu člověku. Nejsme snad Odonové? Člověk může ztratit nervy, dobře. To byl případ těch lidí, co plundrovali ty vlaky. Ti měli hlad, děti měly hlad a teď projíždí vlak s potravinama a nejsou pro tebe, takže se přestaneš ovládat a vezmeš si je. To bylo stejné, to s mým přítelem, s těmi lidmi, co chtěli rozebrat vlak, za který měl on zodpovědnost, ztratil sebeovládání a začal couvat. Hlavy nepočítal. Možná později, protože mu bylo bídně, když viděl, co udělal. Ale to, co jsi musel dělat ty, jednoduše říct 'tento nesmí žít dál, ten musí umřít.' - to nepřísluší žádnému člověku a nikdo nemá právo pověřit tím někoho druhého."

„Byla to zlá doba, bratře," řekl pasažér potichu a pozoroval mihotavou rovinu tam, kde se promítaly stíny vody, rozčeřené větrem.

Stará nákladní vzducholoď se valila přes hory a zakotvila na letišti na plošině Ledvinové hory. Zde tři pasažéři vystoupili. Když se poslední dotkl země, vzepjala se a trhla sebou.

„Zemětřesení," poznamenal lakonicky; byl to domorodec, který se vracel domů. „Ksakru, podívejte se na ten prach! Jednoho dne sem přijdeme a nebude tu žádná hora."

Dva pasažéři chtěli čekat, až budou naložena nákladní auta, aby se s nimi mohli svézt. Shevek dal přednost pěší chůzi, neboť mu ten domorodec řekl, že do Chakaru je to jen asi šest kilometrů z kopce.

Silnice se vinula z kopce v povlovných spirálách. Nalevo se zvedaly a napravo svažovaly horské stěny. Byly hustě porostlé holumem, rovné řady vysokých holumových stromů; rostly v pravidelných vzdálenostech, jako by byly vysázeny uměle - sledovaly prameny podzemní vody.

Z vrcholku výšiny se Shevek díval přes tmavé zvlněné kopce na jasné zlato západu slunce. Zde kromě silnice, která se ztrácela v tmavé hlubině, nebyla žádná známka přítomnosti člověka. Když se vydal na cestu, zdálo se mu, že se vzduch začal trochu chvět a on měl pocit, že něco není v pořádku; žádná rána, žádné otřesy, jen určitý druh posunu, vědomí, že něco není, jak má být. Když došlápl, ucítil pod nohama pevnou půdu.

Šel dál; silnice pod ním zůstala klidná. Nebyl v nebezpečí, ale v žádném nebezpečí se nikdy necítil tak blízko smrti jako nyní.

Smrt byla v něm, pod ním; půda sama byla nejistá, nespolehlivá. Trvalé a spolehlivé je příslib, který dává lidská mysl. Shevek cítil v plicích chladný, čistý vzduch. Naslouchal. Kdesi daleko, někde dole ve stínu, šuměl horský potok.

V hlubokém soumraku dorazil do Chakaru. Obloha nad černým

horským hřebenem byla tmavě fialová. Pouliční světla svítila jasně a osaměle. V jejich umělém světle působily fasády domů před tmou divočiny jako jevištní dekorace. Bylo zde mnoho prázdných míst, mnoho osaměle stojících domů: staré město, pohraniční město, izolované, roztažené. Kolemjdoucí žena ukázala Shevekovi cestu k ubytovně osm: „Tudy, bratře, kolem nemocnice, až na konci ulice." Silnice probíhala ve stínu horského pásma a končila před dveřmi nízké budovy. Když vstoupil, stál ve foyeru venkovské ubytovny, která ho vrátila zpět do dětství, na místa jako Svoboda. Bubnový vrch, širé pláně, kde žil se svým otcem: matné světlo, záplatovaná podlahová rohož; prospekt s popisem místní školící skupiny pro strojrúky, oznámení o schůzi syndikátu, plakát o premiéře, která se konala před třemi dekádami, vše připíchnuto na nástěnce; zarámovaná, diletantsky provedená malba Odo ve vězení nad pohovkou ve společenské místnosti; harmonium; seznam obyvatel a doba pouštění teplé vody v městských lázních vedle dveří.

Sherut, Takver, č. 3.

Zaklepal, díval se na zrcadlení chodbové lampy na tmavé ploše dveří, které ne zcela zapadaly do rámu.

„Vstupte!" řekl ženský hlas. Otevřel dveře.

Stál ve světle jejího pokoje. Vteřinku zaváhal, zda je to Takver. Stála, tváří otočena k němu. Natáhla ruku, jako by ho chtěla odstrčit nebo přidržet, nejisté a nedokončené gesto. Vzal ji za ruku a pak už se svírali v náručí, drželi se pevně jeden druhého na této nespolehlivé půdě.

„Pojď dovnitř," řekla Takver. „Pojď, pojď dovnitř!"

Shevek otevřel oči. Hlouběji v pokoji, který se mu stále zdál velmi světlý, objevil vážný, se zájmem si ho prohlížející obličej malého dítěte.

„Sadik, to je Shevek."

Dítě přešlo na druhou stranu k Takver, objalo jí nohy a rozplakalo se.

„No tak, neplač, malá! Proč pláčeš?"

„Proč pláčeš?" šeptalo dítě.

„Protože jsem tak šťastná! Jen proto, že jsem šťastná. Pojď, posaď se mi na klín. Ale Sheveku! Tvůj dopis přišel teprve včera, chtěla jsem k telefonu, jakmile jsem uložila Sadik. Psal jsi, že bys dnes večer *zavolal*, ne že bys osobně *přišel!* Ale neplač, Sadik, podívej se, já už taky nepláču."

„Ale ten pán taky plakal."

„Samozřejmě, že jsem plakal."

Sadik si ho nedůvěřivě, ale se zájmem prohlížela. Byly jí čtyři roky. Měla oválnou hlavu, oválný obličej, byla vůbec celá kulatá, tmavá, jemná.

Kromě dvou postelí nebyl v pokoji žádný nábytek. Takver si sedla se Sadik na klíně na jednu, Shevek se usadil pohodlně na druhé a natáhl si nohy. Hřbety rukou si mnul oči a ukázal Sadik svoje ruce. „Vidíš?" řekl.

„Jsou vlhké. A teče mi z nosu. Nemáš náhodou kapesník?"

„Ano. Ty ne?"

„Měl jsem jeden. Ale ztratil jsem ho v jedné prádelně."

„Můžeš si kapesník půjčit, ten, co používám," prohlásila Sadik po kratší odmlce.

„On ale neví, kde to je," řekla Takver.

Sadik jí sklouzla z klína a donesla z šuplíku u skříně kapesník. Dala jej Takver, která ho podala dále Shevekovi. „Je čistý," uklidnila ho Takver svým širokým úsměvem. Sadik se pozorně dívala, jak si Shevek čistil nos.

„Bylo tu před chvílí zemětřesení?" dotazoval se.

„Tady se země třese nepřetržitě, po určité době už to člověk ani nevnímá," odpověděla Takver, ale Sadik, šťastná, že může podat nějakou informaci, řekla vysokým, trochu zastřeným hlasem: „Ano, velké bylo, před večeří. Když je zemětřesení, pak drnčí všechna okna a podlaha se houpe a člověk se musí postavit pod dveře nebo jít ven."

Shevek se díval na Takver; Takver opětovala jeho pohled. Zestárla o víc než čtyři roky. Zuby neměla nikdy zvlášť dobré, ale teď dokonce dva ztratila, hned za horními špičáky, takže byly vidět díry, když se smála. Její kůže už nebyla tak jemná a hladká jako v mládí, a vlasy stažené dozadu měla matné.

Shevek poznal, že Takver ztratila svoji mladistvou krásu a stala se nevýraznou, vyčerpanou ženou středního věku. Viděl to zřetelněji než kdokoli jiný. Viděl na Takver všechno tak, jak by to sotva kdo jiný uviděl, z hlediska dlouhých let úzkého soužití a dlouhých let touhy. Viděl ji takovou, jaká byla.

Jejich pohledy se setkaly.

„Tak jak... jak se ti tady dařilo?" zeptal se náhle, červenal se a hledal slova. Cítila téměř hmatatelnou vlnu, nával jeho nezměrné touhy. A také se trochu začervenala a usmála se. Odpověděla svým zastřeným hlasem: „Ach, stále tak, jako když jsme si telefonovali."

„To bylo před šesti dekádami!"

„Tady se jen málokdy něco změní."

„Je to tu pěkné - hory." V očích Takver viděl temnotu horských údolí. Jeho sexuální touha tak vzrostla, že mu bylo chvíli mdlo; pak krizi překonal a snažil se zbavit erekce. „Chtěla bys zůstat zde?" zeptal se Takver.

„To je mi jedno," odpověděla svým zvláštním, důvěrným, zastřeným hlasem.

„Ještě ti teče z nosu," konstatovala Sadik pozorně.

„Buď ráda, že je to všechno," odvětil Shevek. Takver ji napomenula: „Ticho, Sadik, nech Sheveka na pokoji!" Oba dospělí se nahlas zasmáli. Sadik z Sheveka nespustila oči.

„Město se mi líbí, Sheve. Lidé jsou příjemní - všichni jsou zajímaví. Práce je naproti tomu nudná. Jen jedna laboratoř v nemocnici. A protože je techniků dost, mohla bych odtud odejít, aniž by mě tu někdo postrádal. Chtěla bych zpět do Abbenay, pokud jsi to měl v plánu. Máš nový úkol?"

„O žádný jsem nežádal a neptal jsem se na to. Jsem už dekádu na cestě."

„A co jsi dělal na cestě?"

„Cestoval jsem, Sadik."

„On přijíždí až z druhého konce světa, z jihu, z pouště, " vysvětlovala Takver. Dítě se usmívalo, stulilo se jí do klína a zívalo.

„Už jsi jedl, Sheve? Jsi unavený? Musím teď malou uložit, zrovna jsme chtěli vyrazit, když jsi zaklepal."

„Copak už spí ve společné ložnici?"

„Od začátku kvartálu."

„Už mně byly čtyři," prohlásila Sadik hrdě.

„Říká se: jsou mně čtyři," opravila Takver, která opatrně postavila dceru na zem, aby si donesla ze skříně kabát. Sadik si stoupla tak, že Shevek mohl vidět její profil; byla si vědoma jeho přítomnosti a směřovala své poznámky téměř výhradně k němu. „Ale mně už *byly* čtyři a teď je mi přes čtyři,"

„Aha, temporalista jako otec!"

„Člověku nemohou být čtyři a zároveň mu nemůže být přes čtyři - co?" zeptalo se dítě, které vycítilo Shevekův souhlas, tentokrát se přímo otočilo k němu.

„Ale ano, a celkem lehce. A člověku mohou být zároveň čtyři a může mu být téměř již pět." Protože seděl na nízké posteli, nacházela se jeho hlava ve stejné výši jako hlava dítěte, takže k němu Sadik nemusela vzhlížet. „Ale já jsem zapomněl, že je ti téměř pět. Když jsem tě viděl naposledy, byla jsi sotva větší než hlavička od špendlíku."

„Opravdu?" Její tón byl jednoznačně koketní.

„Ale jo. Byla jsi asi takhle velká." Nedržel ruce daleko od sebe.

„Uměla jsem už tehdy mluvit?"

„Říkala jsi 'waa' a ještě několik dalších věcí."

„Budila jsem všechny ostatní jako Chebenovo miminko?" zeptala se s širokým, zářivým úsměvem.

„Samozřejmé."

„A kdy jsem se naučila správně mluvit? "

„Když ti bylo asi tak půl roku," řekla Takver. „A od té doby jsi nepřestala. Kde máš čepici, Sadikiki?"

„Ve škole. Nemám ráda tu čepici, co nosím," vysvětlovala Shevekovi.

Zavedli dítě větrnými ulicemi k ložnicím školícího střediska a doprovodili

ho až do haly. Také to byla malá, neútulná místnost, oživená malbami dětí, několika krásnými modely z mosazi a hromadou dětských domečků a pomalovanými pannami ze dřeva. Sadik dala matce polibek na dobrou noc, pak se otočila k Shevekovi a zvedla ruce; přivinul ji k sobě; dala mu pusu a řekla:

„Dobrou noc." Pak odešla zívajíc s noční službou. Slyšeli ještě její hlas a „Ticho!" vychovatelky.

„Je pěkná, Takver. Pěkná, inteligentní, silná."

„A rozmazlená, obávám se."

„Ne, ne! Udělala jsi svou práci báječně - v tak zlých dobách..."

„Ach, tak zlé to vůbec nebylo, ne tak zlé jako dole na jihu." Opustili ubytovnu a ona se na něj podívala. „Tady dostanou děti alespoň najíst. Nijak zvlášť dobře, ale dost. Zde mohou komunity pěstovat potraviny. A když už není nic, máme holumové stromy, kromě toho lze sbírat divoká semena a rozemílat je na mouku. Tady nikdo neumřel hlady. Ale skutečně jsem Sadik zhýčkala. Kojila jsem ji do tří let, samozřejmě, jak taky ne, když nebylo nic jiného k jídlu! Ale lidé z výzkumné stanice v Rolny to neschvalovali. Chtěli, abych ji přes den dávala do dětského domova. Říkali, že se chovám sobecky a nevěnuji se v krizi plně všeobecnému blahu. Ano, měli pravdu. Ale byli tak sebevědomí. Žádný z nich nechápal, co to znamená být sám. Byli to všichni skupinoví lidé, žádní jednotlivci. Především ženy na mě vyvíjely tlak kvůli kojení. Vydržela jsem to, protože jídlo bylo dobré - musela jsem ochutnávat řasy, abych vyzkoušela, zda jsou jedlé - a tak jsem dostala mnohdy víc, než byly běžné dávky, i když to chutnalo jako lepidlo. Zůstala jsem, dokud mě nechtěli vyměnit za někoho, kdo by se jim hodil lépe. Pak jsem šla přibližně na deset dekád do 'Nového začátku'. To bylo v zimě před dvěma lety, tehdy, když byly problémy s poštou; protože situace tam, kde jsem byla, se zhoršila. V 'Novém začátku' jsem viděla vypsané toto místo a tak jsem sem odešla. Až do posledního podzimu bydlela Sadik se mnou. Hodné mi chybí. Pokoj je tak tichý."

„Nemáš žádnou spolubydlící? "

„Ale ano, Sherut; je velmi milá, ale chodí do nemocnice na noční směny. Bylo načase, aby Sadik odešla. Prospívá jí to mezi ostatními dětmi. Stala se plachou. Byla velmi statečná, když musela pryč, velmi stoická. Malé děti jsou vždycky stoické. Pláčou, když do nich někdo šťouchne, ale velké věci berou tak, jak přicházejí, nestěžují si jako mnozí dospělí."

Šli bok po boku dál. Podzimní hvězdy již vyšly, zářily v neobyčejném množství skrz prach, zvířený zemětřesením a větrem, jiskřily a dokonce se mihotaly, takže se celá obloha jakoby chvěla, jako by se plošky diamantů nebo odlesky slunce třpytily na černém moři. Pod tímto živým leskem byly hory tmavé a masivní, střechy domů měly ostré obrysy, světlo pouličních

lamp bylo jemné.

„Před čtyřmi roky," řekl Shevek. „Před čtyřmi roky jsem se vrátil z toho místa na Jižních výšinách zpět do Abbenay - jmenovalo se to tam Rudé prameny. Byla noc stejně jako teď, větrno a plno hvězd. A já jsem běžel celou cestu z Plainské ulice až k ubytovně. Ale ty jsi tam nebyla, byla jsi pryč. čtyři roky!"

„Když jsem opustila Abbenay, věděla jsem hned, že to bylo ode mne hloupé. Neměla jsem odejít z Abbenay, hlad nehlad. Neměla jsem přijmout to přeložení."

„To by také moc nepomohlo. Sabul jen čekal, aby mi řekl, že na institutu už nemám co pohledávat."

„Kdybych zůstala doma, nebyl bys šel na jih do Prašné pouště."

„To je možné, ale stejně by nás nemuseli poslat na jedno místo. Určitou dobu to vypadalo tak, jako by se mezi námi mělo vše rozbít. V těch městech na jihozápadě nebyly žádné děti. Ani dnes tam ještě žádné nejsou. Byly poslány na sever do oblastí, kde ještě bylo něco k jídlu. A dospělí zůstali na jihu, aby udrželi v chodu doly a továrny. Div, že jsme to vůbec přežili, že!? My všichni... Ale teď bych chtěl zase chvíli dělat svou vlastní práci!"

Vzala ho za ruku. Ustrnul, jako by mu dala elektrický šok. S úsměvem s ním lehce zatřásla. „Myslím, že jsi ještě nic nejedl, že?"

„Ne. Ach, Takver, tolik jsem po tobě toužil!"

Šli spolu, pevně se k sobě tiskli na tmavé ulici mezi lampami, pod hvězdami. Najednou se pustili. A Shevek se opřel zády o nejbližší zeď. „Asi opravdu budu muset něco sníst," řekl a Takver souhlasila. „Ano, určitě. Jinak tady někde upadneš! Pojď." Šli o blok dále k jídelně, největší budově v celém Chakaru. Doba, kdy se večeřelo, byla již pryč, ale teď jedli kuchaři a dali najíst i cestovateli. Hustou polévku a tolik chleba, kolik jen chtěl. Všichni jedli u stolu, který byl nejblíže ke kuchyni. Ostatní stoly už byly uklizené a nachystané na příští ráno. Místnost připomínala jeskyni, strop byl ukrytý ve stínu, vzdálený konec byl tmavý kromě míst, kde bílé hrnky nebo misky odrážely světlo; kuchaři a pomocnice byli po celodenní práci potichu; jedli rychle, moc nemluvili, nevěnovali Takver a cizinci nějakou velkou pozornost. Jakmile dojedli, vstávali a odnášeli nádobí myčkám do kuchyně. Jedna stará žena jim řekla:

„Jen nespěchejte, oni musí ještě alespoň hodinu umývat nádobí."

Její výraz v obličeji odrážel všechno jiné než mateřskou dobrosrdečnost; ale mluvila soucitně, s láskou k sobě rovným. Nemohla pro ty dva udělat nic jiného než říci:

„Jen nespěchejte," a na okamžik na ně pohlédla se sesterskou láskou.

Ti dva pro ni nemohli udělat nic, ale něco málo pro sebe.

Vrátili se do ubytovny osm, pokoj tři a tam konečně jejich dlouhý sen

došel naplnění. Ani nerozsvítili lampu, rádi se milovali potmě. Poprvé se rozkoš dostavila u obou hned, když do ní Shevek vnikl, podruhé bojovali, křičeli radostí, protahovali vyvrcholení jako okamžik smrti, potřetí už napůl spali, kroužili kolem svého centra nekonečné radosti, kroužili jeden kolem bytosti druhého jako planety, slepí, němí, v přílivu slunečního svitu, ve společném polovědomí, bez přestání.

Za ranního svítání se Takver probudila. Opřela se o lokty a pohlédla do šedého rohu okna. Pak se na Sheveka podívala.

Ležel na zádech, dýchal tak klidně, že se jeho hruď sotva pohybovala, hlavu trochu zakloněnou dozadu, ve sporém osvětlení vzdálený a přísný. My jsme k sobě přišli z velké vzdálenosti.

Tak jsme to činili vždy. Přes velké vzdálenosti, dlouhé roky, propasti náhody. A protože přicházíme z velké vzdálenosti, nemůže nás nic rozdělit. Nic, žádná vzdálenost, žádné roky, nic nemůže být větší než vzdálenost, která mezi námi existuje, vzdálenost našeho pohlaví, rozdílnost našich bytostí, našich myslí; tato propast, kterou překleneme pohledem, dotykem, jedním slovem, tou nejjednodušší věcí na světě.

Podívej, jak je ve spánku vzdálený. Vždycky je. Ale on se vrátí, on se vrátí, on se vrátí...

* * *

Takver oznámila v nemocnici v Chakaru, že odejde, ale zůstala, dokud za ni do laboratoře nenašli náhradu. Pracovala osm hodin: ve třetím kvartálu roku 168 pracovalo ještě mnoho lidí na dlouhé směny, protože i když sucho skončilo v zimě 167, nevrátilo se hospodářství ještě zdaleka do starých kolejí. „Mnoho práce a málo chleba," bylo ještě heslem pro mnohé; ale alespoň teď již odpovídalo množství potravy dlouhým pracovním výkonům, což před jedním nebo dvěma roky neexistovalo.

Shevek zprvu nedělal vůbec nic. Za nemocného se vlastně nepovažoval; po čtyřech hladových letech byl na projevy podvyživení tak zvyklý, že je považoval za normální. Měl 'prašný kašel', který byl rozšířen v komunitách na jihu pouště, chronický zánět průdušek, podobný silikóze, a další nemoci z povolání jako horníci, ale to v oblasti, kde žil, nebylo ničím zvláštním. Žil ze skutečnosti, že i kdyby měl chuť něco dělat, nebyla pro něj žádná práce.

Po několik dní sdílel místnost s Sherut a oba spali až do pozdního odpoledne; pak se Sherut, klidná čtyřicátnice, přestěhovala k jiné ženě, která také chodila na noční směny, takže měli Shevek a Takver pokoj během posledních čtyř dekád, po které ještě zůstali v Chakaru, sami pro sebe. Zatímco byla Takver v práci, Shevek spal nebo podnikal výlety do polí nebo suchých, holých kopců nad městem. Později odpoledne šel ke

školícímu centru, kde se díval na Sadik a ostatní děti, jak si hrají, nebo se přímo na hře dětí podílel, tak jak to dospělí často dělají: se skupinou zdivočelých, sedmiletých řezbářů nebo dvěma dvanáctiletými geodety, kteří měli potíže při triangulaci. Pak šel se Sadik domů; vyzvedli Takver z práce a šli společně do lázní a do jídelny. Za hodinu nebo dvě po večeři zavedli Takver a Shevek dítě do společné ložnice, zatímco se oni vrátili do svého pokoje. Tyto dny byly báječné, plné podzimního slunečního svitu a mlčení hor. Pro Sheveka to byla doba mimo, mimo proud času, nereálná, nezměritelná, čarovná. Někdy se ještě hodně dlouho bavil s Takver; jiné dny chodili do postele již krátce po setmění a spali jedenáct, dvanáct hodin v hlubokém, křišťálovém klidu horské noci.

Přinesl s sebou zavazadlo: malý vyboulený lepenkový kufr, na kterém bylo napsáno černou tuší jeho jméno; když Anarresané někam cestovali, transportovali všechny dokumenty, věci na památku, pár náhradních bot v takovém kufru: oranžová lepenka, poškrábaná, opotřebovaná. Jeho kufr obsahoval novou košili, kterou si vzal, když projížděl Abbenay, pár knih a papírů a zvláštní předmět, který tak, jak ležel v kufru, vypadal, že je složen z více plochých drátěných oček a několika skleněných perel. Druhého večera to ukázal s velkou tajemnosti své dceři.

„Řetízek na krk!" divila se Sadik. Lidé v malých osadách nosili často dost šperků. Ve vzdělaném Abbenay měli větší cit pro napětí, které existovalo mezi nemajetností a pohnutkami ke zdobení vlastní osoby, takže prstýnek nebo sponka představovaly hranici dobrého vkusu. Jinde se však tolik nepřemýšlelo o hlubokém spojení mezi estetikou a chtivostí po majetku a lidé se zdobili bez jakýchkoli předsudků. Ve většině oblastí byl klenotník z povolání, který svoji práci vykonával s radostí, stejně jako dílny, kde mohli splnit lidem osobní přání. Nabídka dostupného materiálu byla skromná - měď, stříbro, perly, spinely, granáty a žluté diamanty z Jižních výšin. Sadik sice ještě neviděla mnoho zdobných pěkných věcí, řetízky na krk už ale znala a proto považovala tuto věc také zajeden z nich.

„Ne. Podívej," řekl jí otec a zvedl předmět na niti, která kroužky navzájem spojovala. A když mu to viselo z ruky směrem dolů, oživlo to najednou, kroužky se volně otáčely, opisovaly kolem sebe kružnice, zatímco skleněné perly odrážely světlo lampy.

„Ó, to je krása!" řeklo dítě. „Co je to?"

„To se dá pověsit na strop. Je tady nějaký hřebík? Počkej, ten háček na kabáty stačí, než si donesu hřebíček ze zásobování. Víš, kdo to dělal?"

„Ne. Ty?"

„Maminka. Ona to dělala." Obrátil se k Takver. „Tohle mi bylo nejmilejší, to viselo nad mým psacím stolem. Ostatní jsem věnoval Bedapovi. Nechtěl jsem je tam nechat té stařeně vedle, jak se jen jmenovala

ta matka Závist?”

„Aha - Bunub! Na tu jsem již nemyslela několik let.” Takver se smála trochu rozechvěle. Pozorovala předmět, jako by z něj měla strach. Sadik se dívala, jak se ta věc potichu otáčela, v dokonalé rovnováze.

„Přála bych si,” řekla nakonec opatrně, „abych to mohla mít v noci nad postelí ve společné ložnici, kde spím.”

„Udělám ti jednu, dušinko. Pro všechny noci.”

„Opravdu to umíš, Takver? “

„No, dřív jsem to uměla. A myslím určitě, že ti jednu budu moci udělat.” Teď bylo jasně poznat, že Takver má v očích slzy. Shevek ji vzal do náruče. Oba byli ještě stále nervózní, přecitlivělí. Sadik se okamžik dívala klidnýma pozornýma očima, jak se objímali, pak se opět věnovala pozorování 'okupace neobydleného prostoru'.

Když byli toho večera sami, byla Sadik skoro stále předmětem jejich hovoru. Takver byla z nedostatku jiných blízkých trochu příliš fixována na dítě, takže byl její smysl pro společnost zastřen mateřskými ambicemi a úzkostmi. To však vůbec neměla v povaze; konkurenční myšlení a přemíra péče nebyly v životě Anarresanů v žádném případě silným motivem.

Byla ráda, že se mohla od srdce vypovídat ze svých starostí, příležitost, kterou jí teď Shevek skýtal dostatečně. První večery to byla výhradně ona, kdo mluvil; a on jí naslouchal tak, jak naslouchal hudbě nebo tekoucí vodě, aniž by se pokusil odpovědět.

Už čtyři roky moc nemluvil, nebyl na konverzaci zvyklý. Takver ho vysvobodila, tak jak to činila vždy, z tohoto mlčení. A tak to byl později on, kdo mluvil víc, i když on potřeboval její odpověď.

„Vzpomínáš si na Tirina?” zeptal se jí jednoho večera. Bylo chladno, přišla zima a pokoj, protože byl nejdál od kotle, nebyl nikdy zcela vytopený. Vzali povlečení z obou postelí a zabaleni leželi na posteli, která byla blíž topnému tělesu. Shevek měl na sobě velmi starou, zapranou košili, protože rád v posteli seděl a musel mít zakrytou hruď. Takver, nahá, byla až po uši zabalená v dece. „Co se vlastně stalo s tou oranžovou dekou?” zeptala se Sheveka.

„Ty jedna majetnice! Nechal jsem ji tam.”

„Pro matku Závist? Škoda! Nejsem majetnice. Jsem jen sentimentální. To byla první deka, pod kterou jsme spolu poprvé spali.”

„Nebyla. V Ne Therba jsme museli také pod nějakou spát.”

„Na tu si nepamatuji.” Takver se smála. „Na koho ses to vlastně ptal?“

„Na Tirina.”

„Nepamatuji se.”

„V institutu v Severní oblasti. Tmavý chlapec, tupý nos...”

„Aha, Tirin! No, jasně. Myslela jsem na Abbenay.”

„Potkal jsem ho na jihozápadě."

„Ty jsi ho potkal? Jak se mu vede?"

Shevek chvíli mlčel, prstem jezdil po tkaném vzorku deky. „Vzpomínáš si, co nám o něm vyprávěl Bedap?"

„Že dostával jen těžkou dřinu a stěhoval se z místa na místo, až skončil na ostrově Segvina, že? Pak Dap ztratil stopu."

„Viděla jsi ten divadelní kousek, který napsal, ten, se kterým měl tolik potíží?"

„Na letním festivale, po kterém jsi odjel? Ale ano. Jen si nemohu přesně vzpomenout, už je to tak dávno. Byla to pěkná blbost. Vtipné - Tirin byl vždy vtipný. Ale hloupé. O jednom Urrasanovi - přesně! Tento Urrasan se schová v hydroponické nádrži na měsíční nákladní lodi; dýchá pomocí stébla, živí se kořínky rostlin. Říkám ti, že to bylo hloupé! A tak se propašuje na Anarres. A pak neustále pobíhá a pokouší se nakoupit ve skladu věci, pak se ty věci zase pokouší lidem prodávat a pořád schraňuje zlaté valounky, až jich má tolik, že už se nemůže pohnout. A tak zůstane sedět, kde je, postaví si palác a prohlásí se vlastníkem Anarresu. A pak tam byla ta strašně divná scéna, když chce souložit s tou ženou a ona už roztahuje nohy, ale on nemůže, dokud jí nedá zlaté nugety, aby jí zaplatil. Ale ona je nechce. To bylo divné, jak se tam natáhla a vyzývavě roztahovala nohy, a on jak se na ni vrhl a pak vyskočil, jako by ho píchlo sídlo a prohlásil: 'Nesmím! To je *nemorální!* To není dobrý obchod!' - Chudák Tirin! Byl tak veselý, plný života!"

„On sám hrál toho Urrasana?"

„Ano. Byl báječný."

„Ukázal mi ten kousek. Několikrát."

„Kdes ho potkal? Ve Velkém údolí?"

„Ne, dříve, v Zákrutu. Byl správcem v továrně."

„To si to místo vybral?"

„Myslím, že v té době nebyl Tirin vůbec schopen si něco najít... Bedap si vždy myslel, že ho donutili jít na Segvinu, aby tam poprosil o léčení. Ale já nevím... Když jsem ho viděl, to bylo několik let po léčení, byla to narušená osobnost."

„Myslíš, že s ním něco v Segvině udělali?"

„Nevím. Myslím, že ten ústav poskytuje skutečnou ochranu, útočiště. Soudě podle prohlášení syndikátu, jsou tam přinejmenším altruističtí. Pochybuji, že by Tira dohnali k šílenství."

„Ale co ho tedy zničilo? Že nedostal žádnou práci, která se mu líbila?"

„Ta hra ho zničila."

„Ta hra? To, co se kolem toho rozvířilo? Ale! Když se člověk nechá poblouznit moralistickými bláboly popichovačů, musí být už předtím

blázen. Měl to ignorovat."

„Tir byl ale opravdu blázen. V každém případě podle měřítek naší společnosti."

„Jak to myslíš?"

„No, myslím, že Tir je rozený umělec. Ne řemeslník, nýbrž tvůrce. Vynálezce zkázy toho druhu, že musí vše obrátit naruby a vzhůru nohama."

„Byla ta hra skutečně tak dobrá?" zeptala se Takver tak trochu naivně a vyklouzla trochu zpod deky, aby mohla pozorovat Shevekův obličej.

„Ne, to si nemyslím. Na jevišti to muselo působit divně. Ale nakonec mu bylo v té době teprve dvacet. A stále to píše znovu a znovu. Nikdy nepsal nic jiného."

„To chceš říct, že píše pořád dokola jednu a tutéž hru?"

„Pořád dokola jednu a tutéž hru."

„Pch!" udělala Takver soucitně a znechuceně.

„Každé dvě dekády přišel a ukazoval mi to. A já jsem to četl, nebo jsem alespoň předstíral, že to čtu, a pokoušel jsem se s ním o tom mluvit. Chtěl o tom mluvit přímo zoufale, ale nemohl. Měl šílený strach."

„Z čeho. Tomu nerozumím."

„Ze mě. Ze všech. Ze společenského organizmu, lidské rasy, bratrského společenství, které ho odvrhlo. Když má člověk pocit, že stojí sám proti všem ostatním, může ho zcela zachvátit strach."

„Ty si myslíš, že jen proto, že několik lidí označilo jeho hru jako nemorální a řeklo, že mu nemají dávat žádnou výuku, tak si myslel, že jsou všichni proti němu? To je poněkud hloupé!"

„Ale kdo byl pro něj?"

„Dap, například - všichni jeho přátelé."

„Ale ty ztratil. Protože byl přeložen."

„Proč to ale neodmítl?"

„Podívej se, Takver, to jsem si myslel také. A to říkáme všichni - vždycky. Ty jsi řekla: měl jsi odmítnout jít do Rolny. Řekl jsem si to, když jsem přijel do Zákrutu: Jsem svobodný člověk, nebyl jsem nucen sem jít!... To si myslíme vždycky a říkáme to taky vždycky, ale nikdy to neuděláme. Držíme svou vůli bezpečně schovanou v mysli, jako místnost, kam můžeme vstoupit, zavřít a říci: 'Nejsem k ničemu nucen, mohu si sám vybrat, jsem svobodný.' A pak opustíme komůrku své mysli a jdeme tam, kam nás posílá PDK a zůstaneme tam, dokud nás zase nepřeloží. Tak to je!"

„Ale Sheve, to přece není pravda! To je tak přece od té doby, co je sucho. Předtím nebyla přidělována ani polovina; lidé si brali práci kde chtěli, připojili se k syndikátu nebo nějaký založili, a nechali se pak zapsat na

pracovním oddělení. Pracovním oddělením byli nasazováni většinou jen ti lidé, kteří se přihlásili ve Všeobecném pracovním středisku. A tak to také zase brzy bude."

„No, nevím. Tak by to, přirozeně, mělo být. Ale dokonce ani před hladomorem to nefungovalo přesně, směřovalo to spíše k direktivnímu řízení. Bedap měl pravdu: každá nouzová situace, každé povolání k pracovní brigádě vyvolá nárůst byrokratické mašinérie PDK a určitou strnulost: tak to bylo uděláno, tak se to dělá, tak se to *musí* dělat... To už bylo velmi často i před tím suchem. A toto pětileté striktní řízení může přispět k tomu, aby se schéma zafixovalo. Nedívej se na mě tak skepticky! Raději mi řekni, kolik znáš lidí, kteří odmítli akceptovat pracovní zařazení - i před hladomorem?"

Takver přemýšlela. „Bez nuchnibů?"

„Ne, ne! Nuchnibové jsou důležití."

„No, tak pár kamarádů od Dapa - ten milý skladatel, Salas se jmenoval, a ještě pár dalších. A když jsem byla malá, přišli praví nuchnibové do Kruhového údolí. Ale zdálo se mi, že nás vždycky podváděli. Vyprávěli překrásné lži a příběhy a vykládali budoucnost, každý se radoval, když přišli, ochotně byli přijati a hoštěni, dokud zůstali. Ale nikdy nezůstali dlouho... Ale vždycky byli lidé, kteří sbalili svoje věci a opustili město, obyčejní mladí lidé, a pak se jim venkovská práce nelíbila, ti pak prostě a jednoduše nechali práce a šli pryč. To dělají lidé všude, pořád. Táhnou dál a hledají něco lepšího. To přece nemůžeš nazvat vyhýbání se pracovnímu nasazení."

„A proč ne?"

„Co tím myslíš? " mručela Takver a zachumlala se ještě hlouběji do deky.

„Asi tohle: že je nám trapné říct, že jsme se vyhnuli brigádě; že individuální vědomí je zcela ovládáno společenským vědomím, místo aby s ním stálo v rovnováze. Nekooperujeme - *posloucháme.* Bojíme se, že budeme považováni za budižkničemy, lenochy, sobce. Máme větší strach z názorů našich spoluobčanů než respekt před vlastní svobodou volby. Ty mi nevěříš, Tak, ale pokus se jednou vyjít ze stínu, jen ve fantazii, a pak dávej pozor, co ucítíš. Pak ti bude jasné, kdo vlastně Tirin je a proč se stal vrakem, ztracenou duší. Je to zločinec! My jsme totiž stvořili zločin stejně, jako to učinili vlastníci. Vyháníme člověka ze sféry našeho souhlasu a pak jej za to odsuzujeme. Vytvořili jsme zákony, zákony konvenčního chování, obklopili jsme se zdmi, které nemůžeme rozpoznat, protože jsou integrovanou součástí našeho myšlení. Tir to naproti tomu nikdy neudělal. Znám ho od doby, co nám bylo deset. On to skutečné nikdy neudělal, nemohl vytvořit žádné zdi. Byl rozený rebel. Byl to rozený odonista - pravý! Byl svobodný člověk a my ostatní, jeho bratři, jsme ho za trest dohnali k šílenství za jeho první svobodný čin."

„Sotva věřím, že Tir byl silnou osobností," odvětila Takver hlasem

tlumeným povlečením.

„Ach ne, on byl lehce zranitelný."

Dlouhé mlčení.

„Není divu, že tě myšlenka na něj neopouští," řekla. „Jeho hra. Tvoje kniha."

„Ale já mám oproti němu výhodu. Vědec může tvrdit, že jeho práce není on sám, ale pouze neosobní Pravda. Umělec se nemůže skrývat za Pravdou. Vůbec se nemůže schovat."

Takver ho chvíli sledovala koutkem oka, pak se otočila, napřímila a přitáhla si deku na ramena. „Brr! To je ale zuna... To byla chyba s tou knihou, že? Že jsi Sabulovi povolil to oklestit a nechal ho podepsat se pod to. Tehdy mně to připadalo správné. Jako sledování maxima, práce je přednější než dělník. Hrdost před marností, společnost před vlastním ego a tak dále. Ale ve skutečnosti to tak nebylo, že? Byla to kapitulace. Ohnutí hřbetu před Sabulovým autoritárstvím."

„No, nevím. Alespoň to bylo vytištěno."

„Správný účel, ale špatné prostředky! V Rolny jsem o tom dlouho přemýšlela, Sheve. Já ti řeknu, co bylo příčinou. Byla jsem tehdy, když jsi dokončil svou knihu, těhotná. Těhotné ženy nemají žádnou morálku. Jen nejprimitivnější druh impulzů oběti. K čertu s knihou, s partnerstvím, s pravdou, když ohrožují drahocenný zárodek!... Je to pud zachování rodu, který se může zcela obrátit proti společnosti; je biologický, ne sociální. Muži mohou být vděční, že se nikdy nedostanou do zajetí tohoto pudu. Ale měli by mít vždy na zřeteli, že žena se může dostat do jeho zajetí a dávat si na to pozor. To je důvod, proč starý archismus považuje ženy za majetek. Proč to ženy připustily? Protože byly nepřetržitě těhotné - protože byly majetkem, otrokyněmi!"

„No dobrá, ale naše společnost je pravým společenstvím, tak, jak věrně ztělesňuje myšlenky Odo. To byla žena, která dala Slib! Co teď děláš - libuješ si v pocitech viny?"

„Ne, ne! Bylo to báječné, mít Sadik! Ale s tou knihou jsem skutečně neměla pravdu."

„Oba jsme neměli pravdu. Svoje chyby děláme vždycky společně. Myslíš si skutečné, že jsi to rozhodnutí udělala za mě?"

„V tomto případě ano!"

„Ne! Ve skutečnosti to rozhodnutí neudělal ani jeden z nás, protože jsme neměli svobodnou volbu. Tu jsme přenechali Sabulovi. Našemu vlastnímu vnitřnímu Sabulovi - konvencím, moralizmu, strachu před tím, aby byl člověk jiný, před vyloučením ze společnosti, strachu ze svobody! To už nikdy více! Učím se pomalu, ale učím se."

„Co uděláš?" zeptala se Takver tónem souhlasného vzrušení ve hlase.

„Půjdu s tebou do Abbenay a založím syndikát, tiskový syndikát. Tisknout *Základní pravidla* nezkráceně. A vše ostatní, co se nám líbí. Bedapův *Nástin otevřené výchovy v oblasti vědy*, který nechtěla PDK zveřejnit. A Tirinovu hru. To mu dlužím. Učil mě, co jsou to vězení a kdo je staví. Ti, kteří je staví, jsou jejich vlastními zajatci. Splním vlastní funkci v sociálním, organizmu. Půjdu a budu bořit zdi."

„To by mohl být pěkný průvan," odvětila Takver, důkladně zachumlaná do deky. Přitulila se k němu a on jí položil ruku kolem ramen.

„To myslím bude," potvrdil.

Potom, co Takver té noci usnula, ležel Shevek ještě dlouho a bděl. Ruce složené pod hlavou, upřeně hleděl do temnoty, naslouchal tichu. Myslel na dlouhou cestu z Prašné pouště, vzpomínal na solné doliny, na strojvedoucího s holou, dohněda opálenou lebkou a svobodnýma očima, který říkal, že člověk musí pracovat s časem a ne proti němu.

V posledních čtyřech letech se Shevek již naučil mnohému, co se týkalo jeho vlastní vůle; ve frustraci poznal svou sílu; neobstálo proti ní žádné společenské nebo etické přikázání. Ani hlad nedokázal zlomit jeho vůli. Čím méně měl, tím absolutnější byla jeho potřeba existovat.

Identifikoval tuto potřebu odonským výrazem jako 'celulární funkci', termínem analogickým pro individualitu jednotlivce, práci, kterou může vykonat nejlépe a která představuje optimální přínos pro existenci společnosti. Zdravá společnost by ho nechala splnit tuto optimální funkci svobodně, hledal by svoji adaptabilitu a sílu v koordinaci všech takových funkcí. To byla ústřední myšlenka Odoniny *Analogie.* Že odonistická společnost na Anarresu nedosáhla tohoto cíle, dokonce se od něj vzdálila, ho v žádném případě neodvedlo od jeho vlastního závazku vůči ní; naopak. Poté, co byl odstraněn mýtus Státu, objevily se ještě zřetelněji společné a protichůdné vlastnosti společnosti a individua. Oběti byly požadovány od individua, kompromisy však ne: neboť i když jen společnost mohla dát jistotu a stabilitu, měl sám jedinec, samotné individuum, moc etického rozhodnutí - moc pomocí svobodné vůle něco změnit, nejpodstatnější funkci života. Odonistická společnost byla myšlena jako permanentní revoluce a tato revoluce začíná tvořivou myslí.

To vše si Shevek promyslel, k tomuto logickému rozhodnutí dospěl, neboť jeho vědomí bylo naprosto odonistické.

Proto byl mimo jiné přesvědčen i o tom, že jeho radikální neomezená vůle něco vytvořit ospravedlňovala v odonistickém smyslu sama sebe. Jeho pocit zodpovědnosti, především vůči práci, ho neoddělil od spolupracovníků, od společnosti, jak se domníval, nýbrž ho s nimi o to více spojil.

Kromě toho měl pocit, že když byl člověk s takovou mírou zodpovědnosti nějaké věci zavázán, měl by tento pocit zodpovědnosti přenést a uplatňovat ho vůči všem věcem. Bylo chybou považovat se pouze za nástroj a tomuto pojetí obětovat všechny ostatní závazky.

Tuto obětavost pozorovala na sobě také Takver, když byla těhotná, a mluvila o tom s velkým odporem, protože i ona byla velkou odonistkou a oddělení účelu od prostředku jí připadalo nesprávné. Pro ni nebyl, stejně jako pro něho, žádný účel, žádný cíl. Existoval jen vývoj; posun vpřed, to bylo vše. Člověk mohl jít slibným směrem, mohl jít nesprávnou cestou, ale nemohl se vydat na cestu s očekáváním, že jednou někde zastaví. Všechny odpovědnosti, všechny závazky získávaly touto cestou smysluplnost a stálost.

A takové byly také vzájemné závazky mezi Takver a jím, jejich spojení nepřestalo během čtyřletého odloučení existovat. Oba dva tím trpěli, dokonce velmi, ale nepřišlo jim na mysl zbavit se trápení tím, že by jednoduše tento závazek smazali.

Neboť nakonec, myslel si teď, když ležel v blízkosti jejího teplého těla, to byla radost, po které oba toužili, bytí v celé jeho plnosti. Když se člověk vyhýbá utrpení, vyhýbá se radosti. Zajistí si sice pohodlí, necítí se ale naplněn. Nikdy se nedozví, jaké to je vrátit se domů.

Takver si ve spánku povzdechla, jako by s jeho myšlenkou souhlasila; pak se otočila a snila dál.

Naplnění je funkcí času, dumal Shevek. Honba za pohodlím probíhá v kruhu, je repetitivní, atemporálm. Touha diváka, člověka hledajícího napětí, či touha po změně člověka sexuálně promiskuitního končí vždy ve stejném bodě. Nemá východisko. Končí v nule a musí začít znovu. Není to cesta a návrat, ale úzce uzavřený kruh, uzamčená místnost, cela.

A venku, před touto uzavřenou místností, se rozprostírá krajina času, ve které může stavět duch s trochou štěstí a kuráže křehké, provizorní, nepravděpodobné silnice a města upřímnosti: krajina obydlená lidskými bytostmi.

Teprve když se v této krajině minulosti a budoucnosti odehrává nějaký děj, je to lidské jednání. Upřímnost, záruka kontinuity minulosti a budoucnosti, která spojuje čas do celku, je kořenem lidské síly; bez ní nemůže být vytvořeno nic dobrého.

Při tomto ohlédnutí na uplynulé roky je Shevek viděl jako část konstrukce, kterou Takver a on svým životem vybudovali. To dobré na rozhodnutí pracovat s časem místo proti němu je skutečnost, že ho člověk nepromamí. Dokonce i bolest se počítá.

11. KAPITOLA

Rodarred, staré hlavní město provincie Avan, bylo město tisíce špicí: les borovicových špiček a nad těmito vrcholky ještě vyšší les zkamenělých věží. Ulice byly tmavé a úzké, schované pod mnoha stromy. Mezi dlažbou rostl mech. Jen ze sedmi mostů, které vedly přes řeku, mohl člověk vidět vrcholky věží. Některé byly stovky stop vysoké, jiné byly pouhé výhonky, některé z kamene, další z porcelánu, mozaiky, pestrých sklíček, měděných, cínových nebo zlatých destiček, s přemírou ozdob, jemných, třpytivých. V těchto okouzlujících ulicích měla již tři sta let sídlo Rada světových vlád. Mimoto se v Rodarredu, jen asi hodinu cesty od Nio Esseia a sídla národní vlády, usídlila velvyslanectví a konzuláty při RSV.

Terranské velvyslanectví při RSV bylo umístěno v říčním zámku mezi silnicí do Nio a řekou a zvedala se z něj nad terén pouze jedna přikrčená věžička o čtvercovém půdorysu s příčnými štěrbinami. Tato 'okna' vypadala jako přimhouřené oči. Jeho zdi vzdorovaly již po čtrnáct století počasí a všem zbraním. Na straně, kde se otvírala krajina, byl zámek obklopen tmavými stromy, padací most se klenul přes zámecký příkop. Nyní byl spuštěný, brána zámku dokořán. Příkop, řeka, zelená tráva, černé zdi, vlajka na věži - vše se třpytilo vlhkostí, když slunce proniklo mlhou, která stoupala od řeky, a zvony ve všech věžích Rodarredu nepopsatelně harmonicky odbíjely sedm hodin.

Zaměstnanec v moderní recepci zámku se právě koncentroval na zívání. „Otevíráme teprve v osm," prohlásil suše.

„Chtěl bych mluvit s velvyslancem."

„Velvyslanec snídá. Musíte se objednat." Zaměstnanec si promnul oči, aby byl schopen si návštěvníka pořádně prohlédnout. Upřeně se díval, párkrát pohnul rty a zeptal se: „Kdo jste? Kde... Co chcete?"

„Chtěl bych mluvit s velvyslancem."

„Okamžik," řekl muž nejčistším niotským přízvukem, a aniž by spustil zrak z návštěvníka, natáhl ruku po telefonním aparátu.

V tom momentu zastavil mezi bránou u padacího mostu a vstupem do velvyslanectví vůz a vystoupilo z něj několik mužů. Kovové ozdoby jejich černých kabátů se ve slunci třpytily. Dva jiní muži vstoupili do haly z hlavního traktu budovy; cizinci, kteří se vzrušené o něčem bavili. Shevek k nim spěšně vykročil. „Pomozte mi!" prosil je.

Udiveně se na něj dívali. Jeden z nich ustoupil o krok a zamračil se. Druhý se díval na uniformované osoby, které nyní vnikly na půdu velvyslanectví. „Tudy!" řekl krátce, popadl Sheveka za ruku a zavřel se s ním v jedné z

malých kanceláří - učinil pouze dva kroky a jediné gesto, čistě a jistě jako baletní tanečník. „Co se děje? Jste z Nio Esseia? Patříte ke stávkujícím? “

„Shevek. Jmenuji se Shevek. Z Anarresu.”

Cizincovy oči jasně zajiskřily v inteligentním, jantarově temném obličeji. „Bože,” zašeptal Terráhec a potom iotsky: „Chcete požádat o azyl?“

„Nevím. Já...”

„Pojďte se mnou, doktore Sheveku. Zavedu vás někam, kde se můžeme posadit.”

Šli halami, přes schodiště, mužova ruka neustále spočívala na jeho paži.

Lidé se mu pokusili vysvléknout plášť. Bránil se ze strachu, že by mohli najít jeho poznámkový blok v kapse košile. Někdo autoritativně mluvil neznámou řečí. Někdo jiný řekl klidně: „To je v pořádku. Chce jen zjistit, jestli nejste zraněný. Vás plášť je od krve.”

„Jiný muž,” řekl Shevek. „To je krev jiného muže.”

S námahou se zvedl do sedu, i když se mu motala hlava. Ležel na pohovce ve velkém, sluncem zalitém pokoji, zřejmě ztratil vědomí. Stáli u něj dva muži a jedna žena. Nechápavě na ně zíral.

„Jste na terranském velvyslanectví, doktore Sheveku. Na terranské půdě. Jste v naprostém bezpečí. Můžete zde zůstat, jak dlouho budete chtít.”

Žena měla kůži nažloutle hnědou jako železitá půda, bez jediného chloupku. Její rysy byly jaksi podivně dětské, malá ústa, plochý nos, oči s těžkými mandlovými víčky, brada a tváře zaoblené tukem. Vůbec celá její postava byla oblá, pružná, dětsky baculatá.

„Jste v bezpečí,” opakovala.

Chtěl něco pomalu říci, ale nemohl. Jeden z mužů mu jemně položil ruku na prsa a řekl: „Položte se.” Lehl si a zašeptal: „Chtěl bych mluvit s velvyslancem.”

„Já jsem velvyslanec,” řekla žena. „Jmenuji se Keng. Jsme rádi, že jste k nám přišel. Tady jste v bezpečí. Odpočiňte si teď trochu, doktore Sheveku. Promluvit si můžeme později. Nemusíme spěchat.” Její hlas měl podivný tón, ale byl stejně zastřený jako hlas Takver.

„Takver,” řekl mateřštinou, „nevím, co mám dělat.”

„Spát,” odpověděla a on usnul.

Dva dny spal a jedl a pak si oblékl svůj šedý iotsky oblek, který mu nechali vyčistit a vyžehlit. Třetího dne ho zavedli do soukromého salonu velvyslankyně ve druhém patře věže.

Velvyslankyně se před ním ani neuklonila ani mu nepodala ruku, nýbrž si složila ruce před hrudí a usmála se. „Těší mě, že se vám daří lépe, doktore Sheveku. Ne, měla jsem asi raději jen říci 'Sheveku', že? Prosím, posaďte se. Bohužel se s vámi musím bavit iotsky, tedy řečí, která je nám oběma cizí, neboť vaši řeč neznám. Jak jsem slyšela, je velmi zajímavá, jediná racionálně

vymyšlená řeč, která se stala řečí velkého národa.”

Připadal si velký a chlupatý vedle této něžné cizinky. Posadil se do hlubokého, měkkého křesla. Keng si také sedla; lehce zasykla. „Bolesti v zádech,” prohlásila. „Z věčného sezení v těchto pohodlných křeslech.” A nyní Shevekovi došlo, že se nejedná o žádnou třicetiletou ženu, jak si myslel, nýbrž o šedesátiletou dámu; nechal se zmást její hladkou kůží a dětskou postavou. „Doma většinou sedíme na polštářích na zemi,” pokračovala, „kdybych to však udělala tady, musela bych se ještě víc zaklánět. Vy Cetiané jste všichni tak vysocí!... Víte, máme tu takový problém. Tedy vlastně ne my, ale vláda v A-Io. Vaši lidé na Anarresu, ti, kteří jsou v rádiovém spojení s Urrasem, naléhavě žádali, aby s vámi mohli mluvit. A nyní je iotská vláda na rozpacích.” Usmívala se. Byl to smích čistého potěšení. „Neví, co má odpovědět.”

Byla klidná. Byla chladná jako vodou omývaný kámen, který, když jej člověk pozoruje, vyzařuje chlad. Shevek se opřel v křesle a dal si s odpovědí na čas.

„Ví iotská vláda, že jsem tady?”

„Oficiálně ne. Nic jsme neřekli, oni se nás na nic neptali. Ale máme tu několik iotských zaměstnanců a sekretářek. Takže to přirozeně budou vědět.”

„Je pro vás nebezpečné, že jsem tady? “

„Ale ne! Naše velvyslanectví patří k Radě světových vlád, ne k Národní radě A-Io. Měl jste naprosté právo sem přijít, právo, kterým by ostatní příslušníci Rady podle okolností donutili stát A-Io, aby vám to dovolil. A jak jsem vám již řekla, je tento zámek terranským územím.” Opět se smála; její hladký, pěstěný obličej se poskládal v nespočet malých vrásek a zase se vyhladil. „Báječný nápad, jaký si mohou vymyslet jen diplomaté. Tento zámek, jedenáct světelných let vzdálený od mé rodné Země, tento pokoj v rodarredské věži, v A-Io, na planetě Urrasu slunce Tau Ceti, je terranským územím!”

„Pak jim můžeme sdělit, že jsem tady.”

„Dobře, to celou záležitost zjednoduší. Chtěla jsem pouze mít váš souhlas.”

„Nemáte... pro mě žádnou zprávu z Anarresu?”

„To nevím. Neptala jsem se. Protože jsem se na to nedívala z vaší stránky. Pokud byste si s něčím dělal starosti, můžeme vás s Anarresem spojit. Samozřejmě známe vlnový rozsah, na kterém vaši lidé vysílají, ale zatím jsme ho nepoužili, protože jsme k tomu nebyli vyzváni. Považovali jsme to tak za lepší. Ale samozřejmě vám můžeme hovor zprostředkovat.”

„Máte retranslační stanici? “

„Použili bychom k přenosu naši loď - tedy loď Hainů, která se pohybuje na

oběžné dráze kolem Urrasu. Hain a Terra totiž pracují společně. Velvyslanec Hainu ví, že se u nás nacházíte, byl jediný, kdo s tím byl oficiálně obeznámen. Rádio je vám tedy k dispozici."

Poděkoval se samozřejmostí člověka, který nehledá za přátelskou nabídkou skryté motivy. Její moudré oči jej okamžik zkoumavě pozorovaly a spočinuly na jeho tváři. „Slyšela jsem vaši řeč," řekla.

Díval se na ni jako z velké dálky. „Řeč? "

„Ano, když jste při demonstraci hovořil na Kapitolském náměstí. Před týdnem... Odposloucháváme tajné vysílačky, program socialistických pracujících a indeterministů. A ti hovořili o demonstracích. Slyšela jsem vaši řeč a byla jsem hluboce dojata. Pak ale nastal hluk, podivný hluk a bylo slyšet, jak začala masa lidí křičet. Komentář k tomu nebyl. Bylo slyšet pouze křik. A pak bylo naráz ticho. Bylo to strašné, příšerné! A vy jste tam byl... Jak jste se odtamtud dostal? Jak jste se dostal z města? Staré město je pořád uzavřené; v Niu jsou tři vojenské regimenty, den co den nahánějí stovky stávkujících a podezřelých. Jak jste se sem dostal?"

Slabě se usmál. „Taxíkem."

„Všemi kontrolami? A v plášti od krve? Když každý ví, jak vypadáte?"

„Seděl jsem pod zadním sedadlem. Taxík byl rekvírován - je to ten správný výraz? Riziko, které za mě převzalo několik lidí." Podíval se na své ruce složené v klíně. Seděl naprosto klidně a mluvil naprosto klidně, jen v očích a kolem úst mu bylo vidět napětí. Přemýšlel chvíli a pokračoval pak stejně klidným tónem: „Nejdříve to bylo štěstí, že jsem nebyl zatčen. Ale dostal jsem se do Starého města. A pak už to přestalo být štěstí. Lidé tam přemýšleli, kam bych mohl utéci, dělali plány, jak bych se mohl dostat pryč a brali na sebe velké riziko." Řekl slovo ve své mateřštině, které pak přeložil: „Solidarita..."

„To je velmi zvláštní," pronesla velvyslankyně Terry. „Nevím o vašem světě téměř nic, Sheveku. Vím, co nám Urrasané vyprávějí, neboť vaši lidé nás nechtějí nechat přijít. Vím samozřejmě, že se jedná o pustou, obtížně obhospodaíovatelnou planetu. A že ta kolonie byla založena jako experiment v neautoritativním komunizmu, že existuje sto sedmdesát let. Četla jsem několik Odiných spisů, ale ne moc. Vždy jsem si myslela, že to není nic důležitého pro současnou situaci na Urrasu, že je to cizí, vzdálené; zajímavý experiment. Ale to byl omyl, že, Sheveku? Je to důležité. Možná je Anarres klíčem k Urrasu... Revolucionáři v Niu vycházejí ze stejných tradic. Nestávkovali jen za vyšší mzdy nebo proti povolávání do armády. Nejsou jen socialisty, nýbrž anarchisty; stávkovali proti Moci. Víte, rozsah demonstrace, intenzita všeobecných pocitu a panická reakce vlády, tomu jsme vůbec nerozuměli. Proč tolik vzrušení? Vláda zde není v žádném případě despotická. Bohatí jsou opravdu velmi bohatí, ale chudí nejsou tak

moc chudí. Nejsou zotročení a nemusí hladovět. Proč se nespokojí pouze chlebem a řečmi? Proč jsou tak přecitlivělí?... Nyní začínám rozumět proč. Ale stále je nevysvětlitelné, proč vláda A-Io, která věděla, že tato indeterministická tradice stále žije a které byla známa nespokojenost v průmyslových městech, vás sem pozvala. To je přece totéž, jako když člověk škrtne v továrně na střelný prach sirkou!"

„Já jsem se taky vůbec k té továrně neměl dostat. Měl jsem být co možná nejvíce izolován od mas a pohybovat se pouze v blízkosti učenců a bohatých. Abych neviděl žádné chudáky. Nic ošklivého. Měl jsem být zabalen do vaty, položen do krabičky, zabalen do papíru, uložen do kartonu a přetažen plastikovou fólií, jako vše v této zemi. Tam jsem měl klidně a spokojeně vykonávat svou práci, tu práci, kterou jsem nemohl provádět na Anarresu. A když bych s tím byl hotov, měl jsem jim předat výsledek, aby vás tím mohli ohrožovat."

„Ohrožovat nás? Myslíte Terru a Hain a ostatní meziprostorové mocnosti? Ohrožovat nás - čím?"

„Anihilací prostoru."

Chvíli mlčela. „To je to, čím se zabýváte?" zeptala se ho jemným hlasem.

„Ne. Tím se v žádném případě nezabývám! Neboť zaprvé nejsem vynálezce nebo inženýr, nýbrž teoretik. A to, co oni po mně chtějí, je teorie. Teorie pole v temporální fyzice. Víte, co to je?"

„Sheveku, vaše cetianská fyzika, vaše vznešená věda, je na mě moc. Já nejsem na poli matematiky, fyziky a filozofie a také kosmologie a ostatních věcí sběhlá. Když ale mluvíte o simultánní teorii, vím stejně tak málo, jako kdybyste mluvil o teorii relativity; to znamená, že pouze vím, že teorie relativity vedla k jistým velkým praktickým výsledkům. A proto se teď domnívám, že vaše temporální fyzika opět umožní nové pokroky v technologu."

Přikyvoval. „To, o co se tito lidé snaží," prohlásil, „je okamžitý přenos hmoty prostorem. Transilience. Cesta vesmírem bez pohybu napříč prostorem, bez ubíhání času. Možná, že toho skutečně dosáhnou, ale ne na základě mých rovnic. Stále však mohou na základě mých rovnic zkonstruovat ansible, když budou chtít. Lidé nemohou přeskočit velké propasti, ale myšlenky ano!"

„Co to je ansible, Sheveku?"

„Myšlenka." Usmíval se bez známky humoru. „Zařízení, které by umožnilo komunikaci dvou bodů ve vesmíru, bez časového posunu. Tímto aparátem se samozřejmě nepředávají žádné zprávy; simultaneita je zároveň identita. Podle našich pojmů bude fungovat simultaneita jako převaděč, vysílání. Takže ji budeme moci použít k rozhovoru mezi světy, aniž bychom donekonečna museli čekat, než zprávy dojdou a než se zase vrátí odpovědi,

jak tomu bylo doposud u elektromagnetických impulzů. V podstatě je ta věc velmi jednoduchá. Asi jako určitý druh telefonu."

Keng se smála. „Jednoduché věci fyziků! Mohla bych si potom vzít tento - ansible? - a hovořit se svým synem v Dillí? A se svou vnučkou, které bylo pět let, když jsem odjela a která zestárla o jedenáct let, zatímco jsem cestovala téměř rychlostí světla z Terry na Urras... Mohla bych se dozvědět, co se děje doma *teď* a ne před jedenácti lety? Mohla by se dělat rozhodnutí, dohody a sdělovat informace? Mohla bych se dorozumívat s diplomaty na Chiffewaru, vy byste se mohl domlouvat s fyziky na Hainu, myšlenky by mohly být sdělovány bez ztráty času z jednoho světa na druhý... Víte co, Sheveku? Vaše 'jednoduchá věc' by mohla zásadně změnit život miliard lidí na devíti známých planetách!"

Přikyvoval.

„Toto zařízení by umožnilo vytvořit světovou ligu. Federaci. Roky nás dělily, dekády mezi odjezdem a příjezdem, mezi otázkou a odpovědí. To je, jako byste vynalezl lidskou řeč! Mohli bychom mluvit - konečně bychom spolu mohli mluvit!"

„A co chcete říct?"

Jeho hořkost Keng polekala. Dívala se na něho a neříkala nic.

Předklonil se v židli a pln bolesti si mnul čelo. „Poslyšte," začal, „musím vám vysvětlit, proč jsem k vám přišel a proč jsem přišel na tento svět. Bylo to kvůli té myšlence. Abych ji vyučoval a nechal druhé podílet se na ní. My na Anarresu jsme se odřízli. My nemluvíme s jinými lidmi, se zbytkem lidstva. Tam bych nemohl svou práci dokončit. A i kdybych ji tam dokončil, nikdo by ji tam nechtěl, protože by pro ni neměli žádné využití. Proto jsem přišel sem. Zde je vše, co potřebuji - diskuse, účast, experiment v laboratoři, který dokazuje něco, co by vůbec dokazovat neměl, kniha z cizího světa o teorii relativity, podněty, které potřebuji. - A tak bych mohl moji práci konečně uzavřít. Ještě není podrobně popsána, ale mám rovnice a důkazy, takže je hotova. - Ale pouze tyto myšlenky v mé hlavě nejsou jediné, které jsou pro mě důležité. Moje společnost je též myšlenka. Byl jsem jí zformován. Myšlenka svobody, změny, lidské solidarity - velice důležitá myšlenka. A i když jsem byl hodné hloupý, poznal jsem nakonec, že jsem tím, že jsem sledoval jednu myšlenku, totiž fyziku, zradil myšlenku druhou. Nechal jsem si vlastníky *odkoupit pravdu.*"

„Co jiného jste měl dělat, Sheveku?"

„Není žádná alternativa než prodej? Není nic takového jako dárek?"

„Určitě..."

„Nechápete, že vám ji chci darovat - Hainu a ostatním světům - a Urrasu? Vám všem! Chci se o ni s vámi se všemi podělit, aby žádný z vás

(tak jak to chce A-Io) nemohl získat moc nad ostatními, být bohatším nebo vyhrát více válek. Abyste nepoužili pravdu ke svému vlastnímu prospěchu, nýbrž výhradně k všeobecnému blahu."

„Nakonec pravda obvykle slouží jen všeobecnému blahu, " pravila Keng.

„Nakonec ano; ale já nechci čekat tak dlouho. Mám pouze jeden život a ten bych nechtěl promarnit touhou po majetku, ziskuchtivosti a ve lži. Nechci sloužit *žádnému* pánu."

Její uvolněnost byla teď daleko nenucenější než na počátku jejich rozhovoru. Síla, kterou vyzařovala Shevekova osobnost, nespoutaná obavou nebo obranou, byla dojemná. Byla otřesena a pozorovala ho soucitně a s určitým druhem plachého respektu.

„Jaká vlastně je," ptala se, „jaká může být společnost, která vás zformovala? Slyšela jsem, jak jste mluvil na náměstí o Anarresu a musela jsem brečet, ale v zásadě jsem vám nevěřila. V cizí zemi mluví lidé vždy takovým způsobem o své vlasti... Ale vy *nejste* jako ostatní lidé. Je tam někde rozdíl."

„Ten rozdíl je v myšlence," vysvětloval, „a kvůli této myšlence jsem sem přišel. Kvůli Anarresu. Neboť moji lidé se zdráhají vyhlédnout ven, myslel jsem si tedy, že bych mohl přimět ostatní, aby své pohledy upřeli na nás. Myslel jsem si, že by bylo lepší neukrývat se za nějakou zdí, nýbrž být společností jako jsou ostatní, světem jako jsou ostatní, dávat a přijímat. Ale v tom jsem se zklamal - těžce jsem se zklamal."

„Jak to? Určitě jste..."

„Protože na Urrasu není nic, ale vůbec nic, co bychom mohli my Anarresané potřebovat! Odtáhli jsme před sto sedmdesáti lety s prázdnýma rukama a udělali jsme dobře. Nic jsme si s sebou nevzali, protože zde není nic jiného než státy a jejich zbraně, bohatí a jejich lži, chudí a jejich bída. Na Urrasu není možnost zapůsobit čistým srdcem. Nelze udělat nic, aniž by profit, strach před ztrátou a touha po moci nehrály určitou roli. Nelze říct dobré ráno, aniž by člověk věděl, kdo z vás je druhému 'nadřízený' nebo se to snaží alespoň dokázat. Nelze se chovat k ostatním lidem jako k bratrům, nýbrž člověk je musí manipulovat, komandovat, podrobit si je a podvádět je. Nelze se dotknout jiného člověka a přesto vás nenechají na pokoji. Není tu žádná svoboda. Je to krabice - Urras je krabice, balík, s nádherným obalem modré oblohy, luk a lesů, velkých měst. A když člověk otevře tuto krabici, co je uvnitř? Tmavý sklep plný prachu a nepořádku a mrtvý člověk. Člověk, kterému ustřelili ruku, protože ji chtěl podat druhým. Konečně jsem byl v Pekle. Desar měl pravdu; je to Urras; Urras je Peklo."

I přes silné vzrušení mluvil prostě, s určitou pokorou, a opět ho velvyslankyně Terry pozorovala se zdrženlivým, ale soucitným údivem, jako by nevěděla, jak má tuto přímočarou pokoru chápat.

„Jsme oba cizinci v této zemi, Sheveku," řekla nakonec. „Přicházím z daleka, jak prostorem, tak časem. A přesto si začínám myslet, že jsem na Urrasu mnohem méně cizí než vy... Dovolte mi, abych vám vysvětlila, jak se mi tento svět jeví. Mně a všem mým kolegům - Terranům, kteří tuto planetu poznali, připadá Urras jako nejpříjemnější, nejrozmanitější, nejhezčí ze všech obydlených světů. Jako svět, který se nejvíce přibližuje Ráji."

S klidem a pozorně si ho prohlížela; mlčel.

„Jistěže je plný zla, lidské nespravedlnosti, hamižnosti, hlouposti a rozmamosti. Ale je též plný dobra, krásy, vitality, hrdinských činů! Je takový, jaký by měl svět být! *Živý*, neuvěřitelný živý - živý, a i přes všechno zlo plný naděje. Není to pravda?"

Přikývl.

„A zeptáte se teď vy, muž ze světa, o kterém si ani neumím udělat představu, vy, který považujete můj ráj za peklo, zeptáte se mě teď vy, jak to vypadá na *mém* světě?"

Díval se na ni klidným pohledem, aniž by řekl slovo.

„Můj svět, má Země, je troska. Lidmi zničená planeta. Rozmnožili jsme se a cpali se a hltali a bojovali, až už nic nezbylo, a pak jsme umřeli. Neudrželi jsme ani chuť ani násilí na uzdě; nepřizpůsobili jsme se. Sami jsme se zničili. Ale nejdříve jsme zničili svůj svět. Na mé Zemi již nejsou žádné lesy. Vzduch je šedý, obloha je šedá a stále je tam horko. Je možné tam bydlet, ale ne tak jako tady. Toto je živý svět, harmonie. Můj svět je světem disharmonie.

Vy odonista jste zvolili poušť, my Terrané jsme poušť vytvořili... Můžeme tam přežít stejně jako vy. Lidé jsou houževnatí! Je nás stále asi půl miliardy. Dříve nás bylo devět miliard. Všude ještě můžete nalézt stará města. Kosti a cihly se rozpadnou na prach, malé plastikové kusy to však nedělají - nemohou se přizpůsobit. Jako sociální druh jsme zklamali. Jsme teď tady, jednáme s jinými lidskými společnostmi na jiných světech jen díky slitování Hainů.

Přišli k nám a přinesli nám pomoc. Postavili lodě a dálí nám je, abychom mohli opustit náš zruinovaný svět. Dobře s námi jednali, se slitováním, jako se člověk chová k nemocnému. Jsou velmi zvláštní lidé, ti Hainové; starší než my všichni; neobyčejně velkorysí. Praví altruisté. Jsou hnáni vinou, kterou přes všechny naše vlastní zločiny nemůžeme pochopit. Myslím, že vždy budou štváni svou minulostí, při všem, co dělají.

Zachránili jsme, co se zachránit dalo, zabydleli jsme se na Zemi jediným možným způsobem: totální centralizací. Naprostou kontrolou každého jednotlivého ještě úrodného akru, každého kusu kovu, každé unce pálívá. Totální racionalizace. Kontrola porodnosti, euthanasie, všeobecná povinnost pracovat. Absolutní úřední kontrola a dozor nad každým lidským životem - co se týče zachování rasy. Tak daleko jsme se dostali, když u

nás přistáli Hainové. Přinesli nám... trochu naděje. Ne mnoho. Přežili jsme to... A můžeme pozorovat tento nádherný svět, tuto společnost plnou života, tento Ráj, tenhle Urras, pouze zvnějšku. Můžeme jej jen obdivovat a možná mu trochu závidět. Ale ne příliš."

„Pak by tedy Anarres, po všem, co jste ode mne slyšela... Co by pro vás znamenal Anarres, Keng?"

„Nic. Vůbec nic, Sheveku. My jsme svou šanci na Anarres prohráli před staletími, ještě dřív, než vznikl."

Shevek vstal a přistoupil k oknu, jednomu z podlouhlých, horizontálních okenních průzorů věže. Ve stěně pod ním byl výklenek, do kterého kdysi vstupoval lučištnfk, když chtěl zamířit na útočníka dole před branou; když člověk nevystoupil na tento schůdek, neviděl nic, jen slunečnou, trochu mlhavou oblohu. Shevek stál pod oknem a upřeně se díval dolů; světlo mu naplňovalo oči.

„Nerozumíte tomu, co je čas," řekl nakonec. „Tvrdíte, že je minulost pryč, budoucnost není reálná, není žádná změna, žádná naděje. Věříte, že Anarres je budoucnost, která nemůže být dosažena, tak jako nemůže být změněna vaše minulost. Takže není nic jiného než tato přítomnost, tento Urras, bohatá, reálná, statická přítomnost, nynější okamžik. A to je něco, jak si myslíte, co by mohl člověk vlastnit! Trochu závidíte. Domníváte se, že to je něco, co byste rádi měli. Ale není to reálné. Není to stabilní, pevné - nic není stabilní a pevné. Věci se neustále mění. člověk nemůže nikdy nic vlastnit... A nejméně ze všeho přítomnost - pokud ji neakceptujete společně s minulostí a budoucností. Nejen minulost, ale také budoucnost; nejen budoucnost, ale i minulost! Protože jsou totiž reálné: pouze jejich realita činí současnost reálnou. Nedosáhnete ani Urrasu ani mu nebudete rozumět, pokud neakceptujete tuto realitu, tuto stálou realitu Anarresu. Máte pravdu, že jsme klíčem. Ale když jste to řekla, tak jste tomu vůbec nevěřila. Nevěřila jste v Anarres. Nevěříte mně, ačkoli sedím v tomto momentu zde ve vaší kanceláři... Moji lidé měli pravdu a já ne: nemůžeme k vám přijít. To byste nepřipustili. V hloubi srdce nevěříte ve změnu, v evoluci. Raději byste nás zničili, než abyste připustili naši skutečnost, než abyste přiznali, že existuje naděje! Nemůžeme k vám přijít. Můžeme jen čekat na to, že přijdete vy k nám."

Výraz ve tváři Keng byl překvapený a přemýšlivý, možná dokonce trochu omráčený.

„Já to nechápu... Nechápu to," řekla potom. „Jste jako člověk z naší vlastní minulosti, jako ti staří idealisté, vizionáři svobody; a presto vám nerozumím, je to, jako byste mluvil o budoucnosti; a přesto jste, jak říkáte, nyní zde!..." Ale bystrost jejího úsudku ji vedla dál. Po krátkém okamžiku se ho zeptala: „Proč jste vlastně přišel ke mně, Sheveku?"

„Abych vám dal myšlenku. Svou teorii. Aby se nestala vlastnictvím Iotů -

investicí nebo zbraní. A pokud jste k tomu ochotná, bylo by nejjednodušší vyhlásit rovnice rozhlasem, dát je všem fyzikům na světě. Hainům a ostatním světům - co nejdříve. Odhodlala byste se k tomu? “

„Samozřejmě.”

„Jednalo by se jen o několik stran. Důkazy a některé závěry by potřebovaly delší dobu, ale to může přijít později, a kdybych nemohl já, mohli by převzít tuto práci jiní.”

„Ale co budete pak dělat? Vrátíte se zpět do Nia? Ve městě už asi panuje klid; povstání je nejspíše potlačeno, alespoň zatím; jen se bojím, že se na vás iotská vláda dívá jako na rebela. Jistě, Thu by byla také ještě jedna možnost...”

„Ne. Nechtěl bych zůstat zde. Nejsem žádný altruista! Kdybyste mi při tom pomohla, rád bych se dostal domů.

Možná by mě domů poslali i samotní Ioti. To by bylo logické: nechat mě zmizet a popřít mou existenci. Samozřejmě by mohli považovat za pohodlnější dosáhnout toho tím, že mě zabijí nebo mé strčí do vězení do konce života. Ale já ještě nechci umřít, a už vůbec ne zde v Pekle. Kam přijde duše, když člověk umře v Pekle?” Smál se; opět našel svůj obvyklý příjemný způsob humoru. „Kdyby mě však poslali domů, jistě by se jim ulevilo. Mrtví anarchisté se totiž stanou mučedníky a žijí ještě další staletí. Na nepřítomné se zapomene.”

„A já si myslela, že vím, co je 'realismus',” řekla Keng s úsměvem, ale ten úsměv ji stál dost námahy.

„Jak můžete, když nevíte, co je to naděje?”

„Neposuzujte nás příliš tvrdě, Sheveku.”

„Já vás vůbec neposuzuji. Já vás jen prosím o pomoc - za kterou vám nemohu nic dát.”

„Nic? Vy považujete svoji teorii za nic? “

„Vyvážila byste ji svobodou jediného lidského ducha,” řekl otáčeje se k ní. „Co bude těžší? Dokážete to určit? Já ne.”

12. KAPITOLA

„Chtěl bych vám představit nový projekt Syndikátu iniciativy," řekl Bedap. „Jak víte, jsme již přibližně dvacet dekád v rádiovém spojení s Urrasem..."

„Proti doporučení této rady, federativy obrany a většiny hlasů na seznamu!"

„Ano," odpověděl Bedap, který si s úšklebkem prohlédl řečníka od hlavy až k patě, ale nepodal žádný protest proti přerušení. Při schůzích PDK nebyly žádné regule pro parlamentární postup. Přerušení byla někdy častější než výklady. Ve srovnání s dobře vedenou manažerskou konferencí bylo toto shromáždění to, co je kus syrového hovězího masa ve srovnání se schématem zapojení. Kus syrového masa ale funguje podstatně lépe než schéma zapojení, je-li na svém místě - v živém zvířeti.

Bedap znal všechny svoje staré protivníky v této radě import - export; bojoval s nimi už tři roky. Tento řečník byl ale nový, mladý muž, který se dostal na seznam PDK pomocí losu. Bedap si ho znovu prohlížel a pokračoval:

„Nebudeme se tady zabývat starými spory, že? Mám tu totiž nový. Dostali jsme zajímavé poselství od jedné skupiny na Urrasu. Přišlo k nám přes vlnovou délku, kterou používají Ioti, ale přišlo mimo obvyklou dobu a signál byl velice slabý. Asi to bylo posláno ze země, která se jmenuje Benbili, a ne z A-Io. Tato skupina si říká 'Odonská společnost'. Asi se jedná o odonisty z doby po přesídlení, kteří nějakým způsobem existují ve skulině zákonů a vlád na Urrasu. Jejich zpráva byla adresována 'bratrům na Anarresu'. Můžete si ji přečíst v bulletinu syndikátu, je velice zajímavá. Ptají se nás, jestli dovolíme, aby nám sem poslali lidi."

„Sem? Nechat sem přijít lidi z Urrasu? Špiony?"

„Ne, usídlence."

„Pak tedy chtějí, abychom znovu zahájili osídlování, Bedape?"

„Říkají, že jsou pronásledováni svou vládou a doufají, že je..."

„Umožnit opět osídlování! Pro každého prospěcháře, který si říká odonista?"

Popsat debatu by bylo těžké; proběhla rychle, často mluvilo několik osob najednou, nikdo ale nemluvil dlouho, bylo v ní plno sarkasmu, mnohé zůstalo nevyřčeno; tón byl spíše emocionální, nezřídka ostrý a osobní; došlo se sice ke konci, nikoli však k závěru. Byla to diskuze jako mezi bratry nebo mezi myšlenkami v nerozhodnuté mysli.

„Když necháme přijít tyto takzvané odonisty, jak si myslí, že se sem

dostanou? “

To říkal protivník, kterého se Bedap obával nejvíce, chladná inteligentní žena jménem Rulag. Byla po celý rok jeho nejchytřejším nepřítelem v radě. Podíval se na druhou stranu na Sheveka, aby obrátil jeho pozornost na tuto ženu; Shevek se této debaty účastnil poprvé. Někdo Bedapovi vyprávěl, že Rulag je inženýrka a Bedap na ní poznal jasný a pragmatický rozum inženýrů plus nenávist mechaniků ke komplikacím a výstřednosti. Oponovala syndikátu při každé příležitosti, mimo jiné též v otázce práva na jeho existenci. Její argumenty byly dobré a Bedap před ní měl respekt. Mnohdy, když mluvila o moci planety Urras, o nebezpečí, které znamená jednat z pozice slabého se silným, jí dokonce věřil.

Neboť byly doby, kdy se Bedap potají ptal, jestli tehdy on a Shevek neuvedli do chodu nekontrolovatelný řetěz událostí, když spolu v zuně roku 168 seděli a diskutovali o možnostech, které by měl frustrovaný fyzik, který chtěl svou práci vytisknout a poslat ji fyzikům na Urras. Když nakonec navázali rádiové spojení, byli Urrasané na rozhovorech a na výměně informací zainteresováni více, než předpokládali; a když vytiskli zprávu o této výměně, byla reakce opozice na Anarresu horší, než čekali. Na obou světech se jim věnovalo více pozornosti, než by jim bylo příjemné. Neboť když nepřítel nadšeně obejme někoho, kým vlastní lidé opovrhují, ptá se pak člověk, zda skutečně není zrádcem.

„Myslím, že přijedou jednou z nákladních lodí,” odpověděl teď. „Nechají se jako správní odonista svézt. Pokud jim to ovšem povolí vláda nebo Rada světových vlád. Dovolí jim to? Udělají archisté anarchistům tuto laskavost? To bych rád zjistil. Kdybychom pozvali menší skupinu, řekněme šesti až osmi lidí - co by se nakonec stalo?”

„Chvályhodná zvědavost,” prohlásila Rulag. „Je pravda, že kdybychom věděli, jak to skutečně vypadá na Urrasu, znali bychom toto nebezpečí lépe. Ale to nebezpečí spočívá už v tom zjištění samotném.” Vstala a bylo vidět, že chtěla říci víc než jednu nebo dvě věty. Bedap sebou trhl a podíval se znovu na Sheveka. „Před ní se musíš mít na pozoru,” zamumlal.

Shevek neodpověděl; obvykle byl na schůzích skoupý na slovo, ledaže by se ho téma opravdu hluboce dotklo, pak se projevil jako překvapivě dobrý řečník. Teď tu ale jen seděl a hleděl na své ruce. Když Rulag mluvila, bylo Bedapovi nápadné, že její slova směřovala sice k němu, přitom se ale stále dívala na Sheveka.

„Váš syndikát iniciativy,” řekla, zdůrazňujíc zvláště přivlastňovací zájmeno, „vybudoval vysílač, posílal zprávy na Urras, odtud je přijímal a zveřejnil tuto komunikaci. To vše se uskutečnilo proti námitkám většiny v PDK a navzdory přibývajícím protestům ze strany bratrstva. K opatřením proti vašemu zařízení a proti vám samotným ještě nedošlo hlavně proto,

domnívám se, že jsme my odonisté ani nepřišli na myšlenku, že by někdo mohl jít cestou, která by ostatním škodila a že bychom ho mohli i přes protesty pronásledovat.

Něco takového se stane zřídka. Ve skutečnosti jste první, kteří se chovají tak, jak to předpověděli archističtí kritikové ve společnosti bez zákonů: bez jakéhokoli pocitu zodpovědnosti k blahu společenství. Nemám v úmyslu se zabývat škodami, které jste již způsobili tím, že jste předali vědecké informace mocnému nepříteli, doznání naší slabosti, které představuje každá vaše zpráva na Urras. A teď, když si myslíte, že jsme si už zvykli na vše, odvažujete se přijít s ještě horším návrhem.

Jakou to hraje roli, říkáte si, když se na krátkých vlnách bavíme se skupinkou Urrasanů nebo s několika z nich zde v Abbenay? Jaký je v tom rozdíl? Jaký je rozdíl mezi otevřenými a zavřenými dveřmi? Otevřeme přece ty dveře - to je to, co chcete říci, víte, ammán'. Otevřme dveře a nechme sem přijít Urrasany! Šest nebo osm pseudoodonistů příští nákladní lodí. Šedesát nebo osmdesát iotských šmelinářů, aby nás mohli studovat a přemýšlet o tom, jak si z nás udělají majetek, který pak rozdělí národům Urrasu.

A pak přijede šest nebo osm set válečných lodí: děla, vojáci, invazní armáda: konec Anarresu, konec Příslibu. Naše naděje trvá, a sice již sto sedmdesát let, tkví ve Statutech osídlení: žádný Urrasan nesmí opustit loď - tehdy ne a teď také ne žádné míšení. Žádný kontakt. Pokud bychom se vzdali tohoto principu, je to jako říci tyranům, nad kterými jsme kdysi zvítězili: Experiment ztroskotal, pojďte a opět nás zotročte!"

„Ale vůbec ne!" oponoval Bedap pohotově. „Ta zpráva je jednoznačná: Experiment se zdařil, jsme teď dosti silní se vám rovnocenné postavit."

Diskuze běžela dál. Rychlé vysvětlení sporných otázek. Netrvala dlouho. Nehlasovalo se, jak bylo ve zvyku. Téměř všichni přítomní byli bezpodmínečně pro to, aby se dodržely Statuty osídlení a jakmile to bylo jasné, řekl Bedap: „Tak dobře, to by bylo vyřízené. Ani *Kuieo Fort* ani *Mindful* sem nepřiveze žádného Urrasana. V této otázce se musí syndikát podřídit názoru společnosti jako celku; žádali jsme vás o radu a budeme ji následovat. Ale ten problém má ještě jiný aspekt. Sheveku?"

„Tedy dobře," řekl Shevek, „je tu otázka, zda je možné poslat Anarresany na Urras."

Hlasité protesty a námitky. Shevek nepozvedl hlas, ale pokračoval. „To by nikomu, kdo žije na Anarresu, neuškodilo ani ho to neohrozilo. A já to považuji za otázku, která se týká práva jednotlivce, takříkajíc určitý druh testu. Statuty osídlení to nezakazují. Zakázat to teď by bylo překročení pravomoci PDK, omezení práva každého odonisty svobodně jednat, pokud to jinému neškodí."

Rulag se předklonila; trochu se usmála. „Každý z nás může Anarres

opustit," vysvětlovala. Její pohled se přesunul ze Sheveka na Bedapa a zase zpět. „Každý z nás může jít, kdykoli chce jít a pokud ho nákladní lodě vlastníků vezmou s sebou. Pouze se nesmí vrátit."

„Kdo říká, že nesmí?" dotázal se Bedap.

„Statuty osídlení, v závěru. Nikdo, kdo přijede nákladní lodí, nesmí překročit hranice přístavu v Anarresu."

„No, no, no! To přece platí pouze pro Urrasany, ne však pro Anarresany," obořil se starý poradce, Ferdaz se jmenoval, muž, který při každé debatě musel něco říct, i když tím zavedl rozhovor většinou tím směrem, který se mu vůbec nelíbil.

„Každý, kdo přichází z Urrasu, je Urrasan," prohlásila Rulag.

„To je právnický formalismus! Co má znamenat tohle slovíčkaření? " zeptala se klidné silná žena jménem Trepil.

„Hraní se slovíčky?" křičel mladý muž, nový člen rady; měl silný severovýšinný přízvuk a hluboký, silný hlas. „Když proti tomu něco máte, tak vám řeknu následující věc: když jsou tady lidé, kterým se to na Anarresu nelíbí, tak je nechte jít. Já jim rád pomůžu. Donesu je do přístavu a pak je ještě nakopnu! Ale kdyby se pak odvážili připlížit se zpět, pak nás poznají! Nás, pravé odonisty. A my je nebudeme vítat s úsměvem a říkat, budte vítáni, milí bratři! Zarazíme jim zuby do krku a vejce jim nakopeme do břicha. Rozumíte? Už je vám to konečně jasné?"

„Jasné - ne; jednoznačné - ano. Jednoznačné jako prd," odpověděl Bedap a nepatrně přikyvoval. „Jasnost je funkcí ducha. Měl by ses naučit pár odonismů, než tady otevřeš hubu."

„Vy nemáte právo vyřknout jméno Odo!" volal mladý muž rozčileně. „Vy jste zrádci, ty a celý tvůj syndikát! Lidé na Anarresu vás pozorují. Myslíš, že nevíme, že je Shevek pozván na Urras, aby tam prodal těm ziskuchtivcům anarresskou vědu? Myslíš, že nevíme, že byste tam nejraději chtěli vy všichni kňouralové jít, být bohatí a nechat si od nich poklepávat po rameni? Můžete táhnout! Budeme rádi, když se vás zbavíme! A kdybyste se náhodou zkusili vrátit, tak vám ukážeme, co je to *spravedlnost!"*

Stál a natahoval se přes stůl a křičel Bedapovi do obličeje. Bedap se na něj klidně podíval a řekl: „Ty nemyslíš spravedlnost, ty myslíš trest. Myslíš, že je to stejné?"

„On myslí násilí," opravila ho Rulag. „Když dojde k násilnostem, pak jste to vy, kdo je vyvolal. Vy a vás syndikát. A pak si je zasloužíte."

Hubený muž středního věku, který seděl vedle Trepil, začal hovořit tichým, zastřeným hlasem, tak tiše, že ho nejprve nikdo neslyšel. Byl tu na návštěvě, delegovaný člen hornického syndikátu z jihozápadu a vlastně neměl do této záležitosti co mluvit, „...co si lidé zaslouží," řekl právě. „Neboť my, každý jednotlivec, si zasloužíme vše, každý luxus, který byl kdy

nashromážděn v hrobkách králů; a my, každý z nás, si nezasloužíme nic, ani sousto chleba, když budeme hladovět. Nejedli jsme snad, když někdo jiný hladověl? Chcete nás za to potrestat? Chcete nás odměnit za to, že jsme hladověli, zatímco ostatní jedli? Žádný člověk si nezaslouží trest, žádný člověk si nezaslouží odměnu. Už se konečně zbavte představy *Zásluhy* a začněte pomalu zase uvažovat."

To byla přirozeně slova Odo z *Dopisů z vězení,* avšak vyslovena tímto slabým, zastřeným hlasem působila zvláštně, jako by vycházela z jeho vlastního srdce, pozvolna jako voda, která pomalu a s námahou vyvěrá z pouštního písku.

Rulag naslouchala se vztyčenou hlavou a výrazem člověka, který potlačuje velkou bolest. Naproti ní seděl Shevek se sklopenou hlavou. Slova způsobila dlouhé mlčení a do tohoto mlčení pravil:

„Co chceme, je připomenout všem, že jsme nepřišli na Anarres, abychom zde našli jistotu, ale abychom byli svobodní. Pokud musíme všichni souhlasit, všichni musíme spolu dobře pracovat, nejsme lepší než stroj. Každý jednotlivec nemůže pracovat v solidaritě se svými bratry, je jeho povinností pracovat samostatně. Jeho povinností a jeho právem. My jsme lidem tohle právo odepřeli. Stále častěji říkáme, ty *musíš* spolupracovat s ostatními, *musíš* se podřídit vládě většiny. Každá vláda je ale tyranství. Povinnost jednotlivce je v tom neakceptovat *žádnou* vládu, být iniciátorem vlastního jednání, vzít na sebe zodpovědnost. Pouze když to *každý* dělá, může společnost žít, měnit se, přizpůsobovat se a přežívat. Nejsme poddanými ve státě založeném na zákonech, ale členy společnosti zformované revolucí. Revoluce je naším závazkem: naší nadějí na evoluci. 'Revoluce spočívá v duševním postoji jednotlivce - nebo nikde. Buď je pro všechny, nebo není nic. Pokud se na ni člověk dívá jako na prostředek k účelu, nikdy skutečně nezačne," My zde nemůžeme prostě přestat. Musíme pracovat dále. Musíme podstoupit to riziko."

Stejně klidně, ale chladně odpověděla Rulag:

„Ty nemáš *žádné* právo nás zatěžovat nějakým rizikem, ke kterému tě ženou pouze soukromé pohnutky."

„Nikdo, kdo není ochoten jít tak daleko jako já, nemá právo mě zastavit," prohlásil Shevek.

Na okamžik se jejich pohledy setkaly. Pak oba sklopili oči.

„Riziko cesty na Urras se netýká nikoho jiného než toho, kdo tu cestu podnikne," řekl Bedap. „Nezmění nic ve Statutech osídlení ani na našem postoji k Urrasu, nanejvýš snad v morálním ohledu - k naší výhodě. Ale domnívám se, že zatím nejsme schopni o tom rozhodnout. Proto tento návrh prozatím stáhnu, pokud s tím budete souhlasit."

Souhlasili a Bedap opustil schůzi společně se Shevekem.

„Musím jít ještě do institutu," řekl Shevek, když vyšli z budovy PDK. „Sabul mi poslal jeden z jeho cárů papíru - poprvé po několika letech. Zajímalo by mě, co po mně chce."

„A mě by zase zajímalo, co chce ta Rulag. Má něco proti tobě. Možná je to závist. Nesmíme být nikdy jeden proti druhému, jinak nikdy nic nedokážeme. I když ten mladý kluk ze Severních výšin byl taky dost negativní. Vláda většiny a moc je právo! Prorazíme s *naší* věcí, Sheve? A nebo se opozice sjednotí ještě víc?"

„Možná budeme muset někoho opravdu poslat na Urras - abychom své právo potvrdili činy, pokud to slova nedokáží."

„To je možné. Hlavně, že tam nemusím já! Budu mluvit o našem právu opustit Anarres, až budu mít jazyk na vestě, ale kdybych to musel udělat sám, raději bych se oběsil..."

Shevek se smál. „Musún jít. Přibližně za hodinu jsem doma. Pojď s námi dnes na večeři."

„Pak se tedy setkáme u tebe."

Shevek kráčel dlouhými kroky po silnici dolů; Bedap váhavě postával před budovou PDK. Bylo odpoledne, větrný, slunečný, chladný jarní den. Ulice v Abbenay byly světlé, čisté, živé. Bedap byl zároveň radostně vzrušený a zároveň poražený. Vše, i jeho vlastní pocity, hodně slibovaly a přesto jej neuspokojovaly. Vyrazil směrem k bloku - Pekesh, kde nyní Shevek a Takver bydleli v jedné ubytovně a našel tam, jak očekával, Takver a dítě.

Takver měla dva potraty a pak konečné přišla Pilun, pozdě a trochu nečekaně, ale nanejvýš vítaná. Již při porodu byla malá a teď, když jí byly skoro dva roky, byla stále malá s neuvěřitelně tenkýma ručkama a nožkama. Když ji Bedap držel, obával se vždy těchto ruček, byly tak křehké; bál se, že by je mohl neopatrným pohybem zlomit. Byl Pilun velice nakloněn, fascinován jejíma šedýma očima a uchvácen duševní spřízněností a přesto, když se jí dotkl, cítil jako nikdy dříve hrůzu a náhle si uvědomil, co je přitažlivost bytosti, proč silni" mučí slabé. A proto -proč 'proto', nemohl ovšem říci - chápal teď také něco, co mu bylo dříve nesrozumitelné nebo co ho nezajímalo: rodičovskou lásku. Pociťoval neobyčejné potěšení, když mu Pilun říkala 'tadde'...

Sedl si na postel pod oknem. Pokoj byl velký a měl dvě postele. Podlahu pokrývaly rohože; jiný nábytek zde nebyl, ani stoly, ani židle, pouze přenosná zastená, která oddělovala spací koutek Pilun. Takver vytáhla dlouhou, širokou zásuvku druhé postele a třídila papíry, které tam ukládalí. „Dape, vezmi prosím tě Pilun!" řekla s širokým úsměvem, když se na něj malá sápala. „Už ty papíry alespoň desetkrát rozházela, vždy, když jsem je srovnala.

Jsem s tím za minutu hotová - no, řekněme za deset."

„Jen nespěchej. Já se nechci bavit. Já tady chci jen prosté sedět. Pojď sem, Pilun! Tak poběž, tak je to pěkné! Pojď k Dapovi! Tak, a už tě mám!"

Pilun mu seděla spokojeně na klíně a zkoumala jeho ruku. Bedap se styděl za svoje nehty, které teď už sice neokusoval, které však byly stálým okusováním zdeformovány, a sbalil ruku v pěst, aby je skryl; pak se styděl na svůj stud, ruku otevřel a přenechal ji Pilun.

„Máte pěkný pokoj," řekl. „Se severním světlem. Tady je pořád klid."

„Ano. Pššt. Počítám."

Po chvíli odložila papíry a zásuvku zasunula. „Tak! Promiň, slíbila jsem Shevovi, že mu slistuji ten článek. Chtěl by ses něčeho napít?"

Některých základních potravin bylo sice stále málo, ale už to nebylo tak zlé jako před pěti lety. Ovocné zahrady Severních výšin však trpěly méně a zotavily se ze sucha rychleji než obilnářské oblasti, takže sušené ovoce a ovocné šťávy byly vloni staženy z přídělových seznamů. Takver měla jednu láhev šťávy postavenou za oknem. Nalila každému plný šálek do celkem neforemných hrníčků z kameniny, které Sadik vyrobila ve škole. Pak se posadila na protilehlou postel a s úsměvem si Bedapa prohlížela. *„Tak* jak se daří u PDK?"

„Jako vždy. A jak je v rybí laboratoři?"

Takver se podívala do svého šálku a naklonila ho tak, že se světlo odráželo na povrchu tekutiny. „Nevím. Asi s tím skončím."

„Proč, Takver?"

„Raději přestat, než být vyhozen... Hloupé je jen to, že se mi práce líbí a dělám ji dobře. Jinak je to taky jediné zaměstnání tohoto druhu v Abbenay. Ale nemůžeš být členem výzkumného týmu, když tě ten tým za člena *nechce.* "

„Ztěžují ti práci?"

„Ano, celou tu dobu," odpověděla a podívala se bezděčně ke dveřím, jako by se chtěla přesvědčit, že tam Shevek nestojí a neslyší ji, „Někteří jsou prostě nemožní. No, však víš. Nemá smysl se tím rozčilovat."

„Ne, proto jsem rád, že jsem té tu potkal samotnou. Já opravdu nevím. Já a Shev a Skovan a Gezach, my všichni, kdo trávíme většinu času v tiskárně nebo v rádiové věži, nemáme žádné umístěnky, proto se nedostaneme téměř s nikým do styku mimo náš syndikát iniciativy. Já sám jsem přirozeně často v PDK, ale to je něco jiného, tam jsem zvyklý na opozici, protože ji vědomě vyvolávám. Ale copak mají proti tobě? "

„Nenávist," odpověděla Takver svým měkkým hlasem. „Hlubokou nenávist. Vedoucí mého projektu se mnou nemluví. No dobře, to není tak velká ztráta. On je nějak zaražený. Ale ostatní mi říkají otevřeně, co si o

mně myslí... Například jedna paní, ne u nás v laboratoři, ale tady na ubytovně. Patřila jsem do hygienického výboru bloku a musela jsem ji vyhledat, abych s ní něco prodiskutovala. Ani mě nenechala promluvit. 'Neodvažuje se vstoupit do tohoto pokoje, já vás znám, vy zrádci, vy intelektuálové, vy sobci' a tak dále a pak mi zabouchla dveře před nosem. Bylo to směšné." Takver se smála značně sklíčeně. Pilun, která viděla smích, se usmívala, přitiskla se k Bedapovi do náruče a zhluboka zívla. „Ale víš, bylo to skutečně skličující. Jsem zbabělec, Dape. Nemám ráda žádné násilnosti. Nemám ráda ani projevy nelibosti!"

„Samozřejmě, že ne. Jediná jistota, kterou máme, je přízeň našich sousedů. Archista se může provinit proti zákonům a doufat, že nebude potrestán, ale zvyk se nedá 'zlomit'; je to rámec, uvnitř kterého člověk žije s ostatními... Teprve teď začínáme pociťovat, co to znamená být revolucionáři, tak, jak to dnes Shevek vyjádřil na schůzi. A příjemné to v žádném případě není."

„Někteří lidé mají pochopení," prohlásila Takver s rozhodným optimismem. „Jedna paní v tramvaji včera, ani nevím, odkud ji znám, mi řekla: 'Musí to být báječné žít s velkým vědcem, jistě je to velmi zajímavé!' Ano, odpověděla jsem, máme si alespoň pořád o čem povídat... Pilun, holčičko, neusni! Shevek brzy přijde domů a pak se půjdeme najíst. Houpej ji trochu, Dape. Tak vidíš, ta paní věděla, kdo je Shev, a chápala ho, byla opravdu milá."

„Ano, lidé ví, kdo je Shevek," potvrdil Bedap. „A to je vlastně komické, protože rozumí jeho knihám stejně tak málo jako já. On si myslí, že jim rozumí několik stovek lidí. Ti studenti v oblastních institutech, kteří organizují kurzy simultaneity, například. Já bych to tipoval na pár desítek. A přesto ho lidé znají a mají pocit, že na něj mohou být hrdí. Minimálně to se syndikátu podařilo. Vytiskl Shevekovy knihy. Možná to byla jediná rozumná věc, které jsme dosáhli."

„Ale poslouchej! Ta schůze PDK dnes musela být deprimující. "

„To byla. Rád bych tě, Takver, povzbudil, ale nemohu. Syndikát prý nebere v úvahu základní společenské vazby, strach před cizinci. Jeden mladík dnes opravdu hrozil násilnými protiopatřeruini, No dobře, nedalo se to akceptovat, ale najdou se stejně smýšlející, kteří zasáhnou. A pak ta zatracená Rulag, to je protivník, kterého nelze podceňovat!"

„Víš vlastně, kdo to je, Dape?"

„Ne. Kdopak?"

„Shevek ti to neřekl. No, on o ní moc nemluví. Je to jeho matka."

„Shevova matka? "

Takver přitakala. „Opustila jej, když mu byly dva roky. Otec s ním zůstal. To přirozeně není nic neobvyklého. Pouze Shevovy pocity jsou neobvyklé. Má pocit, že něco podstatného ztratil - on i otec. Nechce z toho odvozovat všeobecný

princip, že si rodiče musí vždy ponechat děti u sebe. Ale význam, který přisuzuje loajalitě, z toho vychází."

„Co je však neobvyklé, opravdu neobvyklé," odpověděl Bedap, aniž si všiml, že mu Pilun na klíně usnula, „to jsou její pocity vůči němu! Přesně na něj číhala, až přijde na shromáždění týkající se exportu a importu, to bylo dnes zcela zřetelně poznat. Ona ví, že je Shevek duší naší skupiny a proto nás nenávidí. Proč? Pocit viny? Je na tom odonistická společnost tak špatně, že se musíme nechat motivovat *pocitem viny?*... Víš, teď, když to vím, myslím, že jsou si podobní. Jen u ní vše ztvrdlo na kámen - zmrtvělo!"

Zatímco mluvil, otevřely se dveře a Shevek vstoupil se Sadik do místnosti. Sadik bylo deset, byla vysoká na svůj věk a hubená, samá ruka, samá noha, byla jemná a křehká, s hustým závojem tmavých vlasů. Za ní šel Shevek a Bedap ho zvědavě sledoval v novém světle jeho spřízněnosti s Rulag, viděl ho, jak člověk asi vidí velmi dávného přítele, s pronikavostí, k níž přispívá celá minulost: pěkný, tichý obličej plný života, ale unavený až do morku kosti. Velmi individuální obličej; a přesto se jeho rysy nepodobaly pouze rysům jeho matky, nýbrž mnohým jiným Anarresanům. Národ vyvolených, vyvolený vizí svobody a přizpůsobený pustému světu, světu dálek, ticha a neutěšenosti.

V pokoji teď bylo jaksi těsno, mnoho pohybu, mnoho společnosti, pozdravů, smíchu, podávali si Pilun i proti její vůli (jak byla ospalá), aby ji mohli pusinkovat, podávali si láhev, aby si mohl každý nalít, otázky, rozhovory. Nejdřív byla ve středu pozornosti Sadik, protože byla nejméně pospolu s rodinou. Pak přišel na radu Shevek. „Co po tobě chtěl ten starý morous?"

„Ty jsi byl na institutu?" dotazovala se Takver, která ho pozorné sledovala, když se vedle ní posadil.

„Jen na skok. Sabul mi dnes ráno nechal zprávu na syndikátu." Shevek vypil ovocnou šťávu a když položil šálek, měl kolem úst podivnou strnulost, určitý druh 'nevýrazu'. „Řekl mi, že federativa fyziků má jedno místo volné na plný úvazek. Samostatná práce, časově neomezená."

„Pro tebe? Tam? Na institutu?"

Přikývl.

„To ti řekl Sabul?"

„Snaží se tě přetáhnout na svou stranu," řekl Bedap.

„To si myslím taky. Co nelze vytrhnout s kořeny, má se domestikovat, jak jsme říkali v Severní oblasti." Najednou se Shevek zasmál. „Nezdá se vám to komické?"

„Ne," odpověděla Takver, „to není vůbec komické. Je to odporné. Jak jsi s ním mohl promluvit pouhé slovo? Po všech těch pomluvách, které o tobě šířil a všech těch lžích o krádeži *Základních pravidel* ti nic neřekl o tom, že ti

na Urrasu propůjčili cenu a on pak minulý rok rozehnal studenty, kteří organizovali přednášku, protože jsi na ně údajně měl 'krypto-autoritativní vliv' - *ty* a autoritativní! - proboha, to bylo přece sprosté, neodpustitelné! Jak můžeš být vůči takovému člověku slušný?"

„Protože ne všechno vychází ze Sabula. On je pouze mluvčí - hlásná trouba."

„To vím, ale jako mluvčí se rád nechá slyšet. A potom je tak odporný! Ale co jsi mu odpověděl?"

„Já jsem ho takříkajíc - zadržel." Shevek se znovu smál a Takver si ho zkoumavě prohlížela a poznala, že i když se velice ovládal, byl ve stavu obrovského napětí a vzrušení.

„Takže jsi ho rovnou neodmítl? "

„Řekl jsem mu, že jsem se před několika lety rozhodl nepřijímat žádné pravidelné závazky tak dlouho, pokud budu schopen teoreticky pracovat. A on odpověděl, že protože se jedná o samostatnou práci, mohu se svými výzkumy klidně pokračovat dál a účel závazku je na mně počkej, jak se to vyjádřil? - 'umožnit mi přístup k výzkumným zařízením institutu a k regulérním publikačním a dalším kanálům'. Jinými slovy - k tisku PDK."

„Pak jsi tedy vyhrál!" Takver si ho prohlížela s podivným výrazem. „Vyhrál jsi. Vytisknou, co napíšeš. To jsi přece chtěl, když jsme se sem před pěti roky vrátili. Zdi padly."

„Jsou zdi za zdmi," namítl Bedap.

„Vyhrál jsem pouze, když to místo přijmu. Sabul mi nabízí... legalizaci. Učinit mě oficiálním. Aby mě oddělil od syndikátu iniciativy. Nemyslíš si, že to je jeho motiv, Dape?"

„Ale jistě." Bedapův výraz byl zachmuřený. „Poděl se, jak se to jmenuje, abys oslabil? Aha - vládni.[3]"

„Ale když přijmou Sheva do institutu a jeho spisy budou vytištěny u PDK, pak tedy vyjádří souhlas s celým syndikátem, že?"

„Asi ano, v očích většiny lidí," řekl Shevek.

„Ne, určitě ne," odvětil Bedap. „Oni jim to všem přesně vysvětlí. Velký fyzik byl scestně veden skupinou nespokojenců. Intelektuálové jsou stále vedeni scestně, protože musí přemýšlet o irelevantních věcech jako je čas a prostor a realita, věcech, které nemají se skutečným životem nic společného, zatímco jsou zlými odpadlíky neustále matení. Ale dobří odonisté v Institutu je na jejich chyby upozornili a vrátili je na stezku sociálně organické pravdy. A syndikátu iniciativy tak byl vzat jeho jediný oprávněný nárok na získání pozornosti všech obyvatel Anarresu nebo Urrasu."

„Já syndikát neopustím, Bedape."

---

[3]Rozděl a panuj. Pozn. red.)

Bedap zvedl hlavu. Po minutě řekl:

„Ne. To vím."

„*Tak* tedy dobře. Jdeme jíst. Už mně kručí v žaludku. Slyšíš, Pilun? Grrau, grrau!"

„Hop!" poručila Pilun energicky, mezitím se probrala. Shevek ji vzal do náruče a pak si ji posadil na ramena. Za oběma hlavami, muže a dítěte, se potichu točil jediný mobil v pokoji.

Byl velký a skládal se z naplocho vytepaných drátů, které byly ze strany téměř neviditelné; ovály, do kterých byly vytvarovány, se tu a tam zablýskly, stejně jako paprsky slunce v určitém úhlu ve dvou skleněných koulích, které se s drátěnými ovály navzájem míjely v elipsoidních orbitách a točily se kolem společného středu, nikdy se nesrazily a nešly od sebe oddělit. Takver to nazývala 'Bludiště času'.

Šli k Pekeshově jídelně a čekali, až se na oznamovací tabuli objeví odhlášení, aby mohli vzít Bedapa s sebou jako hosta. Jakmile se nechal zapsat, byl v jídelně, kde obvykle jedl, odhlášen, neboť celý systém byl ve městě koordinován jediným počítačem. To byl jeden z vysoce mechanizovaných 'homeostatických procesů', tak jak si je oblíbili dřívější osídlenci, a existoval pouze v Abbenay. Stejně jako méně komplikovaná zařízení, která se používala jinde, nikdy nefungoval bez závad; vznikaly nedostatky, přebytky, frustrace, ale nikdy ne ve velkém rozsahu. Odhlašování se dělo v Pekeshově jídelně zřídka, protože jeho kuchyně byla vyhlášená v celém Abbenay. Konečně se místo uvolnilo a oni vešli dovnitř. Dva mladí lidé, které Bedap zběžně poznal jako sousedy Sheveka a Takver, si sedli k nim. Jinak byli ponecháni o samotě. A oni? Nezdálo se, že by jim to vadilo. Jídlo bylo dobré, dobře se bavili. Sem a tam cítil Bedap, že se kolem nich vytvořila zóna mlčení.

„Nemám tušení, co si Urrasané vymyslí příště," řekl a i když jeho hlas zněl normálně, postřehl ke své nelibosti, že nechal tón nedůvěřivě poklesnout.

„Žádali, aby sem směli přijet a pozvat Sheva na Urras. Jak bude vypadat jejich další krok?"

„Že Sheveka skutečné pozvali, to jsem nevěděla," tvrdila Takver a mračila se.

„Ale ano, věděla," namítl Shevek. „Když mi řekli, že mně dali tu cenu, přece víš, Seo Oen, tak se mě ptali, jestli bych k nim nemohl přijet - vzpomínáš si? - Abych si mohl vyzvednout peníze, které k tomu patří." Shevek se zářivě usmíval. Pokud kolem něj byla zóna mlčení, zřejmě ho to nerušilo; vždy byl sám.

„Ano, souhlasí! To jsem věděla. Jen jsem si v té době nebyla vědoma, že je to vůbec možné. Už jsi o tom mluvil dekády, že jsi chtěl v PDK předložit

návrh, aby někoho poslali na Urras - jen abys šokoval lidi."

„A to jsme nakonec taky udělali, dnes odpoledne. Dap mě prakticky donutil to říci."

„Byli snad tak šokováni?"

„Stály jim vlasy na hlavě a oči jim mohly vypadnout z důlků..."

Takver se chichotala. Pilun seděla vedle Sheveka na dětské židličce, trénovala zuby na kusu holumového chleba a tiše si prozpěvovala. „O matheri, batheri," deklamovala, „abberi, abberi babbedap!" Shevek jí obratně odpověděl ve stejné řeči. Konverzace dospělých už byla povrchní a pokračovalo se v ní bez dalších přerušení. Bedapovi to moc nevadilo; už se dávno naučil, že člověk musel brát Sheveka buď se všemi jeho komplikacemi nebo vůbec. Nejtišší ze všech byla malá Sadik.

Bedap s nimi zůstal ještě asi hodinu po jídle sedět v pěkných společenských místnostech ubytovny a nabídl se zavést Sadik k její školní noclehárně, která mu ležela při cestě domů. A nyní došlo k jedné z těch malých událostí nebo snad signálů, které jsou srozumitelné pouze členům rodiny; on sám jen postřehl, že Shevek bez řečí vstal, aby šel s nimi. Takver musela nakrmit Pilun, která už byla stále netrpělivější. Políbila Bedapa a on se pak vydal s Shevekem a Sadik na cestu. Muži se bavili a právě procházeli kolem školícího střediska. Když se otočili, viděli, že Sadik zůstala stát před vchodem noclehárny. Stála bez hnutí jako ustrnulá, vzpřímená v slabém svitu pouliční lampy. Shevek chvíli stál, pak k ní chvatně přistoupil. „Co se děje, Sadik?"

„Smím... smím spát dnes u vás v pokoji, Sheveku?" zeptalo se dítě.

„Samozřejmě. Ale co se děje?"

Její jemný, podlouhlý obličej se chvěl a zdálo se, že se rozsype. „Nemají mě v noclehárně rádi!" Hlas měla vzrušený, ale ztišila jej.

„Oni tě nemají rádi? Co tím myslíš?"

Odpověděla se zoufalou odvahou:

„Protože... protože nemají rádi syndikát a Bedapa a... tebe. Říkají... Ta velká sestra říká... že jsme všichni... zrádci! " Po tomto slově se otřásla, jako by ji zasáhla střela, a nyní ji Shevek vzal do náručí. Sadik se ho pevně držela a vzlykala. Byla příliš velká, než aby ji mohl zvednout, a proto tady jen stál, pevně ji držel a hladil ji po vlasech. Pres její tmavou hlavu se díval na Bedapa. I jeho vlastní oči byly plné slz. „Všechno v pořádku, Dape. Jen běž domů."

Bedap nemohl udělat nic, nemohl pomoci, mohl je zde pouze nechat samotné, otce a dítě, v intimitě, kterou s nimi sdílet nemohl a která byla jednou z nejtěžších a nejhlubších, intimita bolesti. Když odcházel, necítil se volněji, nýbrž zbytečně a prázdně. „Je mi teď devětatřicet," pomyslel si, když šel k ubytovně, kde bydlel zcela nezávisle. „Za několik dekád mi bude

čtyřicet. A co jsem dokázal? Co jsem vykonal? Nic. Jen jsem se míchal do života jiných lidí, protože sám nemám žádný život. Nikdy jsem neměl čas... a najednou už nebudu mít čas... tohle poznat." Ohlédl se dlouhou tichou ulicí, až tam, kde pouliční lampy vrhaly jemné světelné kužely do větrné tmy, ale už byl příliš daleko, než aby mohl vidět otce a dceru -třeba už také šli. Co myslel tím 'tohle', nemohl vysvětlit, i když uměl slova používat obratně; přesto myslel, že jasně rozumí, myslel, že celá jeho naděje spočívala v tomto porozumění a že musí, aby se zachránil, změnit svůj život.

Když se Sadik natolik uklidnila, že ji mohl pustit, nechal ji Shevek sedět na schodech noclehárny a vstoupil dovnitř, aby řekl nočnímu dozoru, že Sadik zůstane přes noc u svých rodičů. Tón, kterým mu sestra odpověděla, byl chladný. Všichni dospělí, kteří pracovali v dětské ubytovně, neschvalovali nocování mimo ni, byli toho názoru, že to škodí výchově; Shevek si říkal, že u této sestry se jednalo o víc než o pouhý nesouhlas. Chodby školícího střediska byly světle ozářené, plné hluku, dětských hlasů a zvuků hudebního cvičení. Byly zde všechny ty staré zvuky, pachy, stíny a ozvěny dětství, na které si Shevek vzpomínal, a s nimi strach. Na strach se ale zapomíná.

Vyšel ven a šel se Sadik domů, ruku položenou kolem jejích útlých ramen. Byla tichá, stále ještě bojovala se slzami. Když přišli ke vchodu Pekeshovy ubytovny, najednou řekla: „Vím, že to není příjemné pro tebe a Takver, když zůstanu přes noc."

„Jak jsi na to přišla?"

„Protože chcete být sami. Dospělí partneři chtějí být sami."

„Ale vždyť je tam Pilun," namítl.

„Pilun neplatí."

„Ty taky neplatíš."

Popotáhla a pokusila se usmát.

Když však vstoupili do osvětlené místnosti, zeptala se Takver při pohledu na její bledý obličej plný červených skvrn vystrašeně: „Copak se stalo?" - A Pilun, vyrušená při pití, začala brečet, tím rozplakala i Sadik a tak chvíli brečeli všichni a všichni se navzájem utěšovali. Pak nastalo náhle ticho. Pilun na klíně matky, Sadik na otcově.

Když se dítě nasytilo a bylo uloženo do postele, zeptala se Takver tichým, ale ustaraným hlasem: „Tak - co se děje?"

Sadik, s hlavou přimknutou k Shevekově hrudi, už také usínala. Hladil ji po vlasech, aby se uklidnila, a odpověděl: „Pár lidí ze školícího střediska s námi nesouhlasí."

„A kdo jim k čertu dává právo s námi nesouhlasit?"

„Pššt! Nesouhlasí se syndikátem."

„Ach tak!" řekla Takver zvláštním tónem. Zapnula si blůzu a utrhla

přitom knoflík. Mlčky hleděla na knoflík, který jí ležel na dlani. Pak se podívala na Sheveka a Sadik.

„A jak dlouho to už trvá? “

„Dlouho,” odpověděla Sadik, aniž by zvedla hlavu.

„Dny, dekády, celý kvartál?”

„Ale, ještě déle. Ale oni budou... jsou teď mnohem sprostší. V noci. A Terzol je nechá.” Sadik mluvila jako ze spánku, jako by se jí to netýkalo.

„A co dělají? “ dotazovala se Takver, i když se ji Shevek snažil pohledem varovat.

„Ano, oni... oni jsou sprostí. Nenechají mě, abych si s nimi hrála. Tip byla má kamarádka, vždycky přišla ke mně, vždycky jsme si spolu dlouho povídaly. A to už teď dávno neplatí. Terzol, to je teď velká sestra v ložnici, ona říká: 'Shevek... Shevek je...”'

Přerušil ji, protože cítil, jak se dětské tělíčko opět napnulo, bylo toho prostě na ni moc. „Říká, že je Shevek zrádce, Sadik je sobec... Však ty víš, co říká, Takver!” Z očí mu sršely jiskry. Takver přišla a dotkla se jednou krátce, velmi plaše, tváře své dcery. Klidným hlasem řekla:

„Ano, vím.” Pak se posadila na postel proti ní.

Dítě, otočené ke stěně, jemně chrápalo. V pokoji vedle se vraceli lidé z jídelny, bouchly dveře, někdo dole na dvoře zakřičel pozdrav na dobrou noc a dostal z otevřeného okna odpověď. Velká ubytovna, dvě stě pokojů, kolem nich tlumeně žila; stejně jako jejich existence vstupovala do její, tak i její existence, jako část celku, vcházela do jejich. Sadik sklouzla otci z klína a sedla si těsně vedle něho na postel. Tmavé vlasy měla rozcuchané a splývaly jí kolem obličeje.

„Nechtěla jsem vám to říci, protože...” Její hlas byl tenký a slabý. „Ale bude to pořád horší. Jsou na sebe čím dál tím horší.”

„Tak se tam už nevrátíš,” prohlásil Shevek. Chtěl jí dát ruku kolem ramen, ale ona se bránila, zůstala sedět vzpřímeně.

„A když tam půjdu a promluvím s nimi...” řekla Takver.

„To nemá cenu, pokud cítí to, co cítí.”

„Co proti nám ale mají?” ptala se Takver s nepochopením.

Shevek neodpověděl. Ovinul Sadik ruku kolem ramen a ona se konečně přestala vzpírat a únavou jí klesla hlava.

„Jsou přece ještě jiná školící střediska,” řekl poněkud nejistě.

Takver vstala. Už prostě nemohla vydržet sedět v klidu, musela něco dělat. Ale na práci toho moc nebylo.

„Pojď, Sadik, upletu ti cop,” navrhla tichých hlasem.

Česala a pletla své dceři vlasy; postavili zástěnu napříč místností a položila Sadik vedle spícího dítěte. Když Sadik odpovídala na přání dobré noci, málem znovu propukla v pláč, po půl hodině však slyšeli, že usnula.

Shevek si sedl na kraj postele s poznámkovým blokem a tabulkou z břidlice, kterou používal k počítání.

„Dnes jsem slistovala ten rukopis," řekla Takver.

„A kolik toho bylo?"

„Jednačtyřicet stran. S dodatkem."

Přikývl. Takver se zvedla, podívala se přes zástěnu na spící děti, vrátila se zpět a sedla si na postel.

„Věděla jsem, že se něco dělo. Ale ona neřekla ani slovo. To nikdy neudělá, je vždy taková introvertní, A já bych nikdy nepřišla na to, co to bylo. Myslela jsem si, že to je náš problém, nevěděla jsem, že to dávají najevo i dětem." Mluvila potichu, plná hořkosti. „Roste to dál a dále... Bude to v jiné škole stejné?"

„To nevím. Když bude často s námi, snad ne."

„Snad nechceš tvrdit..."

„Ne, určitě ne. Já pouze zjišťuji skutečnost. Když budeme dítěti věnovat intenzivní individuální péči, nemůžeme ho ušetřit toho, co s tím jde ruku v ruce - rizika trpět. Trpět kvůli nám."

„Ale to není čestné, že musí trpět za to, co děláme my! Je tak dobrá, tak jemná, je jako průzračná voda..." Takver zadržela, co chtěla říci, dusila se slzami, otírala si oči, tiskla pevně rty.

„Ne za to, co děláme, ale za to, co dělám já." Odložil poznámkový blok. „Ty za to musíš taky trpět."

„Mně je jedno, co si lidé myslí."

„I v práci?"

„Můžu dělat něco jiného."

„Ne zde, ne ve tvém speciálním oboru."

„No a? Chceš, abych šla někam jinam? Sorrubské rybářské laboratoře by mě vzaly. Ale kde budeš ty?" Zlostně se na něj podívala. „Zůstaneš tady?"

„Mohl bych jít s tebou. Skovan a ostatní dělají dobré pokroky v iotštině, budou moci brzy používat vysílačku sami a to je nyní má hlavní praktická funkce u syndikátu. Svou fyziku mohu dělat v Sorrubě stejně dobře jako tady. Ale pokud skutečně nevystoupím ze syndikátu iniciativy, pak ten problém taky není vyřešen, že? Já jsem totiž ten problém, já sám. Já jsem ten, co dělá potíže."

„Jestli se o to někdo v tak malé obci jako je sorrubský Mír-a-blahobyt stará?"

„Obávám se, že by mohl."

„Sheve, kolikrát už jsi na tuhle nenávist narazil? Zamlčel jsi mi to snad, stejně jako Sadik?"

„A jako ty. Tak dobře, občas. Když jsem šel minulé léto do Svornosti, bylo to trochu horší, než jsem ti líčil. Házeli tam kameny, došlo dokonce k

opravdové rvačce. Studenti, kteří mě požádali, abych přišel, se za mě museli bít. To udělali, ale já jsem utekl; dostal jsem je do nebezpečí. No dobře, studenti mají rádi trochu nebezpečí. A nakonec jsme tento boj vyprovokovali my, úmyslně jsme dostali lidi do ráže. A na naší straně jich bylo dost. Teď ale... začínám se ptát, jestli neohrožuji tebe a děti, Tak. Tím, že jsem s vámi."

„Jistěže nejsi v nebezpečí sám!" řekla Takver naštvaně.

„Já jsem je vyzval. Ale nikdy jsem si nemyslel, že by se jejich nenávist rozšířila i na vás. To nebezpečí, ve kterém se nacházíte, mě znepokojuje víc než to, ve kterém se nacházím sám."

„Altruisto!"

„Možná. Nemohu na tom nic změnit. Cítím se odpovědný, Takver. Bez mě byste mohli jít kamkoli, nebo zůstat zde. Ty jsi sice pracovala pro syndikát, ale to, co ti zazlívají, je tvoje loajalita vůči mně. Já jsem symbol. Pro mě není žádné místo, kam bych se mohl uchýlit."

„Běž na Urras," řekla Takver. Hlas měla tak syrový, že Shevek uhnul, jako by ho uhodila do obličeje.

Nedívala se mu do očí, nýbrž jen potichu opakovala:

„Běž na Urras... Proč vlastně ne? Jsi tam vítán. Tady ne! Třeba pak uvidí, co v tobě ztratili... A ty chceš jít. To jsem dnes večer postřehla. Nikdy dřív jsem na to nemyslela, ale když jsme u jídla mluvili o tom ocenění, poznala jsem to podle toho, jak ses smál."

„Nepotřebuji ceny ani odměny!"

„Ne, ale potřebuješ uznání a diskuzi a studenty - bez Sabulových podmínek. A kromě toho: ty a Dap hovoříte stále o tom, že by někdo měl jít na Urras, aby demonstroval svoje právo na sebeurčení, aby šokoval. Ale když o tom budete stále jen mluvit a nikdo z vás tam nepůjde, posílíte opozici, dokážete tím, že nelze překonat a zlomit zvyk. Teď, když jste to téma u PDK nakousli, tam musí někdo jít. A měl bys to být ty. Tebe pozvali na Urras; ty máš důvod k cestě. Běž a přivez si tu cenu - ty peníze, které tam pro tebe schovali," dodala s bezprostředním, ale ne upřímným smíchem.

„Ale já vůbec nechci na Urras, Takver!"

„Ale chceš, to vím přesně. I když přesně nevím proč."

„Ano, chtěl bych poznat fyziky... A vidět laboratoře v Ieu Eun, kde se provádí výzkum světla." Vypadal zahanbeně, když to říkal.

„A je to tvé právo," pronesla Takver energicky. „Když to patří k tvé práci, musíš to udělat."

„To by přispělo k tomu, aby se udržela revoluce při životě - na obou stranách, že? Jak bláznivá myšlenka! Jako Tirinova hra, ale obráceně... To jim alespoň dokáže, že Anarres skutečně existuje. Baví se s námi

rozhlasem, ale mám pocit, že nám ve skutečnosti nevěří. Nevěří tomu, co jsme."

„Kdyby věřili, měli by možná strach. Pak by možná přišli a smetli by nás z oblohy - pokud je opravdu dovedeš přesvědčit."

„To si nemyslím. Mohu provést malou revoluci v jejich fyzice, ale ne v jejich pohledu na svět. Ne, jen tady mohu společnost ovlivnit, i když tady mou fyziku moc neuznávají. Máš pravdu: teď, když jsme to vyřkli nahlas, musíme jednat." Odmlčeli se. Pak se ozval Shevek: „Zajímá mě, jak vypadá fyzika jiných ras."

„Kterých jiných ras? "

„Cizích. Lidí na Hainu a dalších slunečních systémech. Na Urrasu jsou dvě mimoplanetární velvyslanectví, Hainu a Terry. Hainové vymysleli mezihvězdný pohon, který teď používají Urrasané. Nám by ho asi taky dali, kdybychom je o to požádali. Bylo by opravdu zajímavé..." Nedokončil větu.

Po dlouhé odmlce se k ní obrátil a řekl poněkud jiným, ironickým tónem: „A co bys dělala ty, zatímco bych byl na návštěvě u vlastníků?"

„Přestěhovala bych se s děvčaty na pobřeží Sorruba a vedla bych poklidný život jako laborantka. Dokud se nevrátíš."

„Vrátit se? Kdoví, jestli bych se mohl vrátit? "

Dívala se mu do očí. „Co by ti mělo bránit?"

„Třeba Urrasané. Třeba by mě tam chtěli zadržet. Nenechají nikoho svobodně přijít a odejít, jak chce, to víš. Možná, že i naši vlastní lidé. Třeba mi zabrání přistát. Dnes mi tím již někteří v PDK vyhrožovali. Rulag byla jedna z nich."

„Přirozeně! Rulag nezná nic jiného než nesnášenlivost. Chce ti jen vzít možnost vrátit se domů."

„To je ono. Přesně." Opřel se a pozoroval Takver s přemýšlivým obdivem. „Ale Rulag bohužel není jediná. Pro mnoho lidí by nebyl ten, kdo šel na Urras a pokouší se vrátit, nic jiného než zrádce, špion."

„A co by proti tomu udělali? "

„No, kdyby přesvědčili Obranu o nebezpečí, tak by tu loď mohli sestřelit."

„Byli by lidé z Obrany opravdu tak hloupí? "

„Myslím, že ne. Ale kdokoli, i když nepatří k Obraně, by si mohl vyrobit výbušniny ze střelného prachu a loď vyhodit do vzduchu po přistání. Nebo spíše přepadnout mě, jakmile opustím loď. To není nereálné. Mohlo by to být zahrnuto do plánu na okružní jízdu po Urrasu."

„Vyplatilo by se ti to - to riziko? "

Chvíli hleděl do prázdna. „Ano," odpověděl, „v určitém směru ano. Mohl bych tam dokončit své teorie a dát jim je - nám, jim a jiným světům. To by bylo pěkné. Tady jsem zazděný. Spoutaný; je těžké tu pracovat, nemohu tu

ověřovat výsledky, jsem tu bez zařízení, bez kolegů a bez studentů. A když tu práci dokončím, tak ji nechtějí. A když už ji po mně chtějí jako Sabul, požadují po mně, abych se vzdal iniciativy výměnou za pochvalu... Moji práci použijí, až budu mrtvý, tak, jak je to vždycky. Ale proč bych měl své celoživotní dílo věnovat Sabulovi, všem těm Sabulům, malicherným, pletichářským, ziskuchtivým sobcům jedné jediné planety? Chtěl bych se o ně podělit se všemi. To je velké dílo, na kterém pracuji. Měli by je dostat všichni. Nesmí přijít nazmar!"

„Takže se to vyplatí," řekla Takver.

„Co se vyplatí?"

„To riziko. Že třeba nebude možnost návratu."

„Nebude možnost návratu," opakoval. Pozoroval Takver podivně zkoumavým a přesto nepřítomným pohledem.

„Myslím, že máme na své straně, na straně syndikátu, víc lidí, než si dovedeme představit. Jen jsme toho moc neudělali - nic, abychom je sjednotili - nepodstoupi-li jsme žádné riziko. Kdybychom to udělali, přišli by nám na pomoc. Kdybychom pootevřeli dveře, ucítili by čerstvý vzduch, cítili by svobodu."

„A možná by všichni přiběhli, aby ty dveře co nejrychleji zabouchli..."

„Když to učiní, není jim pomoci. Syndikát tě může chránit při přistání. A pak, jestli jsou lidé stále plní nepřátelství a nenávisti, tak potom k čertu s nimi - co je dobrého na anarchistické společnosti, která se bojí anarchistů? Odejdeme a budeme žít na Samotě, v Horním Sedepu, v Uttermostu, když to bude nutné, půjdeme do hor a tam budeme žít sami. Místa je dost. A je dost lidí, co by šli s námi. Založíme novou komunitu. Když naše společnost klesne tak hluboko, že bude tolerovat politikaření a touhu po moci, pak musíme založit nový Anarres na Anarresu, musíme znovu začít. Tak jak to zní?"

„Báječně," odpověděl, „zcela báječně, drahoušku. Ale já nepůjdu na Urras."

„Ale ano. A vrátíš se domů," namítla Takver. Její oči byly tmavé, byla to temnota lesa v noci. „Když to chceš. Dosáhneš vždy toho, co chceš. A vždy se vrátíš zpět."

„Neblázni, Takver, nepůjdu na Urras!"

„Jsem unavená," řekla Takver. Protáhla se a naklonila se, aby si položila čelo na jeho rameno. „Pojďme spát."

13. KAPITOLA

Dříve, než se odpoutali z oběžné dráhy, viděli tyrkys Urrasu v mracích, obrovský a nádherný. Pak se loď otočila a byly vidět hvězdy, mezi nimi Anarres jako kulatý jasný kámen; v pohybu a přesto nehybný, čísi rukou vržený, kroužící bez času, tvořící čas.

Provedli Sheveka lodí, mezihvězdnou lodí *Davenant.* Rozdíl mezi ní a nákladní lodí *Mindful* byl veliký. Zvnějšku vypadala jako bizarní, křehká skulptura ze skla a lehkých kovových nosníků, vůbec ne jako loď, neměla ani příď ani záď, neboť nikdy neplula atmosférou, která by byla hustější než meziplanetární prostor. Uvnitř to bylo prostorné a solidní jako dům. Místnosti byly velké, uzavřené, stěny obložené dřevem nebo tkanými textiliemi, vysoké stropy. Byl to dům se spuštěnými žaluziemi, neboť jen málo místností mělo průzory a všude bylo velmi ticho. Dokonce i na můstku a v prostorách, kde byly motory, panovalo toto podivné ticho a stroje a přístroje byly vzhledově prosté a účelné, jako by patřily k vybavení plachetnice. K odpočinku zde byla zahrada, jejíž osvětlení připomínalo sluneční svit a vzduch voněl zemí a listím, zatímco v noci byla zahrada zahalena tmou a průzory byly vidět hvězdy.

I když představovaly mezihvězdné lety jen několik hodin n.ebo dnů lodního času, strávila loď, která letěla téměř rychlostí světla, podle okolností i měsíce výzkumem slunečního systému nebo zůstala léta na oběžné dráze planety, na které osádka žila nebo kterou zkoumala. Proto prostornost lodi a veškerý komfort sloužil těm, kdo museli zůstat na lodi. Styl neprozrazoval ani luxus Urrasu ani střídmost Anarresu, ale byla nalezena jakási vyvážená střední cesta.

Člověk si dovedl představit, že se zde dalo žít, aniž by byl jednotlivec nějak příliš zatížen omezeními, dalo se zde žít spokojeně, zabývat se vlastními myšlenkami. A Hainové, kteří patřili k posádce, byli přemýšliví lidé - slušní, ohleduplní. Spontánnost neznali. Nejmladší z nich vypadal starší než všichni Terrané, kteří se nacházeli na palubě.

Shevek se ale nezajímal během třídenního letu z Urrasu na Anarres, který urazila *Davenant* se svým chemickým pohonem v konvenční rychlosti, o Terrany a Hainy na lodi. Odpověděl, když jej někdo oslovil; on se však téměř nikoho neptal. Posádka *Davenantu* mu byla nakloněna, především mladí, jako by vlastnil něco, co jim chybělo, nebo jako by byl něčím, čím by se chtěli stát i oni. Často se o něm mezi sebou bavili, vůči němu ale zůstávali plachými. On si to ale neuvědomoval. Sotva je vnímal. Uvědomoval si pouze, že před nimi je Anarres. Byl si vědom ukradené naděje a dodrženého

slibu; neúspěchu; a konečně nalezeného zdroje radosti v duši. Byl muž, který je propuštěný z vězení, který se vrací domů k rodině. Cokoli takový muž vidí během své cesty, vnímá jako pouhé odlesky světla.

Druhého dne cesty seděl ve zpravodajské centrále lodi a bavil se na dálku s Anarresem, nejdříve na vlnové délce PDK a teď se syndikátem iniciativy. Seděl předkloněný, naslouchal nebo odpovídal ve své jasné mateřštině, náhodně gestikuloval volnou rukou, jako by to mohl jeho společník vidět, občas se rozesmál. První důstojník *Davenantu*, Hain jménem Ketho, který se staral o rádiové spojení, ho přemýšlivě pozoroval. Ketho seděl minulého večera po jídle hodinu se Shevekem a ostatními členy posádky a svým klidným hainským způsobem kladl bezpočet otázek týkajících se Anarresu.

Konečně se k němu Shevek otočil. „Tak, hotovo," řekl. „Zbytek počká, až budu doma. Zítra se s vámi spojí kvůli přistáni."

Ketho přikývl. „Dostal jste dobré zprávy."

„Ano! V každém případě několik, jak se u vás říká, povzbudivé zprávy." Museli se bavit iotsky; Shevek ovládal řeč plynněji než Ketho, který se sice také vyjadřoval správně, ale pracněji. „Přistání bude vzrušující," pokračoval Shevek, „budu přivítán mnoha nepřáteli, ale také mnoha přáteli. Dobré zprávy, to jsou přátelé... Zdá se, že je jich víc než v době mého odletu."

„To nebezpečí přepadení, když přistanete," pravil Ketho. „Oddíly přístavní obrany na Anarresu snad mají disidenty pod kontrolou! Přece by vás nenechali úmyslně přistát a potom by vás nezabili, ne?"

„Budou mě chránit. Ale koneckonců já sám jsem taky disident. Vědomě jsem na sebe vzal riziko. To je totiž mé právo jako odonisty." S úsměvem se díval na Ketha. Hain se nesmál; jeho obličej zůstal vážný. Byl to dobře vypadající muž asi kolem třiceti, vysoký, se světlou pletí Cetiana, ale skoro holohlavý jako Terran, s výraznými rysy.

„Těší mě, že ho mohu s vámi sdílet," odpověděl. „Doprovodím vás v přistávacím modulu."

„Dobře," řekl Shevek. „Ne každý by chtěl sdílet naše zvyky."

„Možná víc, než si myslíte," odvětil Ketho. „Kdybyste jim to jen dovolil."

Shevek, který myslel na něco jiného, chtěl právě odejít. Teď zůstal stát. Podíval se na Ketha a po chvíli řekl:

„Chcete tím říci, že byste rád přistál se mnou?"

Hain odpověděl stejně otevřeně: „Ano, to bych chtěl."

„Povolil by vám to váš nadřízený?"

„Ano. Protože jsem důstojník na misijní lodi, patří dokonce k mým povinnostem prozkoumat a objevovat každý nový svět, pokud je to možné. Už jsem se o tom bavil se svým nadřízeným. Před odletem jsme o tom

mluvili s našimi velvyslanci. Byli toho názoru, že se nemá žádat o žádné oficiální povolení k přistání, protože jedna ze zásad vašeho lidu je nenechat vystoupit žádného cizince."

„Hm," udělal Shevek nezávazně. Přistoupil k protější stěně a zůstal stát před obrazem, na němž byla krajina na Hainu; velmi prosté a pěkné, tmavá řeka, která proudila pod těžkou oblohou mezi lukami. „Statuty osídlení Anarresu zakazují každému Urrasanovi přistát na naší planetě, ledaže by to bylo uvnitř hraničních zdí přístavu," řekl. „Tyhle statuty jsou stále platné. Ale vy přece nejste Urrasan."

„Když byl Anarres osídlen, nebyly známy jiné rasy. Ten zákaz se tedy týká všech cizinců."

„K tomuto závěru se u nás také došlo, před šedesáti lety, když vaši lidé poprvé vstoupili do naší sluneční soustavy a pokusili se s námi mluvit. Ale myslím, že to nebylo správné. Postavili jsme ještě víc zdí." Otočil se s rukama za zády, zatímco si pozorně druhého muže prohlížel. „Proč chcete se mnou přistát, Ketho?"

„Protože bych chtěl Anarres poznat," odpověděl Hain. „Ještě dříve, než jste přijel na Urras, tak mě vaše vlast zajímala. Začalo to tím, že jsem četl Odiny spisy. Byl jsem fascinován. Měl jsem..." Zaváhal, jako by byl na rozpacích, pokračoval ale dál svým zdrženlivým způsobem: „Naučil jsem se trochu pravicky."

„Pak je to vaše vlastní přání - vaše vlastní iniciativa? "

„Naprosto."

„A je vám jasné, že to může být nebezpečné? "

„Ano."

„Věci se... na Anarresu trochu zamotaly. To mně sdělili mí přátelé. Ale od začátku to byl nás úmysl - nás syndikát, tahle moje cesta - trochu lidi nadzvednout, zlomit pár zažitých zvyků, dosáhnout toho, aby se lidi ptali. Chovat se jako anarchisté! Všechno se to stalo, zatímco jsem byl pryč. Vidíte tedy, že nikdo nemůže vědět, co se stane. A když se mnou vystoupíte, může se přihodit mnohem víc. Nesmím zajít příliš daleko. Nesmím vás představit jako oficiálního představitele cizí vlády. To je na Anarresu vyloučeno."

„To je mi jasné."

„Když už tam ale jednou budete, když se se mnou *dostanete* za ty zdi, pak už budete jedním z nás. Pak jsme my vám a vy zase nám odpovědný; stanete se Anarresanem za stejných podmínek jako ostatní. Ale to nejsou žádné jisté podmínky. Svoboda není nikdy příliš jistá." Otočil se v tiché místnosti s prostými konzolami a citlivými přístroji, vysokým stropem a stěnami bez oken a podíval se znovu na Ketha. „Budete velmi osamocený, velmi," řekl.

„Moje rasa je velmi stará," odvětil Ketho. „Už jsme tisíc tisíciletí civilizovaní. Naše historie trvá statisíce let. Vyzkoušeli jsme vše. Anarchismus také, prostě vše. Ale *já* jsem to nevyzkoušel. U nás se říká, že není nic nového pod sluncem. Když tedy není každý život, každý jednotlivý život nový, proč se pak rodíme?"

„Jsme děti času," řekl Shevek pravicky. Hain se na něj chvíli díval a pak po něm větu opakoval iotsky. „Jsme děti času."

„Dobře," řekl Shevek a hlasitě se zasmál. „Řekni dobře, příteli! Měl byste raději ještě jednou zavolat Anarres - nejdříve syndikát... Řekl jsem Keng, velvyslankyni, že za to, co pro mně udělali její a vaši lidé, nemohu přinést žádný dar; teď vám za to snad můžu něco dát. Myšlenku, příslib, riziko..."

„Promluvím s velitelem," odvětil Ketho, stejně vážně jako vždy, ale s lehkým vzrušením, s nadějí v hlase.

Pozdě večer lodního času byl Shevek v zahradě *Davenantu.* Světlo bylo vypnuté, takže prostor osvětlovaly pouze hvězdy. Vzduch byl dost chladný. Jedna květina, která kvetla v noci, původem z nějakého nepředstavitelného světa, otevřela okvětní kalich mezi tmavými listy a trpělivě, nicméně bez úspěchu vysílala sladkou vůni, aby přilákala hmyz, který se pohyboval v zahradě na jiném světě, biliony mil vzdáleném. Světlo sluncí je různé, ale je pouze jedna tma. Shevek stál před vysokým průzorem a pozoroval noční stranu Anarresu, temný oblouk, který zakrýval polovinu hvězd. Přemýšlel, zda bude Takver v přístavu. Když naposledy mluvil s Bedapem, nevrátila se ještě do Abbenay, proto přenechal Bedapovi, aby s ní promluvil a spolu rozhodli, zda bude dobré ji do přístavu vzít nebo ne. „Myslíš, že bych jí mohl zabránit tam jít, i kdyby to bylo nerozumné?" ptal se ho Bedap. A on přemýšlel, jak by se sem mohla ze sorrubského pobřeží dostat; doufal, že vzducholodí; v případě, že by vzala obě děvčata s sebou. Jízda vlakem byla pro ně příliš náročná. Vzpomněl si na nepohodlnou cestu z Chakaru do Abbenay v roce 168, kdy měla Sadik po tři nekonečné dny nevolnosti.

Dveře zahrady se otevřely, dovnitř padlo trochu více světla. Velitel *Davenantu* zavolal jeho jméno; on odpověděl; velitel vstoupil společně s Kethem.

„Dostali jsme údaje od pozemní kontroly pro nás přistávací modul," referoval komandant; drobný, tmavý Terran, stále chladný a věcný. „Pokud jste připraven, můžeme začít s přistávacím manévrem."

„Ano."

Velitel přikývl a zmizel. Ketho se postavil vedle Sheveka k průzoru.

„Chcete opravdu jít se mnou proti zdi, Ketho? Pro mě je to snadné. Ať se stane cokoli, vracím se domů. Vy ale opouštíte svůj domov. 'Pravé cestování je návrat domů...'"

„Doufám, že se budu moci vrátit domů," odpověděl Ketho klidným hlasem. „Časem..."

„Kdy půjdeme na palubu přistávacího modulu?"

„Asi za dvacet minut."

„Já jsem připraven. Nemám si co sbalit." Shevek se smál; byl to smích čistého štěstí, nefalšovaného štěstí. Hain si ho pozorně prohlížel, jako by přesně nevěděl, co to je být šťastný, a přece to poznal nebo si na to vzpomněl. Stál vedle Sheveka, jako by se ho chtěl na něco zeptat. Ale žádnou otázku nepoložil. „Bude brzo ráno, až přistaneme v přístavu na Anarresu," řekl nakonec a omluvil se, že si musí nachystat věci.

Když zůstal Shevek sám, opět se podíval průzorem a viděl oslnivě světlý oblouk východu slunce nad Temae, který se právě objevil.

„Dnes večer se vyspím na Anarresu," přemýšlel. „Lehnu si vedle Takver. Přál bych si tak přinést ten obrázek jehňátka a dát ho Pilun."

Ale nedonesl nic. Ruce měl prázdné, tak jako vždy.

Ursula LeGuin

Vyděděnec

Obálka Tim White
Překlad Erna Veselá, Robert Spousta
Odpovědný redaktor Tomáš Jirkovský
Jazykový redaktor Magda Novotná, Helena Šebestová
Sazba provedena v LaTeXu na počítačích firmy PragComputer
Printed in Germany, Elsnerdruck, Berlin
Vydalo Nakladatelství Laser
jako svou 114. publikaci.
Edice SF svazek 58.
Plzeň 1995, vydání 1.
Prodejní cena 99 Kč